Nauka o języku i ortografia. Podręcznik

REFORMA 2017

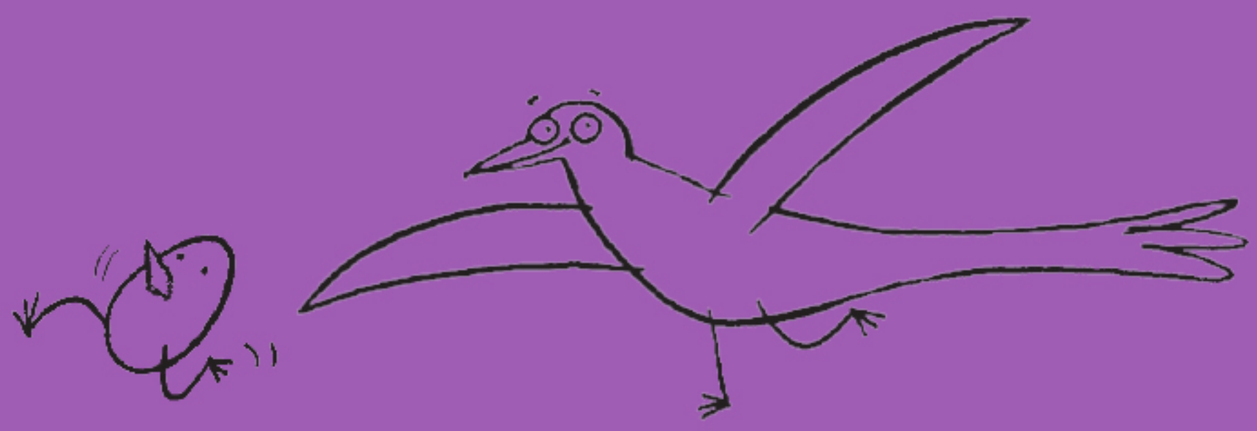
SŁOWA NA UŚMIECHEM 6

Język polski

Oznaczono zmiany i wykreślenia

E-book na eduranga.pl

PODSTAWA 2024

szkoła podstawowa

WSiP

Drogi WSiP,

Nigdy bym nie publikowała publicznie książek wydawnictw, które działają na uczciwych zasadach.

Wasza firma jednak promuje masowy dodruk, całkowicie niepotrzebnych książek, które mogłyby być zastąpione wersjami elektronicznymi!

Co prawda e-booki są dostępne na waszej stronie, jednak:

- W przeciwieństwie do fizycznej książki, licencja na e-book kończy się po roku. Oznacza to,
- że jeżeli moja córka chciałaby powtórzyć sobie całą wiedzę do matury, musiałabym jej kupić wszystkie wasze książki od nowa.
- Waszych e-booków nie da się pobrać! Wymagają one dostęp do internetu, co uniemożliwia ich użycie na naszej wsi, gdzie zasięg jest ograniczony.
- Wasze e-booki nie działają na telefonach komórkowych!
- Wasze e-booki sprzedawane są po tej samej (albo wyższej) cenie co regulame książki. Cena e-booka powinna być niższa, gdyż e-booki wymagają elektronicznego czytnika (tabletu)!

Czas rozpocząć nową erę, w której papier nie jest bezczelnie marnowany dla pieniędzy.
Przedstawiam e-book, który spełnia wszystkie oczekiwania uczniów.

Dbajmy o środowisko, zróbmy to dla młodych pokoleń.

Spis treści

Jak korzystać z podręcznika • 5

Litery i głoski

Powtórzenie wiadomości o głoskach i literach • 8
Głoski ustne i nosowe • 12
Akcent wyrazowy i zdaniowy • 18
To już znamy, powtarzamy
Głoskowe popisy cyrkowe • 22
Pół żartem, pół serio
Głoski u magika • 24
Wiem, umiem, rozumiem
Język nasz bywa bardzo ciekawy, czeka cię przy nim mnóstwo zabawy – sprawdzian • 28

Części mowy

Powtórzenie wiadomości o czasownikach • 32
Trudne formy czasowników • 40
Tryby czasowników • 44
Konstrukcje z zaimkiem zwrotnym ***się*** • 48
Powtórzenie wiadomości o rzeczownikach • 52
Nietypowe rzeczowniki • 58
Stopniowanie przymiotników • 62
Stopniowanie przysłówków • 67
Typy liczebników • 71
Trudne formy liczebników • 76
Zaimki i ich znaczenie • 81
Trudne formy zaimków • 85
Przyimki • 89
Spójniki • 94
Wykrzyknik • 98
Partykuła • 101
To już znamy, powtarzamy
Słowa na sprzedaż • 104
Pół żartem, pół serio
Spacer po ulicy Zaczarowanej Fleksji • 108
Wiem, umiem, rozumiem
Mądra głowa zna wszystkie słowa – sprawdzian • 112

Składnia

Powtórzenie wiadomości o wypowiedzeniach • 116
Orzeczenia czasownikowe i imienne • 122
Rodzaje podmiotów • 127
Przydawki • 133
Dopełnienia • 139
Rodzaje okoliczników • 144
Analiza zdania pojedynczego • 149
Zdania podrzędnie złożone • 156
Zdania współrzędnie i podrzędnie złożone • 160
Zdanie podrzędne przydawkowe • 165
Zdanie podrzędne dopełnieniowe • 168
Zdanie podrzędne okolicznikowe • 171
Zdanie podrzędne podmiotowe • 176
Zdanie podrzędne orzecznikowe • 178
To już znamy, powtarzamy
Nie ma lustra, które by lepiej odbijało człowieka niż jego słowa • 180
Pół żartem, pół serio
Składniowy Jarmark Cudów • 182
Wiem, umiem, rozumiem
Złośliwość rzeczy martwych – sprawdzian • 187

Wyrazy i związki wyrazowe

Słownik poprawnej polszczyzny • 192
Wyrazy bliskoznaczne i przeciwstawne • 196
Wyrazy wieloznaczne • 200
Wyrazy nacechowane emocjonalnie • 202
To już znamy, powtarzamy
Ważą się losy słów • 204
Pół żartem, pół serio
Wyrazowe kolekcje • 206
Wiem, umiem, rozumiem
Ekstrakt z epistoły – sprawdzian • 209

Piszę poprawnie – część 1

Pisownia wyrazów z ***ó*** i ***u*** • 214
Pisownia wyrazów z ***rz*** i ***ż*** • 219
Pisownia wyrazów z ***ch*** i ***h*** • 224
Pisownia wyrazów wielką i małą literą • 228
Pisownia ***nie*** z różnymi częściami mowy • 234
Pisownia przyimków i wyrażeń przyimkowych • 239
Pisownia cząstek ***-bym***, ***-byś***, ***-by***, ***-byśmy***, ***-byście*** • 243
To już znamy, powtarzamy
Ortograficzny Festiwal Rzeźby Lodowej • 246
Pół żartem, pół serio
W nawiedzonym domu • 250
Wiem, umiem, rozumiem
Na bal! Prosimy na bal... – sprawdzian • 253

Piszę poprawnie – część 2

Oznaczanie głosek miękkich, dźwięcznych i bezdźwięcznych • 258
Pisownia połączeń literowych ***en***, ***em***, ***on***, ***om*** • 264
Pisownia końcówek ***-ę***, ***-em***, ***-ą***, ***-om*** • 268
Pisownia zakończeń ***-i***, ***-ii***, ***-ji*** • 274
Pisownia przedrostków • 278
Pisownia przyrostków • 283
Zasady użycia znaków interpunkcyjnych • 287
To już znamy, powtarzamy
W świecie gier komputerowych • 294
Pół żartem, pół serio
Lato z przygodami • 300
Wiem, umiem, rozumiem
Świat po drugiej stronie monitora... – sprawdzian • 305

Indeks terminów językowych • 309

Jak korzystać z podręcznika

Lekcja rozpoczyna się **tematem**.

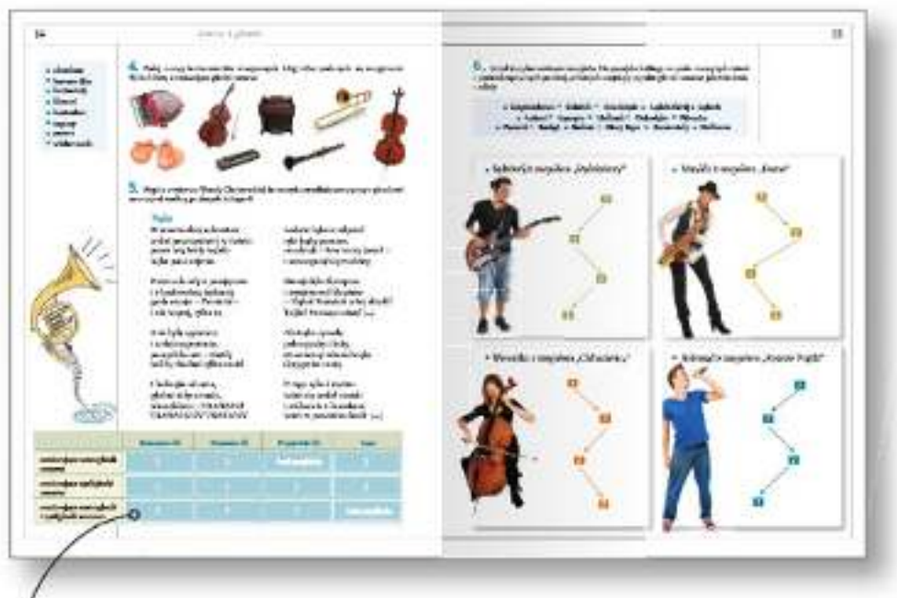
Zapamiętaj!
Ważne wiadomości, które trzeba zapamiętać.

zmiany i wykreślenia według podstawy programowej 2024

Ćwiczenia wstępne, które pozwolą ci lepiej zrozumieć zagadnienia językowe.

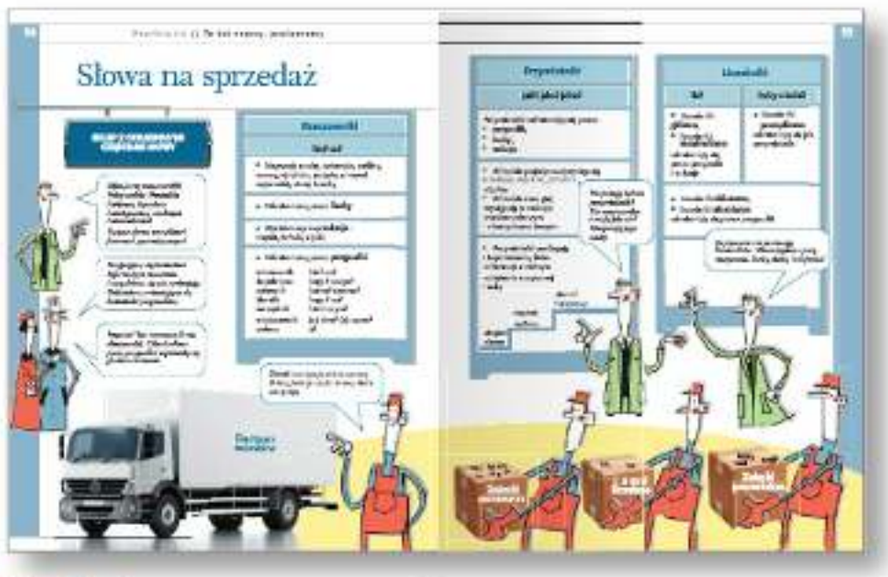
Wiem, umiem, rozumiem
Test sprawdzający wiedzę i umiejętności.

W zadaniach, których treść wymaga uzupełnień, znajdziesz pola ze znakami zapytania. Pamiętaj, by odpowiedzi pisemnych udzielać w zeszycie.

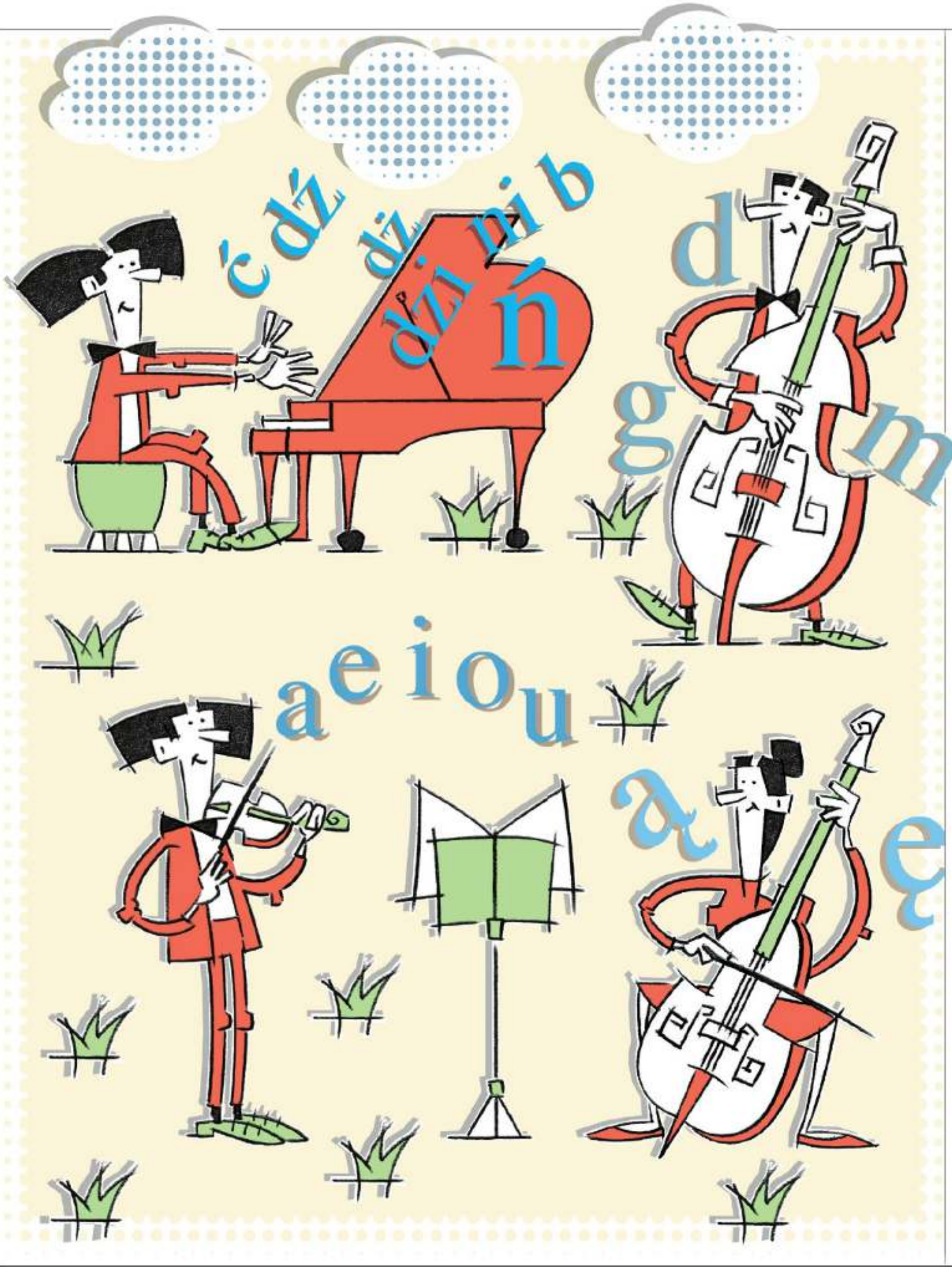

Pół żartem, pół serio
Gry i zabawy powtórzeniowe.

To już znamy, powtarzamy
Podsumowanie w formie graficznej.

Litery i głoski

Dowiesz się:

- jak klasyfikujemy głoski,
- jak odróżnić spółgłoski ustne od nosowych,
- czym jest akcent wyrazowy i zdaniowy.

Nauczysz się:

- odpowiednio wymawiać różne rodzaje głosek,
- poprawnie akcentować wyrazy,
- rozpoznawać znaczenie wypowiedzi w zależności od akcentu zdaniowego,
- poprawnie zapisywać wyrazy ze spółgłoskami nosowymi.

Do ćwiczenia języka dobra jest fonetyka

Powtórzenie wiadomości o głoskach i literach

1. Znajdź w wierszu Joanny Papuzińskiej wszystkie wyrazy dźwiękonaśladowcze. Zapisz je w zeszycie w kolejności alfabetycznej.

Joanna Papuzińska
Mowa Piasta

Mowa Piasta jest piaszczysta:
zgrzyta, chrzęści, skrzypi, śwista
lub trzepocze jak sześć spódnic,
które się na sznurze suszą
i znak dają naszym uszom,
że już wyschły.
Mowa Piasta jest liściasta.
Szemrze, szepcze i szeleści
szumem sosen, brzóz, czereśni,
suchorostów i porostów,
kiedy nas utula do snu.
Czasem bywa też kolczasta
mowa Piasta.
Czasem można się w niej zgubić...
Ale ten, kto ją polubi,
kto się dobrze w niej rozgości,
będzie wiele miał radości.

2. Odszukaj w tekście wiersza wyrazy zawierające dwuznaki. Zapisz w zeszycie taki wyraz, który zawiera najwięcej głosek, oraz taki, który zawiera najwięcej liter.

3. Dobierz do podanych definicji związki wyrazowe umieszczone na marginesie. Skorzystaj z podpowiedzi dotyczącej liczby samogłosek i spółgłosek.

- **gadka szmatka**
- **mówić od rzeczy**
- **mowa-trawa**
- **pleść androny**

4 samogłoski
8 spółgłosek

opowiadać brednie, głupstwa

5 samogłosek
6 spółgłosek

mówić bez sensu, bez wymaganej logiki

4 samogłoski
5 spółgłosek

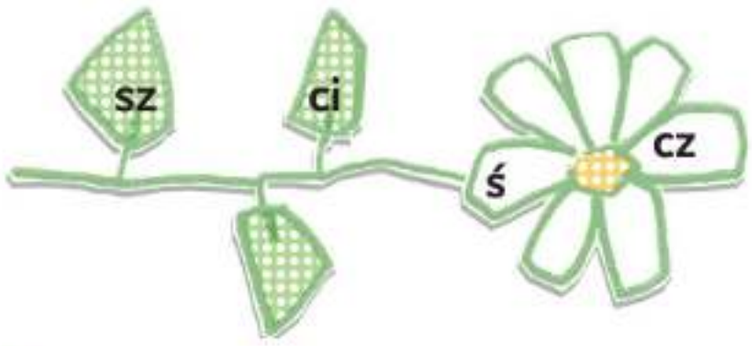
puste słowa, słowa bez treści, komunały

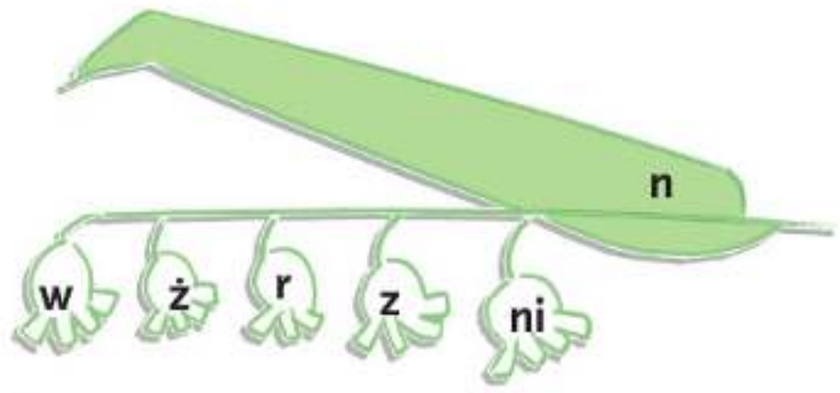
4 samogłoski
7 spółgłosek

wypowiedź na błahy temat

4. Dowiedz się, co mówią kwiaty. Uzupełnij zdania literami ukrytymi na rysunkach. Wskaż spółgłoski *dźwięczne*.

- Pragnę twojego

? ? ę ? ? a!

- Jesteś

? e ? o ? ? a ? ? a!

5. Pogrupuj wyrazy z ramki na takie, które zawierają spółgłoskę miękką, oraz te, które zawierają tylko spółgłoski twarde.

• brzęczy • ćwierka • grucha • gwiżdże • miauczy • parska • pieje • skrzeczy • syczy • warczy

Przypomnij sobie!

Głoska to najmniejszy dźwięk mowy, który można wyodrębnić w wyrazie.

Głoski dzielimy na:

- **samogłoski** *a, ą, e, ę, i, u, o (ó), y;*
- **spółgłoski**, np. *b, c, d, f, g, h, j, k.*

Wśród spółgłosek wyróżniamy:

- dźwięczne, np. *b, d, g, l;*
- bezdźwięczne, np. *p, t, k, s;*
- miękkie, np. *ć, dź, ń;*
- twarde, np. *c, cz, d, dz, dż.*

Litera to zapisany znak głoski.

Alfabet to zbiór wszystkich liter w danym języku ułożonych według ustalonej kolejności: ***a, ą, b, c, ć, d, e, ę, f, g, h, i, j, k, l, ł, m, n, ń, o, ó, p, q**, r, s, ś, t, u, v**, w, x**, y, z, ź, ż.***

W języku polskim stosuje się też dwuznaki: ***ch, cz, dz, dź, dż, rz, sz.***

* ***q, v, x*** – litery używane w wyrazach obcego pochodzenia.

6. Uporządkuj książki w kolejności alfabetycznej według podanych kryteriów.

- nazwisko autora
- tytuł

7. Uzupełnij wyrazy literami oznaczającymi samogłoski i spółgłoski z wybranych niżej grup.

- grupy samogłosek: *aa, ee, oo, uu*

Ewak ? jcie się! Z ? takowani przez komary. Wyjątkowo ni ? lastyczny.

Tusz wod ? dporny. Poinstr ? j wszystkich. Ni ? fektywne działania.

Samochód czter ? sobowy. Z ? ngażowali się w ten projekt.

- grupy spółgłosek: *zc, dztw, wsk, śćs, brn, wstrz, zstrz, zwzgl, chrzcz, rzchł, błk*

Zapisane ro ? elonym drukiem. Be ? ędny zakaz palenia.

Spie ? y mi usta. Ja ciebie ? ę. Sze ? et kilometrów do celu.

Wojewó ? o małopolskie. Jak z tego wy ? ąć? Smakowite ja ? a.

? ąsająca wiadomość. Daj mi jakąś ? azówkę. Zwycię ? a rozgrywek.

8. Uzupełnij rozmowę koleżanek odpowiednimi literami. Podaj słowa, które uzasadniają pisownię tych liter.

Katastrofa wisi na wło ? ku. Nie rozumiem tego ani w zą ?, a jutro klasó ? ka. Będzie wpa ? ka. Babcia mówi, że mam krzy ? pański z tymi dyktandami. I to ma być szkoła z lu ? ką twarzą?

Ale z ciebie filozo ? ka. Wstą ? do mnie. Pomogę ci się przygotować. W końcu jestem laurea ? ką konkursu ortograficznego. Byłam nawet na okła ? ce gaze ? ki szkolnej. Poczytamy zwro ? ki ortograficznych wierszyków.

9. Przeczytaj wiersze Agnieszki Frączek. Odszukaj wyrazy z głoskami miękkimi. Zapisz w zeszycie te słowa, które w wymowie różnią się miękkością tylko jednej głoski.

Wzór: **kica – kicia**

Kici cienie

Kica kicia po podwórku,
a za kicią, jak na sznurku,
cały dzień kica cień.
A właściwie... aż trzy cienie!
Dziwne to szalenie.
Ale kici taki cud
nie przeszkadza ani ciut –
ona każdy z cieni ceni,
bo się żaden z nich nie leni,
tylko tak jak kicia kica.
Ot, i cała tajemnica.

Przygody dzikie

Ja to mam przygody dzikie!
Po księżycu gnam nocnikiem,
śledzę śledzie, zwiedzam kapcie,
w snach nawiedzam Edzia babcię,
po wielbłądzie błądzę z pchłami,
z szafą kłócę się czasami
i w psiej budzie budzę z krzykiem...
Ja to mam przygody dzikie!

10. Przejdź trasy labiryntu, a dowiesz się, co oznaczają przedstawione znaki.

Trasa z wyrazami, w których miękkość spółgłosek jest oznaczona za pomocą litery *i*, prowadzi do znaku umieszczanego na opakowaniach przeznaczonych do ponownego wykorzystania.

Trasa z wyrazami, w których miękkość spółgłosek jest oznaczona za pomocą znaku diakrytycznego (kreseczki nad literą), prowadzi do znaku umieszczanego na produktach spełniających normy bezpieczeństwa, ochrony zdrowia i środowiska.

Trasa z wyrazami, w których miękkość spółgłosek jest oznaczona na dwa różne sposoby w tym samym wyrazie, prowadzi do znaku umieszczanego na wyrobach spożywczych produkowanych w sposób przyjazny dla środowiska.

Dźwięki, brzdęki, komfort maleńki

Głoski ustne i nosowe

1. Powiedz, jak nazywają się wskazane na rysunku przedmioty. Wypowiedz odgadnięte słowa, ściskając nos palcami. Sformułuj wnioski na temat wymowy głosek ***m*** i ***n***.

2. Przyjrzyj się rysunkowi i odpowiedz na pytania. Użyj wyrazów zawierających głoski ***ą*** lub ***ę***.

- Co zrobił chłopiec X?
- Co zrobiła dziewczyna Y?
- Co robią inni?
- Co zrobił chłopiec Y?
- Co zrobili chłopiec Z i dziewczyna Z?
- Co ty robisz teraz?

3. Odgadnij, które filmy muzyczne chcieliby obejrzeć członkowie rodziny Muzykalnych. Przejdź wskazane trasy.

Babcia podąża trasą z wyrazami zawierającymi litery oznaczające samogłoski nosowe.

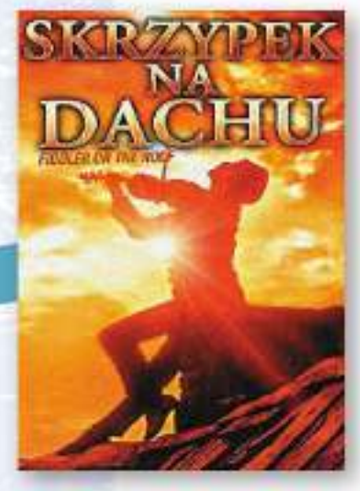

Mama idzie trasą z wyrazami zawierającymi litery oznaczające spółgłoski nosowe.

Syn biegnie trasą z wyrazami zawierającymi litery oznaczające i samogłoski, i spółgłoski nosowe.

krąg, księga, korespondencja, komfortowy, kontrolować, sensacja, wyjątkowy, mosiężny, pretensja, umiejętność, konstruktor, wstążka, pieniądze, zamężna, związek, konferencja, dziecięcy, pamiątka, piętro, majątek, kompleks, połączony, sąd, smętny

Zapamiętaj!

Głoski dzielimy na:

nosowe

Do głosek nosowych należą:

- samogłoski *ą*, *ę*,
- spółgłoski ***m***, ***mi***, ***n***, ***ń*** (***ni***).

Podczas ich wymawiania powietrze z płuc wydostaje się przez nos i usta.

ustne

Pozostałe głoski są ustne,
np. ***a***, ***e***, ***i***, ***b***, ***d***, ***p***, ***t***.

Podczas ich wymawiania powietrze z płuc wydostaje się tylko przez usta.

- **akordeon**
- **harmonijka**
- **kastaniety**
- **klarnet**
- **kontrabas**
- **organy**
- **puzon**
- **wiolonczela**

4. Podaj nazwy instrumentów muzycznych. Użyj słów podanych na marginesie. Wskaż w nich litery oznaczające głoski nosowe.

5. Wypisz z wiersza Wandy Chotomskiej do zeszytu przykładowe wyrazy z głoskami nosowymi według podanych kategorii.

Trąba

W amatorskiej orkiestrze
w dni powszednie i w święta
przez trzy takty trąbiła
trąba pana rejenta.

Przez rok cały z przejęciem
i z bezbrzeżną tęsknotą
grała swoje: – Tra-ta-ta! –
i nic więcej, tylko to.

A że była ogromna
i nadęta ogromnie,
pomyślała raz: – Każdy
rad by słuchać tylko mnie!

I huknęła od razu,
głośno niby armata,
triumfalnie: – TRA-TA-TA!
TRA-TA-TA-TA! TRA-TA-TA!

Ledwie bęben usłyszał
ryki trąby ponure,
mruknął: – Sen to czy jawa? –
i uszczypnął się w skórę.

Stanął dęba fortepian
i wyszczerzył klawisze.
– Trąbo! Przestań w tej chwili!
Trąbo! Proszę o ciszę! [...]

Ale trąba ryczała
pełna pychy i buty,
aż ze sceny zdmuchnęła
dyrygenta i nuty.

Z tego ryku i świstu
wiatr się zrobił na sali
i widzowie z krzesłami
wnet w powietrzu latali. [...]

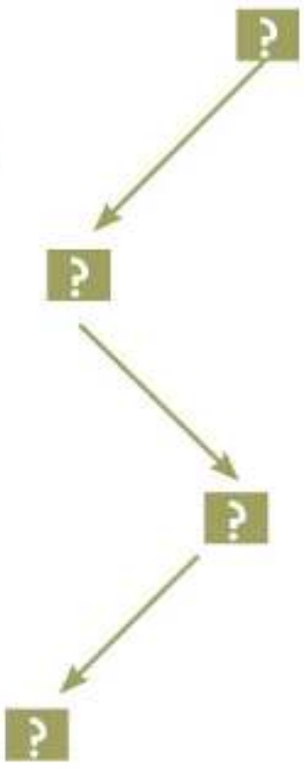
	Rzeczowniki	Czasowniki	Przymiotniki	Inne
zawierające samogłoski nosowe	?	?	?	?
zawierające spółgłoski nosowe	?	?	?	?
zawierające samogłoski i spółgłoski nosowe	?	?	?	?

6. Ustal trasy koncertowe muzyków. Dopasuj do każdego zespołu nazwy tych miast spośród zapisanych poniżej, w których znajdują się litery oznaczające takie głoski nosowe, jakie występują w imieniu solisty.

• Częstochowa • Gdańsk • Grudziądz • Lądek-Zdrój • Lębork • Łańcut • Łęczyca • Malbork • Ostrołęka • Pińczów • Poznań • Raciąż • Radom • Stary Sącz • Szamotuły • Wolbrom

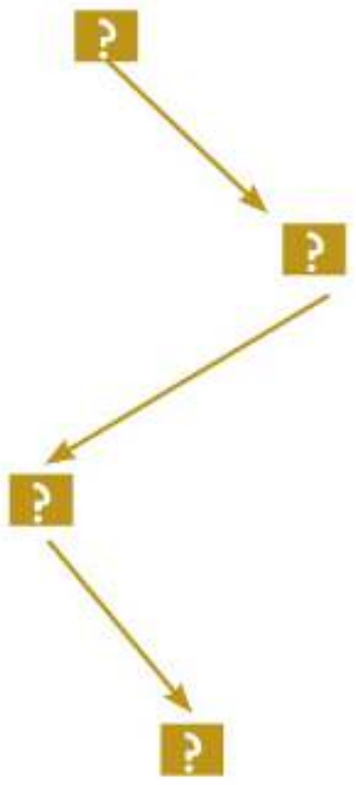
• Sędziwój z zespołem „Pędziwiatry”

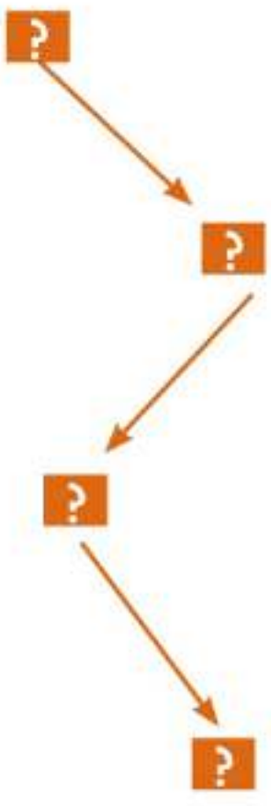
• Matylda z zespołem „Demo”

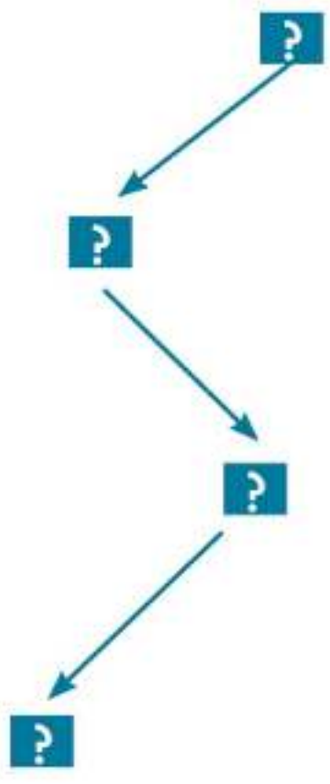
• Weronika z zespołem „Cichucieńcy”

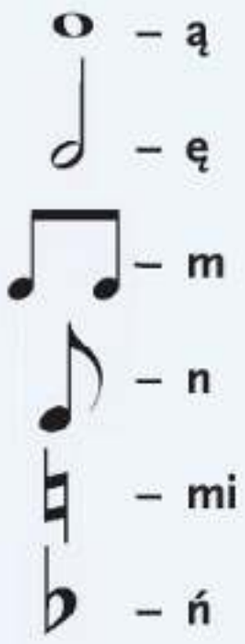

• Sobiesąd z zespołem „Pąsowe Prążki”

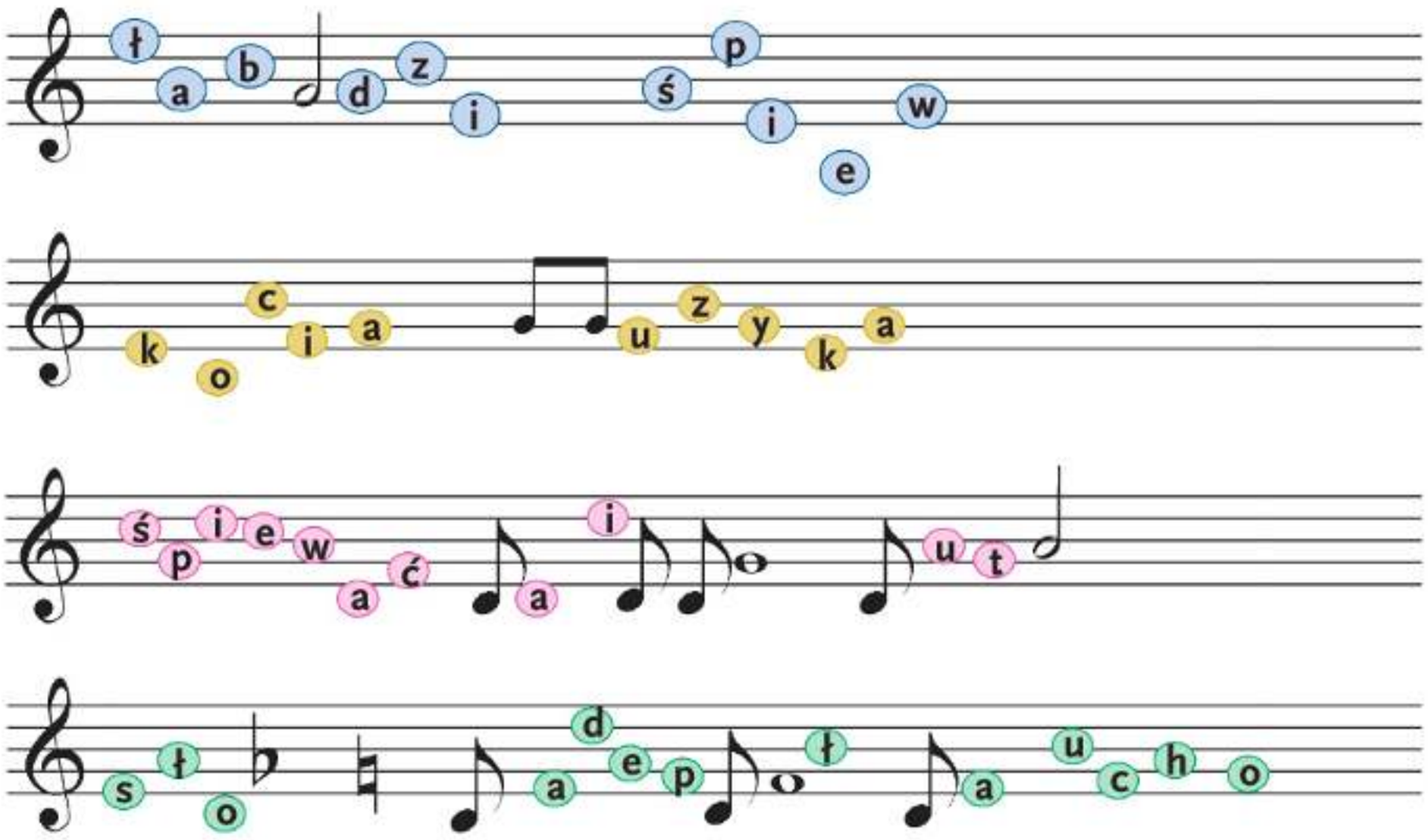

Objaśnienia znaków

7. Uzupełnij frazeologizmy właściwymi literami oznaczającymi głoski nosowe. Skorzystaj z objaśnień znaków. Wyjaśnij znaczenie tych związków wyrazowych.

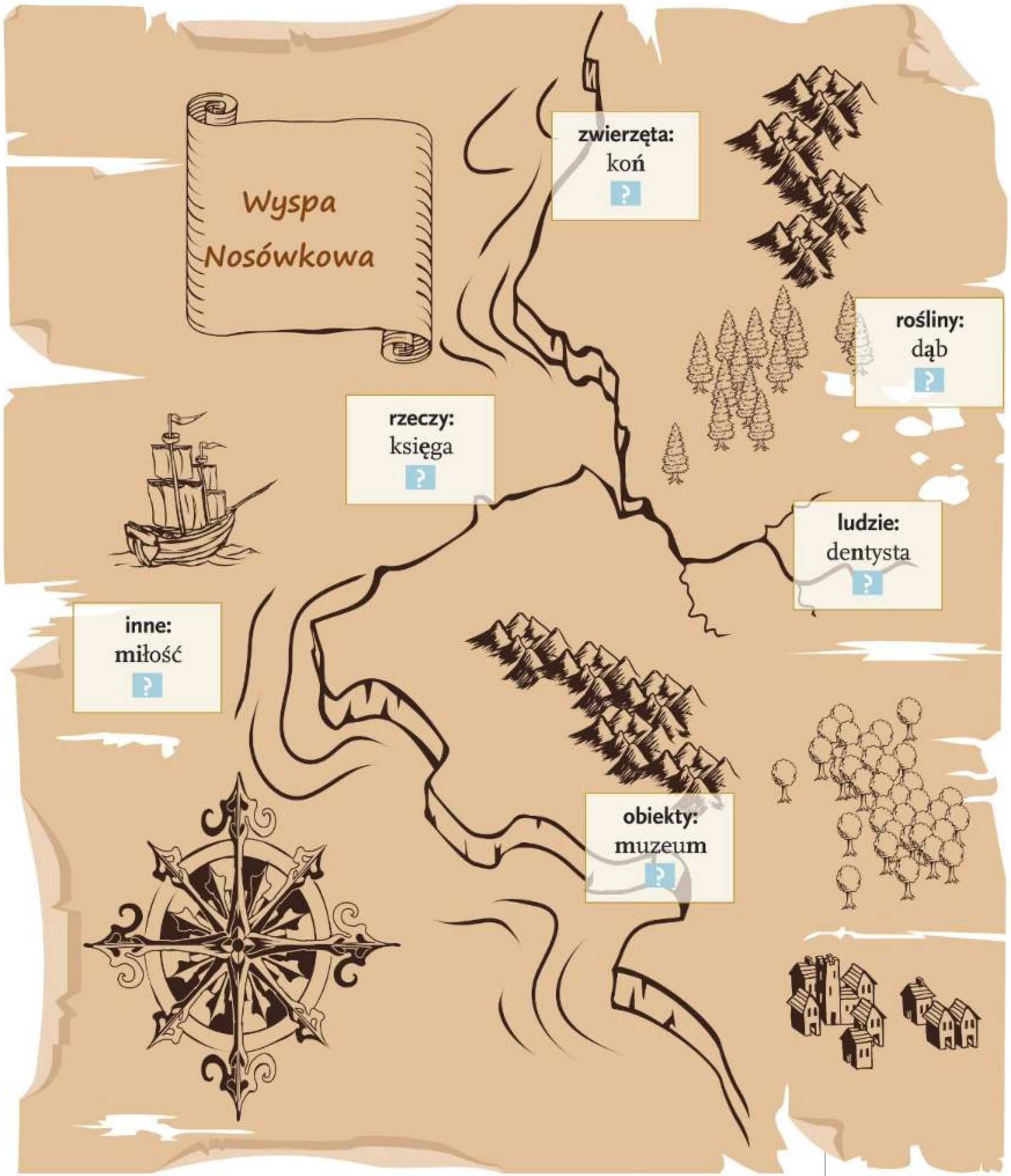
8. Popraw SMS-y muzyków. Przepisz teksty do zeszytu, dodaj w odpowiednich miejscach znaki diakrytyczne („ogonki” przy literach).

Wiem więcej

W 2013 roku – w Międzynarodowy Dzień Języka Ojczystego – ruszyła kampania społeczna „Język polski jest ą-ę”, która ma na celu uświadomić Polakom, jak ważne jest używanie polskich znaków w komunikacji internetowej i SMS-owej. Znaki diakrytyczne są charakterystyczne dla polszczyzny. Nieużywanie ich zubaża system językowy i stanowi zagrożenie dla języka polskiego.

9. Po męczącej trasie koncertowej muzycy postanowili odpocząć w nietypowym miejscu. Zaprojektuj dla nich Wyspę Nosówkową. Dodaj odpowiednie nazwy zawierające litery oznaczające głoski nosowe.

Mazur z przytupem miał wzięcie, kilka słów o akcencie

Akcent wyrazowy i zdaniowy

1. Ułóż nazwy tańców z sylab zapisanych obok rysunków.

wyraz dwusylabowy	wyraz trzysylabowy	wyraz czterosylabowy

2. Przeczytaj wiersz Izabelli Klebańskiej i wykonaj polecenia pod tekstem.

Mazur

Zawadiacki, zadzierzysty,
skoczny, żywy i ognisty –
to jest mazur figurowy,
proszę państwa, czapki z głowy!
Tupie nogą, kręci wąsa
i już panna cała w pąsach.
Jak się wygnie gibko, sprytnie,
jak hołubca wdzięcznie wytnie
albo na kolano klęknie,
to już pannie serce zmięknie.
I ten rytm, aż nogi rwą się,
by zatracić się w tym pląsie.
Najwięcej u panny wskóra,
kto ją porwie do mazura.

- Podaj przykłady wyrazów, które przy przenoszeniu do następnej linii:

– mogą być podzielone na kilka różnych sposobów;
– muszą być podzielone w miejscu stykania się dwóch jednakowych spółgłosek;
– nie mogą być dzielone.

- Określ, czy poniższe zdania dotyczące wiersza są prawdziwe czy fałszywe.

W każdym wersie jest osiem sylab.
Wyrazem, który ma najwięcej sylab, jest czasownik.
Rymy w wierszu obejmują więcej niż jedną sylabę.

3. Powiedz, jakie błędy popełnił uczeń przy przenoszeniu wyrazów. Zapisz poprawiony tekst w zeszycie.

Przypomnij sobie!

Sylaba to cząstka wyrazu skupiona wokół samogłoski, wymawiana podczas jednego wydechu, np. wyraz *potańcówka* ma cztery sylaby: ***po-tań-ców-ka***, a wyraz *walc* – tylko jedną sylabę.

Przenosząc wyraz do następnej linii, dzielimy go zgodnie z podziałem na sylaby.

4. Wypowiedz głośno zdania piosenki *My, Cyganie*. Wskaż sylaby, które zostały wymówione głośniej i wyraźniej.

Kie-dy tań-czę, nie-bo tań-czy ze mną.
Kie-dy gwiż-dżę, gwiż-dże w po-lu wiatr.
Zamk-nę o-czy, liś-cie więd-ną,
kie-dy milk-nę, milk-nie świat.

5. Uzupełnij wyrazy podanymi sylabami. Przeczytaj na głos rozmowę, a dodane cząstki wypowiedz głośniej.

• **czy** • **gdy** • **ka** • **kry** • **ryt** • **sie** • **ta** • **wa**

Zatań ? *liście ten taniec ponad* ? *demset razy. Czy spot* ? *liście się z* ? *tyką waszego spektaklu?*

Raz tylko przeczy ? *liśmy, że* ? *mika naszej kompozycji jest nieodpowiednia. Ale* ? *byśmy się mieli przejmować pojedynczymi opiniami, zwario* ? *libyśmy.*

6. Przeczytaj głośno dwuwers z wiersza Jana Brzechwy. Wypowiedz mocniej wyrazy, które zostały wyróżnione. Powiedz, w której wersji została podkreślona informacja: o wykonawcy, o czynności, o sposobie wykonywania czynności.

Tańcowała igła z nitką,
Igła – pięknie, nitka – brzydko.

Tańcowała igła z nitką,
Igła – **pięknie**, nitka – **brzydko**.

Tańcowała **igła** z nitką,
Igła – pięknie, **nitka** – brzydko.

Zapamiętaj!

Akcent wyrazowy to uwydatnienie jednej z sylab w wyrazie przez głośniejsze, silniejsze i wyraźniejsze jej wymówienie.

W języku polskim akcent zwykle pada na **drugą sylabę od końca**, np. ***sły**chać, melo**dia**.*

W niektórych wyrazach jest akcentowana **trzecia sylaba** od końca. Są to między innymi:

- rzeczowniki obcego pochodzenia zakończone na *-ika, -yka*, np. ***mi**mika, problema**ty**ka*;
- czasowniki w 1. i 2. osobie liczby mnogiej czasu przeszłego, np. *ćwi**czyliśmy**, trenowa**łyście***;
- niektóre liczebniki z cząstką *-set, -sta*, np. *osiem**set**, **czte**rysta*.

Niektóre krótkie wyrazy nie mają samodzielnego akcentu i łączą się z sąsiadującymi słowami w jeden zestrój akcentowy, np. *po dyskotece, roześmialiśmy się*.

Akcent zdaniowy to mocniejsze wypowiedzenie wyrazu w zdaniu w celu wyeksponowania wybranego sensu wypowiedzi,

np. w zdaniu ***Oboje** tańczyli wspaniale* podkreślono wykonawcę czynności;

w zdaniu *Oboje **tańczyli** wspaniale* uwydatniono czynność, o której mowa;

w zdaniu *Oboje tańczyli **wspaniale*** uwypuklono sposób wykonania czynności.

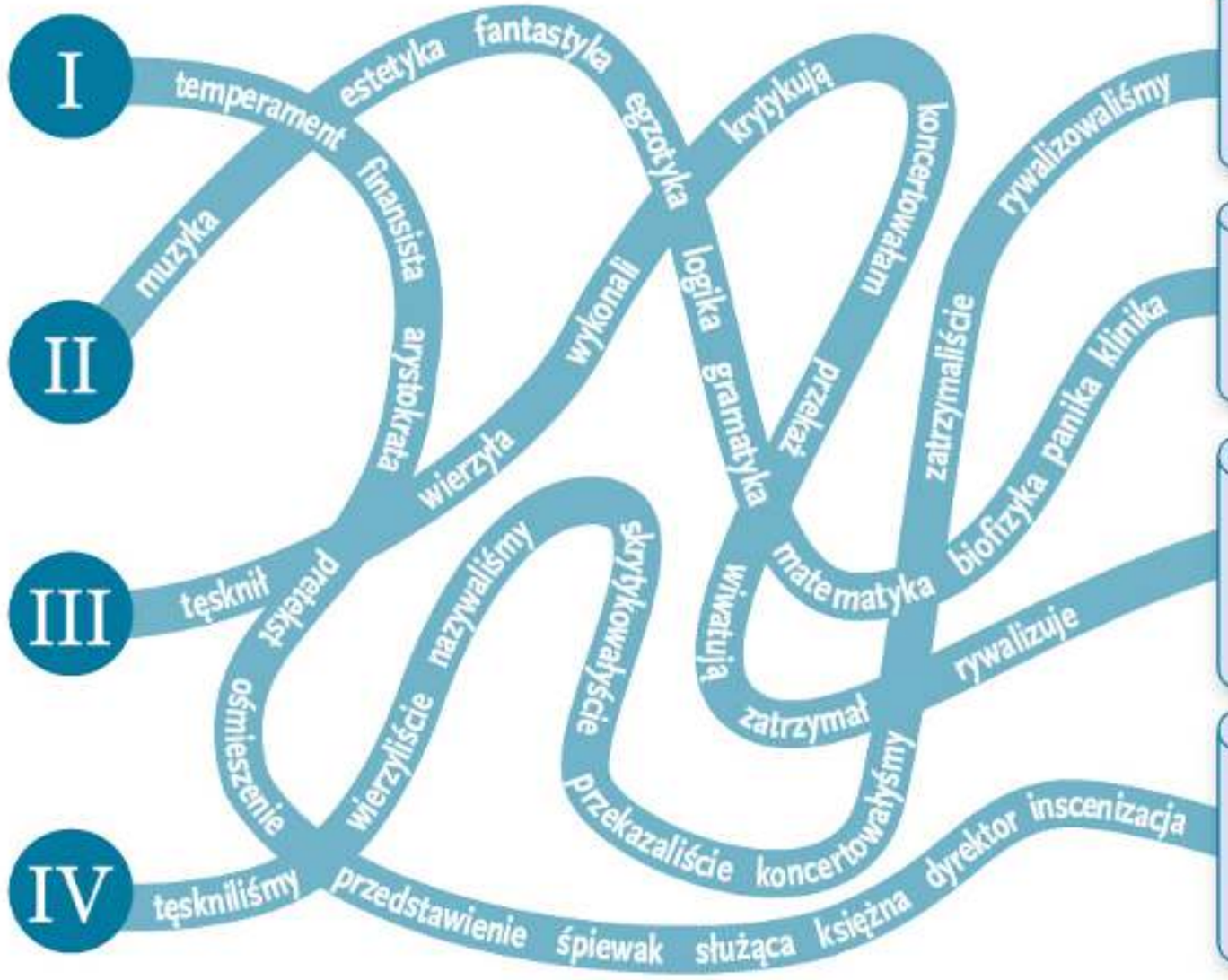
7. Przejdź wskazanymi trasami, a dowiesz się, kto jest kompozytorem słynnych melodii związanych z tańcami.

trasa czardasza:
rzeczowniki
akcentowane
na drugiej sylabie
od końca

trasa bolera:
rzeczowniki
akcentowane
na trzeciej sylabie
od końca

trasa poloneza:
czasowniki
akcentowane
na drugiej sylabie
od końca

trasa habanery:
czasowniki
akcentowane
na trzeciej sylabie
od końca

Georges Bizet
(czytaj: żorż bize)
aria z opery *Carmen*

Maurice Ravel
(czytaj: moris rawel)
koncert muzyczny

Michał Ogiński
kompozycja
Pożegnanie ojczyzny

Johann Strauss
(czytaj: johan sztrałs)
aria z operetki
Zemsta nietoperza

8. Wskaż w wyrazach sylaby, na które pada akcent.

Ostatnio przeczytaliśmy, że historia tańca sięga czasów pradawnych. Ludzie kultur pierwotnych tańczyli, żeby sprowadzić deszcz, wojownicy wykonywali taniec wojenny, aby dodać sobie odwagi. W Biblii opisano Dawida tańczącego przed Arką Przymierza, a Homer opiewał grecką choreę – połączenie muzyki, pieśni i tańca. Czy wiedzieliście, że słowo *choreografia* pochodzi z języka greckiego?

9. Przeczytaj po cichu wiersz Wandy Chotomskiej. Wybierz wyrazy, które chcesz szczególnie podkreślić. Wyrecytuj utwór, zwracając uwagę na akcenty zdaniowe.

Harnasie

Poszli w taniec na polanie
harnasie,
wiatr im zagrał zbójnickiego
na basie.
Rozpalili wielki ogień
na hali,
zaraz będą przez ten ogień
skakali.
Przeskoczyli przez ognisko –
ale było im za nisko.
Przelecieli drzewa w lesie –
jeszcze wyżej czort ich niesie.
Przefrunęli w locie ptaka –
jeszcze wyżej będą skakać.
Rozpłakały się dziewczyny –
już nie widać ich z doliny.
Przeskoczyli górski łańcuch –
zatracili się w tym tańcu.
Zatracili się gdzieś w niebie
i nie wrócą stamtąd póty,
aż przeskoczą wszystkie gwiazdy,
aż wytańczą wszystkie nuty.

Słowniczek

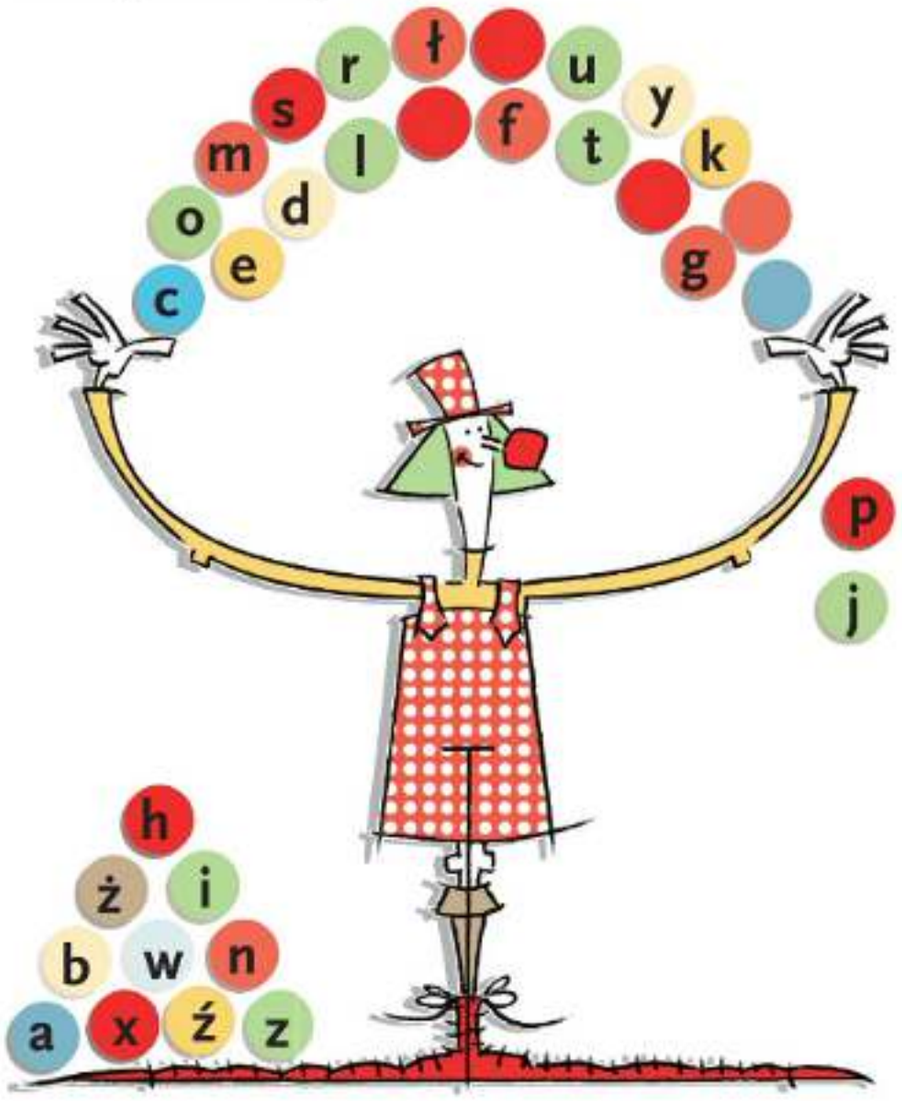
choreografia – sztuka tworzenia tańców i widowisk tanecznych; układ taneczny.

Głoskowe popisy cyrkowe

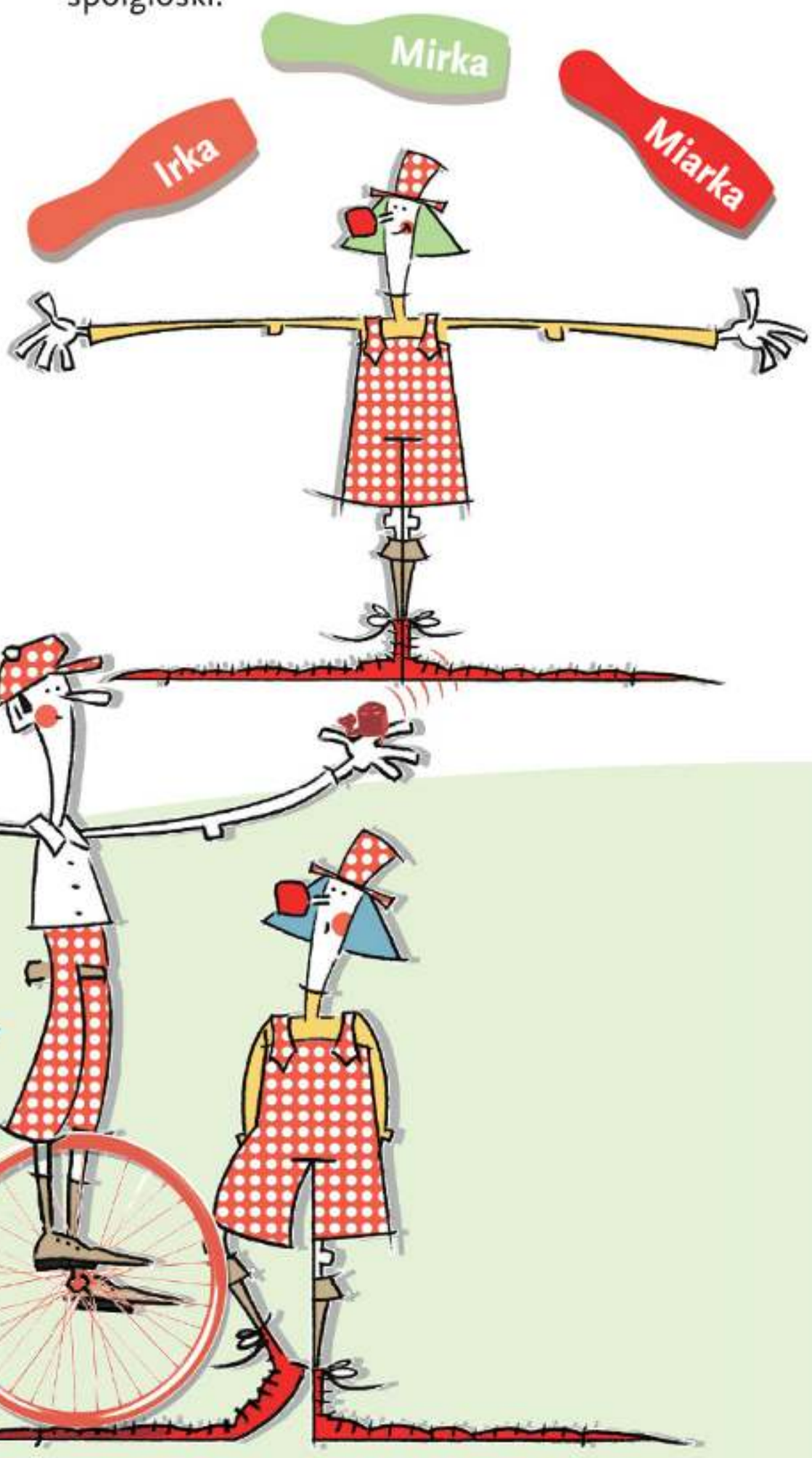
► Podaj przykłady wyrazów, które zawierają wszystkie rodzaje głosek opisanych na sąsiedniej stronie.

Alfabet – zbiór wszystkich liter w danym języku ułożonych według ustalonej kolejności.

Litera – znak graficzny głoski.

Litera *i* może:
- oznaczać samogłoskę,
- oznaczać samogłoskę i jednocześnie być znakiem miękkości spółgłoski,
- być jedynie znakiem miękkości spółgłoski.

Sylaba – cząstka wyrazu skupiona wokół samogłoski, wymawiana podczas jednego wydechu.

Spółgłoski nie tworzą samodzielnie sylab.

Samogłoska jest ośrodkiem sylaby.

Głoska to najmniejszy dźwięk mowy, który można wyodrębnić w wyrazie.

Głoski dzielimy na **samogłoski** i **spółgłoski**.

Samogłoski

ustne
a, e, i, o, u, y

nosowe
ą, ę

Spółgłoski

dźwięczne
b, d, dź g, m, r, z...

bezdźwięczne
p, t, k, s, sz...

twarde
b, c, cz, dz, n...

miękkie
ć, ci, dź, dzi, ń, ni...

ustne
r, l, ł, w...

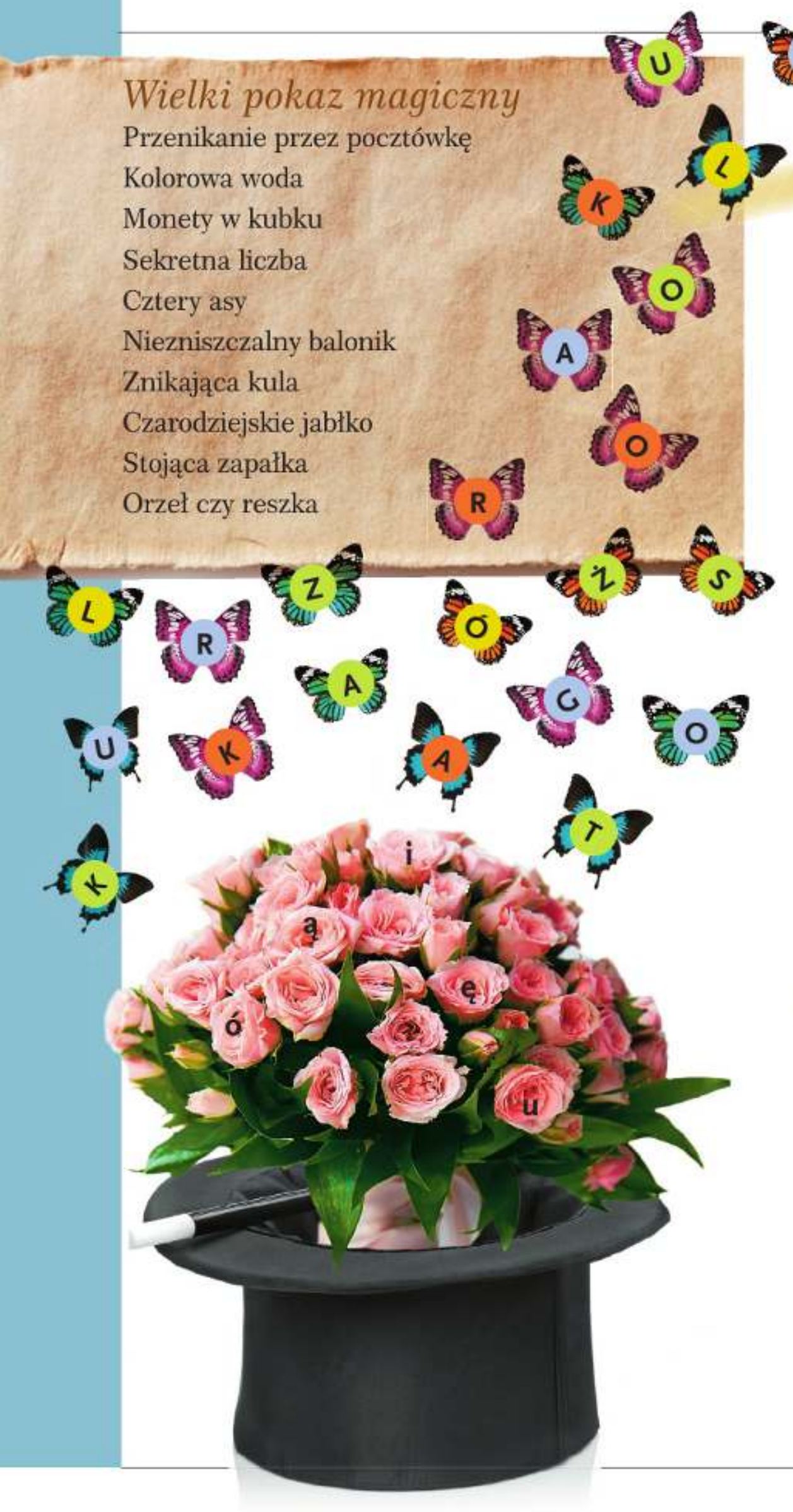
nosowe
m, mi, n, ń, (ni)

Wszystkie samogłoski są dźwięczne.

Głoski u magika

Oto zestaw pytań umożliwiających magiczną zabawę głoskami. Przejdź wyznaczoną trasą. Każda dobra odpowiedź lub poprawne wykonanie zadania to ruch na kolejne pole, błędna odpowiedź lub niewykonanie zadania – postój.

I. SZTUCZKI Z ALFABETEM

1. Uporządkuj alfabetycznie podane obok nazwy trików demonstrowanych na pokazie magicznym.
2. Złap magiczne litery-motyle i ułóż z nich co najmniej trzy wyrazy.
3. Wyszukaj w bukiecie wyciągniętym z kapelusza pięć samogłosek i ułóż z każdą z nich jeden wyraz.
4. Odgadnij nazwy owoców, w których spółgłoski przemieniono w biedronki.

u a a u

o e a i a

e y a

5. Wykonaj sztuczkę i upleć wyrazowe sznurki: podaj wyrazy o określonej poniżej liczbie liter i głosek.

- tyle samo liter i głosek
- liczba liter o jeden większa od liczby głosek
- liczba liter o trzy większa od liczby głosek

wróbel → bóbr → ? → ?

patyczaki → szafa → ? → ?

4 5 6 7

6. Powiedz, który z magicznych rekwizytów ma w swojej nazwie większą liczbę liter niż głosek.

7. Wymyśl, jakie przedmioty mogą być ukryte w różnych częściach garderoby magika. Podaj nazwy zawierające takie same dwuznaki jak podane niżej wyrazy (np. w pła**szcz**u – **szcz**otka).

- dżinsy
- czapka
- koszula
- chustka
- kołnierzyk

8 9 10 11

II. HOKUS-POKUS – TRAFIĆ DŹWIĘKIEM

8. Podpowiedz, w co się jeszcze da zamienić wróbla, jeśli wiadomo, że może to być zwierzę mające w nazwie tylko spółgłoski dźwięczne.
9. Zaproponuj inne miejsca, w których magik może hodować patyczaki. Pamiętaj, że ich nazwy muszą zawierać tylko spółgłoski bezdźwięczne.
10. Odszukaj na planszy wyrazy, w których głoski dźwięczne podczas wymawiania tracą dźwięczność.
11. Uzupełnij grafik magika. Przyporządkuj podane nazwy zwierząt do odpowiednich miejsc tabeli.

- **chrząszcz**
- **krowa**
- **kwoka**
- **lis**
- **lew**
- **mrówka**
- **nietoperz**
- **wąż**
- **wiewiórka**

GRAFIK DŹWIĘKOWYCH PRZEMIAN MAGICZNYCH
Poniedziałek – zwierzęta o nazwach bez ubezdźwięcznień
?
Środa – zwierzęta o nazwach z ubezdźwięcznieniem w środku
?
Piątek – zwierzęta o nazwach z ubezdźwięcznieniem na końcu
?

12 13 14 15

III. CZAR MIĘKKOŚCI

12. Odszukaj wśród wyrazów umieszczonych po drugiej stronie magicznego lustra te, które nie zawierają spółgłosek miękkich.

13. Znajdź fałszywe karty meteorologiczne. Mają w nazwach spółgłoski miękkie.

śnieg deszcz słońce chmury mgła burza

14. Wymyśl, jakie magiczne rekwizyty można byłoby schować do poniższych pudeł. Włóż do każdego z nich dwa właściwe przedmioty:

- do 1. pudła rekwizyty o nazwach zawierających spółgłoski miękkie oznaczone za pomocą *i*;
- do 2. pudła rekwizyty o nazwach zawierających spółgłoski miękkie oznaczone za pomocą znaku diakrytycznego (kreski nad literą);
- do 3. pudła rekwizyty o nazwach zawierających spółgłoski miękkie oznaczone na dwa różne sposoby.

IV. ENCE-PENCE, W KTÓREJ...

15. Znajdź „podrabianą" monetę. Zawiera w nazwie nominału tylko głoski ustne.

16. Wskaż chustki, pod którymi ukryto gołębie. Ich nazwy zawierają głoski nosowe.

jedwabna chusta

apaszka w maki

chusteczka w groszki

brązowa chustka

chusta z frędzlami

16

17

18

19

20

V. SŁÓWEK CIĘCIE

17. Przepiłuj podane słowa w miejscach, w których można byłoby je przenieść do następnej linii. Wskaż te miejsca.

18. Rozwiąż matematyczne sztuczki sylabowe.

- kotek + płoza = płotek + ?
- masło + ? = słota + mama
- cuda + bankier = ? + cukier
- ? + konik = koce + sernik
- wrona + ? = rana + wrota

19. Ułóż synonim słowa *magik* z sylab, na które pada akcent w poniższych wyrazach.

słoiczek • paluszek • fizjolog • nisko

- czytaliśmy

20. Wyodrębnij z ciągów liter wyrazy tworzące zdania. Wskaż w każdym z nich jedno słowo w celu wyeksponowania podanej treści.

- informacja o obiekcie czynności

Magikrzuciłwgóręlitery.

- informacja o czynności

Znakipołączyłysięwwyrazy, zdania,opowieści.

- informacja o cechach wykonawcy czynności

Zachwyceniwidzowiepodziwiali magicznyświatsłów.

Język nasz bywa bardzo ciekawy, czeka cię przy nim mnóstwo zabawy

Małgorzata Strzałkowska
Mowa polska

Od stuleci polska mowa
ma w zapasie różne słowa –
kto się ćwiczy w ich wymowie,
ten bez trudu je wypowie!
Nie wierzycie? Sprawdźcie sami,
powtarzając razem z nami: [...]

Nad rzeczułką nietoperze
taszczą paczkę poprzez perze,
w paczce kaszkę, ważkę, szelki,
muszkę, puszkę i muszelki
oraz miarkę, tarkę, rogi
bierki, serki i pierogi.

Brzęczą pszczółki nad rzeczułką:
– Tu się trzeba puknąć w czółko!
Na cóż kaszka, ważka, szelki,
muszka, puszka i muszelki?
Po co miarka, tarka, rogi,
bierki, serki i pierogi?

Wszystko po to, aby z gracją
cieszyć się artykulacją,
bo kto ćwiczy się w wymowie,
znajdzie radość w każdym słowie!
Nie wierzycie? Sprawdźcie sami,
powtarzając razem z nami!

1. Zapisz w zeszycie w kolejności alfabetycznej nazwy wszystkich rzeczy niesionych przez nietoperze.

2. W którym wersie wszystkie wyrazy zawierają dwuznaki? Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych.

A. Nad rzeczułką nietoperze
B. taszczą paczkę poprzez perze
C. w paczce kaszkę, ważkę, szelki
D. muszkę, puszkę i muszelki

3. Który wyraz ma najwięcej liter? Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych.

A. rzeczułka
B. nietoperze
C. pszczółki
D. wszystko

4. Znajdź w wierszu wyraz, który zawiera:

- 5 samogłosek
- 6 spółgłosek

5. Wskaż w tekście wyraz:

- składający się tylko z głosek dźwięcznych,
- zawierający dwie spółgłoski nosowe,
- mający dwie miękkie spółgłoski oznaczane za pomocą znaków diakrytycznych.

6. Ustal, które wypowiedzi są prawdziwe.

W czasowniku *ćwiczyć się*

1.	**są dwie spółgłoski miękkie.**
2.	**jest jedna głoska nosowa.**
3.	**są tylko głoski bezdźwięczne.**

7. Oceń, czy poniższe informacje są prawdziwe.

1.	**W wyrazie *muszelki* litera *i* pełni tylko funkcję zmiękczającą.**
2.	**W wyrazie *cieszyć się* litera *i* pełni funkcję sylabotwórczą.**

8. Dlaczego tak zapisujemy podane słowo? Wybierz odpowiedź A albo B i jej uzasadnienie 1 albo 2.

Rzeczownik *ważka* zapisujemy

A.	**zgodnie z wymową,**	**ponieważ**	**1.**	**spółgłoski bezdźwięczne w tym wyrazie podczas wymawiania zyskują dźwięczność.**
B.	**niezgodnie z wymową,**		**2.**	**spółgłoski dźwięczne w tym wyrazie podczas wymawiania tracą dźwięczność.**

9. Wypisz z wiersza do zeszytu po jednym przykładzie wyrazu zgodnego z opisem.

- rzeczownik rodzaju żeńskiego w bierniku
- rzeczownik rodzaju żeńskiego w narzędniku
- czasownik w 3. osobie liczby mnogiej czasu teraźniejszego

10. Zaobserwuj, co łączy wyrazy wypisane w zadaniu 9. Policz, ile sylab mają wersy w wierszu.

11. Wskaż w wyrazach drugiej zwrotki sylaby akcentowane. Z ostatniej zwrotki wybierz słowa, które warto uwydatnić akcentem zdaniowym.

12. Podaj przykłady wyrazów rymujących się w środku wersu.

13. Przestaw sylaby w niektórych wyrazach tak, aby przywrócić właściwą wersję fragmentu wiersza.

Jemskra kupar dyru stworek
gatar z kigór ryspo worek.

14. Wskaż miejsca, w których można podzielić poniższe wyrazy przy przenoszeniu do następnej linii.

PACZKA	SZELKI	MUSZELKA	BIERKI
ORAZ	WSZYSTKIE	INNE	PRZEDMIOTY

Części mowy

Dowiesz się:

- o czym informują tryby czasownika;
- jak stopniujemy przymiotniki i przysłówki;
- co nazywają liczebniki zbiorowe, ułamkowe i nieokreślone;
- jaką funkcję pełnią zaimki;
- kiedy wyrażenia przyimkowe stają się innymi częściami mowy;
- jaka jest funkcja spójników, wykrzykników i partykuł.

Nauczysz się:

- poprawnie stosować trudne formy czasowników, rzeczowników oraz zaimków;
- właściwie używać liczebników złożonych oraz dłuższych i krótszych form zaimków;
- łączyć wyrazy i zdania za pomocą odpowiednich spójników;
- wykorzystywać wykrzykniki;
- modyfikować zdania za pomocą partykuł.

Dziwne postacie z czasownikiem poznacie

Powtórzenie wiadomości o czasownikach

1. Określ, które czasowniki nazywają czynności, a które – stany. Do każdego ze słów dobierz z ramki wyraz bliskoznaczny.

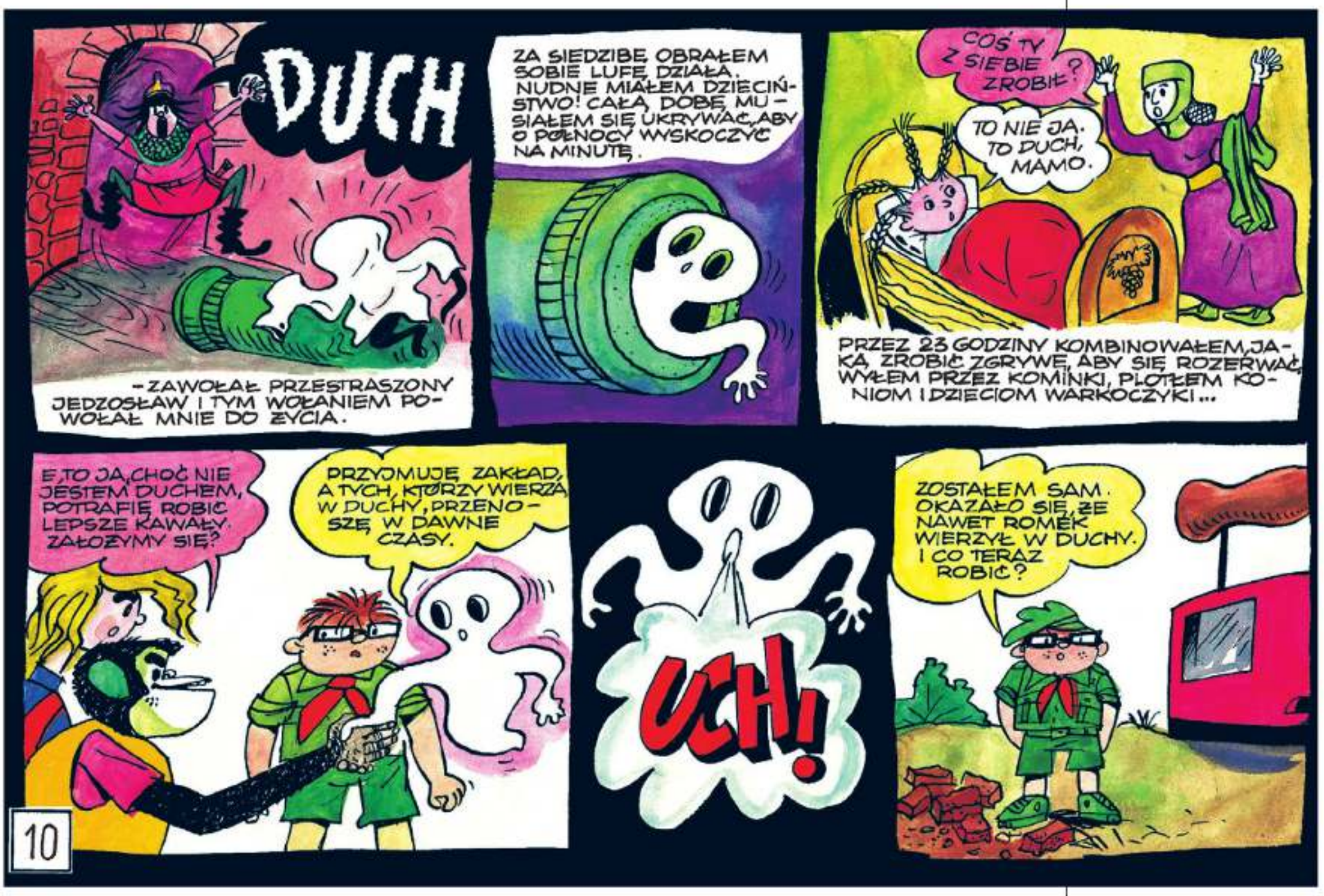
• namyślać się • przebrać • wynaleźć • zanotować • zekranizować

- zastanawiać się
- napisać
- sfilmować
- wymyślić
- ucharakteryzować

2. Narysuj w zeszycie oś czasu, następnie umieść na niej czasowniki z tekstów komiksowych.

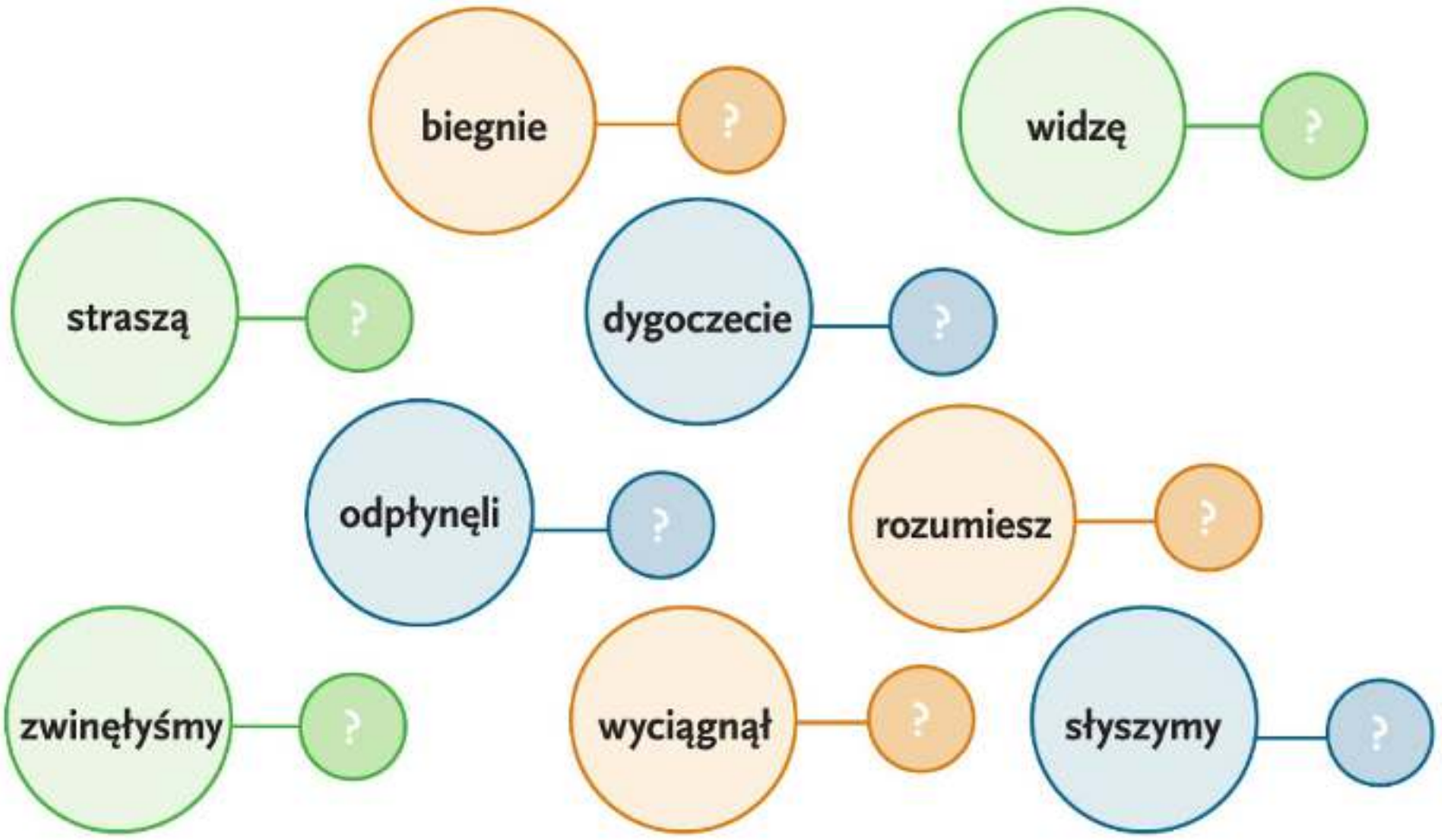
Dawniej | Teraz | W przyszłości

Henryk Jerzy Chmielewski, *Tytus, Romek i A'Tomek* (Księga XI)

3. Dodaj do podanych wyrazów czasowniki, które utworzą rymy. Określ osobę i liczbę czasowników w każdej parze.

4. Odgadnij, z jakich utworów pochodzą postacie przedstawione na ilustracjach. W tym celu przejdź wskazane trasy z czasownikami.

trasa jednorożca – czasowniki w rodzaju męskim

trasa syreny – czasowniki w rodzaju żeńskim

trasa widma – czasowniki w rodzaju nijakim

trasa hobbitów – czasowniki w rodzaju męskoosobowym

trasa urgali – czasowniki w rodzaju niemęskoosobowym

na powitanie
był symbolem czystości i niewinności
swoją siłę
przesiadywała w podwodnym ogrodzie
demonstrowały
przybyły
na statkach
rozpętało sztorm
żyli zgodnie z naturą
uwielbiali ład
byli spokrewnieni z ludźmi
płynęło w kierunku przylądka
miał jeden róg pośrodku czoła
róg miał magiczną moc
lśniło dziwnym blaskiem
sunęło powoli
zwiastowało śmierć
osiedliły się na wybrzeżu
przybyła do nieznanego kraju
utraciła głos
głośno ryczały
zakochała się w księciu
historia zainspirowała
chodzili boso
rzeźbiarza
zainspirowało kompozytora
lubili dobre jedzenie
porozumiewali się bezszelestnie
w mrokach
występował
obdarowywali swych gości prezentami

film *Piraci z Karaibów*
reż. Gore Verbinski

powieść *Eragon*
Christopher Paolini

film *Legenda*
reż. Ridley Scott

baśń *Mała syrenka*
H.Ch. Andersen

trylogia *Władca Pierścieni*
J.R.R. Tolkien

5. Uzupełnij wiersz Marcina Brykczyńskiego odpowiednimi formami czasowników podanych na marginesie. W wyróżnionych frazeologizmach wskaż czasowniki i określ, czy są przechodnie czy nieprzechodnie.

Iść w czasie przeszłym
3 os. lp r. nijakiego

Ni pies, ni wydra

Raz polną drogą w stronę Świdra
? sobie Coś, ni pies, ni wydra,
I nieustannie, bez przyczyny,
Stroiło dziwne, małpie miny.
Koń by się uśmiał, mówiąc szczerze,

Widząc to bardzo dziwne zwierzę,
Lecz nagle strach [?] ludzi:
A nuż w tym Czymś **się lew obudzi**?
Kto wie, co [?] ta istota,
Jeśli **się jej popędzi kota**.
Może [?] w złości drzewa
I **krokodyle łzy wylewa**
Lub się zachowa stwór nieznany
Tak, jak słoń w składzie porcelany.
A stwór wciąż z oślim [?] uporem,
By uprać w Świdrze coś wieczorem
I tam [?] przy praniu,
Że to był szczwany lis w przebraniu.

ogarnąć w czasie przeszłym 3 os. lp r. męskiego

zrobić w czasie przyszłym 3 os. lp

wyrywać w czasie teraźniejszym 3 os. lp

iść w czasie przeszłym 3 os. lp r. męskiego

wydać się w czasie przeszłym 3 os. lp r. nijakiego

Przypomnij sobie!

Czasownik to część mowy, która nazywa czynności (np. *stuka*) i stany (np. *boi się*).
Odmienia się przez osoby, liczby, czasy, rodzaje.

- **Odmiana przez osoby:**

1. **osoba** (ja, my), np. *boję się, boimy się;*
2. **osoba** (ty, wy), np. *boisz się, boicie się;*
3. **osoba** (on, ona, ono, oni, one), np. *boi się, boją się.*

- **Odmiana przez liczby:**

pojedyncza, np. *lubię;*
mnoga, np. *lubimy.*

- **Odmiana przez czasy:**

przeszły, np. *opowiadaliśmy;* **teraźniejszy**, np. *opowiadamy;*
przyszły prosty, np. *opowiemy;* **przyszły złożony**, np. *będziemy opowiadać* (lub *będziemy opowiadali / opowiadały*).

- **Odmiana przez rodzaje w liczbie pojedynczej:**

męski, np. *słuchał;* **żeński**, np. *słuchała;* **nijaki**, np. *słuchało.*

- **Odmiana przez rodzaje w liczbie mnogiej:**

męskoosobowy, np. *słuchali;* **niemęskoosobowy**, np. *słuchały.*

6. Przeczytaj wypowiedzi postaci fantastycznych przedstawionych na rysunkach. Wskaż czasowniki i określ, czy są dokonane czy niedokonane.

Klucz do odpowiedzi

Więcej czasowników w stronie czynnej jest w tekście o Draculi.

Więcej czasowników w stronie biernej jest w tekście o Frankensteinie.

7. Określ stronę czasowników użytych w zdaniach, a dowiesz się, o jakich postaciach jest mowa.

- Postać ta była pierwotnie bohaterem powieści Mary Shelley, angielskiej pisarki z XIX wieku. Imię to zostało nadane szalonemu naukowcowi, który chciał, aby dzięki jego nauce śmierć została pokonana. Myślał, że stworzona przez niego istota jest doskonała. Eksperyment niestety nie został dobrze przeprowadzony. Powołana do życia postać ze względu na wygląd została odrzucona przez ludzi, stała się odludkiem, a ostatecznie przemieniła się w bestię. Współcześnie imię powieściowego filozofa jest mylnie przypisywane stworzonemu przez niego potworowi.
- Irlandzki pisarz Bram Stoker napisał powieść, która została kilkakrotnie sfilmowana. Autor umieścił akcję w Transylwanii, gdzie przed laty rządził krwiożerczy książę. Postać tego wampira do dziś rozbudza wyobraźnię czytelników i widzów.

8. Wskaż w podanym zestawie czasowniki nieprzechodnie. Pierwsze litery pozostałych wyrazów utworzą nazwę gatunku filmowego, który „straszy potworami".

• tęsknić • radować się • histeryzować • rozmawiać • hodować • opowiadać • rzucić • rozpędzać • pójść • myśleć • oczekiwać • rozpiąć

Przypomnij sobie!

Czasowniki dzielimy na **niedokonane** i **dokonane**.

Czasowniki niedokonane informują o czynnościach lub stanach, które nie zostały zakończone i o których nie wiemy, czy się zakończą w przyszłości, np. *oglądać, straszyć.*

Mają formy wszystkich trzech czasów, np. *straszyli, straszą, będą straszyć.*

W czasie przyszłym występują tylko w formie złożonej, np. *będą oglądać.*

Czasowniki dokonane informują o czynnościach lub stanach, które zostały zakończone lub o których wiemy, że na pewno się zakończą, np. *obejrzeć, przestraszyć się.*

Mają formy tylko dwóch czasów: przeszłego i przyszłego, np. *przestraszył się, przestraszy się.*

W czasie przyszłym występują tylko w formie prostej, np. *obejrzą.*

Czasowniki mogą występować **w stronie czynnej i biernej**.

Czasownik w **stronie czynnej** informuje, że podmiot w zdaniu jest wykonawcą czynności, np. *Widok potwora przeraził widzów.*

podmiot = wykonawca — **obiekt czynności**

Czasownik w **stronie biernej** informuje, że podmiot w zdaniu nazywa nie wykonawcę, ale obiekt czynności, np. *Widzowie byli przerażeni widokiem potwora.*

podmiot = obiekt czynności — **wykonawca**

Wyróżniamy czasowniki:

przechodnie,
które mają formy strony czynnej i biernej, np. *opisać, wyświetlić.*

nieprzechodnie,
które nie mają strony biernej, np. *drżeć, krzyknąć.*

9. Wskaż czasowniki, z których nie możemy wyczytać informacji o wykonawcy czynności.

Powiadano, że Rybi Król był władcą jezior mazurskich. Widywano go pod postacią olbrzymiej ryby. Straszono nim rybaków, bo podobno mógł wywracać łodzie i porywać ludzi pod wodę. Krążyły o nim różne legendy. Jedna z nich mówi, że pan wód pilnie strzegł swych ryb. Skrzyknięto więc ludzi. Utkali ogromną sieć, w którą złowiono wielką sielawę. Króla uwięziono, a w wioskach zapanował dostatek.

10. Przekształć poniższe zdania tak, aby ukryć informację o wykonawcy czynności.

Badacze natknęli się na inną wersję legendy.

Ludzie wierzyli, że pruska księżniczka ocaliła Rybiego Króla.

Niektórzy uznali tę wersję za bardziej wiarygodną.

Zapamiętaj!

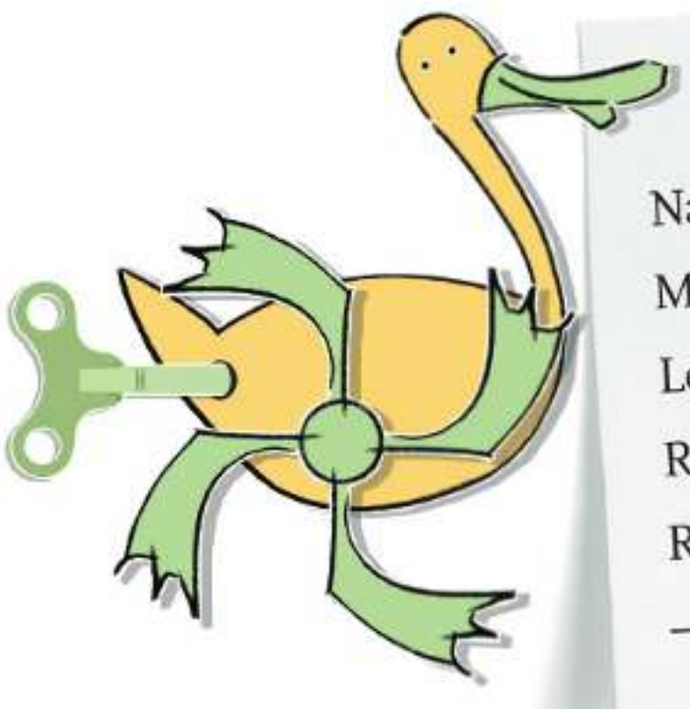
Nieosobowe formy czasownika to:

- **bezokoliczniki**, np. *odkryć, znaleźć, przybiec;*

- **formy zakończone** na ***-no***, ***-to***,

np. *napisa**no**, wzię**to**, wyróżni**ono***, które informują tylko o tym, że czynność odbyła się w przeszłości.

11. Odgadnij, korzystając z klucza do odpowiedzi, kto jest autorem wierszy, których fragmenty zamieszczono poniżej.

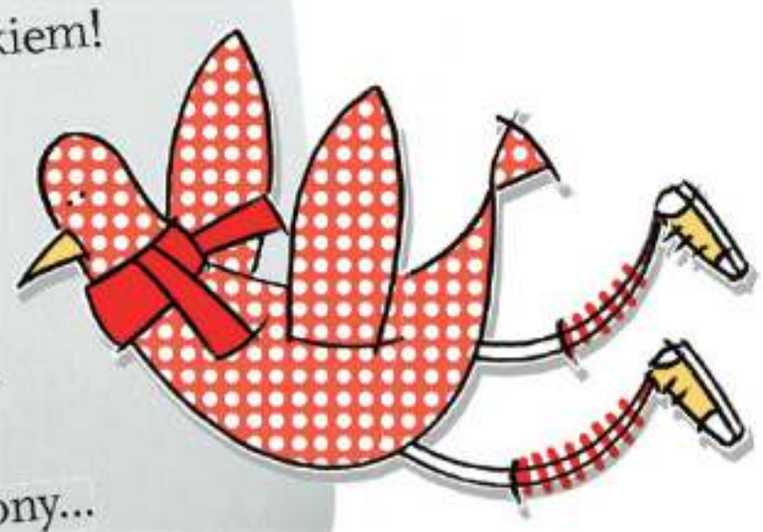
Kaczka dziwaczka

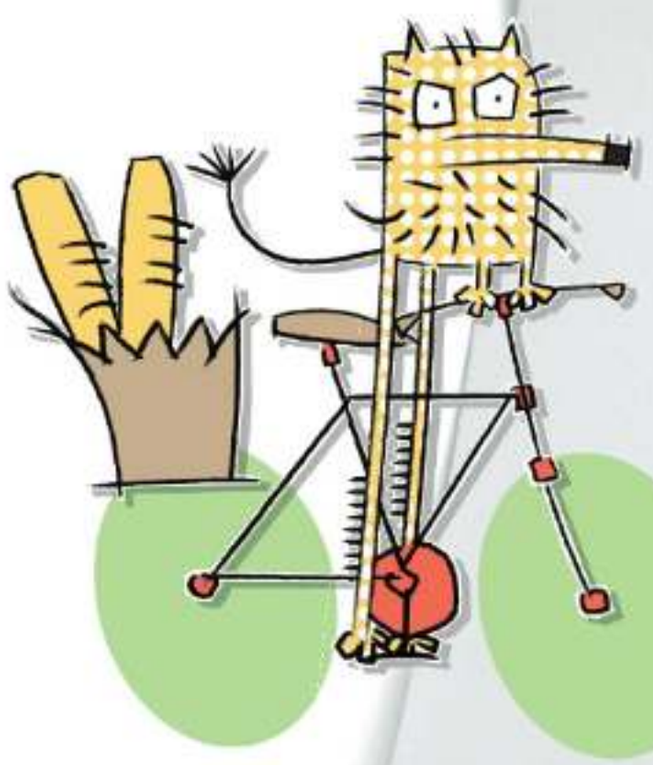
Nad rzeczką opodal krzaczka
Mieszkała kaczka-dziwaczka,
Lecz zamiast trzymać się rzeczki,
Robiła piesze wycieczki.
Raz poszła więc do fryzjera:
– Poproszę o kilo sera!

Tuż obok była apteka:
– Poproszę mleka pięć deka.
Z apteki poszła do praczki
Kupować pocztowe znaczki.
Gryzły się kaczki okropnie:
– A niech tę kaczkę gęś kopnie!

O ptaku dziwaku

Rozmawiałam wczoraj z ptakiem
– nadzwyczajnym wprost dziwakiem!
Ptak ten zamiast boso hasać,
lata w żółtych adidasach,
nosi szalik lub skarpety...
jakby z innej był planety!
– Trzeba się ubierać modnie! –
Ćwierka i zakłada spodnie.
– Ptaszku – rzekłam – to androny...
Chyba jesteś już zmęczony?
Odpowiedział: – Ty masz rację!
– Więc polecę na wakacje!
Samolotem, w ptasiej klasie.
Pa! Bo muszę być o czasie!

Dziwne zwierzę

Jakieś bardzo dziwne zwierzę
wyrosło mi na papierze [...]
abrakadabra
kabradrakabra
żeby mi tylko
nikt go nie zabrał!
oddałam mu pół pokoju
zostawiłam je w spokoju [...]
co dzień jeździ na rowerze
przywozi mi bułki świeże [...]

- Znajdź w wierszach przykłady czasowników dokonanych i niedokonanych oraz przechodnich i nieprzechodnich.
- Zacytuj z jednego z wierszy zdanie z czasownikiem w stronie biernej i przekształć je na stronę czynną.

12. Napisz, jak mogło wyglądać spotkanie trzech wierszowych dziwadeł z uczniami twojej klasy. Użyj nieosobowych form czasownika zakończonych na *-no*, *-to*.

Klucz do odpowiedzi

W wierszach Agnieszki Frączek i Jana Brzechwy znajdują się bezokoliczniki.

W wierszach Agnieszki Frączek i Zofii Beszczyńskiej można znaleźć czasowniki w 1. osobie rodzaju żeńskiego.

Tylko w wierszu Zofii Beszczyńskiej znajdują się czasowniki w czasie przeszłym liczby pojedynczej wszystkich trzech rodzajów.

Od myślenia głowa nie boli

Trudne formy czasowników

- **dojść**
- **pójść**
- **przejść**
- **przyjść**
- **wyjść**
- **zejść**

1. Uzupełnij zdania formami 2. i 3. osoby liczby pojedynczej czasu przeszłego czasowników zamieszczonych na marginesie.

Z powodu awarii sieci e-mail nie ? na czas.

? mu do głowy ciekawy pomysł.

Nauczyciel ? mu na rękę i dał tydzień na poprawienie oceny.

Po zdaniu geometrii ? na prostą.

Przestraszył się osiłka i ? mu z drogi.

Mimo trudnego dzieciństwa ? na ludzi.

Dziadek dużo w życiu ?.

Stracił cały majątek, ale nie ? na złą drogę.

2. Uzupełnij poniższe wypowiedzi i zapisz je w zeszycie. Przypomnij zasady dotyczące pisowni różnych form czasowników.

Co to cię przyciągn ? to dziś do szkoły?
Chyba twój piesek!

Będ ? mówił drukowanymi literami, żebyście mogli łatwiej to zrozumieć.

Ucz ? się i ucz ? po to, żeby niczego (nie) ? umieć.

Zobacz, czy ciebie (nie) ? ma za drzwiami.

Jak ja (nie) ? nawidzę sprawdzania klasówek!

Kowalski, dlaczego wyciągn ? teś rybkę z akwarium i włożyłeś tam rękę?

Cząstkę ***nie*** z czasownikami piszemy ? .

W formach czasu teraźniejszego 1. osoby liczby pojedynczej występują końcówki ?, a w 3. osobie – końcówki ? .

W formach czasu przeszłego czasowników zakończonych na *-ąć* piszemy ?, ?, ?, mimo iż słyszymy ?, ?, ? .

Przypomnij sobie!

Poprawne **formy czasu przeszłego** czasownika ***iść*** to:

- w liczbie pojedynczej **rodzaju męskiego** (ja) ***szedłem***, (ty) ***szedłeś***, (on) ***szedł***.
- w liczbie pojedynczej **rodzaju żeńskiego** (ja) ***szłam***, (ty) ***szłaś***, (ona) ***szła***.

Czasowniki oznaczające ruch typu *pójść, wejść, dojść, obejść* odmieniają się w podobny sposób.

- Czasowniki zakończone w bezokoliczniku na ***-ąć*** w czasie przeszłym zapisujemy inaczej, niż wymawiamy.

• Pisownia	• Wymowa
stanął	[s-t-a-n-o-ł]
stanęła	[s-t-a-n-e-ł-a]
stanęli	[s-t-a-n-e-l^{i}-i]
stanęły	[s-t-a-n-e-ł-y]

3. Dopasuj do definicji podane czasowniki. Ułóż jedno zdanie z czasownikiem z ramki zakończonym na *-ić* oraz jedno zdanie z czasownikiem zakończonym na *-eć*.

• myśleć • obmyślić • pomyśleć • przemyśleć • wymyślić • zmyślić

– uświadamiać sobie coś i skupiać na tym uwagę

– powiedzieć nieprawdę

– wpaść na jakiś pomysł

– rozważyć coś w myśli

– zaplanować w myśli rozwiązanie jakiegoś problemu

– rozmyślać przez pewien czas

- **podłączać**
- **przełączać**
- **rozłączać**
- **włączać**
- **wyłączać**
- **załączać**

4. Napisz, co robią osoby przedstawione na rysunku. Wykorzystaj podane czasowniki.

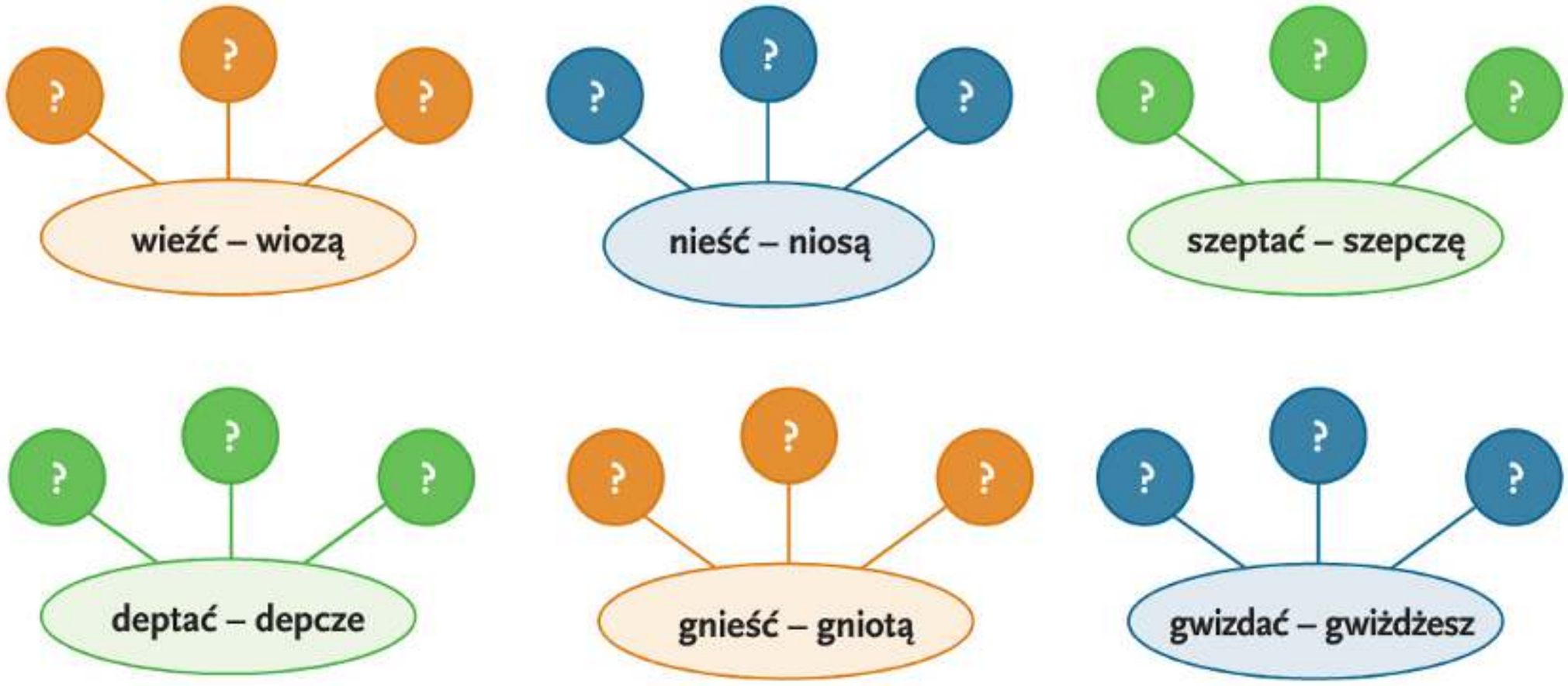
5. Połącz czasowniki z wyrażeniami tak, aby utworzyć poprawne związki wyrazowe. Ułóż zdanie z wybranym zwrotem i zapisz je w zeszycie.

przedsięwziąć	**powziąć**	**wziąć**	**uwziąć się**
sobie coś do serca	**na kogoś**	**dość ryzykowne kroki**	**ważną decyzję**

Słowniczek

Przedrostek – cząstka dodana na początku wyrazu, która tworzy nowe słowo.

6. Dodaj do poniższych czasowników przedrostki, które utworzą nowe słowa.

7. Dodaj brakujące cząstki czasowników.

Zapamiętaj!

- Poprawne formy bezokolicznika wybranych czasowników:
  myśleć, wymyślić, wziąć, wypiąć, włączać.

- Poprawne formy odmiany wybranych czasowników:
  migotać – migoczę, pleść – plotą, dokonywać – dokonuję.

8. Uzupełnij tekst wskazanymi formami czasowników podanych w nawiasach.

(*Zacząć* – 1. os. lp, cz. przeszły, r. męski) ? się zastanawiać, czy ja (*rozumieć* – 1. os. lp, cz. teraźniejszy) ? język polski.
(*Wziąć* – 1. os. lp, cz. przeszły, r. męski) ? do ręki słownik poprawnej polszczyzny i włosy zjeżyły mi się na głowie. Jeżeli raz (*machnąć* – 2. os. lp, cz. przeszły, r. męski) ? pilotem, to (*włączyć* – 2. os. lp, cz. przeszły, r. męski) ? telewizor, jeżeli ciągle to robisz – (*włączać* – 2. os. lp, cz. teraźniejszy) ? odbiornik, raz coś (*strącić* – 2. os. lp, cz. przeszły, r. męski) ?, ale dzień w dzień to już (*strącać* – 2. os. lp, cz. teraźniejszy) ?, raz z ulgą (*odetchnąć* – 2. os. lp, cz. przeszły, r. męski) ?, ciągle – (*oddychać* – 2. os. lp, cz. teraźniejszy) ?. Zastanawiam się, czy moi rodzice (*umieć* – 3. os. lm, cz. teraźniejszy) ? mówić po polsku... Poprosiłem ich, żeby wyjaśnili mi, jak odmienić czasownik: mleć. (*Zaśmiać się* – 3. os. lm, cz. przeszły, r. męskoosobowy) ?. Jak oni (*śmieć* – 3. os. lm, cz. przeszły, r. męskoosobowy) ?!

9. Zastąp błędne formy czasowników poprawnymi formami.

• ~~pośliźla się~~ • ~~bełkotasz~~ • ~~nienawidzieć~~ • ~~dokonywam~~ • ~~gnąć~~ • ~~kichła~~ • ~~ciągła~~ • ~~lubieć~~ • ~~schuść~~ • ~~krzyknęłem~~ • ~~płukam~~ • ~~rosnął~~ • ~~chwieli się~~ • ~~uciąłeś~~ • ~~dmuchła~~ • ~~kłamę~~ • ~~zamkłem~~ • ~~oram~~

Gdyby babcia miała wąsy… Nie jest tak źle. Zastanów się

Tryby czasowników

1. Ułóż wypowiedzi postaci przedstawionych na zdjęciach zgodnie z podanymi intencjami.

- Informujemy.

- Oznajmiamy.

- Rozkazuję.

- Dajemy radę.

- Przypuszczamy.

- Grzecznie proszę.

- Proszę.

- Informuję o czynnościach, które mogłyby się zdarzyć.

- Powiadamiam.

2. Określ osobę, liczbę, czas i rodzaj podanych form czasowników. Powiedz, którą sylabę należy akcentować w każdym z wyrazów.

	osoba	liczba	czas	rodzaj
uśmiałem się	?	?	?	?
uśmiechnęlibyście się	?	?		?
nie śmiej się	?	?		

Zapamiętaj!

Tryb czasownika to sposób wyrażenia stosunku nadawcy wypowiedzi do czynności lub stanu, o których ta osoba mówi.

Czasownik w formie osobowej może wystąpić w trzech trybach: **oznajmującym** (orzekającym), **rozkazującym** i **przypuszczającym**.

- **Tryb oznajmujący** wyraża wiedzę nadawcy wypowiedzi o czynnościach i stanach, które były, są lub będą wykonywane, np. ***Pisała*** *opowiadanie.* ***Pisze*** *wiersz.* ***Będzie pisać / Będzie pisała / Będzie pisał*** *powieść.*

W tym trybie czasowniki odmieniają się przez czasy, osoby i liczby, a w czasie przeszłym i przyszłym złożonym – również przez rodzaje.

- **Tryb rozkazujący** mówi o czynnościach pożądanych; nadawca rozkazuje, prosi, daje radę, wydaje polecenie, np. ***Napisz*** *list.* ***Wyślij*** *go jako polecony.* ***Niech potwierdzą*** *jego nadanie.*

W tym trybie czasowniki odmieniają się przez osoby i liczby. Nie istnieje forma 1. osoby liczby pojedynczej. Forma 3. osoby jest tworzona za pomocą wyrazów ***niech***, ***niechaj***.

- **Tryb przypuszczający** informuje o czynnościach możliwych do zrealizowania pod pewnymi warunkami, wyraża także przypuszczenie, grzeczną prośbę, np. ***Napisałbym****, gdybym miał czas. Czy* ***mógłbyś*** *napisać do mnie?*

Formy tego trybu są tworzone przez dodanie do czasowników cząstki ***-by*** z końcówkami osobowymi.

Cząstki ***bym***, ***byś***, ***by***, ***byśmy***, ***byście*** są **ruchome**, np. *Gdy****bym*** *miał czas, to****bym*** *napisał.*

Z osobowymi formami czasownika piszemy je łącznie.

W tym trybie czasowniki odmieniają się przez osoby, liczby i rodzaje.

W 1. i 2. osobie liczby mnogiej akcent pada na czwartą sylabę od końca, w pozostałych formach – na trzecią sylabę od końca, np. *przeczy****ta****libyśmy, przeczy****ta****łbym.*

Klucz do odpowiedzi
Bill Gates – w tekście o tej osobie znajdziesz formy trybu przypuszczającego i rozkazującego.
Stephen Hawking – w tekście o tej osobie znajdziesz formy wszystkich trzech trybów.
Garri Kasparow – w tekście o tej osobie znajdziesz formy trybu oznajmującego i przypuszczającego.

3. Znajdź w podanych tekstach czasowniki i określ ich tryby. Skorzystaj z klucza do odpowiedzi, a dowiesz się, kogo współcześnie uważa się za geniusza.

- W szachy grał od dziecka. W wieku dwudziestu dwu lat został mistrzem świata. Długo święcił triumfy. Pokonał go nie człowiek, lecz program komputerowy do gry w szachy. A czy ty znasz zasady tej królewskiej gry? Może przeczytałbyś/przeczytałabyś jedną z książek ? ?
- Ucz się pilnie matematyki, studiuj oprogramowania, stwórz urządzenia do pomiaru ruchu ulicznego... Potem już tylko kilka kroków, żeby zostać królem komputerowego królestwa. Potrafiłbyś/potrafiłabyś konkurować z ? ?
- Nie przypuszczalibyście, że ten człowiek unieruchomiony w wózku inwalidzkim to najtęższy mózg fizyki teoretycznej. Przybliżył ludziom podstawy kosmologii, teorie Wielkiego Wybuchu i czarnych dziur. Przeczytaj jeden z bestsellerów ? napisanych dla młodzieży.

4. Określ formę gramatyczną (tryb, osobę, czas, liczbę, rodzaj) czasowników w poniższych powiedzeniach i przysłowiach. Uwaga: nie wszędzie można wskazać rodzaj.

Mądry głupiemu ustępuje.

Czego Jaś się nie nauczył, tego Jan nie będzie umiał.

Z próżnego i Salomon nie naleje.

Błędów nie popełnia tylko ten, kto nic nie robi.

5. Powiedz, jaki tryb czasowników został użyty przez mówiących. Określ, która osoba kierowała swoją wypowiedź do jednej osoby (lp), a która – do grupy (lm). Dodaj dwie rady dla trenujących twórcze myślenie.

Zamknij oczy i skoncentruj się na wszystkich dochodzących do ciebie dźwiękach. Spróbuj je rozróżnić.

Niech dotknie kory drzewa, liści, skoszonej trawy, piasku. Niech opowie o swoich odczuciach.

Skosztujcie nowych potraw i napojów. Zamówcie lody o innym smaku niż zwykle.

Niech obejrzą wschód i zachód słońca. Niech opiszą kolory pejzażu.

6. Przekształć tekst na instrukcję. Zamień formy trybu oznajmującego na tryb rozkazujący.

Genialne dziecko

Zachęcam dziecko do zadawania pytań.

Nie podsuwam mu gotowych rozwiązań.

Nagradzam jego pomysłowość.

Nie krytykuję go.

Proponuję zabawy rozwijające wyobraźnię.

7. Utwórz wskazane formy trybu rozkazującego. W razie potrzeby sięgnij do słownika poprawnej polszczyzny.

A. 3. os. lm czasownika *cofnąć*
B. 3. os. lp czasownika *wziąć*
C. 2. os. lp czasownika *odepchnąć*
D. 2. os. lp czasownika *zrozumieć*
E. 2. os. lp czasownika *wyjąć*
F. 2. os. lp czasownika *przekonać*
G. 2. os. lm czasownika *wypełnić*

8. Wskaż formy czasowników zapisanych na marginesie, które są akcentowane na czwartej sylabie od końca. Pierwsze litery tych wyrazów utworzą hasło: określenie człowieka mającego dużo wiadomości z różnych dziedzin.

- **opowiedziałbyś**
- **zrelacjonowaliby**
- **opisalibyście**
- **sprostaliby**
- **moglibyśmy**
- **porozmawiałbyś**
- **naprawilibyście**
- **improwizowalibyśmy**
- **błądzilibyście**
- **poszukiwałbym**
- **upomnielibyśmy**
- **sprawilibyście**
- **uporządkowaliby**
- **przyspieszyłbyś**

9. Uzupełnij wiersz Joanny Kulmowej odpowiednimi formami trybu przypuszczającego podanych niżej czasowników. Wskaż ruchome cząstki *-by*.

- **mieć** • **tańczyć** • **ujść** • **zjeść**

Joanna Kulmowa
Szewc

Gdyby nie było gwoździków,
gdyby nie było młotka –
to zamiast kota w butach ? (2. os. lp, r.m.) zwykłego kotka.

Gdyby nie było dratwy,
gdyby nie było szydła –
Kopciuszek ? (3. os. lp, r.m.) boso i bajka strasznie by zbrzydła.

Gdyby nie było smoły
ani szewskiego noża –
to smok ? (3. os. lp, r.m.) księcia Kraka i wszystkich krakusów by pożarł.

Gdyby nie było dłutka,
gdyby nie było ćwieków –
Tomcio Paluch bez butów nie ? (3. os. lp, r.m.) za daleko.

10. Rozwiń i zapisz w zeszycie podane zdania. Pamiętaj o ruchomości cząstek trybu przypuszczającego.

- Gdybym miał 10 centymetrów wzrostu, to ?
- Gdyby babcia miała wąsy, to ?
- Gdyby słońce świeciło na zielono, to ?
- Gdyby kominiarze chodzili ubrani na biało, to ?
- Gdyby drzewa rosły do góry nogami, to ?

To się wie…

Konstrukcje z zaimkiem zwrotnym *się*

1. Wskaż zdania, w których zaimek *się* może być zastąpiony przez słowo *siebie* bez zmiany znaczenia. Pierwsze litery tych wypowiedzeń utworzą hasło.

Iza przedstawiła się wszystkim. Domagała się uwagi. Coś jej się nie spodobało.

Stach obejrzał się w lustrze. Nie starał się wyglądać dobrze. Będzie się fotografować później. Nie zmusi się teraz do uśmiechu.

? – międzynarodowy znormalizowany numer książki.

2. Wybierz pola z czasownikami, które bez zaimka *się* nie istnieją, a dowiesz się, jakie informacje trzeba obowiązkowo podać, gdy się wskazuje, skąd został zaczerpnięty cytat.

chlubić się
imię i nazwisko autora

zdecydować się
exlibris

dłużyć się
tytuł dzieła

schować się
motto utworu

zjednoczyć się
miejsce i rok napisania książki

doigrać się
miejsce i rok wydania książki

bić się
herb autora

Słowniczek

exlibris – artystyczna nalepka z imieniem i nazwiskiem lub godłem właściciela książki umieszczana na wewnętrznej stronie okładki.

3. Wytłumacz, na czym polega różnica w znaczeniu czasowników w poszczególnych parach.

burzyć	**burzyć się**	**kierować**	**kierować się**
dostać	**dostać się**	**liczyć**	**liczyć się**
nabrać	**nabrać się**	**mieszać**	**mieszać się**

4. Powiedz, w których wypowiedziach nie można wskazać wykonawcy czynności.

Informuję, że sklep będzie zamknięty w niedzielę.

Informuje się, że w dniu jutrzejszym sklep będzie nieczynny.

Dzień był chłodny.

Ochłodziło się nagle.

Z niejednego pieca jadł chleb.

Z niejednego pieca jadło się chleb.

Zapamiętaj!

Zaimek zwrotny *się* może być:

- elementem tworzącym konstrukcję **strony zwrotnej czasownika**, która wskazuje, że podmiot jest jednocześnie wykonawcą i obiektem czynności, np. *Dziewczyna **czesze się**. = Dziewczyna **czesze siebie**.*
- elementem **stałym czasownika**, bez którego to słowo nie funkcjonuje, np. ***śmiać się***;
- elementem **zmieniającym znaczenie czasownika**, np. *cieszyć się* – odczuwać radość, *cieszyć* – sprawiać radość;
- elementem tworzącym **formę nieosobową czasownika**, np. ***Zawiadamia się** obywateli, że urząd w piątek będzie zamknięty.*

5. Przejdź trasy wskazane w labiryncie, a dowiesz się, czym charakteryzują się wymienione typy publikacji.

Trasa z czasownikami istniejącymi tylko z się prowadzi do definicji **kompendium**.

Trasa z czasownikami w formie strony zwrotnej prowadzi do definicji **monografii**.

Trasa z czasownikami w formie strony zwrotnej oraz czasownikami istniejącymi tylko z się prowadzi do definicji **leksykonu**.

zjawiła się
posmarowały się
kwapił się
ubrała się
mylili się
naprężył się
leczyli się
umył się
mieniły się
kontrolował się
ochłodziło się
ukłoniła się
modlili się
dowiedziała się
mizdrzyła się
odezwała się
napatrzyli się
zastanowił się
dziwiły się
kreuje się
mozolił się

Praca naukowa, w której omówiono jakieś zagadnienie w sposób wyczerpujący.

Zwykle obszerna książka, w której zamieszczono uporządkowany zbiór wiedzy na jakiś temat, ujętej w formie haseł zawierających podstawowe opisy pojęć; forma pośrednia pomiędzy słownikiem a encyklopedią.

Publikacja, która zawiera w miarę pełny zasób wiedzy na jakiś temat, ale wiadomości zwykle są podane w sposób skrótowy.

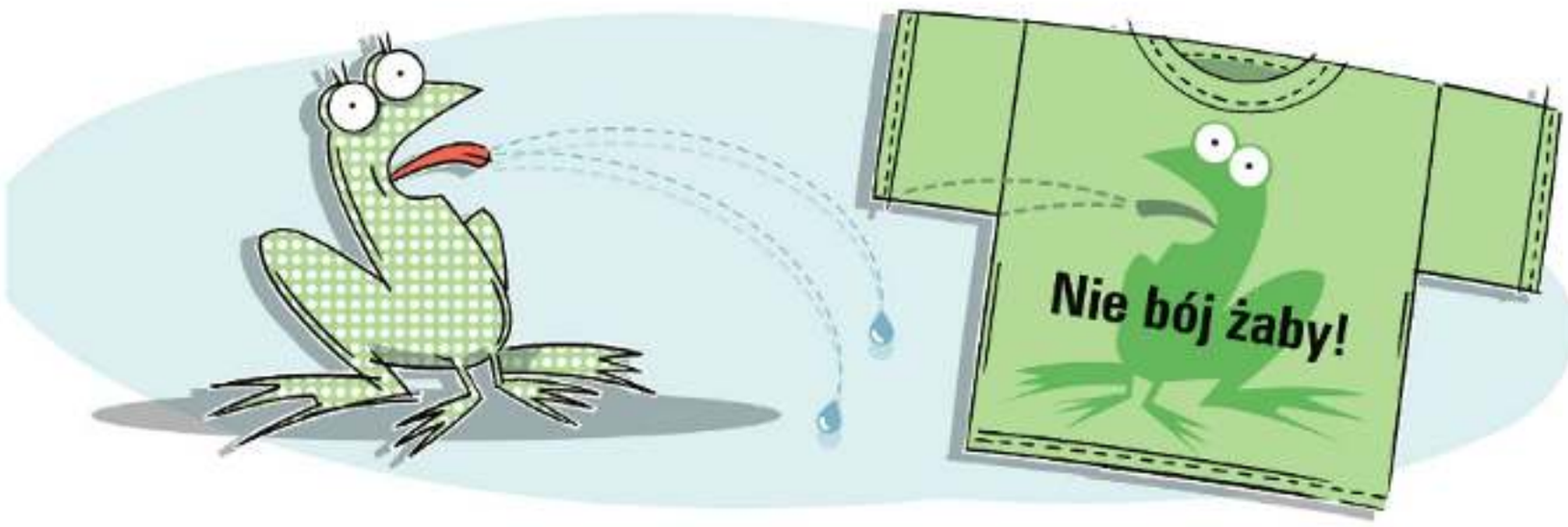
6. Ułóż zdania z parami czasowników z ramki, tak aby pokazać różnicę znaczeniową między nimi.

• mierzyć – mierzyć się • odbić – odbić się • odważyć – odważyć się • założyć – założyć się

7. Przekształć zdania tak, aby nie informowały o wykonawcy czynności. Użyj czasowników z zaimkiem *się* w znaczeniu bezosobowym w formie 3. osoby liczby pojedynczej.

- Rano było dużo chmur.
- W południe nie było jaśniej.
- Dawniej ludzie podróżowali powozami.
- Dzisiaj powszechnie używają komputerów.

8. Wyjaśnij, na czym polega żart językowy przedstawiony na rysunku.

9. Sprawdź w słowniku poprawnej polszczyzny, w którym miejscu w zdaniu powinien znajdować się zaimek *się*. Wskaż wśród podanych zdań wypowiedzenia z błędnym szykiem i je popraw.

- Czy ty chcesz czegoś dowiedzieć się?
- Się to wie.
- Nie chcesz się dowiedzieć?
- Dowiedziałem się tego od ciebie.
- Jak można tak kłócić się?
- Uciszyło się.

Rzeczowniki w krainach zwykłych i fantastyki

Powtórzenie wiadomości o rzeczownikach

- **autor**
- **buty**
- **dobrze**
- **echo**
- **góra**
- **mrówka**
- **nieopodal**
- **niewiarygodne**
- **pomidorowy**
- **radość**
- **słychać**
- **szklana**
- **trąba**
- **ubranie**
- **widzieć**
- **yeti**
- **zadziwiające**
- **zagrać**
- **złoty**
- **zwariować**

1. Wybierz rzeczowniki spośród podanych wyrazów i przyporządkuj do właściwych rysunków. Pierwsze litery ponumerowanych słów utworzą nazwę poetyckich wysp.

2. Usuń z każdego zestawu rzeczowników jeden wyraz, który nie pasuje do grupy. Skorzystaj z klucza do odpowiedzi i podaj nazwy wysp przedstawionych na zdjęciach.

a. sprawiedliwość, idea, dobro, smok, zło

b. sędzia, ciocia, przyjaciel, miłość, staruszek

c. zadowolenie, lody, gniew, tęsknota, żal

Klucz do odpowiedzi

Grenlandia – nazwy osób

Irlandia – nazwy zwierząt

Kuba – nazwy roślin

Nowa Gwinea – nazwy rzeczy

Sycylia – nazwy zjawisk

Wyspa Wielkanocna – nazwy uczuć

Wyspy Kanaryjskie – nazwy pojęć

d. **upał, zlodowacenie, wiatr, śnieg, bałwan**

e. **papier, opinia, figurka, cukier, korek**

f. **szympans, rekin, szczęka, bocian, mucha**

g. **kwiat, dąb, krzew, mak, makowiec**

3. Znajdź w podanym tekście rzeczowniki i przepisz je do zeszytu. W pierwszej kolumnie zapisz rzeczowniki nieżywotne, w drugiej – żywotne, w *trzeciej – osobowe*.

Nibylandia jest zawsze – w mniejszym albo większym stopniu – wyspą, gdzie błyskają, od czasu do czasu, zdumiewające barwy i gdzie są koralowe rafy, podejrzanie wyglądające okręty w pobliżu brzegów, dzicy ludzie, odludne legowiska zwierząt, gnomy zajmujące się krawiectwem, jaskinie, przez które płyną rzeki, książęta mający sześciu starszych braci, chyląca się do upadku chatka i pewna, bardzo maleńka, stara pani o haczykowatym nosie. [...]

Spośród wszystkich rozkosznych wysp Nibylandia jest najbardziej przytulna i zwarta. Nie taka szeroka i rozległa, z wielkimi, nudnymi odległościami pomiędzy jedną przygodą a drugą, ale przyjemnie zatłoczona. [...]

Jest niemożliwą rzeczą stwierdzić, jak szybko upływa czas w Nibylandii: odmierza się go przy pomocy słońc i księżyców, których jest o wiele więcej niż na stałym lądzie.

James Matthew Barrie, *Przygody Piotrusia Pana* (fragment)
tłumaczenie: Maciej Słomczyński

4. Dopasuj rzeczowniki własne do pospolitych, tak aby utworzyć poprawne związki wyrazowe. Polecenie wykonaj ustnie.

Śniardwy	Korsyka	Atlas	Sahara	Bałtyk
Mars	Wawel	Hel	Planty	Europa
morze	wyspa	półwysep	pustynia	kontynent
góry	planeta	jezioro	park	wzgórze

Przypomnij sobie!

Rzeczownik to część mowy, która nazywa **osoby**, **zwierzęta**, **rzeczy**, **rośliny**, a także **zjawiska**, **uczucia**, **pojęcia** np. *przyjaciel, pies, dom, kwiat, upał, nadzieja, prawo.*

Odpowiada na pytania: **kto?**, **co?**.

Podziały rzeczowników

Rzeczowniki dzielimy na własne i pospolite.

- Rzeczowniki **własne** są nazwami konkretnych osób, zwierząt, obiektów itd., np. *Sienkiewicz, Saba, Kanał Sueski.*

  Piszemy je wielką literą.

- Rzeczowniki **pospolite** są nazwami bliżej nieokreślonych osób, zwierząt, obiektów itd., np. *pisarz, pies, kanał.*

  Piszemy je małą literą.

Rzeczowniki ze względu na znaczenie dzielimy na żywotne i nieżywotne.

- Rzeczowniki **żywotne** są nazwami istot żyjących, czyli ludzi i zwierząt, a także postaci fantastycznych, np. *gracz, ptak.*

- Rzeczowniki **nieżywotne** są nazwami tego, co nieożywione, czyli rzeczy, roślin, pojęć itd., np. *plansza, drzewo, zasada.*

Wśród rzeczowników żywotnych wyróżniamy rzeczowniki osobowe i nieosobowe.

- Rzeczowniki **osobowe** nazywają osoby rzeczywiste i fikcyjne, np. *rywal, kosmita.*

- Rzeczowniki **nieosobowe** nazywają m.in. zwierzęta, np. *gęś.*

Podział ten wiąże się z różnymi sposobami odmiany rzeczownika.

5. Przejdź trasy z rzeczownikami wskazanego rodzaju, a poznasz nazwy trzech krain idealnych.

Trasa rzeczowników **rodzaju męskiego** prowadzi do Edenu.

Trasa rzeczowników **rodzaju żeńskiego** prowadzi do Arkadii.

Trasa rzeczowników **rodzaju nijakiego** prowadzi do Eldorado.

ogród, poszukiwacz, człowiek, teren, poszukiwanie, symbol, muzeum, stulecie, szczęśliwość, określenie, dobro, spokój, miłość, zło, tom, zwierzę, wyprawa, przestrzeń, ziemia, motyw, ranga, złoto, świat, pieśń, legenda, pisarka, życie, religia, sztuka, mit, przekaz, wiek, ramię, serce

Legendarna kraina obfitująca w złoto, umiejscawiana w Ameryce Południowej, poszukiwana od czasów hiszpańskich konkwistadorów.

Raj stworzony przez Boga dla pierwszych ludzi, opisany w Księdze Rodzaju Starego Testamentu.

Literacka kraina prostoty i szczęśliwości, której mieszkańcy są pozbawieni trosk; po raz pierwszy opisana przez Wergiliusza – rzymskiego poetę.

6. Określ przypadek każdego z wyróżnionych rzeczowników.

Janusz Korczak napisał powieść, którą można uznać za utopię dla dzieci. Głównym bohaterem utworu jest Król Maciuś I. Po wygraniu wojen z ościennymi państwami rozpoczyna reformatorskie rządy. Chce:
„1. Żeby zbudować we wszystkich lasach, na górach i nad morzem dużo domów, żeby dzieci biedne mogły wyjeżdżać na całe lato na wieś.
2. Żeby we wszystkich szkołach były huśtawki i karuzele z muzyką.
3. Żeby w stolicy urządzić wielki ogród zoologiczny, gdzie w klatkach byłyby dzikie zwierzęta: lwy, niedźwiedzie, słonie, małpy i węże, i ptaki".
Wpada również na pomysł, aby dać dzieciom pełnię praw. Pragnie stworzyć dziecięcy parlament.

7. Odszukaj rzeczowniki w podanych związkach wyrazowych. Wskaż temat i końcówkę. Zapisz w zeszycie wyrazy, w których odmianie występują tematy oboczne.

- marzenie ściętej głowy
- żyć w świecie marzeń
- spoglądać z tęsknotą
- gubić się w myślach
- mieć wizję przyszłości
- wyobraźnia bez granic

Słowniczek

utopia – wspaniały pomysł, niemożliwy jednak do zrealizowania; mrzonka; pojęcie pochodzi z *Utopii* Tomasza Morusa – dzieła przedstawiającego wizję państwa idealnego.

Przypomnij sobie!

Każdy rzeczownik ma przypisany rodzaj.
Tradycyjnie wyróżniamy
rodzaj męski, np. *pomysł*;
rodzaj żeński, np. *idea*;
rodzaj nijaki, np. *tworzywo*.

Rzeczowniki odmieniają się przez liczby.
Występują w formie:
liczby pojedynczej, np. *myśliciel*;
liczby mnogiej, np. *myśliciele*.

Rzeczownik zmienia swoją formę w zależności od tego, z jakim wyrazem się łączy.

Mówimy, że **odmienia się przez przypadki**.

Nazwa przypadka	Pytania, na które odpowiada	Przykłady odmiany w liczbie pojedynczej	Przykłady odmiany w liczbie mnogiej
Mianownik (M.)	kto? co?	*filozof, inspiracja, pojęcie*	*filozofowie, inspiracje, pojęcia*
Dopełniacz (D.)	kogo? czego?	*filozofa, inspiracji, pojęcia*	*filozofów, inspiracji, pojęć*
Celownik (C.)	komu? czemu?	*filozofowi, inspiracji, pojęciu*	*filozofom, inspiracjom, pojęciom*
Biernik (B.)	kogo? co?	*filozofa, inspirację, pojęcie*	*filozofów, inspiracje, pojęcia*
Narzędnik (N.)	kim? czym?	*filozofem, inspiracją, pojęciem*	*filozofami, inspiracjami, pojęciami*
Miejscownik (Ms.)	(o) kim? (o) czym?	*filozofie, inspiracji, pojęciu*	*filozofach, inspiracjach, pojęciach*
Wołacz (W.)	(zwrot do kogoś, czegoś) o!	*filozofie, inspiracjo, pojęcie*	*filozofowie, inspiracje, pojęcia*

Temat rzeczownika to część wyrazu, która informuje o jego znaczeniu i zasadniczo nie zmienia się podczas odmiany przez przypadki.

Końcówka rzeczownika to końcowa część wyrazu, która zmienia się w czasie odmiany i zależy od określonego przypadka.

W wielu rzeczownikach podczas odmiany przez przypadki następuje **wymiana głosek w temacie**, np. ***r*** wymienia się na ***rz*** (*mur – murze*), ***ó*** wymienia się na ***o*** (*ród – rodem*). Takie wymiany nazywamy **obocznościami**.

Tematy, w których następuje wymiana głosek, nazywamy **tematami obocznymi**, np. rzeczownik *woda* ma trzy tematy oboczne: *wod-*, *wodz*^{i}*-*, *wód*.

8. Uzupełnij tekst odpowiednimi formami rzeczowników podanych w nawiasach oraz określ ich przypadek, liczbę i rodzaj. Wskaż wyraz, z którym rzeczownik tworzy związek wyrazowy.

Wzór: **(wyspa) Wyspa [mianownik, lp, r. żeński] ta <u>miała</u>**

Wyspa ta miała około dziewięciu (mila) wzdłuż i pięciu wszerz, a kształt jej, rzec można, przypominał opasłego (smok) w postawie stojącej; były tam dwie (przystań) bardzo dogodne, bo zamknięte dokoła, a pagórek w samym środku nosił nazwę („Luneta"). Było jeszcze kilka (dopisek) z daty późniejszej, lecz przede wszystkim były tam trzy (krzyżyk) nakreślone czerwonym (atrament).

Robert Louis Stevenson, *Wyspa skarbów* (fragment)

9. Odszyfruj tajne zapiski. Wykorzystaj podane wyrazy oraz wskazówki.

• **głazom** • **grani** • **metrów** • **południe** • **skały** • **skrytce** • **srebra** • **twarzą**

 D. lm r.m.

 D. lp r.n.

 D. lp r.ż.

 N. lp r.ż.

 C. lm r.m.

 Ms. lp r.ż.

 D. lp r.ż.

 B. lp r.n.

Sztaby są w północnej .

Można je znaleźć, idąc w kierunku wschodniej ,

dwadzieścia na od czarnej ,

zwróciwszy się ku .

W zabawowej poradni językowej

Nietypowe rzeczowniki

1. Zadaj pytania, na które odpowiadają wyróżnione wyrazy. Na tej podstawie powiedz, jakie to części mowy. Określ, które się odmieniają przez osoby, a które przez przypadki.

Wczoraj **poprawiałam** wasze prace. Czy uwierzycie, że **poprawianie** zajęło mi pięć godzin?

Kto był **pracowity**, dostał dobrą ocenę. Ale **pracowitość** nie jest twoją najmocniejszą stroną.

Czy ktoś dostał **szóstkę**? Ostatnio aż **sześć** osób miało takie oceny.

Skoczył najdalej. Ale technika **skoku** – słaba.

Ocenianie będzie trudne. Patrz, jeden sędzia **ocenił** na trzynaście, drugi – na piętnaście punktów.

Oby byli **konsekwentni** i innych też podobnie oceniali. O, już widzę, że **konsekwencją** nie grzeszą. Popatrz na tablicę.

Zapamiętaj!

- W języku polskim są rzeczowniki, które oznaczają **cechy**, np. *uczciwość, odwaga, czerwień.*
- Rzeczowniki mogą też nazywać **czynności**, np. *mówienie, pisanie, bieg, rzut.* Wyrazy te odmieniają się przez przypadki.
- Niektóre rzeczowniki oznaczają **rzeczy, które mają cechę określoną za pomocą liczby**, np. *setka* (banknot stuzłotowy, bieg na sto metrów), *ósemka* (tramwaj nr 8).

2. Podaj po dwa przykłady rzeczowników utworzonych od przymiotników i czasowników za pomocą podanych przyrostków.

- skromny
  skromn-ość → **-ość**
- szalony
  szaleń-stwo → **-stwo**
- głuchy
  głuch-ota → **-ota**
- czytać
  czyt-anie → **-anie**
- chodzi
  chodz-enie → **-enie**
- żyć
  ży-cie → **-cie**
- debiutować
  debiut → **Ø**

3. Zamień podkreślone wyrazy na rzeczowniki i uzupełnij nimi zdania według wzoru.

Wzór: Był cierpliwy. Cechowała go **cierpliwość**. Słyszał, jak brzęczą komary. Słyszał **brzęczenie** komarów.

- Został upomniany, bo przeszkadzał na lekcji. Został upomniany za ? na lekcji.
- Kiedy skończył zajęcia, poszedł do kolegi. Po ? zajęć poszedł do kolegi.
- Przyglądał się, jak ćwiczą koledzy. Przyglądał się ? kolegów.
- Kasię wszyscy uważają za wrażliwą osobę. Kasia jest znana ze swej ?.
- Zachwyciła ją sztuka, która była niezwykle widowiskowa. Zachwyciła go niezwykła ? sztuki.
- Wszyscy podziwiali piękną scenografię. Wszyscy podziwiali ? scenografii.
- Na scenie dominował kolor czerwony. Na scenie dominowała ?.

4. Przyporządkuj tytuły piosenek do wykonawców według podanych kryteriów.

- *Sitowie na głowie*
- *Krew nie woda*
- *Bieganie na zawołanie*
- *Grajcie mi, skrzypeczki*
- *Zaręczyny Karoliny*

Solista śpiewa piosenki, w których tytułach znajduje się rzeczownik występujący tylko w liczbie pojedynczej.

Stara miłość nie rdzewieje

Kwartet śpiewa piosenki, w których tytułach znajduje się rzeczownik występujący tylko w liczbie mnogiej.

Usta milczą, dusza śpiewa

Słowniczek

przyrostek – cząstka dodana w zakończeniu wyrazu, aby utworzyć nowy wyraz.

5. Uzupełnij teksty piosenek rzeczownikiem *przyjaciel* w odpowiednim przypadku liczby mnogiej. W razie trudności sięgnij do słownika poprawnej polszczyzny.

Bez ? cóż za życie?

Z ? w ogień skoczę.

Swoim ? pozostawiam mój los...

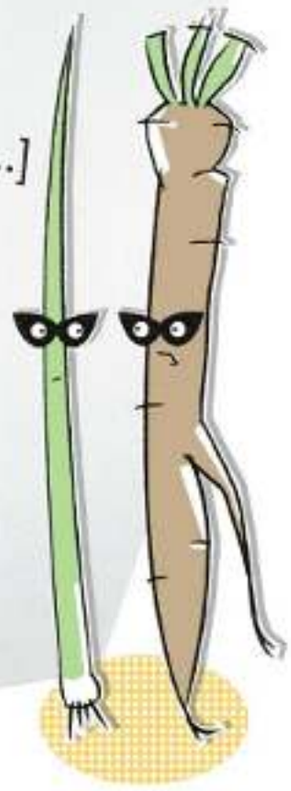
O ? nie zapomnę, nie!

6. Przeczytaj fragmenty wierszy Agnieszki Frączek i uzupełnij zdania odpowiednimi informacjami.

– Bileciki do kontroli!
Albo mandat, co kto woli? –
pan konduktor tupnął nogą,
robiąc minę taką srogą,
że aż jedna pani zbladła
i pod krzesło z hukiem spadła.
– Bileciki! Ale już! –
Tupał, aż się wznosił kurz.
– To jest kontrol! Nie słyszycie?
Smyk wyszczerzył ząbki tycie:
– Hi, hi! Mówi się: kontrola.
Pan nie chodził
do przedszkola?

Wczoraj na balu
doszło do skandalu.
Szczypior rzekł do pomarańczy:
– Pan naprawdę pięknie tańczy! [...]
Pomarańcza na to w szloch:
– Co za potwór! Och, och, och...!
Szczypior zdębiał. Bez wątpienia
całkowicie by zzieleniał [...],
gdyby chrzan się doń nie przysiadł
i nie stwierdził z kwaśną miną:
– Pomarańcza jest... dziewczyną.

- Rzeczowniki *pomarańcza, kontrola* są rodzaju ?.
- Natomiast *artysta, astronauta, kierowca* to rzeczowniki rodzaju ?.

Podobnie *przedziałek, podkoszulek* czy *yeti*.

- Wyrazy pochodzenia obcego, takie jak *hobby, tournée, wideo*, są rodzaju ?.

7. Określ formy wyróżnionych wyrazów (podaj: przypadek, liczbę, rodzaj). Wyjaśnij, czym są spowodowane różnice w odmianie w liczbie mnogiej tych rzeczowników.

Kupili sieć o gęstych **okach**.
W **oczach** potwora czaił się strach.
Liście pietruszki pływały między **okami** tłuszczu w rosole.
Ciemno zrobiło mu się przed **oczami**.
Koncert mógł być ucztą dla **uszu**.
Niestety, słuchawki były bez **uch**.
Miała problem z **uchami** torby. Ciągle się urywały, a ona nie umiała ich naprawić.
W końcu dostał po **uszach**.

- O różnicach w odmianie rzeczownika decyduje jego ?.

8. Przeczytaj podane zdania. Zastąp obrazki rzeczownikami w odpowiedniej formie.

Proszę , chciałbym poprosić o pomoc.

Czy mogę pożyczyć . Muszę wysłać do brata.

Zapomniałam , a wieje silny .

Moi dwaj przyniosą go szybciutko.

9. Podaj formy M. lp wyróżnionych wyrazów. Powiedz, jakie zmiany w temacie rzeczownika zaszły w każdym ze słów.

- **Amerykanie** w Paryżu.
- Plac **imienia** Jana Brzechwy.
- **Marsjanie** atakują!
- Nie pamięta wół, jak **cielęciem** był.

Zapamiętaj!

Niektóre rzeczowniki występują **tylko w liczbie pojedynczej**, np. *nadzieja, wiedza, powietrze, młodzież*, niektóre zaś – **tylko w liczbie mnogiej**, np. *okulary, wakacje, imieniny, spaliny, Tatry*.

Przy odmianie pewnych rzeczowników występują **różnice w temacie**,
np. *krakowianin* (lp) – *krakowianie* (lm); *znamię* (lp) – *znamiona* (lm); *zwierzę* (M.) – *zwierzęcia* (D.); *przyjaciele* (M.) – *przyjaciół* (D., B.) – *przyjaciołom* (C.) – *przyjaciółmi* (N.) – (o) *przyjaciołach* (Ms.).

Niektóre rzeczowniki odmieniają się na dwa sposoby, w zależności od **znaczenia** wyrazów,
np. *oko* (narząd wzroku) – w lm: *oczy*; *oko* (element sieci) – w lm: *oka*.

10. Popraw błędne formy wyróżnionych rzeczowników.

- ~~Gałęź~~ mi spadła na głowę.
- ~~Mysza~~ mi się gdzieś zapodziała.
- Piękny ~~łabądź~~ pływał po stawie.
- Nie podchodź za blisko. Z ~~koniami~~ nie ma żartów.
- Czarny ~~kłęb~~ dymu unosił się z komina.
- Zrobię to własnymi ~~rękami~~.
- Rozmawiali o nowej ~~gwiaździe~~ serialu.

Opisuję i oceniam. Dobre na lepsze zamieniam

Stopniowanie przymiotników

1. Dopasuj gatunki herbat do opisów. Policz w każdym tekście przymiotniki, a dowiesz się, o jaką herbatę chodzi. Wskaż przymiotniki, które mają charakter oceniający.

- Herbata o dużych liściach z dodatkiem płatków jaśminu. Napar łagodny i delikatny, o wyjątkowym aromacie oraz nucie słodyczy. Ma właściwości zdrowotne.
- Herbata niezbyt mocna, ale też nie za lekka, znakomita zarówno rano, jak też na popołudniowy relaks. Daje napar bogaty w smaku, świeży, z nutą trawy.
- Herbata o charakterystycznym smołowatym aromacie. Jej liście suszy się nad paleniskiem sosnowego lub cyprysowego drewna. Napar ma bardzo specyficzny smak i pasuje do słonych, pikantnych dań i serów.

2. Dowiedz się więcej na temat produktów z mleka. Przejdź opisane trasy i wskaż przymiotniki w związkach wyrazowych.

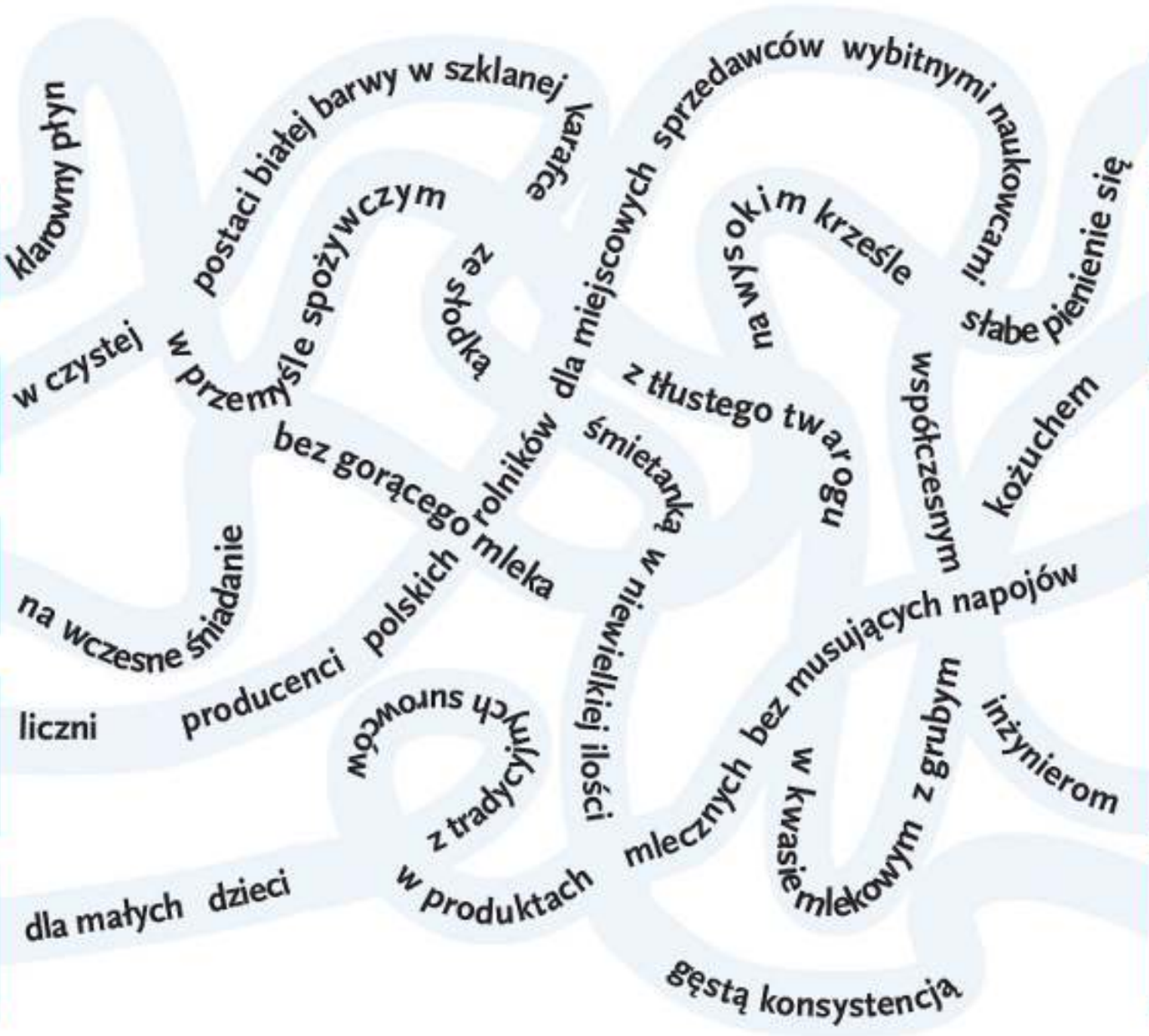
serwatka – przymiotniki w rodzaju męskim lp

żętyca – przymiotniki w rodzaju żeńskim lp

bawarka – przymiotniki w rodzaju nijakim lp

maślanka – przymiotniki w rodzaju męskoosobowym lm

pudding – przymiotniki w rodzaju niemęskoosobowym lm

osłodzona herbata z mlekiem

płyn powstający z mleka podczas przerabiania go na ser

potrawa z mleka, śmietanki, cukru, z dodatkiem żelatyny

kwaskowaty napój mleczny, otrzymywany ze śmietany po oddzieleniu od niej tłuszczu

serwatka z owczego mleka – napój popularny na Podhalu

3. Określ przypadek wyróżnionych przymiotników.

Historia pepsi-coli rozpoczęła się w aptece **pewnego** Amerykanina, który sprzedawał **okolicznej** ludności **orzeźwiający** eliksir z **gazowanej** wody, cukru, wanilii, olejków i orzeszków koli. Napój zdobył **wielką** popularność, a jej twórca został prezesem firmy. W kalendarzach pojawiło się zdjęcie **uśmiechniętej** córki aptekarza reklamującej produkt. **Gwałtowna** ekspansja pepsi zaczęła się po drugiej wojnie **światowej**. **Młodych** ludzi z lat sześćdziesiątych XX wieku nazwano nawet pokoleniem pepsi. Lekarze od lat zwracają uwagę na szkodliwość tego napoju.

Przypomnij sobie!

Przymiotnik to część mowy, która nazywa **cechy i właściwości** osób, zwierząt, rzeczy, roślin, zjawisk.

- Odpowiada na pytania: **jaki?**, **jaka?**, **jakie?**.
- Przymiotnik jest najczęściej **określeniem rzeczownika** i dostosowuje do niego swoją formę, np. *źródlana* woda, *źródlanej* wody, *źródlanej* wodzie, *źródlaną* wodę, *źródlaną* wodą, *źródlanej* wodzie, *źródlana* wodo.
- Przymiotniki odmieniają się przez **liczby, rodzaje** i **przypadki**.

Przymiotniki występują w formie:

- **liczby pojedynczej**, np. *nowy* (sklep);
- **liczby mnogiej**, np. *nowe* (sklepy).

W liczbie pojedynczej mogą mieć formę:
rodzaju męskiego, np. *świetny* (punkt);
rodzaju żeńskiego, np. *bezpłatna* (usługa);
rodzaju nijakiego, np. *dobre* (połączenie).

W liczbie mnogiej występują:
w rodzaju męskoosobowym,
np. *pomocni* (sprzedawcy);
w rodzaju niemęskoosobowym,
np. *sprawne* (kasjerki), *świeże* (produkty).

Skrót nazwy i pytania przypadka	Przykłady odmiany w liczbie pojedynczej		Przykłady odmiany w liczbie mnogiej	
	r. męski	r. żeński	r. męskoosobowy	r. niemęskoosobowy
M. kto? co?	*miły* (kelner)	*miła* (kelnerka)	*mili* (kelnerzy)	*miłe* (kelnerki)
D. kogo? czego?	*miłego* (kelnera)	*miłej* (kelnerki)	*miłych* (kelnerów)	*miłych* (kelnerek)
C. komu? czemu?	*miłemu* (kelnerowi)	*miłej* (kelnerce)	*miłym* (kelnerom)	*miłym* (kelnerkom)
B. kogo? co?	*miłego* (kelnera)	*miłą* (kelnerkę)	*miłych* (kelnerów)	*miłe* (kelnerki)
N. kim? czym?	*miłym* (kelnerem)	*miłą* (kelnerką)	*miłymi* (kelnerami)	*miłymi* (kelnerkami)
Ms. (o) kim? (o) czym?	*miłym* (kelnerze)	*miłej* (kelnerce)	*miłych* (kelnerach)	*miłych* (kelnerkach)
W. o! (zwrot do kogoś)	*miły* (kelnerze!)	*miła* (kelnerko!)	*mili* (kelnerzy!)	*miłe* (kelnerki!)

- **szybki, szybszy, najszybszy**
- **wolny, wolniejszy, najwolniejszy**
- **drogi, droższy, najdroższy**
- **mały, mniejszy, najmniejszy**

4. Przyporządkuj wyrazy podane na marginesie do odpowiednich zdjęć. Wyjaśnij, czym się różnią od siebie wyrazy w każdym zestawie.

5. Wskaż cząstki lub wyrazy, które zmieniają natężenie cechy przymiotników w każdym zestawie.

ciekawy • ciekawszy • najciekawszy	**gorzki • bardziej gorzki • najbardziej gorzki**
groźny • groźniejszy • najgroźniejszy	**ważny • mniej ważny • najmniej ważny**

Zapamiętaj!

- Wiele przymiotników podlega **stopniowaniu**.
- **Stopnie** przymiotnika informują o różnym **natężeniu** nazywanej **cechy**. Wyróżniamy trzy stopnie:

równy, np. *młody, czysty;*	**wyższy**, np. *młodszy, czystszy;*	**najwyższy**, np. *najmłodszy, najczystszy.*

Przymiotniki stopniujemy w sposób:

prosty

- **regularny**

– w stopniu wyższym: przez dodanie do tematu przymiotnika cząstki ***-szy***, ***-ejszy***, np. *słabszy, mocniejszy;*
– w stopniu najwyższym: przez dodanie do przymiotnika w stopniu wyższym cząstki ***naj-***, np. ***naj****słabszy*, ***naj****mocniejszy;*

- **nieregularny** – przez zmianę tematu przymiotnika, np. *zły, gorszy, najgorszy.*

opisowy

przez dodanie do przymiotnika w stopniu równym przysłówków:

- ***bardziej***, ***mniej***,

np. ***bardziej*** *znany*, ***mniej*** *śliski,*

- oraz ***najbardziej***, ***najmniej***,

np. ***najbardziej*** *znany*, ***najmniej*** *śliski.*

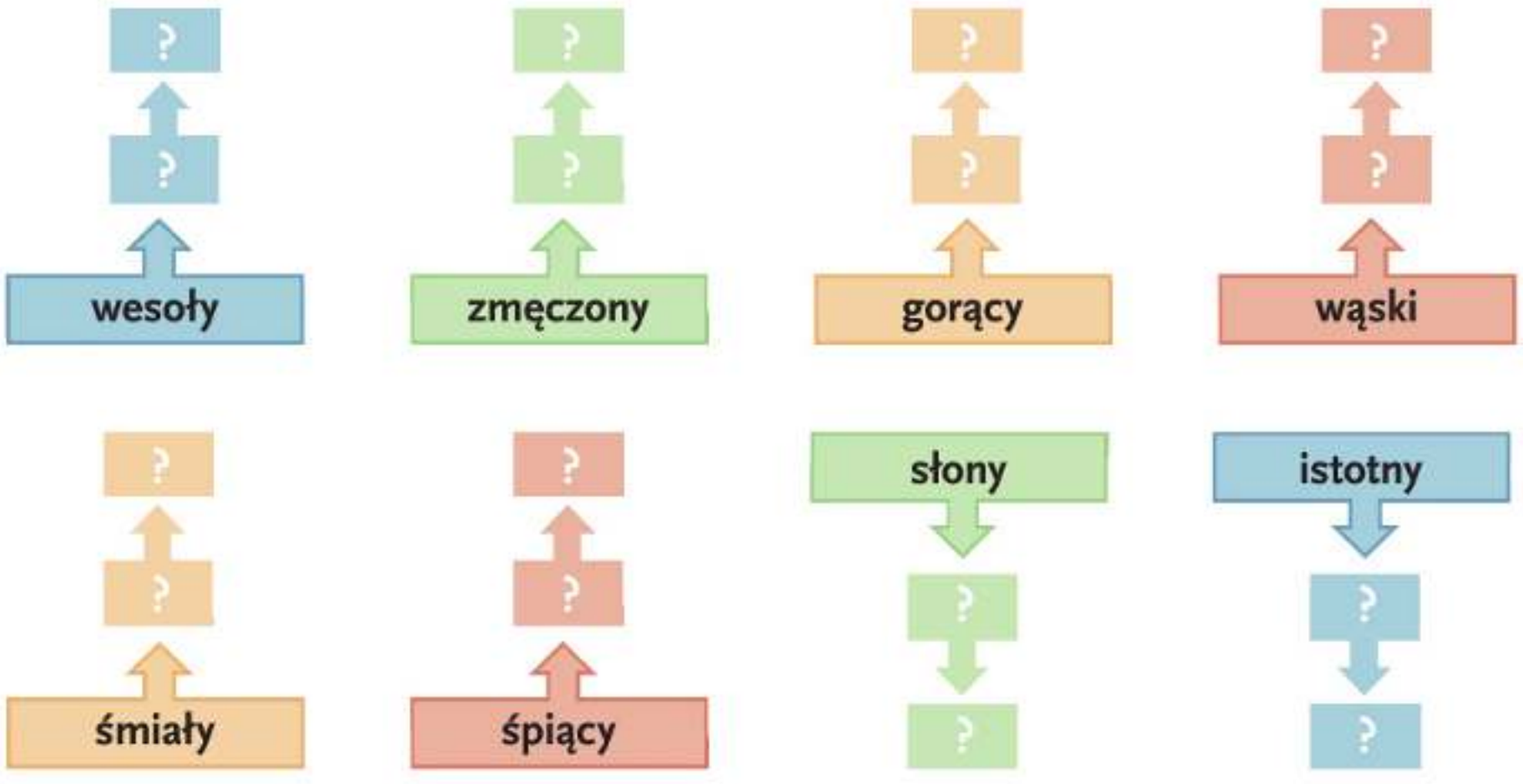
- Nie stopniujemy przymiotników, które określają materiał, z jakiego coś zostało wykonane np. *drewniany, srebrny.*
- Stopniowaniu nie podlegają też przymiotniki, które oznaczają właściwości związane z czynnością lub stanem, np. *prawdomówny.*

Sklep z przymiotnikami

6. Pogrupuj przymiotniki dostarczone do sklepu według podanych kategorii.

7. Podaj kolejne stopnie podanych przymiotników. W razie trudności skorzystaj ze słownika poprawnej polszczyzny.

8. Wskaż wśród podanych przymiotników te, które nie podlegają stopniowaniu. Pierwsze litery pozostałych wyrazów utworzą hasło. Wyjaśnij znaczenie tego słowa.

• anegdotyczny • gotowy • armatni • rażący • gliniany • anemiczny • kłamliwy • dziwny • aromatyczny • wąsaty • cichy • jasny • cudzy • szklany • ambitny • stalowy

- mały
- głęboki
- ciepły
- długi
- wielki

9. Przekształć podane pary zdań według wzoru. Użyj słów: *niż*, *od*.

Wzór: **Kurtka Kasi jest tania. Płaszcz Ani jest drogi**.

Płaszcz Ani jest droższy **niż** kurtka Kasi. Kurtka Kasi jest tańsza **od** płaszcza Ani.

- Metal jest ciężki. Tworzywo sztuczne jest lekkie.
- Krzywa Wieża w Pizie jest niska. Wieża Eiffla jest wysoka.
- Ćwiczenie jest łatwe. Test jest trudny.
- Rodzice bywają surowi. Dziadkowie bywają łagodni.
- Wakacje letnie są długie. Przerwy świąteczne są krótkie.

10. Dokończ podpisy pod zdjęciami. Ułóż zdania, wykorzystując przymiotniki podane na marginesie. Użyj form stopnia najwyższego.

Rekin jest jedną z najgroźniejszych ryb na świecie.

Sekwoja...

Koliber...

Kanion Colca w Peru...

Kotlina Danakilska w Etiopii...

Most w Chinach...

11. Wskaż uczniów, którzy poprawnie stopniują przymiotniki. Popraw błędne wypowiedzi.

Humorystycznie i bardzo sceptycznie

Stopniowanie przysłówków

1. Policz przysłówki w wierszykach Małgorzaty Strzałkowskiej, a dowiesz się, o jakim znaku zodiaku mowa.

21 kwietnia – 21 maja
? porządnie się nagłowi,
Zanim krok do przodu zrobi,
Lecz gdy wreszcie iść zaczyna,
Prze do przodu jak maszyna.

24 października – 22 listopada
? pamięć ma nie lada,
Przy tym głową nieźle włada,
Ale bywa nieżyczliwy
I [...] pamiętliwy!

23 listopada – 21 grudnia
? wielbi ruch i zmiany!
Wciąż jest strasznie zalatany –
Meksyk, Chiny, Rzym, Hawaje,
Tokio, Kaukaz, Himalaje...

22 grudnia – 20 stycznia
? jest uparty
I wytrwały nie na żarty!
Idzie w górę pomalutku,
Powolutku, lecz do skutku!

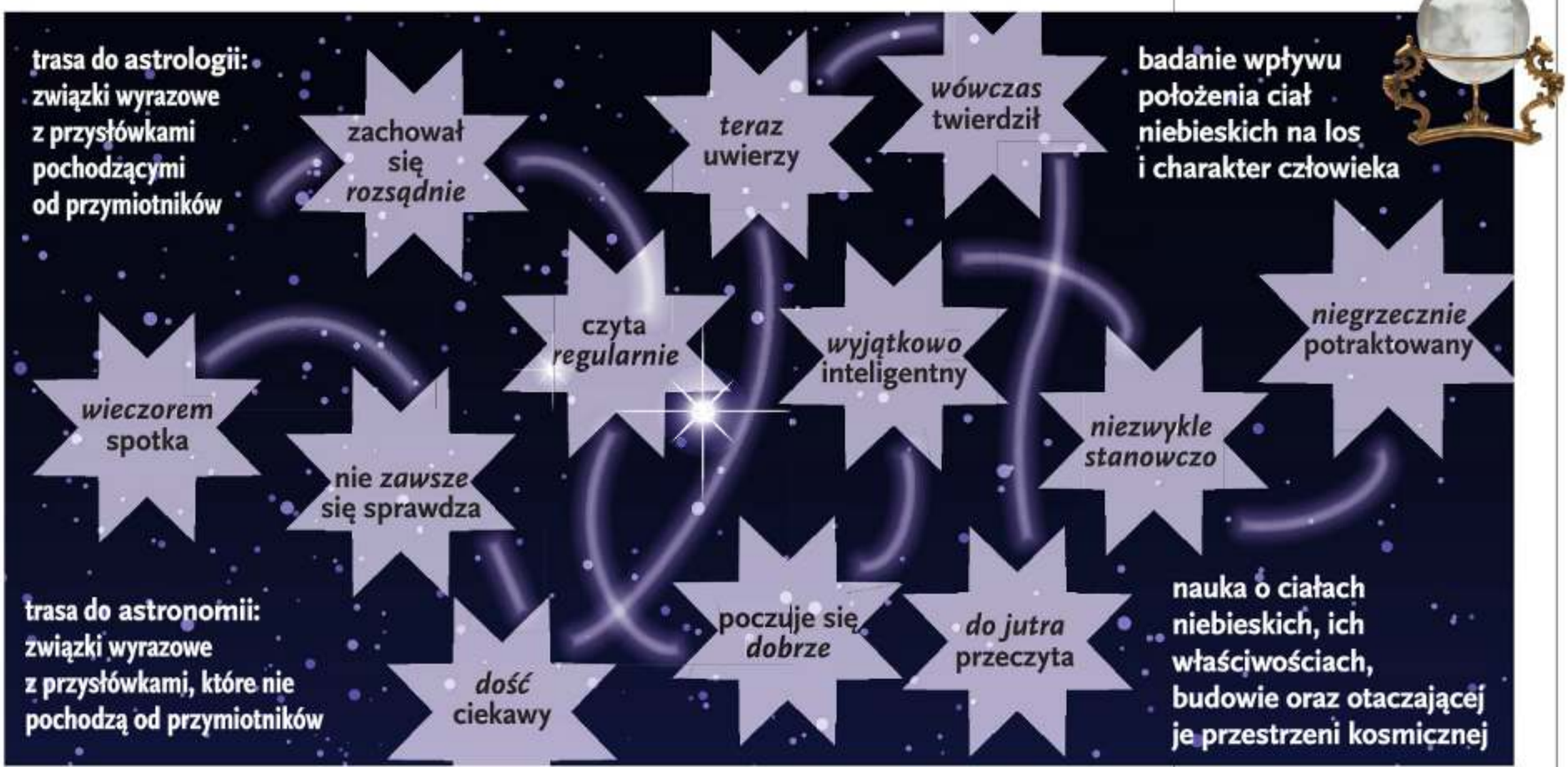

2 przysłówki i wyrażenie przyimkowe w funkcji przysłówka

1 przysłówek

2 przysłówki

2 przysłówki i 3 wyrażenia przyimkowe w funkcji przysłówka

2. Przejdź opisanymi trasami, a dowiesz się, czym się różni astrologia od astronomii.

Przypomnij sobie!

Przysłówek to **nieodmienna część mowy**, która określa **okoliczności** i **sposoby** wykonywania czynności lub przebiegu stanów, a także natężenie cech,
np. przeczytał *wczoraj*, traktuje to *lekceważąco*, *wyjątkowo* śmieszny, *bardzo krytycznie*.

Przysłówek odpowiada na pytania: **jak?**, **gdzie?**, **kiedy?**, np. *poważnie*, *blisko*, *wówczas*.

Przysłówki najczęściej są tworzone od przymiotników, np. *beztrosko* od *beztroski*, *ciekawie* od *ciekawy*, ale mogą też pochodzić od innych części mowy, np. *górą*, *biegiem*, *trzykrotnie*.

W funkcji przysłówka może też występować wyrażenie przyimkowe, np. *w pobliżu*, *do góry*.

Przysłówki najczęściej **łączą się z czasownikiem**, ale mogą też być **określeniem przymiotnika** lub innego **przysłówka**, np. *dziś* okazało się, *niesłychanie* uparty, *prawie* dobrze.

3. Uzupełnij wypowiedzenia przysłówkami. Weź pod uwagę zwiększające się natężenie cech.

- Ubiera się *ekstrawagancko* ? ?
- Uśmiecha się *miło* ? ?
- Opowiada *krótko* ? ?

4. Dodaj cząstki lub wyrazy, które modyfikują znaczenie przysłówków w każdym zestawie.

? szczęśliwiej

szczęśliwi ?

szczęśliwie

? tajemniczo

? tajemniczo

tajemniczo

? intrygująco

? intrygująco

intrygująco

Zapamiętaj!

- Wiele przysłówków podlega **stopniowaniu**.
- **Stopnie** przysłówka informują o różnym **natężeniu** nazywanej **cechy**.

Wyróżniamy trzy stopnie:

równy, np. *daleko*;

wyższy, np. *dalej*;

najwyższy, np. *najdalej*.

Przysłówki stopniujemy w sposób:

prosty

- **regularny**

w stopniu wyższym:
– przez dodanie do przysłówka w stopniu równym cząstki ***-ej***,
np. *skuteczniej*, *ciekawiej*;
w stopniu najwyższym:
– przez dodanie do przysłówka w stopniu wyższym cząstki ***naj-***, np. ***naj****skuteczniej*, ***naj****ciekawiej*;

- **nieregularny** – przez zmianę tematu przysłówka,

np. *dobrze, lepiej, najlepiej*.

opisowy

przez dodanie do przysłówka w stopniu równym wyrazów:

- ***bardziej***, ***mniej***,

np. ***bardziej*** *przekonująco*, ***mniej*** *pobłażliwie*;

- oraz ***najbardziej***, ***najmniej***,

np. ***najbardziej*** *przekonująco*, ***najmniej*** *pobłażliwie*.

- **Nie stopniujemy** przysłówków, które nie pochodzą od przymiotników.

5. Utwórz stopień wyższy i najwyższy podanych przysłówków. Ułóż z wybranymi formami po jednym zdaniu opisującym każdy temperament scharakteryzowany w poleceniu 7.

- agresywnie • drażliwie • wolno • ostrożnie • optymistycznie
- beztrosko • strachliwie • pesymistycznie

6. Odgadnij hasła. Odpowiedziami są przysłówki, które nie podlegają stopniowaniu, wybrane spośród podanych niżej. Odczytaj hasło według klucza, a dowiesz się, kto pierwszy opisał cztery typy temperamentu człowieka.

- **chyłkiem** • **milczkiem** • **po angielsku** • **po staremu** • **teraz**
- **wkrótce** • **wspak** • **wszerz** • **znowu**

Inaczej:

A. niepostrzeżenie, po kryjomu
B. jak dotychczas, jak zawsze
C. niebawem, wnet
D. obecnie, w tej chwili
E. w poprzek, poprzecznie

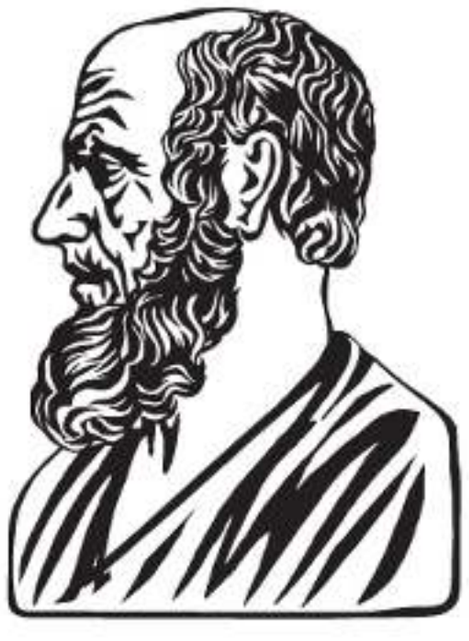
Klucz do odpowiedzi:

A-2; A-6; B-1; B-2; C-2; C-3; D-4; D-1; D-2; E-2

? **grecki lekarz z V–IV w. p.n.e., uznawany za ojca medycyny.**

Słowniczek

temperament – zespół stałych cech psychicznych człowieka.

7. Przeczytaj podane teksty. Wypisz do zeszytu przysłówki: w stopniu równym, wyższym i najwyższym.

FLEGMATYK

Zachowuje się spokojniej niż inni. Najsolidniej ze wszystkich wykonuje zlecone zadania. W grupie zgodnie współpracuje i łatwo znajduje najprostsze rozwiązania. Trudniej natomiast przychodzi mu podejmowanie decyzji. Najczęściej zwleka z tym, ponieważ boi się ponoszenia odpowiedzialności.

SANGWINIK

Zwykle sprawia bardzo dobre wrażenie. Najbardziej entuzjastycznie podchodzi do zadań kreatywnych. Najefektywniej działa, gdy rozpoczyna pracę. Ma jednak dużo problemów z dokończeniem zadań, często nie wykonuje ich terminowo. Nie umie odmawiać i dlatego przyjmuje na siebie zbyt dużo obowiązków. Najłatwiej ze wszystkich ulega emocjom.

CHOLERYK

Najlepiej ze wszystkich potrafi zorganizować swoją pracę. Błyskawicznie dostrzega najpraktyczniejsze rozwiązania. Działa szybciej niż inni. Ludzi ocenia spontanicznie. Najtrudniej mu podporządkować się innym. Najgorzej ze wszystkich reaguje, gdy go kontrolują. Źle znosi krytykę.

MELANCHOLIK

Pracuje wytrwalej niż inni. Zawsze musi dokończyć to, co zaczął. Bez trudu zauważa problemy i szybko znajduje najbardziej twórcze rozwiązania. Jest to jednak typ najbardziej nieufny w stosunku do ludzi. Najczęściej też wpada w depresję.

8. Uzupełnij powiedzenia przysłówkami stopniowanymi nieregularnie. Podaj ich stopień równy.

- Nigdy nie jest tak źle, żeby nie mogło być ?, ani tak dobrze, żeby nie mogło być ?. – ?, ?
- Wszędzie dobrze, ale w domu ?. – ?, jak komu woda sodowa uderzy do głowy. – ?
- Im dalej w las, tym ? drzew. – ?
- Im ? wiesz, tym spokojniej śpisz. – ?

W muzealnej sali liczbom miejsce dali

Typy liczebników

1. Sporządź spis przedmiotów znajdujących się w sali muzealnej. Powiedz, ile ich jest. Policz też osoby przedstawione na rysunku.

2. Uzupełnij odpowiednimi liczebnikami porządkowymi zdania dotyczące muzeów opisanych w tabeli.

Muzeum	Rok założenia	Powierzchnia w metrach kwadratowych	Liczba eksponatów (w przybliżeniu)	Liczba zwiedzających w 2012 r. w milionach
Muzeum Brytyjskie	1759	75 000	4 000 000	5,8
Luwr	1793	60 600	35 000	9,7
Miejskie Muzeum Sztuki	1870	193 000	2 000 000	6,3

- Ze względu na powierzchnię jest na [?] miejscu, a jeżeli wziąć pod uwagę liczbę zwiedzających, zajmuje [?] miejsce.

- Pod względem liczby zwiedzających jest na [?] miejscu. Jeżeli chodzi o liczbę eksponatów, zajmuje [?] pozycję.

- Zostało założone jako jedno z [?] muzeów na świecie, [?] miejsce zajmuje też ze względu na liczbę eksponatów.

Słowniczek

liczba
– 1. symbol matematyczny wyrażany m.in. za pomocą cyfr; 2. suma jednostek.

cyfra
– znak służący do zapisywania liczb.

3. Podaj właściwą formę czasu przeszłego czasowników podanych w nawiasach. Wskaż liczebniki. Powiedz, które wyrazy są przez nie określane.

- W muzeum (znajdować się) dwanaście osób.
- Dwie kobiety (przystanąć) przed trzema płótnami Józefa Chełmońskiego.
- Dwaj mężczyźni (dyskutować) na temat dwóch obrazów Jana Matejki.
- Dwóch mężczyzn (zastanawiać się) nad symboliką jednego z dzieł Jacka Malczewskiego.
- Trzej studenci (przyglądać się) czterem malowidłom Stanisława Wyspiańskiego.
- Trzech studentów (podziwiać) portret Henryka Rodakowskiego.

Przypomnij sobie!

Liczebnik to odmienna część mowy.

Liczebniki główne

- określają **liczbę** osób, zwierząt, roślin, rzeczy itd., np. *dwóch* (malarzy), *trzy* (sale);
- odpowiadają na pytanie **ilu?, ile?**;
- odmieniają się przez **przypadki i rodzaje**, np. *dwaj* (rzeźbiarze) – mianownik w rodzaju męskoosobowym, *dwa* (pomniki, konie, muzea), *dwie* (malarki) – mianownik w rodzaju niemęskoosobowym.

Liczebniki porządkowe

- określają **kolejność** (wskazują miejsce kogoś, czegoś w szeregu), np. *drugi* (pracownik);
- odpowiadają na pytanie **który** (która, które) **z kolei?**;
- odmieniają się tak **jak przymiotniki**, np. *drugiego* (pracownika), *drugiemu* (pracownikowi), *drugiego* (pracownika), *drugim* (pracownikiem), *o drugim* (pracowniku).

Liczebnik jest najczęściej **określeniem rzeczownika** i dopasowuje do niego swoją formę, np. *czterem* (kolekcjom), *piątego* (roku).

Niektóre liczebniki określające podmiot w zdaniu (niezależnie od liczby i rodzaju rzeczownika) wymagają orzeczenia w liczbie pojedynczej i w rodzaju nijakim, np. *Czterech* artystów *wystawiło* swoje prace.

4. Uzupełnij podpisy pod zdjęciami właściwymi liczebnikami wybranymi spośród podanych na marginesie.

? kustoszy

? kustoszy

? drzwi

? klamki

? kociąt

? koty

? oko

? oczu

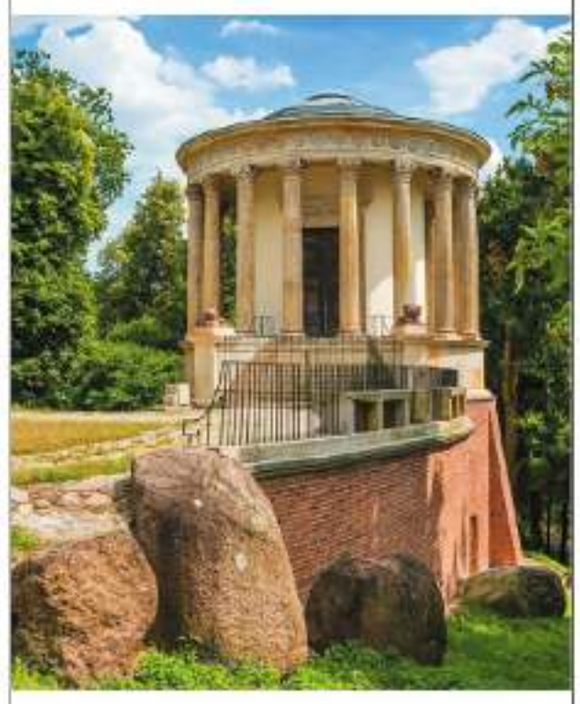
- jedno
- dwoje
- dwoje
- dwóch
- trzy
- troje
- cztery
- czworo

Słowniczek

kustosz
– pracownik muzeum zajmujący się eksponatami.

5. Wskaż liczebniki, które oznaczają liczby niepełne.

Pierwsze w Polsce muzeum powstało na początku XIX wieku w Puławach. Założyła je Izabela Czartoryska. Świątynia Sybilli, w której zostały zgromadzone pamiątki rodzinne i narodowe, powstała w dwa i pół roku. Nad wejściem umieszczono napis: „Przeszłość – przyszłości". Ćwierć wieku później wszystkie eksponaty zostały przewiezione do Paryża. Prawie jedna trzecia zbiorów uległa zniszczeniu.

6. Połącz w pary wyrazy bliskoznaczne. Powiedz, w jaki sposób poniższe liczebniki określają liczbę lub ilość.

kilku	mnóstwo	wiele
paru	mało	
kilkanaście	parenaście	niewiele

Zapamiętaj!

Oprócz liczebników głównych i porządkowych możemy wyróżnić inne typy.

Liczebniki zbiorowe

- określają **liczbę**

– osób różnej płci, np. *dwoje* profesorów,
– istot niedorosłych nazywanych rzeczownikami rodzaju nijakiego zakończonymi w M. lp na *-ę*, np. *troje* piskląt,
– przedmiotów nazywanych przez rzeczowniki występujące wyłącznie w liczbie mnogiej, np. *czworo* skrzypiec,
– rzeczy występujących zwykle parami, np. *dwoje* uszu;

- odmieniają się tylko **przez przypadki**,

M. *pięcioro* wnucząt,
D. *pięciorga* wnucząt,
C. *pięciorgu* wnuczętom,
B. *pięcioro* wnucząt,
N. *pięciorgiem* wnucząt,
Ms. (o) *pięciorgu* wnuczętach.

Liczebniki ułamkowe

- oznaczają niepełną liczbę czegoś, np. *półtorej* godziny, *trzy czwarte* życia;
- niektóre liczebniki ułamkowe odmieniają się przez przypadki, np. to tylko *jedna dziesiąta* sekundy, zabrakło mu *jednej dziesiątej* sekundy, niektóre zaś pozostają nieodmienne, np. za *pół* roku, przed *pół* rokiem.

Liczebniki nieokreślone

- nazywają ilość ogólnikowo, w przybliżeniu, np. *mnóstwo* przedmiotów, *kilkudziesięciu* zainteresowanych, *wiele* radości;
- odmieniają się przez przypadki i rodzaje, tak jak liczebniki główne, np. *kilku* artystów, *kilka* artystek, z *kilkoma* artystami, o *kilku* artystach.

7. Określ typ wyróżnionych liczebników.

Teatr dziecięcy to obraz Tadeusza Makowskiego – polskiego malarza tworzącego w **pierwszej** połowie **XX** wieku. **Wiele** jego dzieł ukazuje dzieci w geometrycznych kształtach.

Teatr dziecięcy został namalowany w **1931** roku. Płótno o wymiarach **54** × **65** cm znajduje się w Muzeum Narodowym w Warszawie. Przedstawia **trzynaścioro** dzieci stojących w **kilku** rzędach. Z tyłu powiewa **pięć** chorągiewek. **Osiem** par oczu spogląda ze sceny. Przyglądam się **pięciorgu** dzieciom, których oczy są niewidoczne lub przysłonięte maskami. To pobudza moją wyobraźnię. O czym było to przedstawienie? Może o **dwojgu** skrzypcach: **jedne** grały na smutną nutę, **drugie** – na wesołą? Może o **trojgu** niesfornych szczeniętach poskromionych światłem reflektora? Może o **kilkudziesięciu** guzikach, które uciekły z ubrań?

8. Przejdź opisane trasy, a dowiesz się, w których muzeach znajdują się słynne obrazy mistrzów pędzla.

Rijksmuseum

związki wyrazowe z liczebnikami zbiorowymi

Muzeum Prado

związki wyrazowe z liczebnikami ułamkowymi

Galeria Uffizi

związki wyrazowe z liczebnikami nieokreślonymi

siedmioro dworzan
z pięciorgiem wrót
bez dwojga towarzyszy
kilkudziesięciu uczestnikom
odrobinę
jedna druga uczestników
zapełniona w trzech czwartych
Rzeczpospolita Obojga
trochę wody
pół miliona złotych
wysiłku
o wielu mieszkańcach
przed pięciorna i pół rokiem
Narodów
dziesięcioro przykazań
znajomymi
ćwierć wieku
następne półtora miesiąca
czworo ust
u doktora obojga praw
kilkaset kilometrów
z kilkunastoma

Panny dworskie Diega Velázqueza

Narodziny Wenus Sandra Botticellego

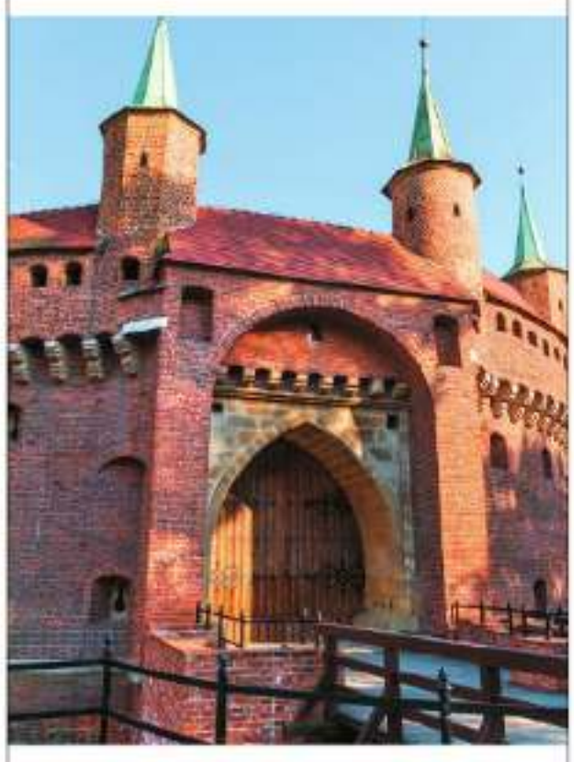
Straż nocna Rembrandta

9. Wskaż błędne wyrażenia z liczebnikami. W razie trudności skorzystaj ze słownika poprawnej polszczyzny. Z poprawnymi konstrukcjami ułóż zdania dotyczące zwiedzania wystawy.

- półtorej dnia / półtora dnia
- półtorej godziny / półtora godziny
- przed półtora rokiem / przed półtora roku
- dwie i pół minuty / dwie i pół minut
- przed sześcioma i pół lat / przed sześcioma i pół roku

Drogę Królewską przemierzamy i przeszkody omijamy

Trudne formy liczebników

1. Znajdź liczebniki składające się z więcej niż jednego wyrazu. Następnie wskaż te słowa, które zostały odmienione przez przypadki.

• Przez stulecia królowie wjeżdżali do Krakowa od strony Bramy Floriańskiej. Potem w uroczystym orszaku podążali ulicą Floriańską, mijali Rynek Główny i ulicą Grodzką docierali do Wawelu. Dziś tę trasę przemierzają turyści z całego świata. Co mogą zobaczyć po drodze?

• Barbakan to część dawnych fortyfikacji. Jego budowę rozpoczęto w tysiąc czterysta dziewięćdziesiątym ósmym roku na rozkaz króla Jana I Olbrachta. Po dwóch latach okrągła budowla o średnicy dwudziestu czterech i pół metra, z siedmioma wieżyczkami była gotowa. Mury o grubości ponad trzech metrów przez kilka wieków skutecznie broniły miasta.

• Brama Floriańska, wybudowana w tysiąc trzysta siódmym roku, była świadkiem tysięcy wydarzeń. Przed obrazem Matki Boskiej umieszczonym w jej murach miał się modlić Jan III Sobieski przed wyprawą na Wiedeń. Studenci pierwszego roku nigdy tamtędy nie przechodzą. Istnieje przesąd, że nie zdaliby wtedy egzaminów.

• O wielu kamienicach przy ul. Floriańskiej można by napisać książkę. Pod numerem czterdziestym piątym – w Jamie Michalika – spotykali się artyści kabaretu „Zielony Balonik". Po przejściu stu dwudziestu jeden kroków znajdziemy się w Domu Jana Matejki.

• Przy Rynku Głównym stoi kamienica, w której – jak głosi tradycja – w tysiąc trzysta sześćdziesiątym czwartym roku odbyła się słynna uczta

wydana przez Mikołaja Wierzynka z okazji zjazdu królów. Podczas dwudziestu jeden dni biesiady goście jadali potrawy w złotych naczyniach. Zastawa składała się podobno z tysiąca dwustu czterdziestu ośmiu talerzy. Pito z dwóch tysięcy trzystu siedemdziesięciu czterech szklanic. Krakowski mieszczanin na oczach pięciu władców ofiarował swojemu królowi sto tysięcy florenów.

- Na ulicy Grodzkiej turysta zainteresuje się kościołem Świętych Piotra i Pawła. Ponad dwudziestu jeden lat potrzeba było na jego wzniesienie. Przechodzący obok z uwagą przyglądają się dwunastu rzeźbom stojącym przy ogrodzeniu placu, którym krakowskie powietrze bardzo nie służy. W kościele jest zawieszone najdłuższe w Polsce wahadło Foucaulta (czytaj: fukota) *. Ma czterdzieści sześć i pół metra długości.

- Wzgórze Wawelu zbudowane jest z wapieni liczących około stu pięćdziesięciu pięciu milionów lat.

* Wahadło, którego ruch dowodzi, że Ziemia obraca się wokół swojej osi.

2. Pogrupuj związki wyrazowe według podanych kategorii. Dodaj do form poprawnych czasowniki w odpowiedniej liczbie i rodzaju.

Formy poprawne	*Formy niepoprawne*
• trzech przewodników ?	• czterej turyści ?
• trzej przewodnicy ?	• czterech turystów ?
• z ośmiu obwarzankami ?	• z sześciu tramwajami ?
• z ośmioma obwarzankami ?	• z sześcioma tramwajami ?

3. Powiedz, z jakich dwóch elementów składają się poniższe liczebniki.

Wzór: **dwanaście = dwa + naście**

- czternaście
- pięćdziesiąt
- sześćset
- trzysta

4. Określ przypadek liczebników w zdaniach.

Dzięki miliardom złotych odrestaurowano Rynek Główny w Krakowie.
Remont samej tylko płyty kosztował miliony.
Na odnowienie wszystkich kamienic Starego Miasta nie wystarczy nawet bilion złotych.

Zapamiętaj!

Ze względu na budowę wyróżniamy:

liczebniki proste,

np. *dwa, pięć, drugi, piąty;*

- niektóre liczebniki proste mają więcej niż jedną formę w danym przypadku, np. z *siedmiu*, z *siedmioma;*
- liczebniki *tysiąc, milion* odmieniają się jak rzeczowniki.

liczebniki złożone,

np. *dwanaście* (dwa + naście), *trzydzieści* (trzy + dzieści), *pięćset* (pięć + set);

- w niektórych przypadkach odmieniane są oba człony tych wyrazów, np. *dwustu* zwiedzających, z *dwunastoma* muzeami.

- **Liczebniki złożone** mogą się składać z kilku wyrazów, np. *sto dwadzieścia trzy, dwieście dwudziesty drugi.*

- **W liczebnikach głównych** składających się **z więcej niż dwóch wyrazów** odmieniają się wszystkie wyrazy lub tylko te, które oznaczają dziesiątki i jedności, np. *z tysiącem pięciuset trzydziestoma pięcioma* uczestnikami, *z tysiąc pięćset trzydziestoma pięcioma* uczestnikami.

- **Liczebnik *jeden*** zawsze pozostaje nieodmienny, np. z *tysiącem pięciuset trzydziestoma jeden* uczestnikami.

- **W liczebnikach porządkowych wielowyrazowych** odmieniają się tylko wyrazy, które oznaczają dziesiątki i jedności, np. w *tysiąc pięćset trzydziestym piątym* roku.

5. Sprawdź w słowniku poprawnej polszczyzny, który z przewodników użył właściwych form liczebników.

Opowiem legendę o dwu braciach związaną z dwoma wieżami różnej wysokości. Ich budowę zlecono dwu znanym budowniczym kościołów.

Opowiem legendę o dwóch braciach związaną z dwiema wieżami różnej wysokości. Ich budowę zlecono dwóm znanym budowniczym kościołów.

6. Uzupełnij zdania liczebnikiem *tysiąc* w odpowiednim przypadku.

- Czterem ? turystów, którzy w ostatnim miesiącu odwiedzili Kraków, najbardziej podobał się zamek królewski na Wawelu.
- O ? gołębi na krakowskim rynku napisano niejeden wiersz.
- Bez ? w kieszeni nie zwiedzisz wielu muzeów.

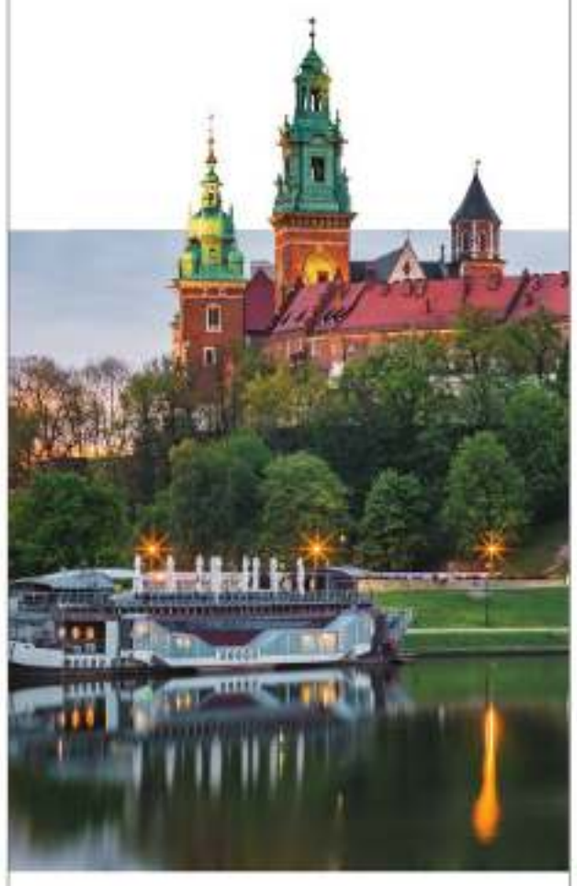
7. Oblicz, ile lat upłynęło od podanych wydarzeń historycznych. Wynik zapisz słownie w zeszycie.

- 1241 r. – pierwszy najazd Tatarów na Kraków.
- 1364 r. – powstanie Akademii Krakowskiej, pierwszej wyższej uczelni w Polsce.
- 1525 r. – hołd pruski, złożony polskiemu królowi Zygmuntowi Staremu przez Albrechta Hohenzollerna.
- 1794 r. – przysięga Tadeusza Kościuszki – przywódcy insurekcji przeciwko mocarstwom zaborczym.

8. Powiedz, ile minut spędzili na Wawelu uczestnicy wycieczki. Uzupełnij notatkę.

Ekspozycje w Zamku Królewskim	
	Reprezentacyjne Komnaty Królewskie 0,5 h*
	Prywatne Apartamenty Królewskie 0,3 h
	Skarbiec Koronny i Zbrojownia 1 h
	Sztuka Wschodu 0,2 h

Katedra	
	Wnętrza Katedry 1,5 h
	Groby Królewskie 0,5 h
	Dzwon Zygmunt 0,5 h
	Muzeum Katedralne

* **h** – godzina.

W reprezentacyjnych komnatach przez ? minut słuchali opowieści o wyrzeźbionych głowach w kasetonowym suficie Sali Poselskiej i im się przyglądali. Prywatne apartamenty nie przyciągnęły ich uwagi. Przebiegli je w niespełna ? minut. W skarbcu spędzili ? minut. Ich uwagę przykuł Szczerbiec – miecz koronacyjny. Ekspozycję Sztuki Wschodu potraktowali po macoszemu. Wystarczyło im ? minut. Sporo czasu, bo aż ? minut, poświęcili na obejrzenie wnętrza katedry. Oglądali kaplicę po kaplicy. Wszyscy też zeszli do Krypty Wieszczów Narodowych. Nie każdy jednak odważył się zejść do Grobów Królewskich. Ci, którzy pozostali na górze, czekali na odważnych około ? minut. Na wieżę Zygmunta ze słynnym dzwonem wspięli się szybko, ale oglądanie Starego Miasta z tej wysokości zajęło im prawie ? minut. Łącznie na Wawelu spędzili ? minut.

9. Przeczytaj ulotkę informacyjną i odpowiedz na pytania. Odpowiedzi zapisz słownie w zeszycie.

Gmach Główny Muzeum Narodowego w Krakowie
al. 3 Maja 1, 30-062 Kraków

KONTAKT
centrala: (0-12) 433 55 00
kasa: (0-12) 433 56 37

Od 1 maja do 31 października 2017 r. w MNK obowiązuje sezon letni.

W sezonie letnim każda niedziela jest dniem wolnego wstępu na ekspozycje stałe. Kasy biletowe są zamykane na pół godziny przed zamknięciem Oddziałów.

Godziny otwarcia Gmachu Głównego MNK:
wtorek–sobota 10.00–18.00
niedziela 10.00–16.00
poniedziałek – nieczynne

Ceny biletów:
Bilet łączony upoważniający do jednokrotnego wstępu do wszystkich galerii i na wystawy czasowe w Gmachu Głównym Muzeum Narodowego:
19 zł – bilet normalny
10 zł – bilet ulgowy
30 zł – bilet rodzinny
16 zł – bilet grupowy normalny*
8 zł – bilet grupowy ulgowy*

Niedziela – dzień wolnego wstępu na ekspozycje stałe.

Cena za spotkanie z przewodnikiem we wszystkich Oddziałach MNK:
– jedna galeria Oddziału – 80 zł
– dwie galerie – 110 zł
– trzy galerie – 160 zł
Wypożyczenie audioprzewodnika – 5 zł

*** Bilety grupowe przysługują grupie liczącej min. 15 osób.**

- Przy jakiej ulicy znajduje się Gmach Główny Muzeum Narodowego w Krakowie?
- Jaki jest numer kierunkowy do Krakowa?
- Ile dni trwa sezon letni dla zwiedzających muzeum?
- Ile zapłaci za bilety dwudziestoosobowa grupa uczniów pod opieką nauczycielki i jednego rodzica z wynajęciem przewodnika do trzech galerii?
- Ile zapłaci za bilety trzyosobowa rodzina wypożyczająca audioprzewodnik dla każdego?
- Ile zapłaci za bilety pięcioosobowa grupa dorosłych zamawiająca przewodnika do dwóch galerii?
- O której godzinie kasy są zamykane w środę?

10. Napisz list z Krakowa w imieniu jednego z uczestników wycieczki. Użyj wszystkich typów liczebników, które poznałeś/poznałaś. Przypomnij sobie zasady zapisywania dat.

Ktoś, kto innych zastępuje, na szacunek zasługuje

Zaimki i ich znaczenie

1. Wskaż wyrazy, dzięki którym wiemy, co oznaczają wyróżnione słowa. Powiedz, jakie to części mowy.

Wzór: **Na tej lekcji będziemy omawiać zaimki. Wiele się o nich dowiecie.**

rzeczownik

• Złoty okres greckiego teatru to V wiek przed naszą erą. Właśnie **wtedy** wystawiano sztuki Sofoklesa. Podziwiamy **je** do dziś. Na scenie występowano w różnych maskach. **Te** z uśmiechem nosili aktorzy komiczni, **te** z grymasem były przeznaczone dla odtwórców ról tragicznych.

• Poeta siedzi pod drzewem. Gęsie pióro i inkaust stoją na stole. **Takim** piórem Jan Kochanowski w XVI wieku napisał fraszkę o pożytkach z czarnoleskiej lipy. **Tyle** lat minęło, a **jego** utwory nadal są czytane w szkołach. Szkoda, że tylko **tam**...

2. Określ formę gramatyczną (przypadek, liczba, rodzaj) podkreślonych wyrazów i powiedz, jaką częścią zdania jest każdy z nich.

• Już w drugiej minucie filmu zamiast <u>aktora</u> pojawił się dubler. Zastąpił <u>go</u> w scenie pojedynku.

• Aktorzy niechętnie występują w <u>niebezpiecznych</u> epizodach. W <u>takich</u> sytuacjach zatrudniani są kaskaderzy.

• Reżyser obsadził w rolach żołnierzy <u>dwudziestu</u> kaskaderów. <u>Tylu</u> było potrzebnych do odegrania sceny szarży konnej w bitwie.

• Akcję pościgu odegrał <u>brawurowo</u>. <u>Tak</u> nie umiałby zagrać nikt inny.

3. Pogrupuj zaimki wyróżnione w poniższych wyrażeniach według wskazanych nazw przypadków gramatycznych.

mianownik	dopełniacz	celownik	narzędnik
dla **tylu**	**mój** wyczyn	**tobie** dam	**tylu** osobom
mojego planu	z **tobą**	**moim** marzeniem	**tyle** emocji
tyloma sposobami	**ty** wyjdziesz	**mojemu** projektowi	dla **ciebie**

Zapamiętaj!

Zaimek to część mowy, która w wypowiedzeniach **zastępuje** inne części mowy. Odwołuje się do znaczenia tych słów lub do kontekstu wypowiedzi.

Grę w piłkę znano już w starożytności. Była ona łatwo dostępną formą zabawy.

Piłkę nożną upowszechnili żołnierze rzymscy. Odtąd stała się popularną rozrywką Europejczyków.

Wyróżniamy cztery grupy zaimków:

zaimki rzeczowne, które zastępują rzeczowniki, np. *ja, ty, kto, co, ktokolwiek, cokolwiek;*

- odmieniają się przez przypadki, np. *kto, kogo, komu, kogo, kim, (o) kim;*
- zaimek *on* odmienia się również przez rodzaje: *on, ona, ono, oni, one;*

zaimki przymiotne, które zastępują przymiotniki, np. *tamten, jaki, który, czyj, twój;*

- odmieniają się przez przypadki, liczby i rodzaje, np. *ten, tego, temu, tego, tym, (o) tym; ten, ci; ten, ta, to;*

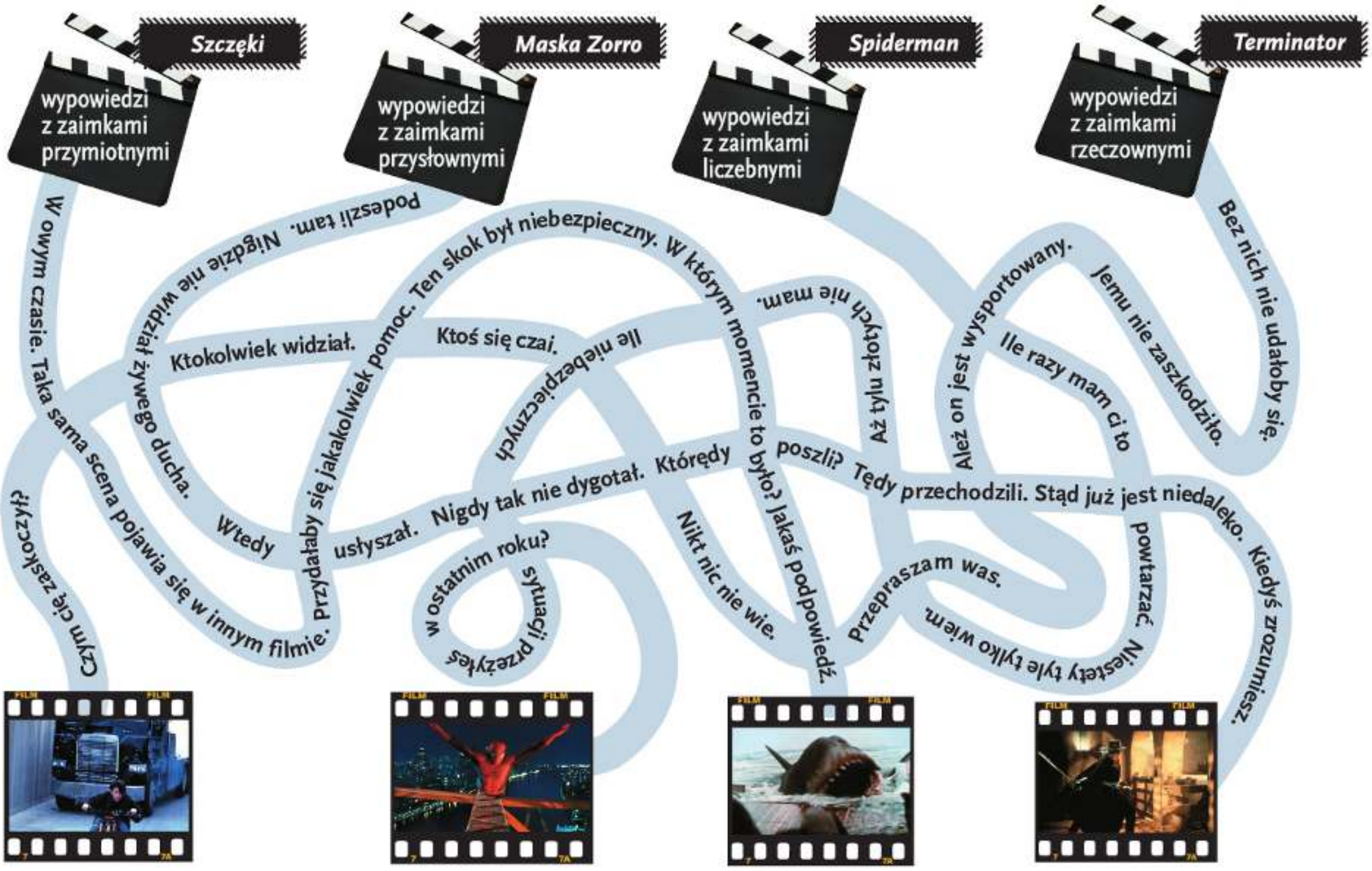
zaimki liczebne, które zastępują liczebniki, np. *ile, tyle;*

- odmieniają się przez przypadki i rodzaje, np. *ile, ilu, iloma; tyle, tylu;*

zaimki przysłowne, które zastępują przysłówki, np. *jak, gdzie, kiedy, tam, wtedy;*

- są nieodmienne.

4. Znajdź w wypowiedzeniach zaimki. Przejdź opisane trasy, a dowiesz się, jakie popisy kaskaderskie obejrzeli widzowie w kinie.

5. Ułóż z rozsypanych wyrazów przysłowia, których sens został podany niżej. Wskaż w nich zaimki.

Wzór: **Ludziom pracowitym wszystko sprzyja. –** | Kto | rano | wstaje, | temu | Pan | Bóg | daje. |

w marcu,	kopie,	dołki	Jaka	Kto	mgieł
praca,	wpada.	deszczów	cię	pod kim	w czerwcu.
ten	Jak	tyle	w nie	piszą.	cię
widzą,	sam	Ile	tak	taka	płaca.

- Ludzie często oceniają innych po wyglądzie.
- Za ciężką pracę można się spodziewać godziwej zapłaty.
- Intrygi obracają się przeciwko temu, kto je czyni.
- O czerwcowych opadach mówią zjawiska pogodowe w marcu.

6. Wskaż w tekście przykłady różnych zaimków. Tam, gdzie to możliwe, określ ich formę według podanych kategorii.

Typ zaimka	Przykład	Przypadek	Rodzaj	Liczba
rzeczowny	?	?	?	?
przymiotny	?	?	?	?
liczebny	?	?	?	?
przysłowny	?	?	?	?

Czy kiedyś roboty zastąpią człowieka? Naukowcy twierdzą, że to tylko kwestia czasu i naszej wyobraźni. Już teraz są sklepy bez kasjerów, za zakupy możemy zapłacić, korzystając ze specjalnych urządzeń. W przyszłości cybernetyczne twory będą rozpoznawać klientów i dobierać dla nich specjalne oferty i promocje. Roboty pracują w miejscach, w których występuje zagrożenie dla ludzi. Przeszukują trudny do przejścia teren, rozbrajają miny, czyszczą mosty. Oprócz tego pomagają w pracy lekarzom, wykonując nakłucia precyzyjniej niż człowiek. Japończycy stworzyli androida o kształtach przypominających człowieka. Potrafi on podawać do stołu, chodzić po schodach, radzi sobie z prostą konwersacją. Ciebie również może zastąpić robot. Ile czasu pozostało, aby zacząć się bać?

- gdzie
- ile
- on
- ona
- kiedy
- swój
- tak
- taki
- tam

7. Uzupełnij tekst odpowiednimi formami zaimków umieszczonych na marginesie.

Bliźniacy często wykorzystują ? podobieństwo. ? było w przypadku bohaterów powieści Hanny Ożogowskiej *Dziewczyna i chłopak, czyli heca na 14 fajerek*. Tosia i Tomek zamienili się rolami na wakacje. Dziewczyna pojechała ?, ? miał się znaleźć brat. Weszła w ? rolę znakomicie. Jednak ? niedogodności można znieść? Tosia nie wytrzymała, ? wujek postanowił ściąć ? zbyt długie włosy. Do ? poświęcenia nie była zdolna.

8. Przekształć tekst. Zastąp powtarzające się wyrazy odpowiednimi zaimkami.

Pewna matka próbowała w niecodzienny sposób pomóc córce zdać egzamin wstępny na uczelnię. Przebrała się za swoją córkę. Włożyła sportowe spodnie, sportowe buty, żeby wyglądać młodo. Matce udało się wejść do sali egzaminacyjnej dzięki legitymacji córki. Jeden z profesorów zapamiętał jednak nazwisko nastolatki. Spojrzał na dokumenty i zobaczył, że w dokumencie jest inne zdjęcie. Mimo to pozwolił napisać pracę. Po zakończeniu pracy do akcji wkroczyli policjanci. Policjanci aresztowali kobietę. Kobiecie grozi wysoka kara grzywny i trzy lata więzienia. Dziewczyna nie zostanie przyjęta na uczelnię.

Tu i ówdzie, siaki, owaki…
Enigmatycznie, ale praktycznie

Trudne formy zaimków

1. Przeczytaj wypowiedzi zapisane na kartkach jednego koloru. Wyjaśnij, czym się różnią zaimki podkreślone w tych zdaniach.

2. Powiedz, które wyrazy wskazują posiadacza rzeczy.

3. Określ przypadek wyróżnionych zaimków.

Dziwne rzeczy tu zebrane
leżą niepoukładane.
Patrzę w **tę** i w **tamtą** stronę,
wszystkie chyba są szalone.

Z **tamtą** historią to są związane
sny absurdalne śnione nad ranem.
A z **tą** skrzyneczką, **tą** u sufitu
wiąże się również spraw mych bez liku.

Widzę **swą** piłkę,
której szukałam, gdy byłam mała.
I **tamtą** książkę,
którą czytała mi moja mama.

4. Ułóż pytania do podanych odpowiedzi dotyczących fotografii.

• Torby do spania. • Dla nietoperzy. • W muzeum przedmiotów niepotrzebnych „Nonseum" pod Wiedniem. • Jego motto brzmi: „Każda rzecz, nawet najbardziej kiepska, zasługuje na drugą szansę".

Słowniczek

enigmatycznie – 1. niejasno, tajemniczo, w zagadkowy sposób; 2. zdawkowo, krótko.

5. Wskaż słowa, które łączą wypowiedzenia składowe w zdaniach złożonych.

Według słownika absurd to coś, co jest pozbawione sensu. W życiu codziennym czasem spotykamy się z różnymi bezsensownymi informacjami, które są zamieszczone na drzwiach w niektórych instytucjach. Kiedy artyści wykorzystują absurdy, wtedy jest się z czego śmiać. Chyba każdy, kto zna wiersze Jana Brzechwy, słyszał o tym, że androny plecie się z łyka.

Zapamiętaj!

Wśród zaimków wyróżniamy:

zaimki osobowe, które wskazują na relacje między mówiącym a innymi osobami, np. *ja, ty, on*;

- mają formy krótsze i dłuższe, np. *ciebie, cię, jej, niej*;
- form dłuższych używamy:

– na początku zdania, np. ***Mnie** to rozśmieszyło*;

– w przeciwstawieniach, np. *To rozbawiło **ciebie**, ale nie **mnie***;

– po przyimkach, np. *Przygotowałam to dla **ciebie***;

zaimek zwrotny *się*, który wskazuje, że wykonawca czynności jest jednocześnie jej odbiorcą;

- nie należy go umieszczać ani na początku, ani na końcu zdania;

zaimki dzierżawcze, które wskazują na przynależność do kogoś lub czegoś, np. *mój, twój*;

- zaimek *swój* jest używany dla określenia przynależności czegoś do podmiotu zdania,

np. *Popraw **swoją** wypowiedź*;

zaimki wskazujące, które wskazują na osoby, przedmioty, cechy wspomniane wcześniej lub będące częścią otoczenia, np. *ten, tamten, taki, tyle, wtedy*;

- zaimek *tę* (np. książkę) to forma biernika rodzaju żeńskiego zaimka wskazującego *ta*, wypierana przez używaną potocznie formę *tą*;

zaimki pytające, które służą do tworzenia pytań, np. *czego? czyjego? ilu? dokąd?*

*Z **czego** słynie Pacanów? **Dokąd** zawędrował Koziołek Matołek?*

Te same zaimki zastosowane do łączenia zdań składowych są nazywane **względnymi**, np. *Wiedział, **czego** może się spodziewać. Nie wiedział, **dokąd** zawędrował.*

6. Poszukaj w tekście zaimków i pogrupuj je według podanych kategorii.

Agnieszka Frączek, *Rany Julek! O tym, jak Julian Tuwim został poetą* (fragment)

Pewnego dnia Julka dopadł bzik nieuleczalny. Pierwsze jego objawy chłopiec zaczął zdradzać jeszcze w gimnazjum, a z biegiem lat bzik przybierał na sile. I nigdy nie dał się zastąpić żadną nową pasją!

– Po co ci tyle tomów o pchłach?! – dziwili się goście Julka.

– Na cóż panu tak bogata literatura na temat szczurów?! – dziwili się goście pana Juliana.

Zerkali z zaciekawieniem na półki, trzeszczące pod ciężarem książek, czytali napisy na grzbietach i dziwili się, dziwili, dziwili... [...]

Tuwima bowiem – nastoletniego Julka i dorosłego pana Juliana – fascynowało przede wszystkim to, co cudaczne, niezwykłe i (koniecznie!) nikomu niepotrzebne. [...]

W efekcie miał w zbiorach najdziwaczniejsze pozycje. Podręcznik dla fryzjerów, opasłą historię tortur, malajski* manuskrypt, spisany na liściach egzotycznej rośliny, osiemnastowieczne dzieło wielkości znaczka pocztowego... „Gdyby istniała katedra dziwologii – uśmiechnie się potem Tuwim, spisując swoje wspomnienia – mógłbym wykładać ten przedmiot".

Na mur![1]

Uszył sobie szczur
szarawary[2] *z piór.*
Kiedy wyjdzie w nich na dróżkę
i zza piór wystawi nóżkę,
to na mur
nawet gbur
*powie mu: – Bonjour!**

Julian Tuwim (1894–1953)

* W Malezji dzieło napisane, dlatego malajskim nazwane.

1 Szczerze mówiąc, ten wiersz szczurzy ma tu za rozśmieszacz służyć.

2 To spodnie takie szerokie, że trudno objąć je wzrokiem.

* Talentu pani Agnieszki nie mamy, ale wymowę „bążur" – francuskiego „dzień dobry" – podamy.

7. Uzupełnij powiedzenia odpowiednimi formami zaimków podanych w nawiasach.

- Od tygodnia chodzi (on) coś po głowie. (On) się chyba w głowie poprzewracało.
- Ani (ja) się śni. (Ja) woda sodowa nie uderzyła do głowy.
- (Ty) kazała to zrobić, nie (ja). Dla (ty) to bułka z masłem. Trudno zbić (ty) z pantałyku.

8. Znajdź błędy w wypowiedziach i je popraw.

Gdy złodzieje rozrabiają, detektywi pracę mają

Przyimki

1. Znajdź w wierszu przyimki. Powiedz, z jakimi częściami mowy się łączą. Wskaż wyrazy, które nie występują bez przyimka.

Wanda Chotomska
Ocet siedmiu złodziei

Kiedyś, przed laty, wśród głuchej kniei,
gdzie słychać było ćwierki ptaszęce,
mieszkało sobie siedmiu złodziei –
siedmiu złodziei, ni mniej, ni więcej. [...]

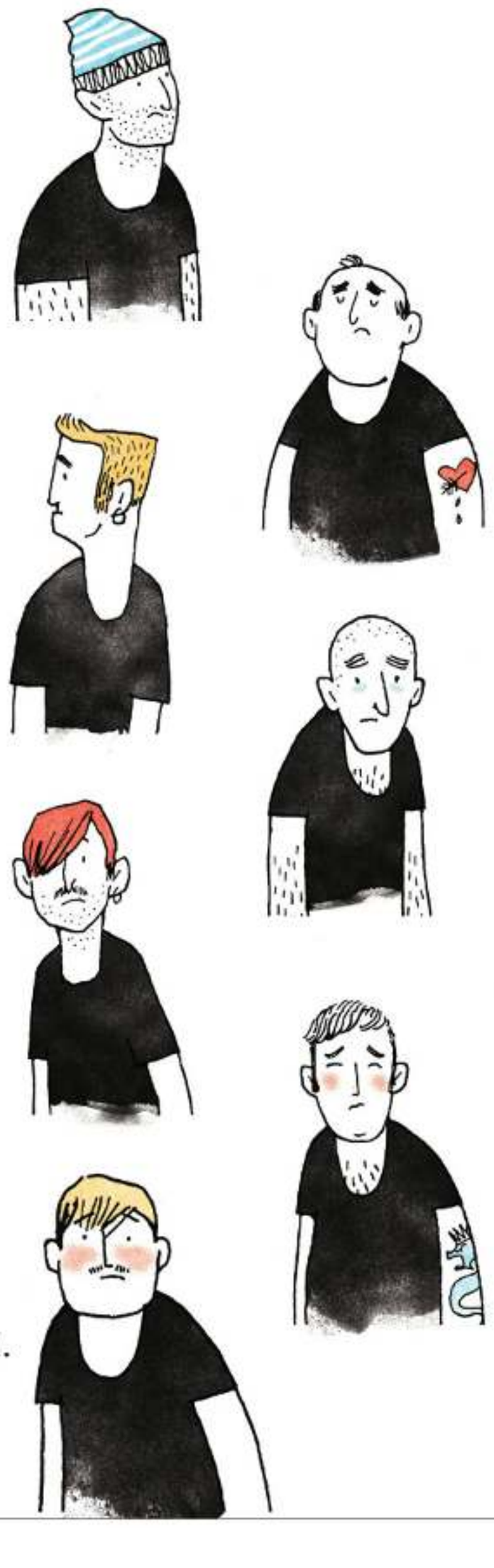
Pewnego razu, pośród zawiei,
słysząc, że z dala pojazd turkoce,
wyszło na drogę siedmiu złodziei,
zbrojnych w wytrychy, łomy i proce.

Siedmiu złodziei pełnych nadziei,
że złoto da im wyprawa nocna,
w głuchym milczeniu i w głuchej kniei
obrabowało ów pojazd do cna.

Wracają z łupem, nogi im mdleją,
Łup im na plecach dziwnie chlupoce...
Ręce opadły siedmiu złodziejom:
– Cośmy ukradli? Złoto? Nie! OCET!

Siedmiu złodziei, kwaśnych wysoce,
przez dłuższą chwilę stało jak słupy
i kwaśno patrząc na kwaśny ocet,
rzekli: – Do bani są takie łupy! [...]

Szanowne panie oraz panowie!
Tutaj jest koniec tej epopei.
Teraz już wiecie, skąd jest przysłowie:
KWAŚNY JAK OCET SIEDMIU ZŁODZIEI.

Wiem więcej

Według *Słownika mitów i tradycji kultury* ocet siedmiu złodziei był mikturą octu winnego i ziół, używaną profilaktycznie przeciwko zarazom. Jego nazwa odnosi się do dawnego obyczaju pojenia octem skazańców przed egzekucją. Współcześnie to określenie jest używane, gdy mowa o czymś bardzo kwaśnym lub o kimś zgorzkniałym, w złym humorze. Wiersz w żartobliwy sposób wyjaśnia pochodzenie powiedzenia.

2. Przejdź opisane trasy, a poznasz autorów powieści detektywistycznych dla młodzieży.

Trasa przyimka z zaimkiem prowadzi do powieści Adama Bahdaja.

Trasa przyimka z przymiotnikiem prowadzi do powieści Edmunda Niziurskiego.

Trasa przyimka z przysłówkiem prowadzi do powieści Mariana Orłonia.

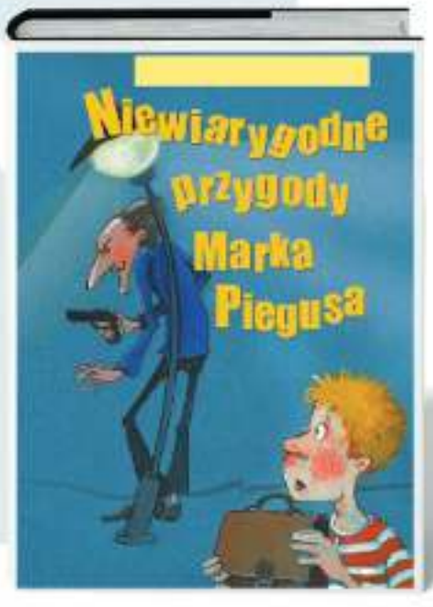
Trasa przyimka z liczebnikiem prowadzi do powieści Rafała Kosika.

bez tego
dla nas
na co
po swojemu
na trzecią
z nimi
mimo to
na prawo
od zaraz
za wesoło
za smutno
na stojąco
za dużo
za duży
za mały
za darmo
w czym
po trzykroć
o kim
na czarno
do stu
do miłego
od wczoraj
po tym
na jutro
na teraz
po drugie
pół na pół
po nowemu
na nic
dzięki mnie
przed nim
po pierwsze
około ósmej
po staremu
za krótki
za drogi
za zimne

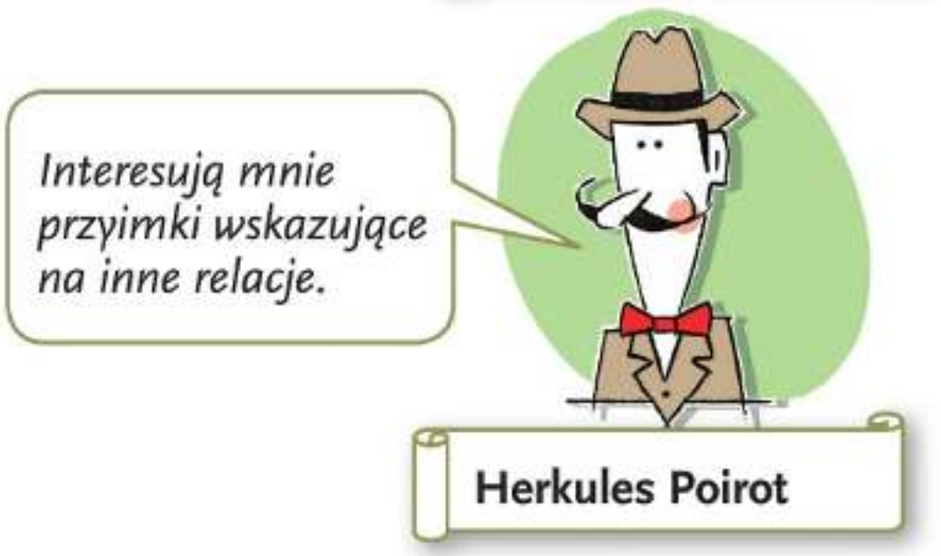

3. Pomóż detektywom rozwiązać zagadkę i wskaż przyimki, których szukają.

pośród drzew	zamiast obiadu	bez pracy
w biurze	bez powodu	przez godzinę
z miłości	za tydzień	do rana
wśród skał	zza rogu	z porcelany
pod kontrolą	pod dostatkiem	po części
na polanie	w pobliżu jeziora	bez pomysłu
pod dostatkiem	przy drodze	na początku
dookoła budynku	dla rodziny	z drewna
dla przyjemności	na wprost wejścia	

4. Dopasuj do poniższych postaci podane przyimki rządzące wskazanymi przypadkami.

5. Wypisz z zaszyfrowanego ciągu liter przyimki złożone, składające się z przyimków lub z przyimka i innej cząstki. Wyjaśnij znaczenie słów utworzonych z pozostałych liter.

psprzedoszlapomiędzykapodczasawewnątrzliobokbizamiast

Przypomnij sobie!

Przyimek to nieodmienna część mowy.
Nie występuje samodzielnie, ale zawsze łączy się z innym wyrazem, najczęściej z rzeczownikiem, a także z zaimkiem, przymiotnikiem, przysłówkiem, liczebnikiem, tworzy wówczas **wyrażenie przyimkowe**, np. *o sprawie, beze mnie, za niski, za krótko, po pół.*

Wyrażenia przyimkowe informują o **relacjach przestrzennych**, **czasowych** oraz **innych zależnościach**, np. *na drodze, nad ranem, wskutek awarii.*
W wypowiedzeniu określają **czasownik** lub **rzeczownik**, np. *szukał w internecie, wskazówki z internetu.*

Przyimki **wymagają** użycia **odpowiedniego przypadka rzeczownika**, np. *bez zazdrości, przez zazdrość, z zazdrością.*

Ze względu na budowę przyimki dzielimy na:

- **proste**, np. *w, na, przed;*
- **złożone:**
  – z przyimków, np. *znad* (*z* + *nad*),
  – z przyimka i innej cząstki, np. *wskutek* (*w* + *skutek*).

- **brama**
- **Hel**
- **ogród**
- **Paryż**
- **poczekalnia**
- **poczta**
- **przejście graniczne**
- **sala**
- **stacja**

- **nadmierna chciwość**
- **niezatarcie wszystkich śladów**
- **pomoc mieszkańców wsi**
- **sprawna akcja policji**
- **sprzyjający zbieg okoliczności**
- **własna głupota**

6. Odpowiedz na pytania. Dobierz do przyimków odpowiednie słowa lub wyrażenia spośród podanych w ramkach na marginesie. Użyj właściwej formy gramatycznej.

- Gdzie ukryli się złodzieje? W ?. Na ?.
- Dzięki czemu udało się ich złapać? Dzięki ?.
- Przez co wpadli przestępcy? Przez ?.

7. Przyporządkuj wyrazy z ramki bohaterom cyklu powieściowego *Biuro detektywistyczne Lassego i Mai.*

- **bez reszty** • **do czasu** • **do woli** • **na co dzień** • **na pozór** • **na wprost** • **na wylot** • **na wypadek** • **na zewnątrz** • **od razu** • **pod względem** • **w celu** • **w lot** • **za pomocą** • **ze względu**

8. Poszukaj kamieni ze śladami pozostawionymi przez przestępców. Są na nich zapisane wyrazy, które występują jedynie w wyrażeniu przyimkowym. Ułóż z jednym z nich zdanie na temat pracy detektywa.

Zapamiętaj!

Niektóre **wyrażenia przyimkowe utrwalają się** w języku i zaczynają funkcjonować jak pojedyncze wyrazy; wtedy są traktowane jak odrębne części mowy, np. *na schwał, w poprzek*.

W wyniku takiego utrwalenia wyrażenie przyimkowe może:

- stać się przysłówkiem, np. *poniewczasie, pokrótce,*
- lub funkcjonować jak przyimek, np. *w razie, z powodu.*

Niektóre wyrazy tworzące wyrażenia przyimkowe nie występują samodzielnie, poza związkiem wyrazowym z przyimkiem, np. *na opak, do cna.*

9. Uzupełnij tekst przyimkami podanymi na marginesie. Sprawdź w słowniku ortograficznym ich pisownię.

Szajka przygotowywała się do napadu ? rok. Rabusie pracowali ?, żeby wydrążyć tunel prowadzący ? sejfu. Kanał ? się wydłużał. ? akcji złodzieje mocno się pokłócili. Jeden z nich, który – jak się wydawało – ? nie umiał zliczyć, sprawił pozostałym niemiłą niespodziankę. Koledzy często go wyśmiewali. ? urazy postanowił się zemścić. ? skontaktował się z policją. Obiecał pomoc ? pozostawienia go na wolności. Ostrzeżeni pracownicy banku ? bezpieczeństwa drogie kamienie zastąpili podróbkami. Policjanci czekali ? i ? budynku

bez • mała
bez • ustanku
do • trzech
do • wnętrza
na • zewnątrz
po • kryjomu
pod • warunkiem
po • malutku
w • przed • dzień
we • wnątrz
z • powodu
ze • względów

Pomiędzy bajkami i bajkopisarzami

Spójniki

1. Wskaż słowa łączące wyrazy w związki. Określ przypadek połączonych rzeczowników.

nie ilość, lecz jakość — sprawa życia i śmierci

blaski i cienie — ani prośbą, ani groźbą

mieć oczy i uszy otwarte — mlekiem i miodem płynący

wóz albo przewóz — zdolny, ale leniwy

2. Policz, z ilu wypowiedzeń składa się każde zdanie złożone. Wskaż wyrazy, które łączą zdania składowe.

Danuta Wawiłow *Dziwna bajeczka* **(fragment)**

Opowiem ci bajeczkę,
a może nie bajeczkę,
a może nie opowiem,
bo strasznie jestem śpiąca.
Pamiętam ją od dziecka,
a może nie od dziecka,
a może nie pamiętam,
więc zacznę ją od końca.

3. Wskaż znajdujące się po przecinkach wyrazy łączące zdania. Wypisz do zeszytu słowa łączące wyrazy i zdania, przed którymi nie został postawiony przecinek.

Bajki bawią oraz uczą. Wystarczy przeczytać kilka, żeby się o tym przekonać. Bohaterami tych utworów są zazwyczaj zwierzęta, ale mogą nimi być ludzie, a także przedmioty i rośliny. Bajkopisarze formułują morał na końcu utworu albo podają go już na początku. Pouczenie nie jest kierowane bezpośrednio do osoby czytającej ani do konkretnej osoby, więc można się łudzić, że bajki nie opowiadają o naszych wadach. Współcześni bajkopisarze często nawiązują do swoich poprzedników i prowadzą z nimi swoisty dialog. Dzieci uwielbiają bajki napisane i przez Ignacego Krasickiego, i przez Jana Brzechwę.

Zapamiętaj!

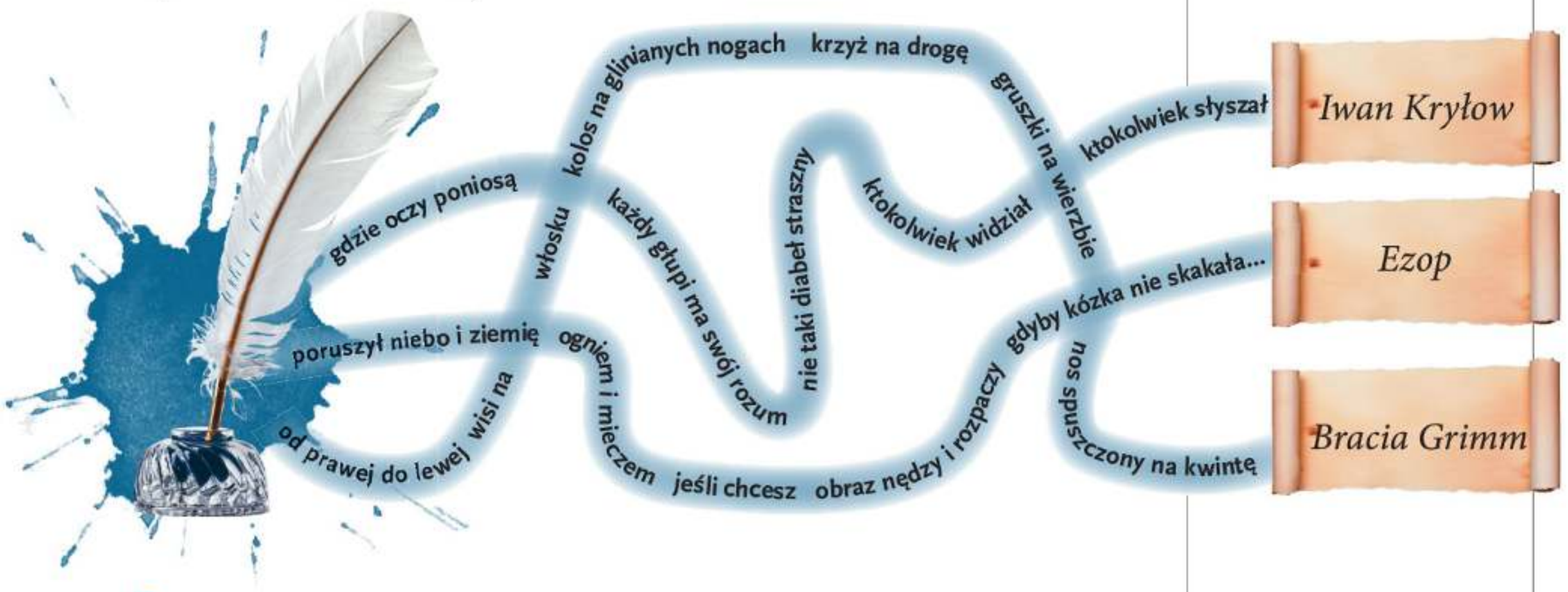
Spójnik to nieodmienna i niesamodzielna część mowy.
Łączy:

- **wyrazy** w zdaniu, np. *„Żółw **i** mysz" to tytuł bajki Ignacego Krasickiego.*
- **wypowiedzenia składowe** w zdaniach złożonych, np. *Powiadały jaskółki, **że** niedobre są spółki.*

Przed spójnikami w zdaniach złożonych najczęściej stawiamy przecinek.

Nie stawiamy przecinka przed spójnikami: *i, oraz, albo, lub*, chyba że zostały w zdaniu powtórzone, np. *Był **i** głupi, **i** łakomy, **i** zazdrosny.*

4. Przejdź trasą ze spójnikami, a dowiesz się, kto jest uważany za pierwszego bajkopisarza w historii literatury.

5. Uzupełnij podpisy do zdjęć. Wskaż spójnik łączący wyrazy w związki.

? ? ? głosu nie mają.

Drzwi mogą być ? ? , ? ? ;
trzeciej możliwości nie ma.

Kto zjada ostatki,
ten jest ? ? ? .

6. Uzupełnij wiersze Jana Brzechwy odpowiednimi spójnikami wybranymi spośród podanych niżej.

• **bo** • **bo** • **gdyby** • **lecz** • **więc** • **że**

Wilk

Powiem ci w słowach kilku,
Co myślę o tym wilku:
? nie był na obrazku,
Zaraz by cię zjadł, głuptasku.

Pantera

Pantera jest cała w cętki,
A przy tym ma bieg taki prędki,
? chociaż tego nie lubi,
Biegnąc – własne cętki gubi.

Lis

Rudy ojciec, rudy dziadek,
Rudy ogon – to mój spadek,
A ja jestem rudy lis.
Ruszaj stąd, ? będę gryzł.

Żółw

Żółw chciał pojechać koleją,
? koleje nie tanieją.
Żółwiowi szkoda pieniędzy:
– Pójdę pieszo, będę prędzej.

Struś

Struś ze strachu
Ciągle głowę chowa w piachu,
? ma opinię mazgaja.
A nadto znosi jaja wielkości
strusiego jaja.

Lew

Lew ma, wiadomo, pazur lwi,
Lew sobie z wszystkich wrogów drwi.
? jak lew tylko ryknie,
To wróg natychmiast zniknie.

7. Wskaż spójniki łączące wyrazy oraz spójniki łączące zdania. Znajdź spójnik, który ma charakter książkowy i nie jest używany w języku potocznym.

Jean de La Fontaine *Lis i winogrona*

Lis pewien, łgarz i filut,
wychudły, zgłodniały,
zobaczył winogrona rosnące
wysoko.
Owoc, przejrzystą okryty powłoką,
zdał się lisowi dojrzały.
Więc rad z uczty, wytężył swoją
chudą postać,
skoczył, sięgnął, lecz nie mógł
do jagód się dostać.
Wprędce przeto zaniechał
daremnych podskoków
i rzekł: „Kwaśne, zielone,
dobre dla żarłoków".

tłumaczenie: Władysław Noskowski

8. Ułóż z podanych par wypowiedzeń zdania złożone będące przysłowiami. Wykorzystaj podane spójniki.

• **a** • **ale** • **choć..., to** • **gdy** • **jeśli** • **więc**

- Wszedłeś między wrony. Musisz krakać jak i one.
- Koń ma duży łeb. Niech się martwi.
- Pies się dąsa. Nie zawsze kąsa.
- Wąż zmienia swą skórę. Nie zmienia swojej natury.
- Po tłuste cielę i do domu trafią. Chudego i na targu nie kupią.
- Wilk się zestarzeje. Skubie go i wrona.

9. Wskaż miejsca, w których powinno się wstawić przecinek.

Małpa i ptaszek

Małpa ucieszyła się gdy znalazła gniazdo pełne małych ptaszków. Zbliżyła się do nich a że umiały już latać zdołała zabrać tylko najmniejszego. I z najgłębszej miłości tak go całowała i obracała i ściskała aż pozbawiła go życia.

Mrówka i ziarnko prosa

Mrówka znalazła ziarnko prosa. Ono poczuło że zostało pochwycone więc zawołało: „Oddam ci siebie stokrotnie jeśli mi wyświadczysz tę łaskę i pozwolisz na spełnienie się mego pragnienia żebym zakiełkowało".
I tak się stało.

Jastrząb i kaczka

Jastrząb nie mógł znieść że kaczka nurkowała pod wodą. Postanowił również zanurzyć się w stawie lecz zmoczył pióra i nie mógł unieść się w górę. Kaczka wzleciała w powietrze i szydziła z jastrzębia a ten utonął.

10. Napisz bajkę, którą zatytułujesz jednym z poniższych przysłów. Zastosuj różne spójniki. Pamiętaj o zasadach interpunkcji.

- Koń ma cztery nogi i też się potknie.
- Konia kują, a żaba nogę podstawia.
- Gdy kota nie ma, myszy harcują.

Emocji bez liku? Słów poszukaj w słowniku

Wykrzyknik

- **Ach!**
- **Brr!**
- **Fe!**
- **Oj!**

1. Jakich słów użyją osoby przedstawione na rysunkach? Dobierz odpowiednie wyrazy spośród podanych na marginesie.

2. W podanych zdaniach wskaż wyrazy, które nie tworzą z innymi związków wyrazowych.

- Cześć! Dawno cię nie widziałam!
- Cii..., proszę o absolutną ciszę.
- Halo! Kto mówi?

- **hetta**
- **prr**
- **wio**
- **wiśta**

3. Podpowiedz woźnicy, które wyrazy z ramki mogłyby skłonić konia:

- do ruszenia z miejsca,
- do skrętu w lewo,
- do skrętu w prawo,
- do zatrzymania się.

W razie wątpliwości sprawdź znaczenie tych wyrazów w słowniku języka polskiego.

4. Jakie dźwięki słychać w sytuacjach przedstawionych na rysunkach? Do ich określenia użyj wyrazów, które się nie odmieniają.

Zapamiętaj!

Wykrzyknik to nieodmienna część mowy, która służy do:

- **wyrażania uczuć**, **emocji** mówiącego, np. *och!*, *oj!*;
- **zwracania** czyjejś **uwagi**, przywoływania, np. *hej!*, *hop, hop!*;
- **wywoływania** czyjejś **reakcji**, np. *sza!*, *bis!*;
- **naśladowania dźwięków** otaczającego świata, np. *chlup!*, *miau!*.

Wykrzykniki na ogół nie wchodzą w związki wyrazowe w zdaniu. Oddzielamy je od innych słów albo **znakiem wykrzyknika**, albo **przecinkiem**, np.

Ach! To zapiera dech w piersiach! *Och, nie mogę się napatrzeć.*

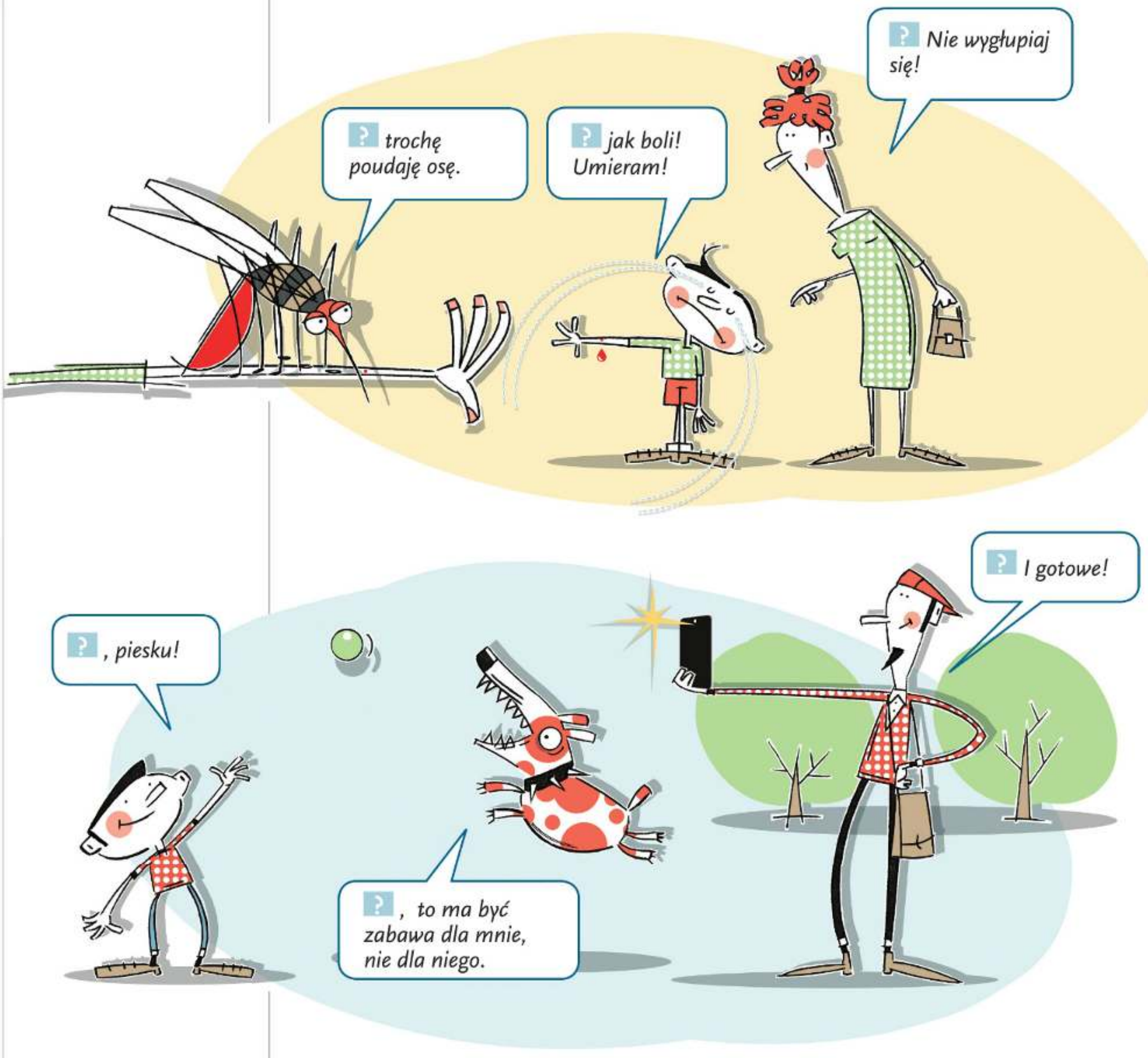
5. Wskaż w podanych wypowiedziach wykrzykniki. Nazwij emocje osób mówiących.

6. Odgadnij, o jakich wykrzyknikach mowa. Ułóż z nimi zdania, które wyjaśnią ich znaczenie. Pamiętaj o właściwej interpunkcji.

- Rozlega się, gdy kopnięta piłka uderzy w szybę.
- Tymi słowami rozgrywający partię szachów kończy zwycięsko grę.
- Tak mówi dziadek, podrzucając wnuczkę.

7. Powiedz, jakimi wykrzyknikami można uzupełnić dymki na rysunkach.

Z pewnością lub z niedowierzaniem.
Czy to się stanie?

Partykuła

1. Powiedz, które osoby w bardziej zdecydowany sposób wyraziły swoje życzenia.

2. Którego prezentu solenizantka się najbardziej spodziewa? Wymień słowa, które na to wskazują.

Na urodziny prawdopodobnie dostanę od mamy plecak. Tato chyba podaruje mi rolki. Babcia na pewno kupi mi książkę ze zdjęciami niezwykłych miejsc.

3. Przekształć podane zdania na wypowiedzenia w trybie przypuszczającym i rozkazującym. Wskaż elementy, dzięki którym zostały wprowadzone zmiany.

Pojedzie do egzotycznych krajów. Zobaczy niezwykłe budowle. Pozna ciekawych ludzi.

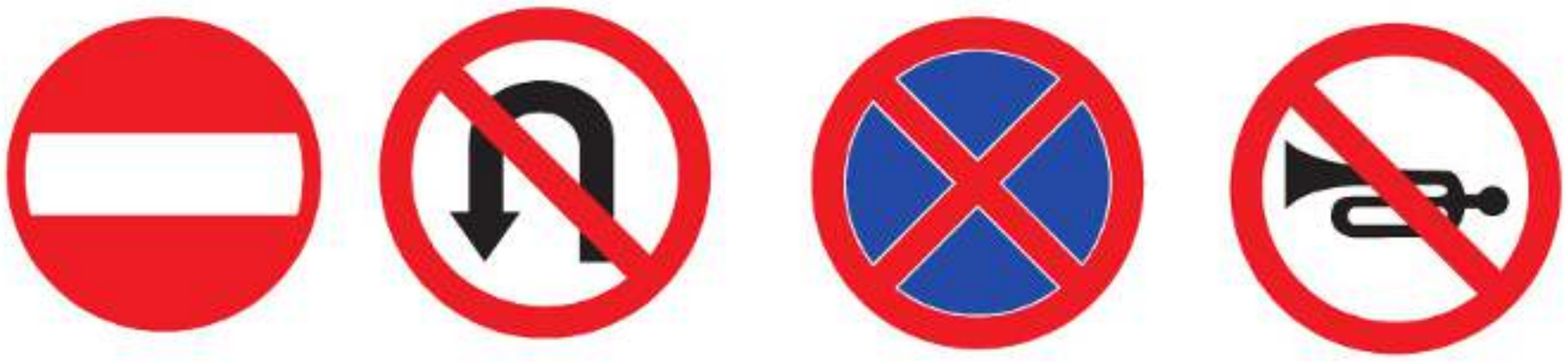
Słowniczek

zmodyfikować – częściowo coś zmienić.

4. Wyjaśnij, w jaki sposób wyróżnione słowa zmodyfikowały znaczenie zdania: *Polecę w kosmos.*

- **Czy** polecę w kosmos?
- **Tak**, polecę w kosmos.
- **Nie** polecę w kosmos.

5. Sprawdź, co oznaczają poniższe znaki drogowe. Zapisz w zeszycie, czego nie zrobi kierowca w tak oznakowanych miejscach.

Zapamiętaj!

Partykuła to nieodmienna część mowy, która:

- **wzmacnia znaczenie** wyrazów i zdań, np.
  No uśmiechnij się!
  Zróbże szybciej to zdjęcie.

- służy do **tworzenia form**:
  – 3. osoby trybu rozkazującego, np. ***Niech** sobie wybierze.*
  – trybu przypuszczającego, np. *Mogłaby to zrobić później.*

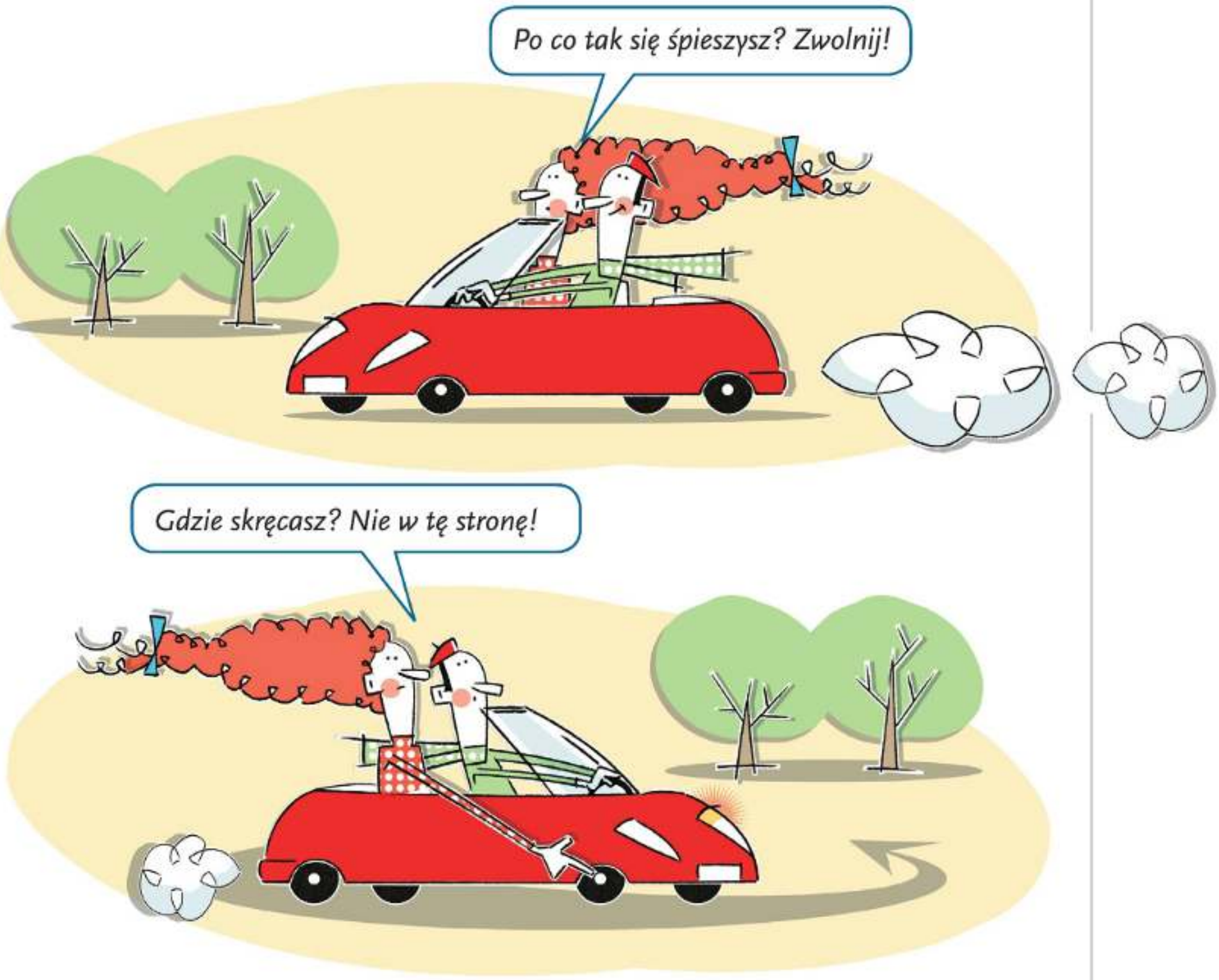
- **modyfikuje znaczenie** wypowiedzi na różne sposoby, m.in.:
  – wprowadza pytanie, np. ***Czy** ci się podoba?*
  – wyraża zaprzeczenie, np. ***Nie** pojedziemy tam.*
  – wyraża potwierdzenie, np. ***Tak**, to kolejny cud natury.*
  – wskazuje na różny stopień prawdopodobieństwa, np. ***Raczej** zostaniemy tu na dłużej.* ***Na pewno** nie pożałujesz.*

Partykuły w wypowiedzeniu mogą tworzyć związki wyrazowe (np. *Nie zmienię tego.*) lub pozostawać poza nimi (*Też tak potrafię.*).

6. Połącz partykuły podane w ramce w pary wyrazów bliskoznacznych. Ułóż z nimi zdania.

ledwie • może • niechże • oby • podobno • także • też • tylko

7. Przekształć podane zdania tak, aby oddawały rozdrażnienie mówiącego. Użyj partykuł wzmacniających.

8. Napisz, jakie plany zrealizowałbyś / zrealizowałabyś po otrzymaniu wygranej pieniężnej. Czego nigdy byś nie zrobił / nie zrobiła? Pamiętaj o poprawnym zapisie partykuł ***by*** oraz ***nie*** z różnymi częściami mowy.

9. Wyobraź sobie, że jesteś autorem projektu artystycznego. Przygotuj tekst, który będzie promował twoje dzieło. Użyj partykuł: *dopiero*, *na pewno*, *naprawdę*, *nawet*, *zapewne*.

Słowa na sprzedaż

Rzeczowniki

kto? co?

- Nazywają osoby, zwierzęta, rośliny, rzeczy, zjawiska, pojęcia, a nawet czynności, stany i cechy.

- Odmieniają się przez **liczby**.

- Występują w trzech **rodzajach**: męskim, żeńskim, nijakim.

- Odmieniają się przez **przypadki**:

mianownik	kto? co?
dopełniacz	kogo? czego?
celownik	komu? czemu?
biernik	kogo? co?
narzędnik	kim? czym?
miejscownik	(o) kim? (o) czym?
wołacz	o!

Przymiotniki

jaki? jaka? jakie?

Przymiotniki odmieniają się przez:
- **przypadki**,
- **liczby**,
- **rodzaje**.

- W liczbie pojedynczej występują w rodzaju męskim, żeńskim, nijakim.
- W liczbie mnogiej występują w rodzaju męskoosobowym i niemęskoosobowym.

- Przymiotniki podlegają stopniowaniu, które informuje o różnym natężeniu nazywanej cechy.

stopień najwyższy

stopień wyższy

stopień równy

Liczebniki

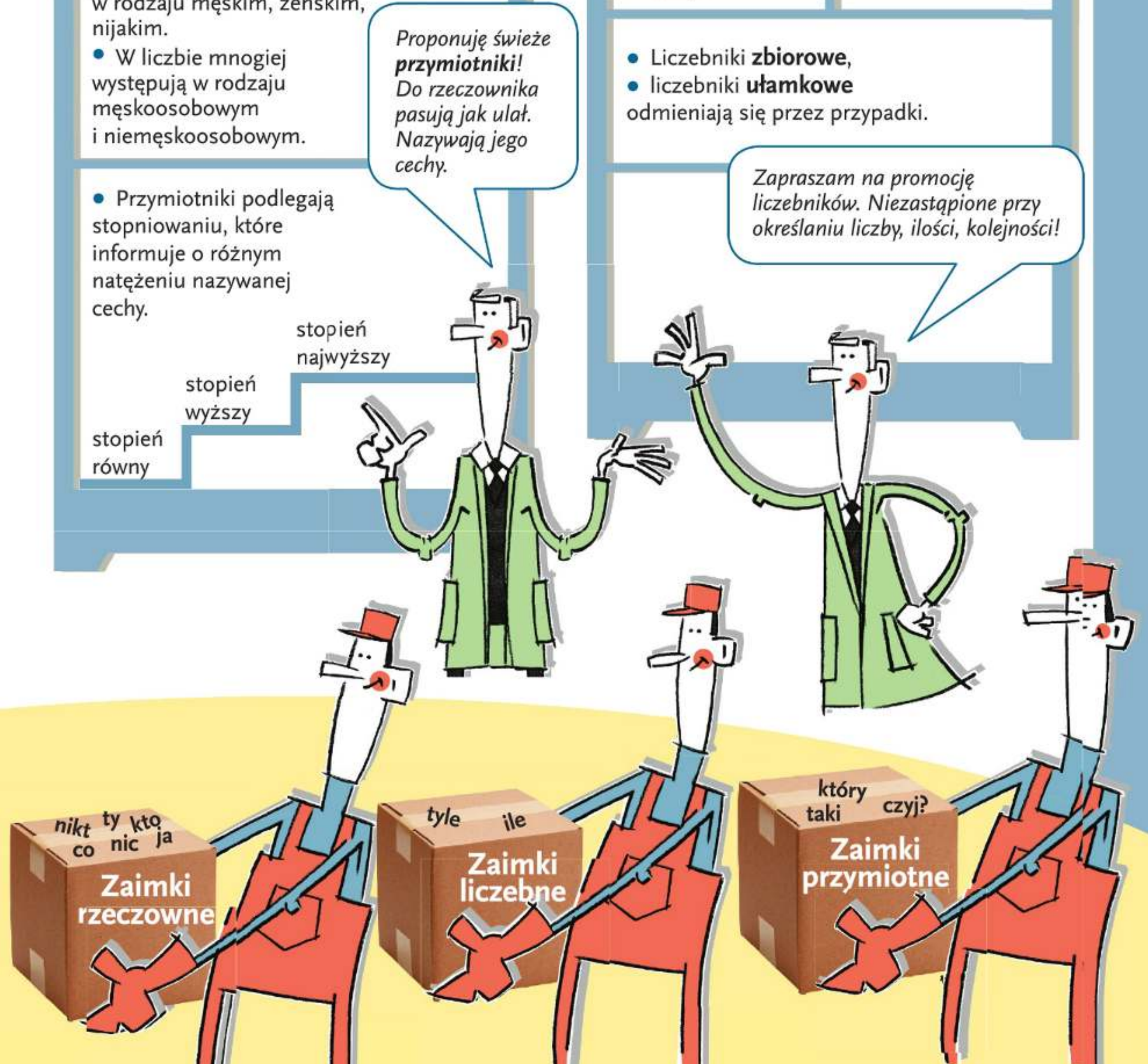
ile?

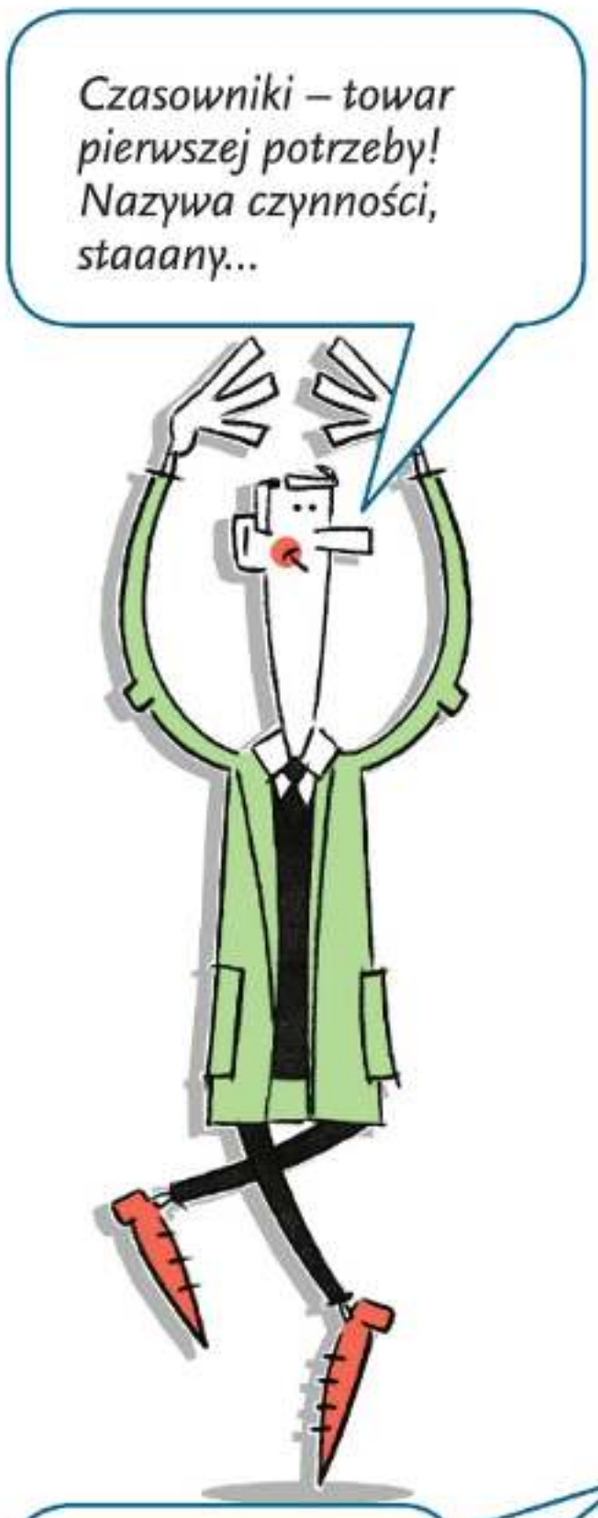
- Liczebniki **główne**,
- liczebniki **nieokreślone** odmieniają się przez przypadki i rodzaje.

który z kolei?

- Liczebniki **porządkowe** odmieniają się jak przymiotniki.

- Liczebniki **zbiorowe**,
- liczebniki **ułamkowe** odmieniają się przez przypadki.

Czasowniki

osoba
- 1.
- 2.
- 3.

czas
- przeszły
- teraźniejszy
- przyszły (prosty, złożony)

rodzaj
- lp: męski, żeński, nijaki
- lm: męskoosobowy, niemęskoosobowy

liczba
- pojedyncza
- mnoga

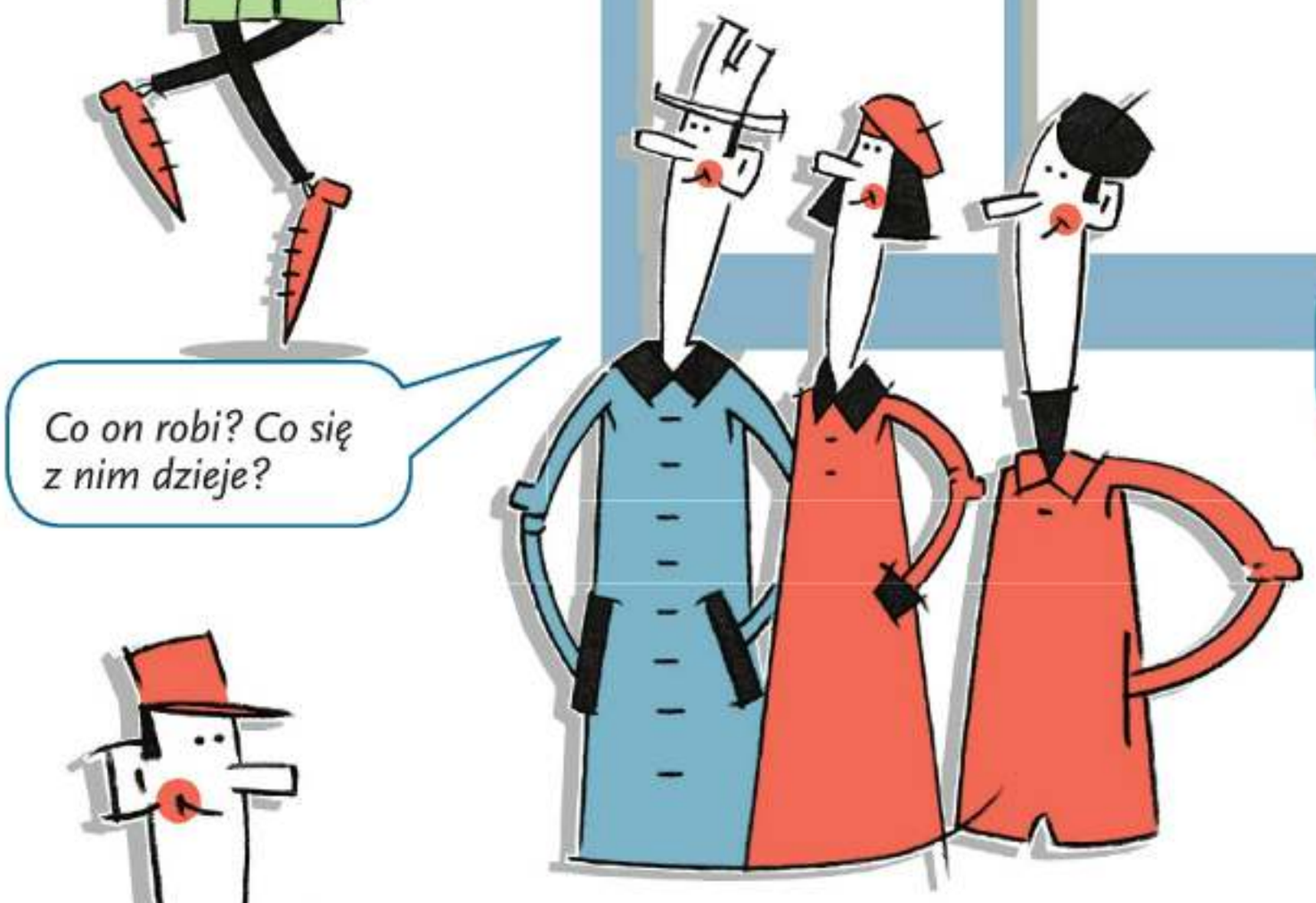
strona
- czynna
- bierna

tryb
- oznajmujący
- przypuszczający
- rozkazujący

- przechodnie
- nieprzechodnie

- dokonane
- niedokonane

nieosobowe formy
- bezokoliczniki
- formy zakończone na *-no*, *-to*
- formy z zaimkiem zwrotnym *się*

MAGAZYN NIEODMIENNYCH CZĘŚCI MOWY

Przysłówki

- Określają **okoliczności** i **sposoby** wykonywania czynności, cechy stanów, a także natężenie cech.
- Podobnie jak przymiotnik podlegają stopniowaniu.
- Sposoby stopniowania: proste, opisowe.

Wykrzykniki

- Wyrażają emocje, naśladują dźwięki, przywołują, zwracają uwagę.

Partykuły

- Wzmacniają i modyfikują znaczenie wyrazów oraz wypowiedzeń.

Przyimki

- Wraz z rzeczownikiem, a także z zaimkiem, przymiotnikiem, przysłówkiem, liczebnikiem, tworzą **wyrażenia przyimkowe**, które wskazują **relacje przestrzenne**, **czasowe** oraz **inne zależności**.

Spójniki

- Łączą **wyrazy** w zdaniu i **wypowiedzenia składowe** w zdaniu złożonym.

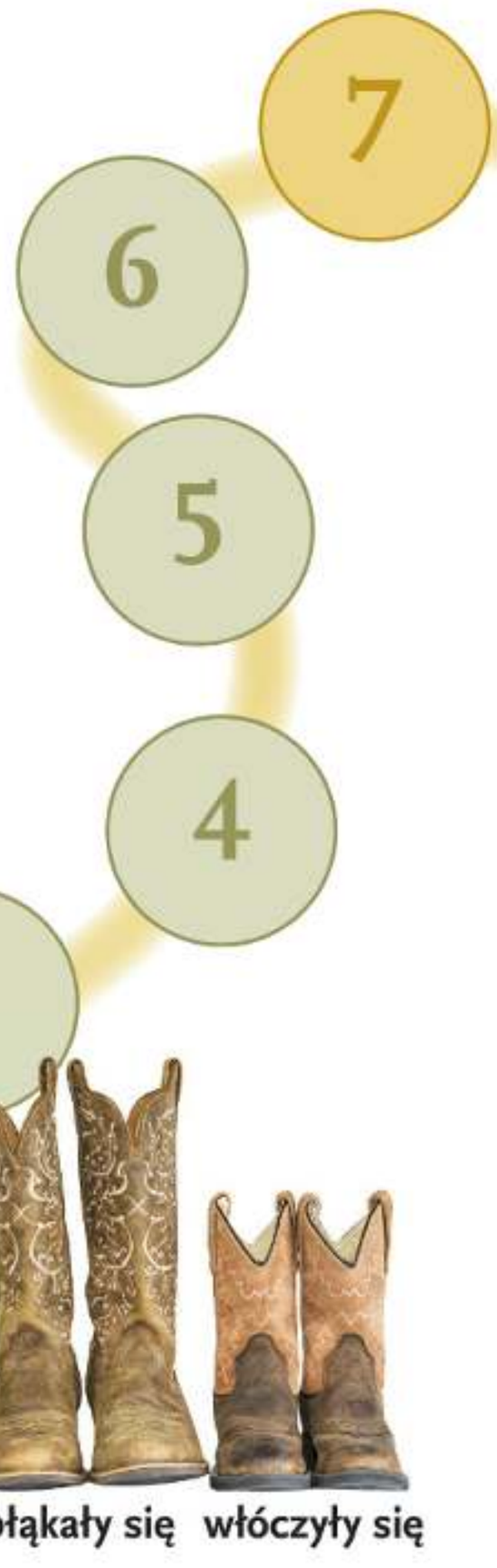
Spacer po ulicy Zaczarowanej Fleksji

W wielu miastach można znaleźć zapomniane uliczki, magiczne zaułki... Oto zestaw pytań umożliwiający spacer po niezwykłych miejscach przy ulicy Zaczarowanej Fleksji. Zagraj z koleżankami i kolegami. Musisz podać dobrą odpowiedź lub poprawnie wykonać zadanie, aby przejść na kolejne pole. Błędna odpowiedź powoduje utratę kolejki.

I. ZAKŁAD SZEWCA, KTÓRY W BUTACH CHODZIŁ

1. Wybierz poprawne dokończenie zdania.
   W powiedzeniu *Szewc bez butów chodzi* występuje
   a. **czasownik dokonany w stronie biernej.**
   b. **czasownik niedokonany w stronie czynnej.**
2. Wyraz podkreślony w wypowiedzeniu **Przyszyto mu łatkę dziwaka** to czasownik w formie osobowej, gdyż dotyczy czynności wykonywanej przez człowieka. Czy to prawda, czy fałsz?
3. Wskaż poprawną formę czasownika w zdaniu: **Biedny szewc próbuje wymyślić/wymyśleć, jak podnieść swoją stopę życiową.**
4. Zapisz trzy zdania, które mógłby powiedzieć szewc po uszyciu siedmiomilowych butów. W każdym zdaniu zastosuj inny tryb czasownika.
5. Wskaż pary butów, przy których zapisano czasowniki w stronie zwrotnej.
6. Wyjaśnij, jaką funkcję pełni zaimek *się* w zdaniu:
   W za dużych butach robi się zbyt małe kroki.

II. KSIĘGARNIA ZACZYTANYCH KSIĄŻEK

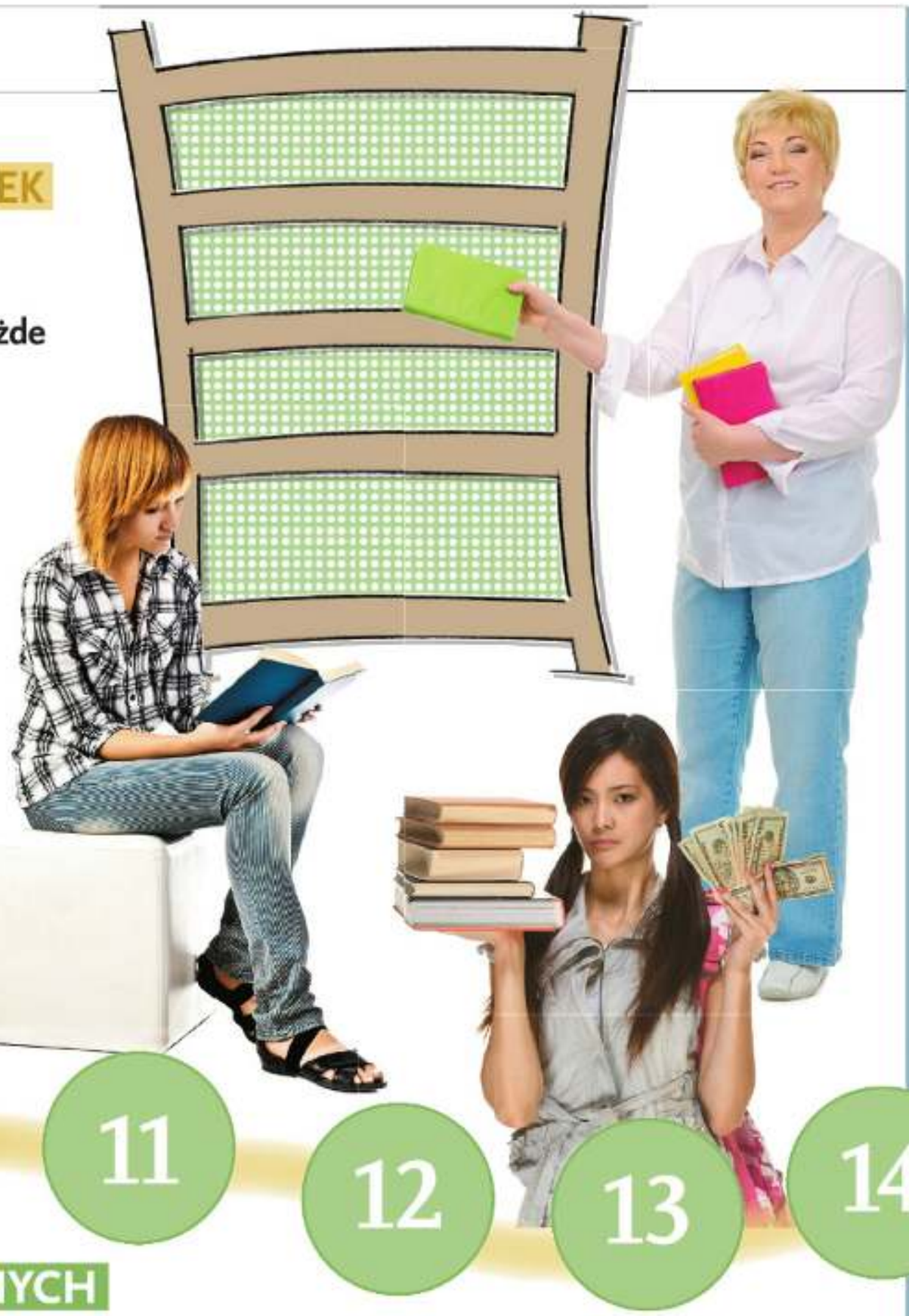
7. Wybierz poprawne dokończenie zdania.
W wypowiedzeniu **Książki nigdy nie bywają w złym humorze i zawsze odpowiadają na każde pytanie!** występują rzeczowniki
- **a. w mianowniku, dopełniaczu i wołaczu.**
- **b. w mianowniku, miejscowniku i bierniku.**

8. Liczba mnoga rzeczownika *książka* to *księgozbiór*. Czy to prawda, czy fałsz?

9. Wskaż poprawną formę rzeczownika w zdaniu. **Ośle uszy/ucha* mnie szpecą – szepnęła czytelnikowi książka.**

10. Wymień trzy rzeczowniki nazywające czynności wykonywane przez klientki księgarni.

*Zagięte rogi stron książki.

8 9 10 11 12 13 14

III. APTEKA POTRZEB NIEMEDYCZNYCH

11. Wybierz poprawne dokończenie zdania.
Stopnie przymiotnika informują
- **a. o dostatecznej, dobrej lub bardzo dobrej opinii na temat cech innych osób.**
- **b. o różnym natężeniu nazywanej cechy.**

12. Przymiotnik *zdrowy* stopniujemy w sposób prosty, a przymiotnik *chory* – w sposób opisowy. Czy to prawda, czy fałsz?

13. Wskaż poprawną formę przymiotnika w zdaniu. **Aptekarz sprzedawał dobre rady po okazyjnych/okazjonalnych cenach.**

14. Wskaż w nazwach specyfików przymiotnik niepodlegający stopniowaniu.

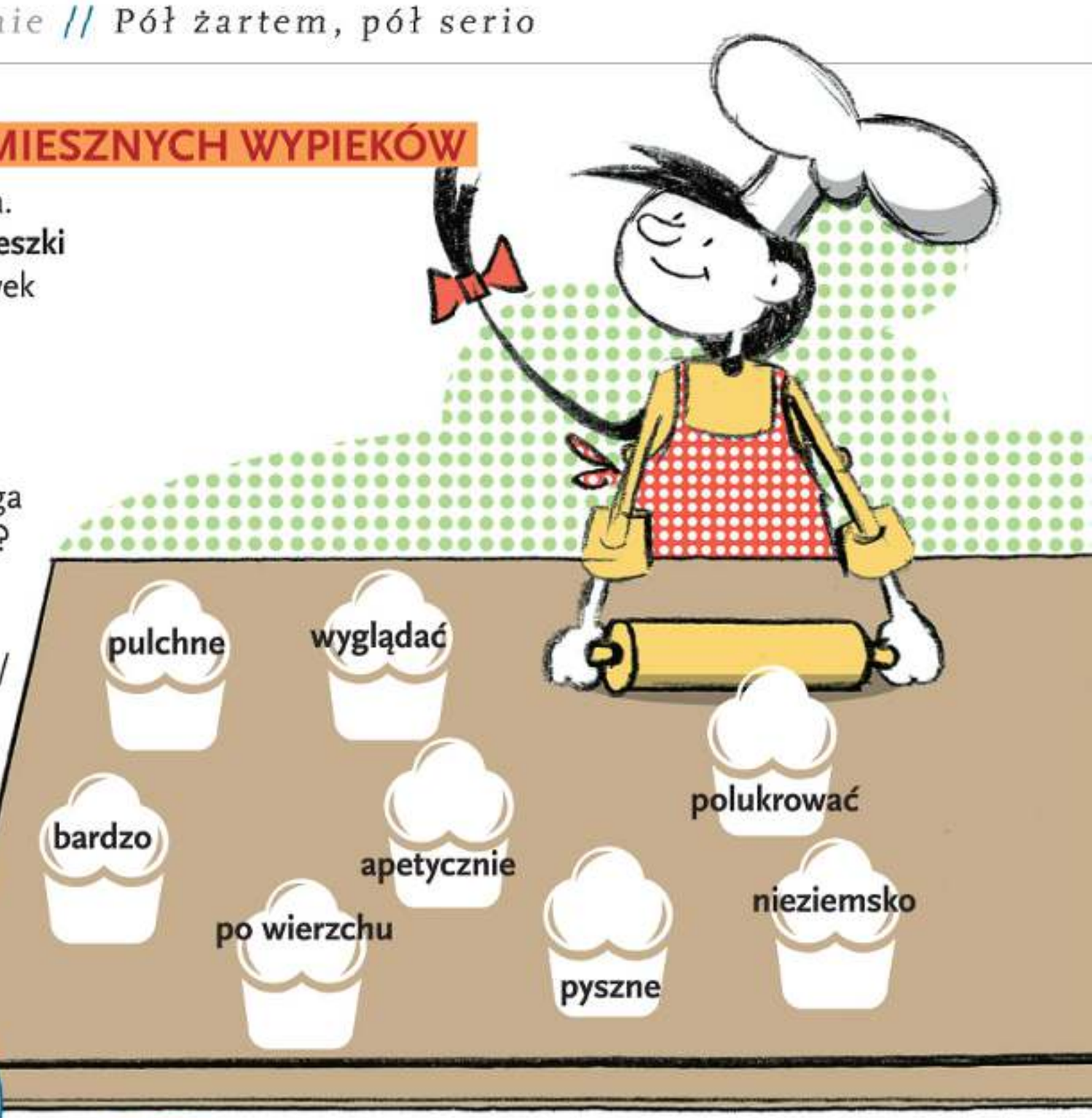
IV. CUKIERNIA WYJĄTKOWO ŚMIESZNYCH WYPIEKÓW

15. Wybierz poprawne dokończenie zdania.
W wypowiedzeniu: **Ciasto na bułki śmieszki wyrosło najpiękniej** występuje przysłówek stopniowany w sposób
- **a. prosty.**
- **b. opisowy.**
- **c. nieregularny.**

16. Przysłówek *zawsze* tylko czasem podlega stopniowaniu. Czy to prawda, czy fałsz?

17. Wskaż poprawną formę przysłówka w zdaniu:
Figi z makiem piekły się bardziej długo/dłużej niż daktyle z sezamem.

18. Wskaż muffinki chichotki tworzące związki przysłówka z przymiotnikiem oraz tworzące związki przysłówka z czasownikiem.

Zegar z 1828 roku.

Odkręcił już dziś 123 wskazówkę.

Pilnuje 2351 czasomierzy.

V. ZEGARMISTRZ CZASU

19. Wybierz poprawne dokończenie zdania:
Liczebniki nieokreślone
- **a. są używane tylko przez dzieci, które jeszcze nie nauczyły się liczyć.**
- **b. nazywają liczbę ogólnikowo, w przybliżeniu.**

20. W zdaniu: **Na biurku zegarmistrza leży dwoje szczypiec i niemal setka śrubokrętów** są dwa liczebniki.
Czy to prawda, czy fałsz?

21. Wskaż poprawną formę liczebnika w zdaniu: **Mistrz przez półtorej/półtora roku badał, o ile dłuższa jest smutna minuta od radosnej minuty.**

22. Zapisz słownie liczebniki podane obok ilustracji.

30 31 32 33

29

28

25 26 27

VI. BIURO PODRÓŻY DONIKĄD

23. Wybierz poprawne dokończenie definicji.
Zaimek to
- **a. pseudonim używany przez niektórych podróżników w egzotycznych krajach.**
- **b. część mowy, która może zastępować inne wyrazy w wypowiedzeniach.**

24. W powiedzeniu **Wszędzie dobrze, gdzie nas nie ma** jest jeden zaimek. Czy to prawda, czy fałsz?

25. Wskaż poprawną formę zaimka w zdaniu.
Biuro zaoferowało mi/mnie rabat na wycieczkę „Gdzieś, kiedyś, za ileś, z nami”.

26. Zadaj przedstawicielowi biura podróży pytanie, w którym użyjesz co najmniej dwóch zaimków.

VII. PRACOWNIA ZA DUŻYCH KAPELUSZY

27. Wybierz poprawne dokończenie zdania.
Wyrażenie przyimkowe w wypowiedzeniu
Modystka zrealizowała zamówienie <u>sprzed roku</u> oznacza
- **a. relację handlową.**
- **b. relację czasową.**

28. Wyraz podkreślony w zdaniu
Kupiłam ten stroik za <u>bezcen</u> występuje tylko w wyrażeniach przyimkowych.
Czy to prawda, czy fałsz?

29. Utwórz poprawne związki wyrazowe ze słów umieszczonych obok kapelusza.

zamiast chusty	nosić
z rondem	podążać
za modą	założyć
na opak	kapelusz

VIII. STRAGAN PAMIĄTEK I „(NIE) ZAPOMINAJEK”

30. Wybierz poprawne dokończenie definicji.
Spójnik to
- **a. osoba wnosząca kapitał do spółki.**
- **b. nieodmienna i niesamodzielna część mowy.**

31. Wybierz poprawne dokończnie definicji.
Partykuła to
- **a. formułka wypowiadana przez sprzedawcę do par małżeńskich.**
- **b. nieodmienna część mowy modyfikująca znaczenie wyrazów lub zdań.**

32. Wybierz znak interpunkcyjny oddzielający wykrzyknik w zdaniu.

O (! /, /: / ?) jaka stara lampa.

33. Wstaw odpowiednie części mowy w zdaniach dotyczących ilustracji.

– ? katarynka ? działała?
– ? , to ? stary grat.
– ? ma papugi ? złotego pierścionka.
– Marudzisz, ? miał sto lat!

ani • czyżby • eh • jakbyś • jeszcze • nie • tylko

Mądra głowa zna wszystkie słowa

Ludwik Jerzy Kern
Kapelusz i wiatr

Kapelusz,
że go na głowie nosi wielu gości,
dostał manii wielkości.

Na inne części ubrania
patrzył wyniośle
i z góry.
Szczególnie dotyczyła ta mania
zwykłych butów ze skóry.
Że niby na samym dole...
że niby w błocie i te de...
A on – wysoko,
na czole,
z tym wewnętrznym napisem „Eden".

Przemawiał nader chętnie,
jako sąsiad umysłu bliski.
Coś niecoś wiedział o sztuce,
coś niecoś wiedział o pięknie
i coś niecoś, ogólnie, o wszystkim.
– Wiem o tym – mawiał – panowie,
bo trzyma się rękę na pulsie!
(Siedząc na głowie!!!)
Wyżywał się co dzień prawie
w podobnych monologach.

Po bruku,
po śniegu,
po trawie
szły w tym czasie buty na nogach.
Czy to wiosna, czy lato, czy zima,
jeśli trzeba było, szły w przód.
A kapelusz im ciągle docinał,
podśpiewując: –„Głupiś jak but"...

I trwałoby to latami,
może nawet z piętnaście lat,
gdyby nie to, że za butami
ujął się w końcu wiatr.
Zachował się mianowicie
jak człowiek o słabych nerwach:
nadleciał z wściekłością i z wyciem
I z głowy kapelusz zerwał.
Przepędził go po błocie
siłą swego podmuchu.
– Noooo, niech otrzeźwi to cię,
ty głupi kapeluchu...

MORAŁ
Wspomnijcie czasem, ziomkowie,
kapeluszowe dzieje:
od siedzenia komuś na głowie
na ogół się nie mądrzeje.

1. Podaj nazwę części mowy, która połączyła w tytule bohaterów wiersza. Wymień trzy inne wyrazy, które pełnią podobną funkcję.

2. Kapelusz w tym wierszu został uosobiony. Podaj przykłady trzech czasowników, które potwierdzają, że zachowuje się jak człowiek. Określ ich formę gramatyczną.

3. Kapelusz *podśpiewywał* sobie. Określ, czy wyróżniony czasownik jest dokonany czy niedokonany, przechodni czy nieprzechodni.

4. Znajdź w wierszu wyrazy, które określają miejsce zarezerwowane dla kapelusza:

- przysłówek,
- wyrażenie przyimkowe w funkcji przysłówka.

5. Oceń, czy poniższe informacje są prawdziwe.

1.	**W wierszu został użyty zaimek liczebny.**
2.	**W wierszu zostały użyte wszystkie typy zaimków.**

6. Podaj wyrazy, które podkreślają ograniczoną wiedzę przemądrzałego kapelusza. Jakie to części mowy?

7. Napisz w zeszycie, dlaczego kapelusz dokuczał butom. Ułóż zdanie złożone. Użyj odpowiednich spójników.

8. Wyjaśnij różnice znaczeniowe między podkreślonymi czasownikami.

Ujął się za butami.

Ujęła ich jego odwaga.

9. Wybierz z wiersza frazeologizm, który wprowadza uosobienie bohatera. Określ przypadek rzeczowników w tym związku.

10. Jakich uczuć doświadczył wiatr? Do rzeczownika wybranego z wiersza dodaj wyrazy bliskoznaczne. Powiedz, jakich wykrzykników mógłby użyć bohater wiersza do przekazania swoich emocji.

11. Podaj przykłady innych rzeczowników z wiersza nazywających zjawiska przyrody. Wskaż te, w których odmianie występują oboczności tematyczne.

12. Jak zostały opisane buty? Podaj dwa określenia z wiersza w formie:

- przymiotnika,
- wyrażenia przyimkowego.

13. Wskaż w wierszu wyrażenia przyimkowe nazywające przestrzeń, po której się poruszają buty. Określ, którym przypadkiem rządzą występujące w nich przyimki.

14. Wyszukaj liczebnik określający możliwy czas dokuczania butom przez kapelusz. Utwórz grupę wyrazów, na którą złożą się różne rodzaje liczebników.

liczebnik z wiersza	liczebnik porządkowy	liczebnik ułamkowy	liczebnik zbiorowy

15. Co w tym czasie mógłby zrobić kapelusz? Wymyśl dwa przykłady. Użyj trybu przypuszczającego.

16. W imieniu butów sformułuj prośbę o pomoc. Rozpocznij od formy wołacza rzeczownika *wiatr*. Użyj czasownika *przepędzić* w trybie rozkazującym.

17. Wyszukaj w wierszu zdania, w których zaimek zwrotny *się* wprowadza formę nieosobową czasownika. Które z tych wypowiedzeń ma charakter przesłania?

18. Wskaż w podanych zdaniach partykuły. Powiedz, jaką funkcję pełnią w tych wypowiedzeniach.

Czytelnicy zdziwiliby się, gdyby naprawdę usłyszeli głos wiatru.

Czy na pewno dobrze zrobił?

Niech rozstrzygną to sami!

19. Kiedy osoba mówiąca zwraca się do czytelnika? Wybierz odpowiedź A albo B i jej uzasadnienie spośród odpowiedzi 1–2.

Osoba mówiąca zwraca się do czytelnika

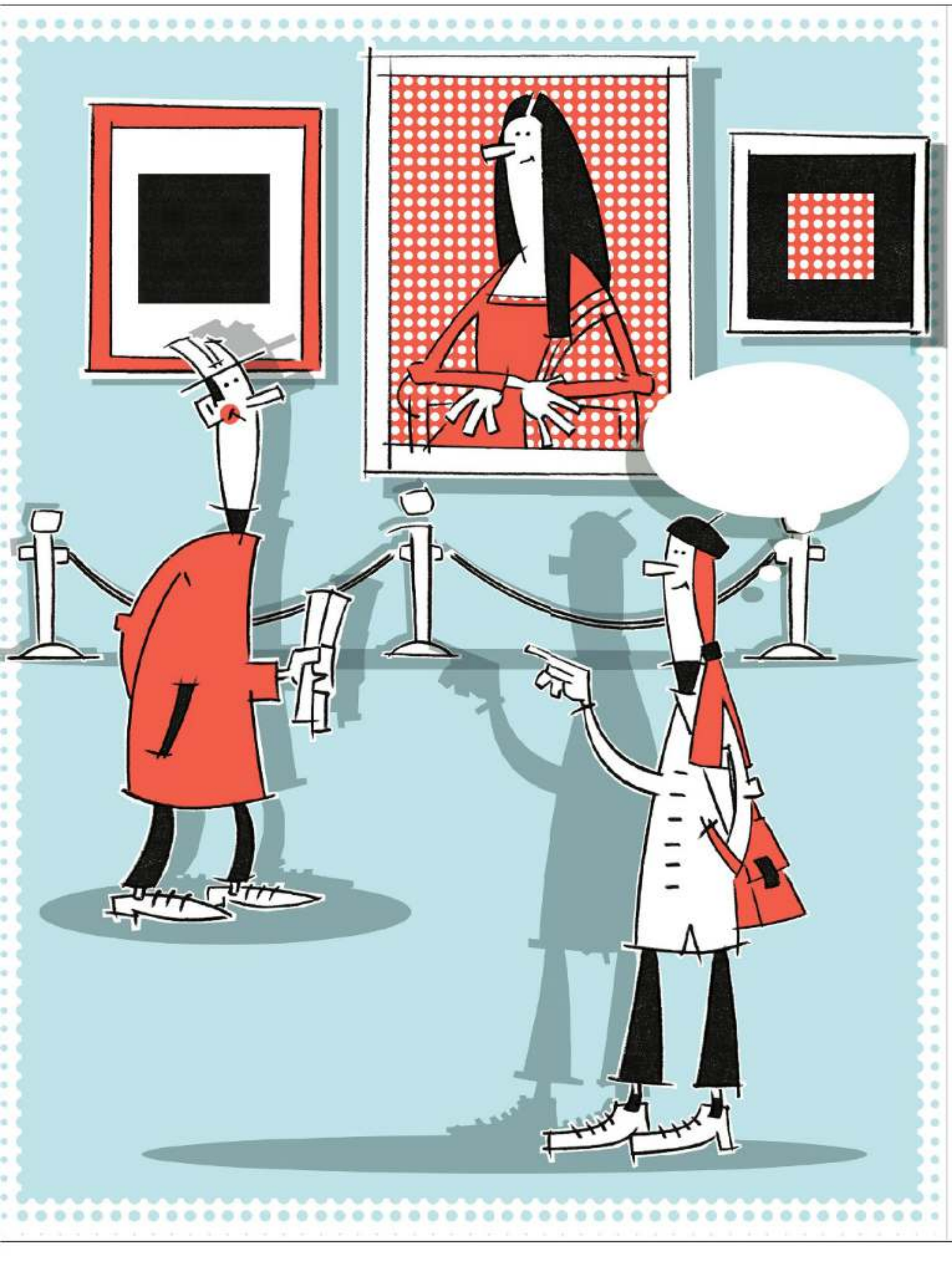
A.	**w morale znajdującym się na końcu wiersza.**	**Świadczy o tym**	**1.**	**użycie zwrotu „panowie”.**
B.	**przez wypowiedź kapelusza – jednego z bohaterów.**		**2.**	**zastosowanie trybu rozkazującego w 2. osobie liczby mnogiej.**

20. Ustal, które wypowiedzi są prawdziwe.

W końcowej części wiersza, zawierającej morał,

1.	**znajduje się rzeczownik nazywający czynności.**
2.	**występuje zaimek rzeczowny w wołaczu.**
3.	**został użyty czasownik w 3. osobie trybu rozkazującego.**

Składnia

Dowiesz się:

- jak są zbudowane wypowiedzenia;
- jakie funkcje pełnią różne części zdania;
- jakie są rodzaje podmiotów, orzeczeń, okoliczników;
- czym się różni zdanie współrzędnie złożone od podrzędnie złożonego;
- jakie są rodzaje zdań podrzędnych.

Nauczysz się:

- poprawnie budować zdania;
- analizować związki logiczne w zdaniu;
- precyzyjnie oddawać intencje w wypowiedzeniach;
- rozwijać swoje wypowiedzi, tak aby przekazywać jak najwięcej informacji.

Czy o tym śniło się filozofom?

Powtórzenie wiadomości o wypowiedzeniach

1. Ułóż z rozsypanych słów wypowiedzenia – sentencje starożytnych filozofów. Skorzystaj z poniższej podpowiedzi.

być | człowiek | państwo | człowiek

stać się | miara | przyzwyczajenie

drugi | najwyższy | rzecz | dobro

prawo | natura | wszystek

Protagoras	Arystoteles	Cyceron
rzeczownik r. ż. w narzędniku lp	rzeczownik r. n. w mianowniku lp	rzeczownik r. n. w mianowniku lp
przymiotnik w r. niemęskoosobowym w dopełniaczu lm	czasownik w 3. os. lp cz. teraźniejszego	rzeczownik r. n. w dopełniaczu lp
rzeczownik r. ż. w dopełniaczu lm	liczebnik r. ż. w narzędniku lp	przymiotnik r. n. w narzędniku lp
czasownik w 3 os. lp cz. teraźniejszego	rzeczownik r. ż. w narzędniku lp	rzeczownik r. n. w narzędniku lp
rzeczownik r. m. w mianowniku lp	rzeczownik r. m. w dopełniaczu lp	

2. Przejdź trasy z różnymi typami wypowiedzeń, a dowiesz się, komu lub czemu zawdzięczamy nazwy instytucji szkolnych.

liceum
trasa ze zdaniami

Założył szkołę filozoficzną. Mieściła się w ogrodach. Nieopodal

Umiejscowiona w gaju

Założona w Atenach

znajdowała się świątynia Apollina. Przydomek boga dał nazwę tej instytucji.

poświęconym

z kamienia.

kompleks zabudowań przeznaczony do ćwiczeń fizycznych

akademia
trasa z równoważnikami zdań

Na błoniach. Budowano je

lokalnemu

Natarcie ciała oliwą. Zagrać w piłkę.

instytucja o charakterze szkoły wyższej założona przez Platona

herosowi. Nazwana jego imieniem.

Nauczanie filozofii, retoryki,

sali masażu.

religijnych.

Panował tam zwyczaj przechadzania się w czasie wykładów.

Szatnia. Wejście do

matematyki oraz nauk przyrodniczych.

Zamknięcie w V wieku ze względów

Udali się do parku. Zrekonstruowane na podstawie wykopalisk.

gimnazjon
trasa z różnymi typami wypowiedzeń

szkoła filozoficzna utworzona przez Arystotelesa

Klucz do odpowiedzi

W wypowiedzi **Heraklita** są tylko wypowiedzenia oznajmujące.

W wypowiedzi **Empedoklesa** przeważają wypowiedzenia pytające.

W wypowiedzi **Anaksymenesa** przeważają wypowiedzenia wykrzyknikowe.

W wypowiedzi **Demokryta** nie ma wypowiedzenia rozkazującego.

W wypowiedzi **Pitagorasa** są wszystkie typy wypowiedzeń.

3. Określ typ wypowiedzeń, a dowiesz się, co myśleli starożytni filozofowie o powstaniu świata.

- *Z żywiołów?*
- *Nieprawda!*
- *Wszystko, co istnieje, jest kompozycją atomów.*

- *Obłok dymu, garść popiołu to tylko różne formy ognia.*
- *Ten właśnie żywioł jest wieczną materią.*
- *To z niego wyłonił się świat.*

- *Woda?*
- *Ogień?*
- *Powietrze?*
- *Ziemia?*
- *A może wszystkie te elementy były praprzyczyną świata?*
- *Jestem zwolennikiem teorii czterech żywiołów.*

- *Jestem przekonany, że to z powietrza jest stworzony świat.*
- *Przecież z powietrza powstali bogowie!*
- *Z powietrza są nasze dusze!*
- *Uwierzcie mi!*

- *To ciekawe!*
- *A może przyczyną świata jest liczba?*
- *To liczba jest istotą wszystkich rzeczy.*
- *Sprawdźmy to!*

4. Wskaż zdania pojedyncze oraz zdania złożone. Wyróżnione litery ze zdań pojedynczych zapisane w kolejności utworzą imię autora wszystkich sentencji.

- **S**prawiedliwość jest **o**dmianą mądrości.
- Wi**e**m, że nic nie wiem.
- Człowie**k** nie jest nigdy zły dob**r**owolnie.
- Człowie**k** nie żyje, aby j**a**dł, ale je, aby żył.
- Błą**d** jest przywilejem filozofów, t**y**lko głupcy nie mylą się nigdy.
- Piękno jest jedyną rzeczą boską i widzi**a**lną jednocześnie.
- Częs**t**o język wyprz**e**dza myśli.
- Poznaj **s**amego siebie.
- Jeśli **z**najdziesz dobrą żonę, będziesz szczęśliwy,

jeśli złą – zostaniesz filozofe**m**.

Przypomnij sobie!

Wypowiedzenie to zrozumiały ciąg wyrazów, logicznie uporządkowanych, powiązanych znaczeniowo i gramatycznie, np. *Filozofia narodziła się w starożytnej Grecji.*

W zależności od intencji możemy utworzyć trzy typy wypowiedzeń:

- **oznajmujące**, np. *Myślenie filozoficzne przynosi wiele pożytku.*
- **pytające**, np. *Czy możemy poznać świat?*
- **rozkazujące**, np. *Pomyśl chwilę.*

Każde z tych wypowiedzeń może być **wykrzyknikowe**, jeżeli wyraża silne emocje.

Ze względu na budowę wypowiedzenia wyróżniamy:

- **zdania** – zawierają osobową formę czasownika, np. *Zastanawiam się nad sobą.*
- **wypowiedzenia bez osobowej formy czasownika**, m.in. równoważniki zdania, np. *Zadawać trudne pytania. Dociekania filozoficzne.*

Wśród zdań wyróżniamy:

- **zdania pojedyncze** – zawierają tylko jedno orzeczenie, np. *Filozofów interesowało wszystko.*
- **zdania złożone** – zawierają więcej niż jedno orzeczenie, np. *Dyskutowali o tym, jakie powinno być społeczeństwo.*

5. Policz, ile w dialogu jest zdań, a ile wypowiedzeń bez osobowej formy czasownika. Sprawdź wynik z kluczem do odpowiedzi, a dowiesz się, który z filozofów odpowiadał w ten sposób na pytania.

– Co jest wyjątkowo trudne?
– Poznać samego siebie.
– A co łatwe?
– Poradzić drugiemu.
– Co najmilsze?
– Osiągnięcie upragnionego celu.
– Co jest boskie?
– To, co nie ma ani początku, ani końca. [...]
– Jak najłatwiej można znieść nieszczęśliwy los?
– Jeśli się widzi, że wrogowie są w jeszcze gorszym położeniu od nas. [...]
– Kto jest szczęśliwy?
– Ten, kto jest zdrów na ciele, cieszy się łaskami losu i wykształcił dobre dary ducha.

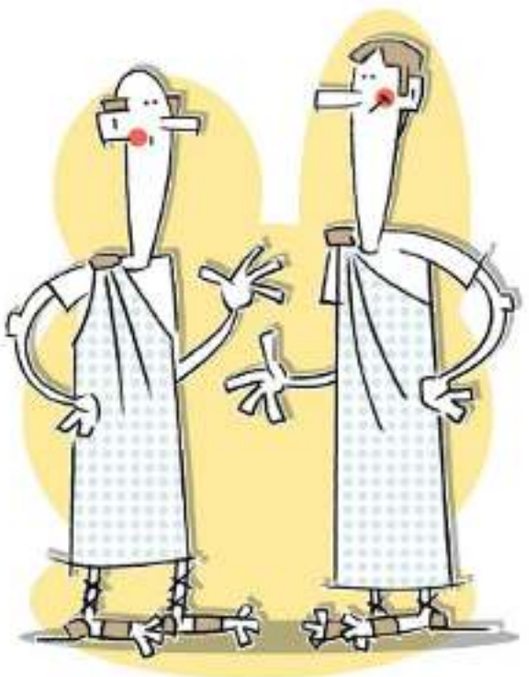
Antologia anegdoty antycznej, Ossolineum 1968, s. 6–7.

Klucz do odpowiedzi

Epikur – same zdania

Platon – przewaga równoważników zdań

Tales – 7 zdań, 5 równoważników zdań

6. Przeczytaj fragment *Wielkiej księgi młodego filozofa*, a następnie wykonaj polecenia pod tekstem.

Można powiedzieć, że filozofowie noszą w sobie nieufność wobec wiedzy. Skąd to wiesz? Jesteś tego pewien? Co masz na myśli? Te pytania usłyszałbyś z pewnością w czasie dyskusji z filozofem.

*

Kartezjusz był filozofem, który miał bardzo dużo wątpliwości. Wątpił prawie we wszystko, ponieważ pomyślał sobie, że jeżeli wciąż będzie wątpił i wątpił, to w końcu dotrze do czegoś, czego nie będzie już mógł podważyć, do absolutnej prawdy. Po długich rozważaniach doszedł do wniosku, że absolutną prawdą jest to, że on sam istnieje. Wyrazem tej wiedzy są znane słowa Kartezjusza: „Myślę, więc jestem".

*

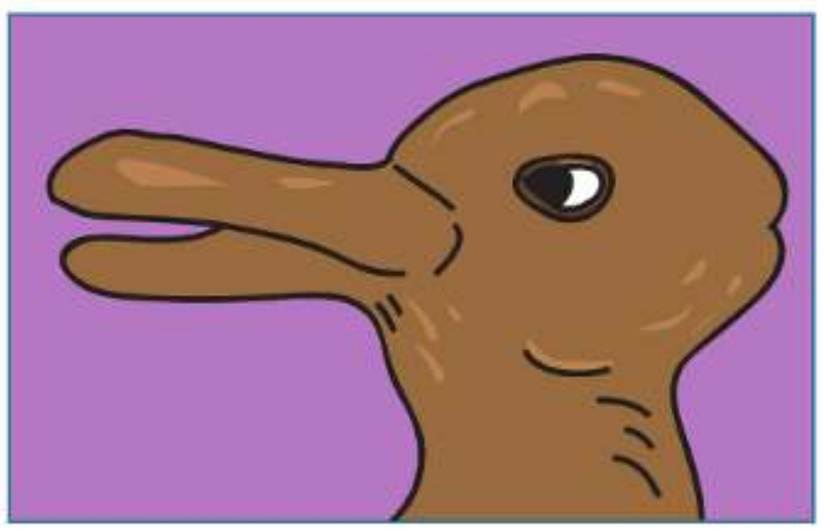
Jak to się stało, że Kartezjusz w ogóle zaczął mieć tak dużo wątpliwości? Jednym z powodów było to, że zmysły mogą nas oszukiwać! Czy płynąłeś kiedyś łódką z wiosłami? Może zauważyłeś wtedy, że wiosło wygląda na złamane, mimo że w rzeczywistości jest całe, proste i nieuszkodzone. Z pewnością zdarzyło ci się na spacerze w lesie podskoczyć ze strachu przed wężem, a potem, kiedy przyjrzałeś się bliżej, okazało się, że na ścieżce leży tylko gałązka. Może zobaczyłeś też królika umykającego w krzaki, a potem okazało się, że to tylko foliowy worek?

*

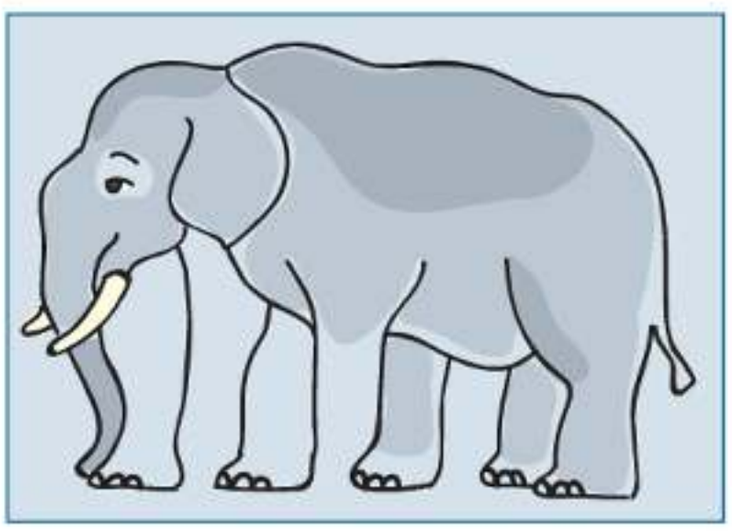
Niełatwo określić, jak bardzo zmysły nas oszukują. Filozofowie odróżniają często świat taki, jaki rzeczywiście istnieje, od świata, który wydaje nam się, że istnieje. [...]
Czy wiedziałeś na przykład, że trawa prawdopodobnie wcale nie jest zielona, tylko wydaje się zielona dzięki temu, że masz takie, a nie inne oczy? [...] Jesteśmy przyzwyczajeni do tego, że wszystko ma jakąś temperaturę. Woda może być ciepła, zimna albo letnia. Kiedy jednak jedną rękę ogrzejesz w gorącej wodzie, a drugą schłodzisz w zimnej, a następnie włożysz obie do letniej... Co się wtedy stanie? Zobacz sam!

Młoda czy stara?

Kaczka czy zając?

Ile nóg widzisz?

- Przytocz przykłady zdań z tekstu: oznajmujących, pytających, rozkazujących.
- Ułóż wypowiedzenia bez osobowej formy czasownika, które poinformują o treści każdej części tekstu, i zapisz je w zeszycie.
- Zanotuj pytanie, które przyszło ci do głowy po przeczytaniu tekstu.
- Zredaguj w formie zdań rozkazujących instrukcję dla osób chcących przeprowadzić eksperyment z wodą opisany w tekście.
- Przeprowadź eksperyment i zapisz swoje spostrzeżenia. Użyj różnych typów zdań.

7. Powiedz, które sentencje zapisano w formie zdania pojedynczego, a które – w formie zdania złożonego.

Seneka: Podczas gdy my odkładamy życie na później, ono uchodzi.
Marek Aureliusz: Najtrudniej jest dotrzeć do siebie samego.
Konfucjusz: Tylko bardzo mądrzy i zdecydowani głupcy niczego w swym postępowaniu nie zmieniają.
Niccolò Machiavelli (czytaj: nikkolo makjawelli): Cel uświęca środki.
Blaise Pascal (czytaj: blez paskal): Człowiek jest tylko trzciną, najwątlejszą w przyrodzie, ale trzciną myślącą.
Wolter: To, co jest prawdą w jednej epoce, staje się błędem w innej.
Immanuel Kant: Człowiek nie jest bogaty tym, co posiada, lecz tym, bez czego z godnością może się obejść.
Artur Schopenhauer: To, co ludzie zwykle nazywają swym losem, jest przeważnie ich własną głupotą.

8. Dobierz odpowiednie wypowiedzi do dymków na obrazie.

Czy lubisz matematykę? Jeżeli chcesz poznać podstawy geometrii, musisz sięgnąć do moich dzieł.

Dlaczego mam takie szerokie ramiona? Dlaczego dali mi takie przezwisko?

Odsuń się! Zasłaniasz mi słońce!

Skazano mnie na śmierć, ale kielich cykuty, którą musiałem wypić, przyniósł mi nieśmiertelną sławę.

Wychowywałem Aleksandra nazwanego później Wielkim. Czy to dzięki moim naukom?

Czy rzekę, którą widziałeś wczoraj, zobaczysz jutro? Uwierz mi, nie można dwa razy wejść do tej samej rzeki.

*To ja wymyśliłem słowo **filozofia**. Nazwałem siebie miłośnikiem mądrości. $a^2 + b^2 = c^2$*

Kim był i czym się wsławił? Orzeczenie o tym prawi

Orzeczenia czasownikowe i imienne

1. Wskaż orzeczenia w podanych wypowiedziach: wyrażone czasownikiem w trybie oznajmującym, wyrażone czasownikiem w trybie rozkazującym, wyrażone czasownikiem w trybie przypuszczającym.

Zamierzam studiować na politechnice. Chciałbym zostać inżynierem i opatentować kilka wynalazków. Martwią mnie tylko moje oceny z matematyki.

Nie przejmuj się tym. Nawet najwięksi geniusze mieli kłopoty w szkole. Przydałoby ci się więcej optymizmu. Myśl pozytywnie.

Chętnie pomogę ci w nauce. Wpadłbym dziś do ciebie po południu. Porozwiązywalibyśmy zadania na kolejny sprawdzian. Skup się na działaniu, a nie narzekaj.

Słowniczek

opatentować – otrzymać dokument poświadczający czyjeś prawo wyłącznego korzystania z jakiegoś wynalazku.

2. Dopasuj do zdań rysunki i uzupełnij tekst odpowiednimi formami podanych czasowników.

- Kontrola nad tym żywiołem radykalnie ? myślenie człowieka.
- Dzięki temu wynalazkowi ludzie dosłownie ? z miejsca.
- Od momentu jego odkrycia ? udokumentowana historia naszej cywilizacji.
- Ich wynalezienie ? do ekonomicznego rozwoju świata.
- Czy poznanie kodu genetycznego ? byt człowieka?

polepszyć (3. os. lp, w czasie przyszłym)

przyczynić się (3. os. lp, r. n. w czasie przeszłym)

ruszyć (3. os. lm, r. mos. w czasie przeszłym)

zaczynać się (3. os. lp. w czasie teraźniejszym)

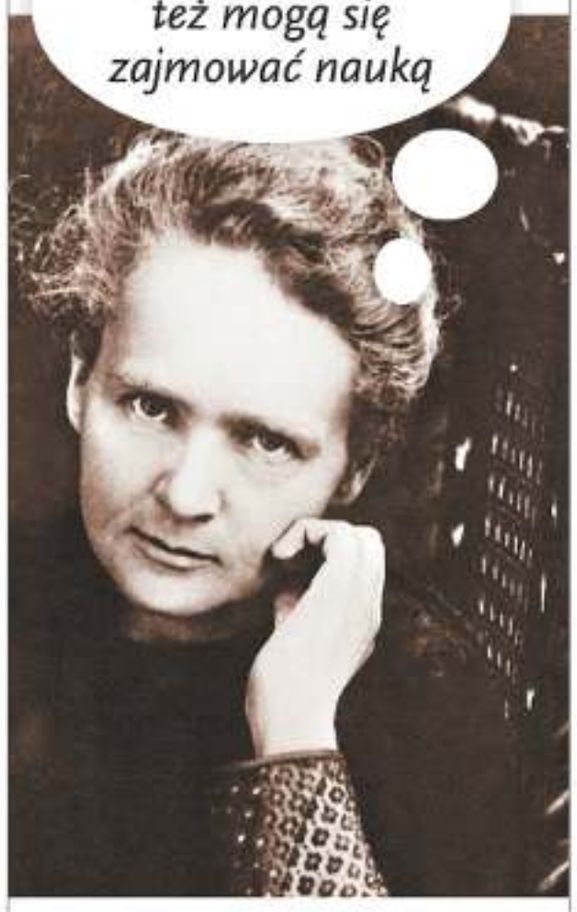

zmienić (3. os. lp, r. ż. w czasie przeszłym)

3. Uzupełnij tekst podanymi orzeczeniami.

• **można wymieniać** • **należy podziękować** • **nie powinno dziwić**
• **Nie wolno** • **trzeba wspomnieć** • **Warto pamiętać**

[?], że nie wszystko wynaleźli mężczyźni. Oczywiście [?] kobiety, które wpadły na pomysł zrobienia ciasteczek z kawałkami czekolady nietopiącej się podczas pieczenia lub wymyśliły, jak szybko i sprawnie wyprodukować papierową torebkę na zakupy, a naczynia umyć w zmywarce. Nikogo specjalnie [?] wynalezienie korektora w płynie przez sekretarkę, która często robiła błędy podczas pisania na maszynie. Ale czy przyszło wam do głowy, że to kobieta wynalazła tarczę piłową? Na pewno [?] o wynalazczyni samochodowych wycieraczek czy projektantce schodów przeciwpożarowych. Kobiecie także [?] za stworzenie popularnej gry Monopol.
[?] też zapomnieć o wybitnych paniach, których odkrycia okazały się przełomowe dla nauki.

Maria Skłodowska-Curie (1867–1934)

Przypomnij sobie!

Orzeczenie to jedna z dwóch głównych części zdania. Informuje o czynności lub stanie. Odpowiada na pytania: **co robi?**, **co się z kimś (z czymś) dzieje?**, np. *Przygotowuje projekt. Zastanawia się.*

Funkcję orzeczenia w zdaniu pełni najczęściej czasownik w formie osobowej. Takie orzeczenie nazywamy **orzeczeniem czasownikowym**.

Czasem funkcję orzeczenia pełnią wyrazy typu *trzeba, można, należy, warto* z towarzyszącymi im bezokolicznikami, np. *Trzeba pomyśleć nad tym.*

4. Określ formę czasowników będących częścią orzeczenia złożonego. Podaj ich bezokoliczniki.

- Hipokrates **był twórcą** etyki zawodu lekarza.
- Karol Darwin **stał się sławny** dzięki przedstawieniu teorii ewolucji.
- Wilhelm Roentgen – odkrywca promieni X – **został uhonorowany** pierwszą Nagrodą Nobla w dziedzinie fizyki.
- Pierwszą znaną **lekarką była** Egipcjanka Merit Ptah z 2700 r. p.n.e.
- Siostry Blackwell, żyjące w XIX wieku, **były założycielkami** jednej z pierwszych szkół medycznych dla kobiet.

5. Wskaż zdania, w których orzeczenia informują o tym, jaki ktoś był, kim był i kim się stał oraz jakie coś było i jakie jest. Zapisz w zeszycie kolejne wyróżnione litery w tych wypowiedzeniach i wyjaśnij znaczenie utworzonych haseł.

- Louis Braille (czytaj: luis brajl) w dzieciństwie stracił wzrok. Chłopiec był niezwykle zdolny. Uczył się czytać, poznając dotykiem kształty liter wykonanych z gwoździ wbitych w deskę. Francuz stał się twórcą alfabetu dla niewidomych. System ten został oparty na wojskowym sposobie odczytywania rozkazów bez użycia światła.
- Dmitrij Mendelejew był rosyjskim chemikiem. Interesował się budową i właściwościami pierwiastków chemicznych. Opracował układ, w którym je uszeregował. Był doceniany przez świat nauki w całej Europie. W 1905 roku został nominowany do Nagrody Nobla. Nie otrzymał jednak tego zaszczytnego wyróżnienia. Tablica Mendelejewa była wielokrotnie uzupełniania nowo odkrytymi pierwiastkami. Współcześnie jest nadal przydatna.

6. Wskaż zdania zawierające wyrazy w narzędniku oraz zdania z wyrazami w mianowniku.

- **Pójdziemy** • **To jest wasze** • **Będzie taki jak ja** • **Jest potrzebny** • **Byli jak my** • **Zaczyna się** • **Stał się przedsiębiorcą** • **Warto pamiętać** • **Nie wolno** • **Zmieniło się** • **Był pierwszy** • **Planują wyprawę** • **Był uczonym** • **Trzeba iść** • **Został farmaceutą** • **Zamierzamy studiować**

Zapamiętaj!

Orzeczenie odpowiada również na pytania: **jaki jest?**, **kim** (**czym**) **jest?**.

Taką konstrukcję nazywamy **orzeczeniem imiennym**.

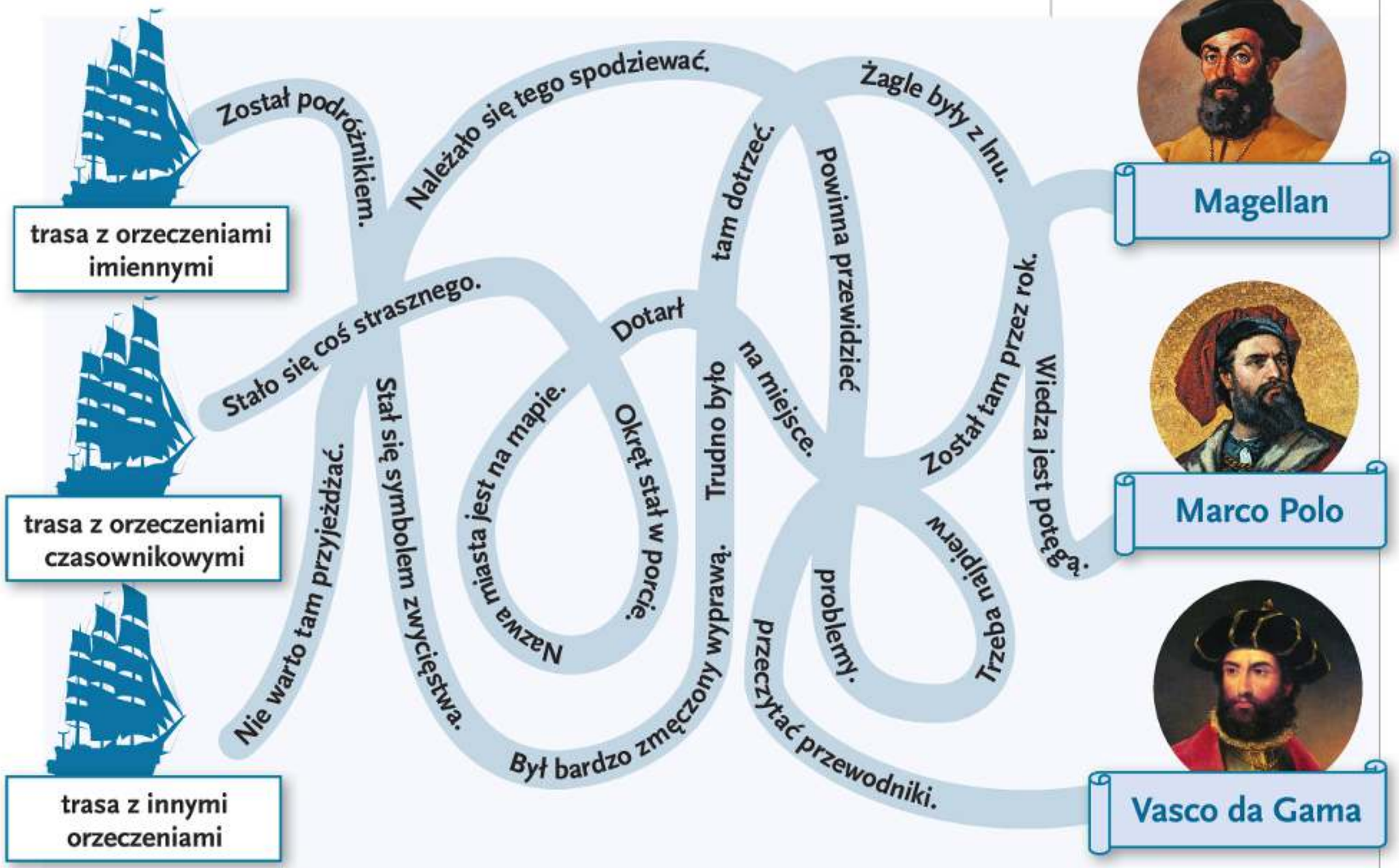
Orzeczenie imienne składa się z dwóch części: **łącznika** i **orzecznika**.

Funkcję **łącznika** pełnią zwykle czasowniki *być, stać się, zostać* w odpowiedniej formie, np. ***Była*** *pomysłodawczynią.* ***Stali się*** *sławni.* ***Zostało*** *przerwane.*

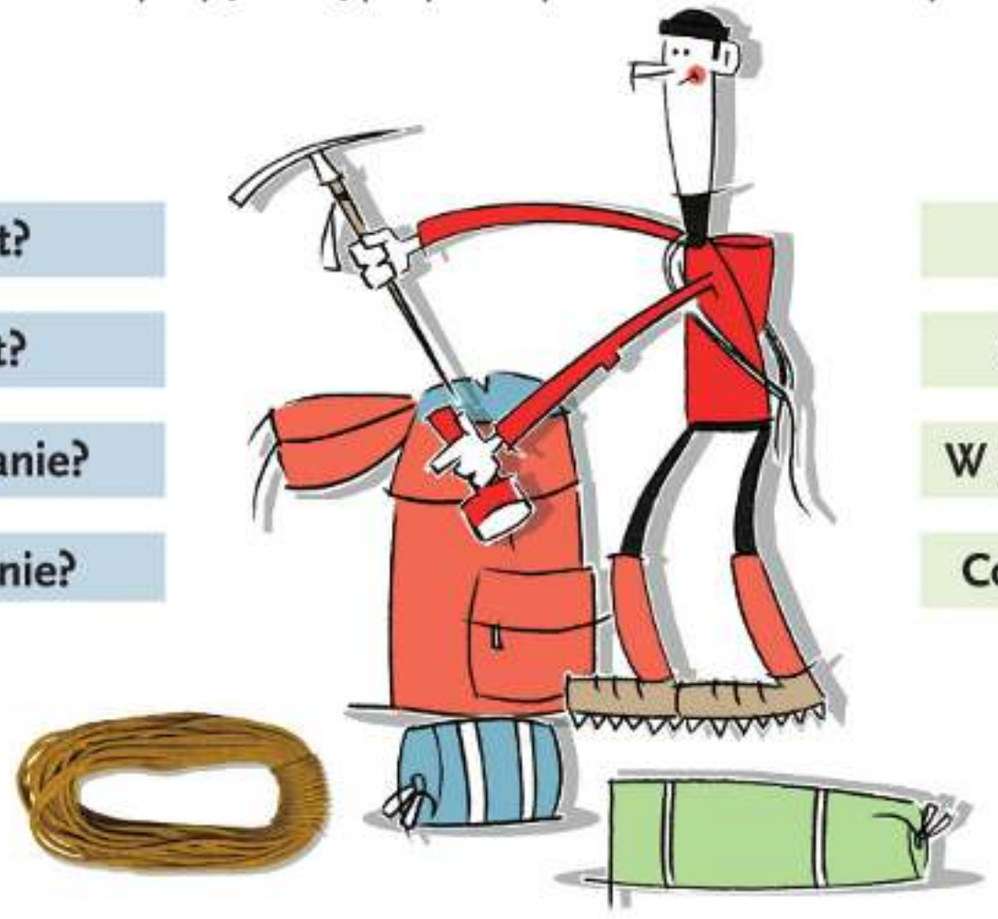
Orzecznikiem mogą być:

- rzeczownik lub zaimek rzeczowny w narzędniku, np. *Jest wzorowym* ***uczniem****. Był* ***nim*** *od początku.*
- przymiotnik, zaimek przymiotny, liczebnik porządkowy w mianowniku, np. *Był* ***przełomowy****. Stał się* ***taki*** *po latach. Jest* ***drugi*** *na liście.*
- przysłówek lub wyrażenie przyimkowe, np. *Nie jest* ***łatwo****. Narzędzie jest* ***ze stali.***

7. Przejdź trasę zawierającą tylko zdania z orzeczeniami imiennymi, a dowiesz się, kto jako jeden z pierwszych Europejczyków dotarł do Chin.

8. Wymyśl i zapisz w zeszycie odpowiedzi na pytania do rysunku. Użyj zdań pojedynczych rozwiniętych. Powiedz, jakiego typu orzeczenia zostały użyte w odpowiedziach na pytania znajdujące się po prawej stronie obrazka, a jakie – po lewej.

Kim jest?

Jaki jest?

Kim się stanie?

Kim zostanie?

Co robi?

O czym myśli?

W jakim jest stanie?

Co planuje zrobić?

* **prekursor** – człowiek, który zapoczątkował jakąś ideę, wartościowe działania, wyprzedzając ludzi ze swojej epoki.

9. Wypisz z tekstu do zeszytu orzeczenia imienne. Uzupełnij tabelę.

Juliusz Verne był prekursorem* literatury science fiction. Swoich bohaterów wysyłał w rozmaite zakątki wszechświata. W książce *Z Ziemi na Księżyc* bardzo dokładnie opisał lot odbywający się w pocisku, w którym jest miejsce na trzy osoby. *Wokół Księżyca* było kontynuacją tej powieści. Wiek później takie fantastyczne loty stały się rzeczywistością. Dzień 16 lipca 1969 roku okazał się historyczną datą. To wtedy pierwsi ludzie postawili stopę na Księżycu. Dowódcą misji „Apollo 11" został Neil Armstrong. To on był autorem słynnego zdania: „To jest mały krok dla człowieka, ale wielki skok dla ludzkości". W XXI wieku kosmiczne łaziki penetrują powierzchnię Marsa. Może już przyszły rok będzie przełomowy dla podboju tej planety?

Orzeczenie imienne			
łącznik	**orzecznik**	**forma czasownika będącego łącznikiem**	**część mowy, którą wyrażono orzecznik, i przypadek gramatyczny**
był	**prekursorem**	**3. os. lp, cz. przeszły**	**rzeczownik w narzędniku**
?	?	?	?

10. Wskaż niepoprawną wypowiedź i popraw błędne formy orzeczników.

Benjamin Franklin (1706–1790)

11. Przekształć tekst tak, aby nie zawierał zbyt wielu orzeczeń imiennych.

Benjamin Franklin był Amerykaninem. Był synem ubogiego wytwórcy świec i mydła. Był filozofem. Był odkrywcą teorii zjawisk elektrycznych. Był pomysłodawcą piorunochronu. Był wynalazcą ekspresu do kawy i fotela bujanego. Został politykiem. Był jednym z twórców ważnego dokumentu: *Deklaracji niepodległości Stanów Zjednoczonych*. Jego portret stał się elementem banknotu studolarowego.

12. Przeprowadź i zapisz wywiad z koleżanką lub kolegą na temat jej lub jego planów. Użyj różnych typów orzeczeń i podaj ich nazwy.

Szczęście do nas przybywa i podmioty odkrywa

Rodzaje podmiotów

1. Wskaż w podanych przykładach podmioty gramatyczne oraz podmioty szeregowe lub towarzyszące. Pierwsze litery w wypowiedzeniach z podmiotami gramatycznymi utworzą słowo, którym uzupełnisz przysłowie. Wyjaśnij sens tego powiedzenia.

- Nieszczęście ze szczęściem chodzą w parze.
- Łańcuszek szczęścia może się stać przyczyną nieszczęścia.
- Urodzeni szczęściarze podobno przychodzą na świat w czepku.
- Wysiłek, praca i odwaga są potrzebne do znalezienia szczęścia.
- Do szczęścia są potrzebne dobre zdrowie i zła pamięć.
- Składnikami szczęścia są pogoda ducha,

spoczynek i spokój.

- Trwonienie szczęścia to igranie z losem.

Lepszy ? szczęścia niż funt rozumu.

Przypomnij sobie!

Podmiot to jedna z dwóch głównych części zdania. Informuje o wykonawcy czynności.

Odpowiada na pytania: **kto?**, **co?**, np. *Szczęśliwy człowiek dzieli swą radość z innymi. Szczęście odwróciło się od niego.*

- Funkcję podmiotu w zdaniu pełni najczęściej rzeczownik w mianowniku, np. *Każdy dzień jest zaproszeniem do szczęścia.* Taki podmiot nazywamy **podmiotem gramatycznym**.
- Niekiedy w funkcji podmiotu występuje kilka rzeczowników, np. *Kariera, sława, bogactwo dają wielu ludziom zadowolenie, ale nie szczęście.* Taki podmiot nazywamy **podmiotem szeregowym**.
- Podmiotem może być również rzeczownik z wyrażeniem przyimkowym, np. *Dobry komputer wraz z najnowszym oprogramowaniem niektórym wystarcza do szczęścia.* Taki podmiot nazywamy **podmiotem towarzyszącym**.

2. Uzupełnij powiedzenia wyrazami zapisanymi na chińskich monetach szczęścia. Powiedz, jaką funkcję w zdaniu pełnią wpisane słowa.

- Śmiałym ? sprzyja. (rzeczownik)
- ? to mam szczęście. (zaimek rzeczowny)
- ? czasu nie liczą. (przymiotnik)
- ? szczęścia nie zazna. (zaimek przymiotny)
- ? w kolejce wyciągnął szczęśliwy los. (liczebnik porządkowy)

3. Poklasyfikuj wypowiedzenia ze względu na ich treść według kategorii zapisanych na listkach koniczynki. Wskaż podmioty i określ przypadek gramatyczny rzeczowników pełniących tę funkcję.

a. Nie ma sukcesów bez ciężkiej pracy.
b. Przybywa mu pieniędzy na koncie.
c. Brakuje mu przyjaciół.
d. Nie było mnie w szkole.
e. Materiału do powtórzenia było w nadmiarze.
f. Nie starczyło mi czasu na przygotowanie się.
g. Zabrakło mi szczęścia na sprawdzianie.
h. Nie było pogody.
i. Zabrakło chętnych na wyjazd.

4. Dopasuj do wypowiedzi postacie na rysunkach. Powiedz, dzięki czemu można rozpoznać wykonawców czynności.

• Nabyłam to wczoraj. • Kupiłeś coś takiego? • Zdecydowaliśmy się na coś innego. • Wybrałyśmy to. • Kupili to u mnie.

5. Odpowiedz pełnymi zdaniami na pytania dotyczące rysunku. Wskaż w swoich odpowiedziach podmioty.

- Ilu klientów jest w cukierni?
- Ilu chłopców je ciastka?
- Ile dziewczynek stoi w kolejce?
- Ile tortów stoi w gablocie?
- Ile lizaków wystaje z plecaka dziewczynki?
- Ile dekagramów cukierków zmieściło się na wadze?
- Ile banknotów znajduje się w ręce dziewczynki z warkoczami?
- Ile guzików jest na kurtce dziewczynki z końskim ogonem?
- Ile książek leży na podłodze?

6. Wskaż zdania, w których nie możemy się domyślić, kto jest wykonawcą czynności.

- Szczęście się do niego uśmiechnęło.
- Po szczęście warto się bardzo nisko schylić.
- Szczęście to jedyna rzecz, która się mnoży, jeśli się nią dzieli.
- Czasami trzeba zdać się na łut szczęścia.
- Nigdy nie będzie szczęśliwy ten, kogo dręczy myśl, że ktoś inny jest od niego szczęśliwszy.
- Każdy jest kowalem swojego szczęścia.
- Odkryto hormony szczęścia.
- Zrobiło się przyjemnie.
- Żal stracić szczęście.

Zapamiętaj!

• **Funkcję podmiotu**, oprócz **rzeczownika**, może pełnić **zaimek rzeczowny** lub **inna część mowy** użyta w funkcji rzeczownikowej, np. *Wy nie musicie się martwić. Młodzi mają szczęście. Marzyć o szczęściu jest waszym przywilejem.*

• W zdaniach, w których jest mowa o braku, nadmiarze, ubywaniu lub przybywaniu, funkcję podmiotu pełni rzeczownik lub zaimek rzeczowny w dopełniaczu, np. *Szczęścia nigdy mu nie brakowało.*

Taki podmiot nazywamy **podmiotem logicznym**.

Podobnie się dzieje, kiedy przy podmiocie występują pewne określenia ilościowe, np. *Kilku szczęśliwców spotkało się podczas rozdania nagród.*

• Niekiedy podmiot nie jest wyrażony odrębnym słowem, więc wykonawcy domyślamy się z formy orzeczenia lub z treści poprzedniego zdania, np. *Rzuć szczęściarza do wody* (ty), *a wypłynie z rybą w zębach* (on).

Taki podmiot nazywamy **podmiotem domyślnym**.

• Jeżeli w zdaniu nie ma wyrazu informującego o wykonawcy czynności i nie możemy się go domyślić, mówimy wtedy o **zdaniu bezpodmiotowym**, np. *Wszędzie szukano szczęścia. Trzeba cierpliwości w poszukiwaniu szczęścia.*

7. Zapisz w zeszycie kolejno wyrazy pełniące funkcję podmiotu w poniższych zdaniach. Powiedz, jakie to części mowy. Ponumerowane litery utworzą hasło – nazwę człowieka, który unika trudów, lubi luksus, wygody i przyjemności życia.

A. Szczęśliwi czasu nie liczą.
B. Każdy jest kowalem swego szczęścia.
C. Ty zawsze byłeś dzieckiem szczęścia.
D. Podstawą szczęścia jest brak nieszczęść.
E. Żyć w szczęściu to marzenie wielu.

A	B	D	B	D	E	C	D
1 ?	5 ?	1 ?	2 ?	2 ?	2 ?	1 ?	3 ?

8. Przejdź wyznaczone trasy, a dowiesz się, jakie symbole szczęścia są znane w różnych kulturach.

Trasa podmiotu domyślnego prowadzi do arabskiego znaku.

Trasa podmiotu szeregowego lub towarzyszącego prowadzi do znaku japońskiego.

Trasa podmiotu logicznego prowadzi do znaku biblijnego.

Trasa podmiotu gramatycznego prowadzi do hinduskiego znaku.

Była najmłodszą i ukochaną córką proroka. Dała początek dynastii Fatymidów. Uważana jest za najdoskonalszą kobietę. Jej charakterystyczne dla tej figurki. Szczęście związane z tym zwierzęciem są znane od lat. Wód przybywało. Zabrakło drewna do budowy statków. Wkrótce nie było ani skrawka suchego lądu. Brakowało nadziei. Podniesiona łapa, krótki ogon, pozycja siedząca są Według legend to na nim wspiera się świat. Artyści przedstawiają go często jako człowieka z głową słonia. Zwierzę to symbolizuje władzę i potęgę. Nie było dnia bez deszczu. Legendy i anegdoty wraz z bogactwem przychodzą do posiadaczy tego przedmiotu.

ręka Fatimy chroniąca przed złym spojrzeniem

kot Maneki-neko zapraszający klientów do sklepów i restauracji

tęcza – znak przymierza dany Noemu po potopie

słoń z uniesioną trąbą witający wschodzące słońce

9. Wskaż w tekstach wyrazy, dzięki którym można się domyślić, kto jest wykonawcą czynności lub co jest jej podmiotem. Podaj podmioty domyślne.

Szanuj szczęście,
jest tylko wypożyczone.
W gonitwie za szczęściem
uważaj na falstarty.
Nie jesteś głupi, po prostu
nie masz szczęścia w myśleniu.

Mam dziwne szczęście do ludzi.
Jestem szczęśliwy, zwykłych
zmartwień nie uznaję za katastrofy.
Złapałem chwilę szczęścia i mocno
trzymam ją w garści.

Przypomina mi się [...] taka opowiastka o kobiecie, która znalazła czterolistną koniczynkę. Zawołała swego męża i dzieci, i przyjaciół, wszyscy siedzieli razem całą noc, pełni nadziei i nasłuchiwali, kiedy nadejdzie szczęście. Ale nic się nie działo [...]. Rano rozeszli się zawiedzeni, że szczęście nie przyszło.

Małgorzata Musierowicz, *Dziecko piątku*

10. Wskaż zdanie bezpodmiotowe.

Jeśli robisz, co chcesz, to jest wolność. A jeśli podoba ci się, co robisz, to jest szczęście.

Długo trzeba czekać na szczęście? Jeśli rzeczywiście będziesz tylko czekał, to długo...

Na szczęście pracujesz całe życie, a na nieszczęście – sekundę.

11. Przekształć tekst tak, aby uniknąć niepotrzebnych powtórzeń. Wprowadź zdania z różnymi rodzajami podmiotu.

Maria ciągle poszukiwała szczęścia. Maria rozpisała nawet list gończy za szczęściem. Maria nie dostrzegała, że cały czas miała szczęście koło siebie. Szczęście podążało za nią jak cień. Maria nie wierzyła, że kiedy jedne drzwi wiodące do szczęścia zatrzaskują się, inne zostają otwarte.

W sali muzeum piękne trofeum

Przydawki

1. Wskaż rzeczowniki, które są określane przez wyróżnione przydawki.

Andrzej Kaliszewski
Dziewczyna czytająca list

ten list wpadł przez **otwarte** okno
jak ptak
i usiadł na dłoniach **skupionej**
dziewczyny

tyle malarz **niderlandzki***
oczy **dziewczyny**
biel **kartki**
jasny prostokąt **okna**
tworzą **zagadkowy** trójkąt
w który można wpisać właściwie
wszystko

setne wyznanie **miłości**
i dopiero co **wyczytaną** nadzieję
śmierć **w dalekiej Hiszpanii**
i **pomyślną** transakcję **w Hadze**
bliski powrót i **długie** rozstanie
zbiegają się na chwilę
na **bladej i poważnej** twarzy
zanim dokona się wybór
między spazmem** **radości**
a wybuchem płaczu [...]

• Określ kilkoma przydawkami nastrój wiersza.

Jan Vermeer, *Dziewczyna czytająca list*, 1657–1659, Państwowe Zbiory Sztuki w Dreźnie

* **niderlandzki** – pochodzący z Niderlandów (dzisiejsze Belgia, Holandia i Luksemburg).

** **spazm** – nagły, mimowolny skurcz mięśni twarzy.

2. Wypisz z diagramu przydawki, które dotyczą wymienionych elementów obrazu. Pozostałe litery utworzą imię i nazwisko malarza – autora dzieła *Panny dworskie*.

Ś	P	I	Ą	C	Y	D	I
Z	O	Z	D	O	B	A	M
I	E	G	D	W	Ó	R	E
K	O	N	A	D	W	O	R
N	Y	V	E	S	Z	E	R
O	K	I	E	J	L	Á	D
W	O	J	E	Z	Q	M	A
Ł	A	U	D	R	U	G	A
E	Z	O	B	R	A	Z	U
P	I	E	R	W	S	Z	A

- twórca (czego?)
- (która?) dwórka podaje tacę
- (która?) dwórka się kłania
- (jaka?) księżniczka w otoczeniu (kogo?)
- księżniczka w (jakiej?) sukni (jakiej?)
- (jaki?) pies
- (jaki?) błazen
- (ile?) karłów

3. Uzupełnij tytuły obrazów. Dobierz odpowiednie przydawki z ramki.

• **Dwoje** • **dziewczynki** • **Jadzia** • **Muzykant** • **Srebrzysta** • **w ogrodzie**

• Stanisław Wyspiański
Portret ?
rzeczownik w dopełniaczu

• Władysław Podkowiński
Dzieci ?
wyrażenie przyimkowe

• Mela Muter
? *dzieci*
liczebnik

• Jacek Malczewski
Janko ?
rzeczownik w mianowniku

• Teodor Axentowicz
Córka ?
rzeczownik w mianowniku

• Olga Boznańska
? *dziewczynka*
przymiotnik

Przypomnij sobie!

Przydawka to część zdania, która informuje o **właściwościach**, **cechach** kogoś lub czegoś, np. ***młoda*** *kobieta*, ***realistyczny*** *portret*.

Określa rzeczowniki.

Może być wyrażona przymiotnikiem, rzeczownikiem, liczebnikiem, zaimkiem, wyrażeniem przyimkowym, np. ***muzealny*** *gmach, budynek* ***muzeum***, *w* ***dwóch*** *muzeach,* ***to*** *muzeum, eksponat* ***z muzeum***.

Najczęściej odpowiada na pytania:

jaki?, np. ***niezwykły*** *pejzaż;*

który?, np. ***ostatni*** *obraz;*

czyj? czego?, np. *obraz* ***Matejki***, *kropla* ***farby****;*

z czego?, np. *rama* ***z drewna****;*

ile?, np. ***kilka*** *dzieł.*

Słowniczek

wyrażenie – powiązany składniowo związek wyrazów (najczęściej połączenie rzeczownika z przymiotnikiem).

4. Pogrupuj informacje według podanych wskazówek.

- **plastikowa tuba, metalowy rozpylacz, duże pędzle, ostre ołówki**
- **pędzle z włosia, pastele w sztyfcie, gąbka do czyszczenia, papier w arkuszach**
- **trzy tubki, cztery ołówki, dwadzieścia kolorów**
- **komplet pędzli, zestaw konturówek, paleta farb, sztaluga Rembrandta**
- **twój zestaw, nasze propozycje, wasze wybory**
- **deska rysunkowa, fartuch malarski, kredki woskowe, farby olejne, pianka modelarska, blok techniczny**

5. Wyjaśnij, co oznaczają poniższe związki wyrazowe. Podaj przykłady wyrażeń, o których znaczeniu decyduje miejsce przydawki.

- panna młoda : młoda panna
- literatura piękna : piękna literatura
- profesor zwyczajny : zwyczajny profesor

Słowniczek

szyk – kolejność wyrazów w zdaniu.

Zapamiętaj!

Znaczenie przydawki zależy od **szyku**.

- Jeżeli przydawka określa cechy indywidualne, jednostkowe, znajduje się przed rzeczownikiem, np. ***cudowny*** *obraz*.
- Jeżeli przydawka określa cechy gatunkowe, stałe, znajduje się po rzeczowniku, np. *obraz* ***olejny***.
- Przydawka wyrażona rzeczownikiem lub wyrażeniem przyimkowym znajduje się po określanym rzeczowniku, np. *pejzaż* ***z gór***, *talent* ***twórcy***.

6. Jaką częścią mowy są wyrażone poniższe przydawki?

- obraz arcydzieło, malarz artysta
- jego geniusz, ich dzieła
- malowanie akwarelami, przeszkadzanie mistrzowi
- scena rodzajowa, malarstwo abstrakcyjne
- pierwszy obraz, dziesiąta wystawa
- dzieło z pomysłem, sztuka dla koneserów
- galeria obrazów, obraz epoki
- tyle eksponatów, tylu zwiedzających
- ciekawa scena, miły widoczek

7. Do podanych rzeczowników dobierz przydawki oznaczające cechy indywidualne i gatunkowe. Wybierz odpowiednie słowa z podanych zestawów.

monumentalne		dziejowe	podany		estradowy
potężne	malarstwo	historyczne	zdefiniowany	artysta	kulturalny
wysokie		zamierzchłe	znany		rozrywkowy
celna		fotograficzna	najnowszej generacji		abstrakcyjna
trafiona	wystawa	wizerunkowa	teraźniejsza	sztuka	oderwana
udana		zdjęciowa	współczesna		teoretyczna

Klucz do odpowiedzi

Arthur John Elsley (czytaj: artur dżon elslej) – 6 przydawek, w tym jedna wyrażona liczebnikiem

Tadeusz Makowski – 8 przydawek, w tym dwie wyrażone zaimkiem

Émile Munier (czytaj: emil munie) – 7 przydawek, w tym jedna w miejscowniku

8. Wskaż przydawki i określ ich przypadek, a dowiesz się, kto jest autorem poniższych obrazów. Powiedz, jakimi częściami mowy są wyrażone znalezione przydawki.

Wzór: **Uliczny** malarz dostał za **swój** obraz **cztery** złote.
przymiotnik – M. zaimek przymiotny – B. liczebnik – B.

- W swoich obrazach utrwalał świat dzieci. Prezentował urocze sceny z ich życia. Małych bohaterów ukazywał na miejscu wspólnej zabawy.
- Tworzył w dziewiętnastym wieku. Malował na zamówienie bogatych klientów. Przedstawiał idylliczne* scenki zabawy dzieci.

* **idylliczny** – pogodny, beztroski.

- Sielankowa* twórczość tego malarza cieszyła się popularnością. Najczęściej malował zabawy dzieci. Sceny z jego obrazów wykorzystano w licznych reklamach.

* **sielankowy** – przedstawiający życie wiejskie w sposób idealny, beztroski, spokojny.

Kapela dziecięca

Zabawa z kociętami

Szczęśliwa para

9. Dodaj do słowa *piękno* przydawki wyrażone rzeczownikiem i przymiotnikiem. Uzupełnij definicję słowa *estetyka* podanymi przydawkami.

Piękno

- Jakie może być?

urzekające, ?, ?

- Czego może dotyczyć?

natury, ?, ?

Estetyka

- **dzieł artystycznych** • **o pięknie** • **piękna** • **piękny** • **sztuki** • **wartości artystycznych**

- nauka ? zajmująca się badaniem ?
- ogólna teoria ? badająca treść i formę ?
- ? wygląd czegoś, piękno, poczucie ?

10. Opisz jeden z przedstawionych w ćwiczeniu 8. obrazów. Użyj różnorodnych przydawek.

Z kim walczyli? Przeciw komu?
Przyjrzyj się im po kryjomu

Dopełnienia

1. Policz dopełnienia w tekście, a dowiesz się, kim był opisywany bohater.

Przybył z kosmosu. Jego rodzice wyekspediowali go, gdyż planecie Krypton groziło unicestwienie. Rakieta wylądowała na terytorium Stanów Zjednoczonych. Małym dzieckiem zaopiekowali się Marta i Jonathan Kentowie. Z czasem ujawniły się nieziemskie możliwości chłopca. Po śmierci przybranego ojca Clark Kent przeniósł się do Metropolis i podjął pracę w redakcji dziennika „Daily Planet". Reporterskie wyprawy uświadomiły mu ogrom zła. Zaczął walczyć z przestępcami.

Klucz do odpowiedzi

Batman – 5 dopełnień

Spiderman – 6 dopełnień

Superman – 7 dopełnień

2. Określ przypadek rzeczowników i zaimków rzeczownych występujących w funkcji dopełnienia.

W polskiej literaturze też znajdziemy bohaterów o nadzwyczajnych mocach. (jedno dopełnienie)

Jednym z nich jest wiedźmin Geralt z Rivii. Stworzył go Andrzej Sapkowski. (dwa dopełnienia)

Bohater ten został wyćwiczony do walki z potworami. (jedno dopełnienie)

Poddano go trzem tajemniczym próbom. (dwa dopełnienia)

Ma wyostrzone zmysły, błyskawiczny refleks i ogromną wytrzymałość. (trzy dopełnienia)

Chroni ludzi przed wszelkiego rodzaju bestiami. (dwa dopełnienia)

Myśli o przeznaczeniu, ale nie wierzy w nie. (dwa dopełnienia)

3. Wskaż zdania, w których występuje dopełnienie. Pierwsze litery tych wypowiedzeń utworzą hasło – nazwę postaci fantastycznej występującej w utworach baśniowych; istoty złej, brzydkiej i złośliwej.

Groźne zło wabi obietnicą potęgi.
Obietnice zła bardzo mocno kuszą.

Zło jest niezrozumieniem dobra.
Oni nie rozumieli dobra.

Z pewnością żaden zły człowiek nie jest wolny.
Bez wątpienia źli ludzie nie mają wolności.

Lepiej zniszczcie zło w zarodku.
Niewątpliwie zło trzeba niszczyć w zarodku.

Niestety, bierność ludzi jest przyczyną szerzenia się zła.
Istotnie, szerzenie się zła jest powodowane biernością ludzi.

Z pewnością tolerowanie krzywdy jest największym złem.
Na pewno nie można tolerować krzywdy.

Przypomnij sobie!

Dopełnienie to część zdania, która informuje **o obiekcie** czynności, stanu,
np. *zniszczyć **nieprzyjaciół**, nienawidzić **zła**.*

Dopełnienie jest określeniem **czasownika** i należy do grupy orzeczenia, np. *uratować* (kogo?) ***bohatera**.*

Odpowiada na pytania przypadków, oprócz mianownika i wołacza:
kogo?, czego?, np. *nie widział **zagrożenia**,*
komu?, czemu?, np. *przyglądał się **przeciwnikowi**,*
kogo?, co?, np. *pokonał **wroga**,*
kim?, czym?, np. *walczył **ze złem**,*
(o) kim?, (o) czym?, np. *rozmyślać **o przeciwnościach** losu.*

4. Wypisz do zeszytu oddzielnie dopełnienia wyrażone rzeczownikiem oraz wyrażeniem przyimkowym.

Gremliny zostały wymyślone w czasie II wojny światowej. Te fikcyjne postacie narodziły się w angielskich zakładach lotniczych, w których produkowano samoloty bojowe. Stwierdzono tam serię niewytłumaczalnych usterek. Wszelkie kłopoty przypisywano tajemniczym stworom. Legenda miejska została spopularyzowana przez film *Gremliny rozrabiają*. Ten

amerykański horror komediowy opowiada historię chłopca, który w prezencie gwiazdkowym otrzymał od ojca naukowca niezwykłe zwierzątko. Nie przestrzegał jednak zasad postępowania z dziwną istotą. Całe miasto zostało sterroryzowane przez potomstwo niezwykłego zwierzaka.

5. Określ, jakimi częściami mowy zostały wyrażone wyróżnione dopełnienia. Dopasuj do każdego zdania odpowiedni obrazek.

Kojarzono go ze wszystkim, co najgorsze.

Przynosił złe wieści.

Ratował słabszych.

W baśniach często pomagały uciec bohaterom.

Za zebranie tych informacji dostał pięć z plusem.

rzeczownik

czasownik

zaimek

liczebnik

przymiotnik

Zapamiętaj!

Dopełnienie najczęściej jest **wyrażone** rzeczownikiem lub zaimkiem rzeczownym z przyimkiem lub bez przyimka, np. *liczył **zwycięstwa**, liczył **na pomoc**, policzył **ich**, liczył **na nich**.*

Niekiedy funkcję dopełnienia pełnią inne części mowy, jeżeli występują w znaczeniu rzeczownika, np. *wygrać **z silniejszym**.*

Dopełnieniem może być także czasownik w bezokoliczniku (o ile nie jest częścią orzeczenia), np. *to pomoże ich **ocalić**.*

6. Przejdź wskazane trasy, a dowiesz się, co w różnych kulturach symbolizuje wąż.

Trasa dopełnień wyrażonych rzeczownikiem prowadzi do kultury chrześcijańskiej.

Trasa dopełnień wyrażonych zaimkiem rzeczownym prowadzi do kultury starożytnego Egiptu.

Trasa dopełnień wyrażonych różnymi częściami mowy w funkcji rzeczownika prowadzi do mitów antycznej Grecji.

Trasa dopełnień wyrażonych czasownikiem w bezokoliczniku prowadzi do kultury starożytnego państwa Sumerów.

Czasem groził palcem.
Zawsze oszukiwał pierwszych.
Uczył nas codziennie.
Bardzo ich oszukał.
Często im groził.
Uczył tylko uczył żyć.
uczył życia.
Po prostu zdolnych.
Tam je zerwał.
Nigdy nie oszukał bogów.
Nigdy nie groził biednym.
Próbował oszukać bogów.
Pomógł zerwać ziele.
Zerwał wtedy ziele.

Wąż jest symbolem wiedzy tajemnej.

Wąż jest symbolem nieśmiertelności.

Wąż jest symbolem władzy.

Wąż jest symbolem szatana.

7. Przekształć zdania ze strony czynnej na bierną. Określ, jaką funkcję przyjęło dopełnienie w utworzonych wypowiedzeniach.

- Gollum zgubił pierścień.
- Bilbo znalazł zgubę.
- Stwór z jaskini zaproponował pojedynek na zagadki.
- Hobbit podjął wyzwanie.
- Odgadł wszystkie łamigłówki.

8. Połącz czasowniki z rzeczownikami tak, aby utworzyć związki wyrazowe. Dowiesz się, z kim lub z czym walczyli bohaterowie przedstawieni na zdjęciach. Określ przypadek każdego dopełnienia.

Dawid	**Neo**	**św. Jerzy**	**Michał Wołodyjowski**
			
wątpił	**podlegał**	**przestrzegał**	**słuchał**
Gandalf	**Don Kichot**	**Biała Czarownica**	**Luke Skywalker**
			
brzydził się	**wstydził się**	**opowiadała**	**ingerował**
Agent Smith	**wiatraki**	**Aslan**	**smok**
			
prawu	**przed znajomymi**	**o krainie**	**zasad**
Kmicic	**Goliat**	**Balrog**	**Darth Vader**
			
rozkazu	**w zwycięstwo**	**kłamstwem**	**w sprawy rodzinne**

9. Przekształć wypowiedzenia twierdzące na przeczące. Określ w każdym zdaniu przypadek dopełnienia. Uzupełnij wniosek.

- Ziemię otoczyły latające spodki Marsjan.
- Kosmici sieją zniszczenie.
- Zielone stwory wywołują strach.

Dopełnienie występujące w zdaniu twierdzącym w [?], w zdaniu zaprzeczonym najczęściej przyjmuje formę [?].

Różne miejsca odwiedzamy i atrakcje przedstawiamy

Rodzaje okoliczników

1. Wskaż zaimki wykorzystane do utworzenia pytań z geografii, historii i języka. Wybierz z ramki właściwe odpowiedzi na pytania. Powiedz, jakich okoliczników użyli odpowiadający.

• **cicho** • **dziesięć wieków** • **na biegun południowy** • **od 1582 roku** • **na cebulę** • **w Wenecji** • **w XVI wieku** • **z Europy do Chin** • **z otwartymi ramionami**

GEOGRAFIA

- Gdzie się znajduje plac św. Marka?
- Którędy prowadził Jedwabny Szlak?
- Dokąd dotarł Amundsen?

HISTORIA

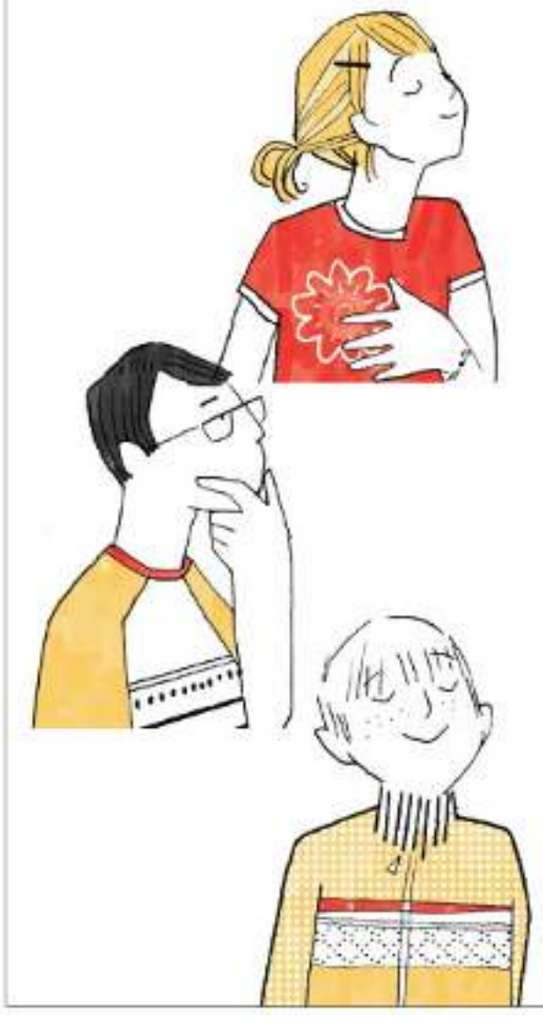
- Kiedy się odbył hołd pruski?
- Jak długo budowano Wielki Mur Chiński?
- Odkąd obowiązuje kalendarz gregoriański?

JĘZYK

- Jak jest, kiedy mówimy „jak makiem zasiał”?
- Jak się ubrał ktoś, kto założył kilka warstw odzieży?
- Jak przyjmuje gości człowiek serdeczny i towarzyski?

Klucz do odpowiedzi

Litwa – 7 okoliczników
Krym – 8 okoliczników
Rumunia – 9 okoliczników

2. Policz okoliczniki, a dowiesz się, dokąd pojadą zwycięzcy programu.

Wyruszę śladami Adama Mickiewicza. Zabiorę ze sobą tomik jego wierszy. Spróbuję się wspiąć na skałę Judahu. W Bakczysaraju spędzę jeden dzień. Zwiedzę pałac chanów, a potem w skalnym miasteczku Czufut-Kale przejdę drogą nad przepaścią. W kolejnym dniu w Bałakławie odwiedzę ruiny zamku. Zamierzam zwiedzić ?

Ja też lubię Mickiewicza, ale pojadę na północ. Ze wzgórza Giedymina zobaczę inne miejsca związane z poetą: uniwersytet, w którym studiował, dom, w którym mieszkał. Teraz jest tu muzeum poświęcone poecie. Obejrzę ekspozycję. Mamy zamówiony obiad w restauracji nazwanej jak epopeja wieszcza. Później pojedziemy do Kowna, gdzie Mickiewicz podjął pracę nauczyciela.
Ja wybieram się ?

Polecę tam samolotem. Dotrę szybciej. Potem będziemy się przemieszczać autobusem. Przejedziemy przez Transylwanię. Mam zamiar podróżować szlakiem hrabiego Drakuli. To postać fikcyjna z dziewiętnastowiecznej powieści, ale pierwowzorem bohatera książki był okrutnik, który rządził na Wołoszczyźnie w XV wieku.
Planuję wyjazd do ?

3. Powiedz, jakimi częściami mowy zostały wyrażone okoliczniki. Wskaż wyrazy przez nie określane.

W zoo w Pekinie panda,
o pięknym imieniu Wanda,
co roku w swe urodziny
mawiała do gości: – Chiny
nazwane są Państwem Środka
i nie jest to żadna plotka,
bo właśnie **w Chinach przez lata**
znajdował się pępek świata. [...]

W tłoku, lecz z mieczem u boku,
drepczę **po wyspie** Sikoku,
i **wkoło** jest wiosna i śnię,
że **wszędzie** zakwitły wiśnie.

Ludzie w Indiach to nie są Indianie,
lecz Hindusi, i **tak** już zostanie.
Taki Hindus wciąż **w tłoku** żyć musi,
bo rodaków ma miliard. Hindusi
dość **spokojnie** więc żyją, **bez zwady**,
bo ze zwadą nie daliby rady. [...]

fragmenty wierszy Łukasza Dębskiego z tomu *Wierszownik z podróży dookoła świata*

W wierszach jest osiem okolicz**ników** wyrażonych ?, trzy okoliczniki wyrażone ?, jeden okolicznik wyrażony ?.

Przypomnij sobie!

Okolicznik to część zdania, która informuje o **okolicznościach** związanych z wykonywaniem czynności lub przebiegiem stanu, m.in. o czasie, miejscu, sposobie, np. ***dzisiaj*** *wyjeżdża, wyjeżdża* ***do Grecji***, *będzie się* ***tam świetnie*** *bawić.*

Okolicznik najczęściej jest wyrażony **przysłówkiem**, **zaimkiem przysłownym** lub **wyrażeniem przyimkowym**, np. ***dobrze*** *wybrała,* ***tak*** *zaplanował, zamieszkają* ***w pobliżu Akropolu.***

Okolicznik **miejsca** odpowiada na pytania: **gdzie?, dokąd?, skąd?,** np. *pojadą* ***do znajomych.***	Okolicznik **czasu** odpowiada na pytania: **kiedy?, od kiedy?, do kiedy?**, np. *wyruszą* ***wkrótce.***	Okolicznik **sposobu** odpowiada na pytania: **jak?, w jaki sposób?,** np. *przyjęto ich* ***serdecznie.***

Przyszedłem pożyczyć plecak.

Przyszedłem odebrać paszport.

Jadę zdobyć Mount Everest.

Płaczę z żalu.

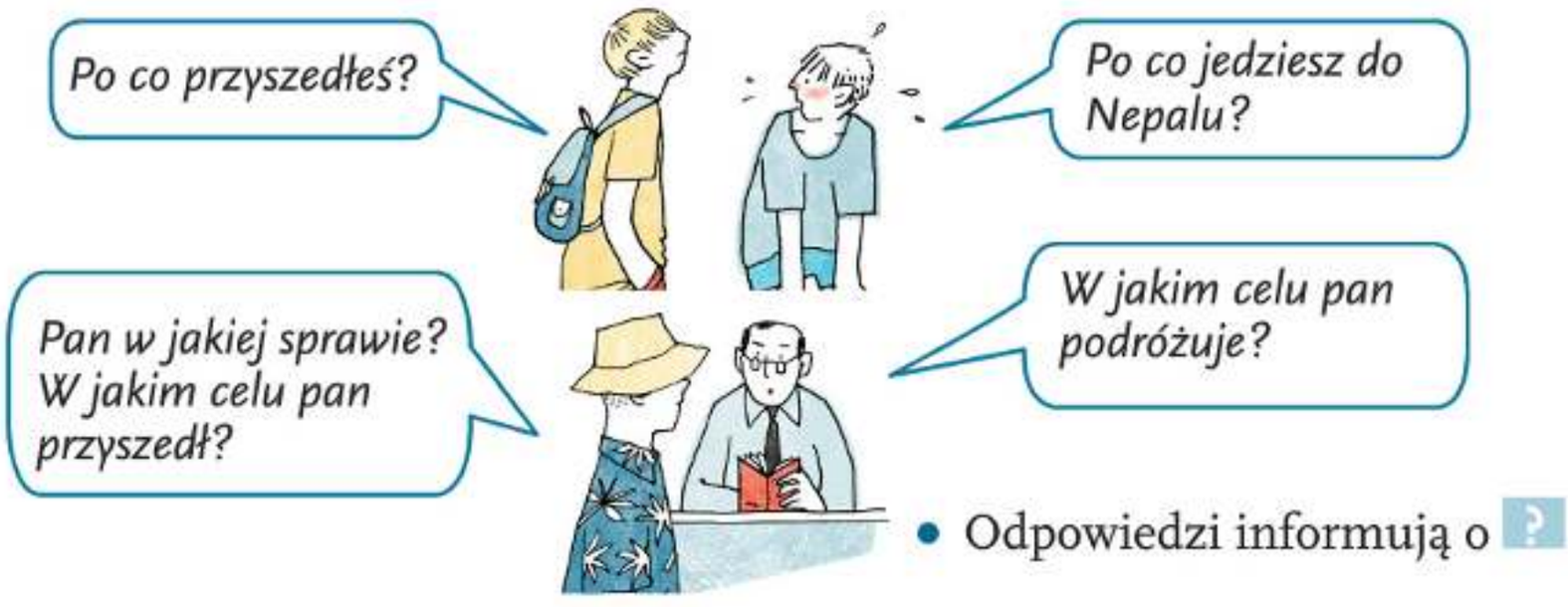
Podróżuję w celach turystycznych.

Zrobiłem to ze wściekłości.

Właśnie dlatego nie mogłem nawet zadzwonić.

Nie wszedłem na szczyt z powodu choroby.

4. Dopasuj odpowiedzi do poniższych pytań. Wskaż słowa, które informują o celu lub wyjaśniają przyczynę. Uzupełnij zapisy pod rysunkami.

• Odpowiedzi informują o ?

• Odpowiedzi informują o ?

5. Wskaż okoliczniki wyrażone rzeczownikami lub zaimkami.

• dla ułatwienia podano pytania pomocnicze • przyszedł do niego po radę • wyjechał na urlop • cieszymy się na myśl o wakacjach • zaniósł aparat do naprawy • przyszedł porozmawiać • poszła to zobaczyć • zrobiła to dla zabawy • przyjechał zarobić • idź spać • pójdę odebrać swoje • idź to kupić • dlatego odmówił • wyszedł odetchnąć • stąd lawina próśb • chodzi za pracą

Zapamiętaj!

Okoliczniki informują również o przyczynie i celu czynności, stanu.

Okolicznik celu odpowiada na pytania: **po co?, w jakim celu?**, np. *przebrał się **dla niepoznaki**.*

Okolicznik przyczyny odpowiada na pytania: **dlaczego?, z jakiej przyczyny?**, np. *stało się tak **wskutek nieporozumienia**.*

Okoliczniki te mogą być wyrażone:

wyrażeniem przyimkowym, np. *wyjechał **na urlop**;*

czasownikiem w bezokoliczniku, np. *przyjechał **odpocząć**;*

rzeczownikiem, np. *powiedział to **żartem**;*

zaimkiem przysłownym, np. ***stąd** ich śmiech.*

6. Przejdź wskazane trasy labiryntu, a dowiesz się, gdzie można obejrzeć ciekawe obiekty architektoniczne.

Trasa okolicznika miejsca prowadzi do Rzymu.

Trasa okolicznika czasu prowadzi do Londynu.

Trasa okolicznika sposobu prowadzi do Brukseli.

Trasa okolicznika celu prowadzi do Pragi.

Trasa okolicznika przyczyny prowadzi do Wiednia.

Mieszka w mieście. Przechodzień przyszedł mu na pomoc. Przypomniał im to Szedł szybko. Potrafił się lat z niego strumieniami. Pochodził od mrozu. Drżał z zimna. Poczerwieniał od ku przestrodze. Wynajmował Mieszka tu już rok. Mieszkanie wygodnie. Szedł przez godzinę. Mieszkanie w centrum. Potrafił go przez nieuwagę. Zatrzymał się dla zabawy. Zatrzymał się na zakupy. Szedł na spotkanie. Wybrał się na zakupy. Spacerował podczas deszczu. Szedł ulicami. Zatrzymał się z powodu zadyszki. Zatrzymał się na sekundę. W tym tygodniu spotka się z nią. Zatrzymał się na rogu. Odpoczął w kawiarni. Tu i ówdzie widać było promienie zachodzącego słońca. Zatrzymał się nagle. Ktoś odezwał się cicho do niego. Słuchał w milczeniu. Wróci przed północą. Odpowiedział uprzejmie. Mieszka z babcią z powodu jej choroby.

Hundertwasserhaus

Złota Uliczka

Schody Hiszpańskie

Tower

Manneken Pis

7. Sprawdź, co zobaczyli turyści. Przyporządkuj ich wypowiedzi do zdjęć obiektów zgodnie ze wskazówkami.

świątynia Borobudur na Jawie – okolicznik celu wyrażony bezokolicznikiem

świątynia Itsukushima w Japonii – okolicznik przyczyny będący wyrażeniem przyimkowym

Świątynia Inskrypcji w Palenque w Meksyku – okolicznik celu będący wyrażeniem przyimkowym

Wybrałem się na konną przejażdżkę.

Fotografowałam dla przyjemności.

Przyjechałam medytować.

8. Wymyśl pytania, które dziennikarz mógłby zadać młodemu turyście podczas wywiadu na temat wycieczki.

Uczniowie Szkoły Podstawowej nr 1 w Radzyminie pojechali do Hiszpanii w nagrodę za stworzenie projektu parku rozrywki. Byli tam prawie tydzień. Objechali ten kraj dookoła. Zatrzymywali się w różnych miejscowościach. Trzy dni spędzili w Madrycie. Jednak najbardziej podobała im się Barcelona z powodu wizyty w parku Güell. Park-miasto zaprojektował na początku XX wieku słynny architekt Antonio Gaudi. Prace przy budowie trwały kilkanaście lat, do roku 1914. Projekt nie został dokończony z powodów finansowych. Kilka lat później władze miejskie wykupiły teren, żeby przekształcić go w park publiczny. Uczniowie weszli tam zobaczyć długą, wijącą się ławkę ozdobioną odłamkami szkła i ceramiki. Wszyscy wrócili do kraju zadowoleni i pełni wrażeń.

9. Uzupełnij podanymi okolicznikami pozdrowienia napisane przez wycieczkowiczów.

• **ciekawie** • **na narty** • **po powrocie** • **przed północą** • **rano** • **teraz** • **w meczecie** • **w Morzu Śródziemnym** • **wieczorem** • **z fascynacją** • **z powodu upałów** • **zobaczyć**

Pozdrowienia z Granady
Wczoraj ? pojechałem ? w góry Sierra Nevada, a po południu kąpałem się ?.

Pozdrowienia z Sewilli
Dotarliśmy tu dopiero ?. Jutro pójdziemy ? arenę walk byków. ? będziemy oglądać pokaz flamenco.

Pozdrowienia z Kordoby
Pierwszy raz w życiu byłam ?. ? patrzyłam na las kolumn. ? jest to katedra chrześcijańska.

Pozdrowienia z Madrytu
Jestem zmęczona ?, które tu panują, ale przewodnik ? opisuje stolicę. Opowiem ci wszystko ?.

10. Napisz o swojej wymarzonej podróży. Użyj różnorodnych okoliczników.

Teatromania receptą na zdania*

Analiza zdania pojedynczego

1. Sprawdź, do jakich teatrów wybrały się osoby podążające poszczególnymi trasami.

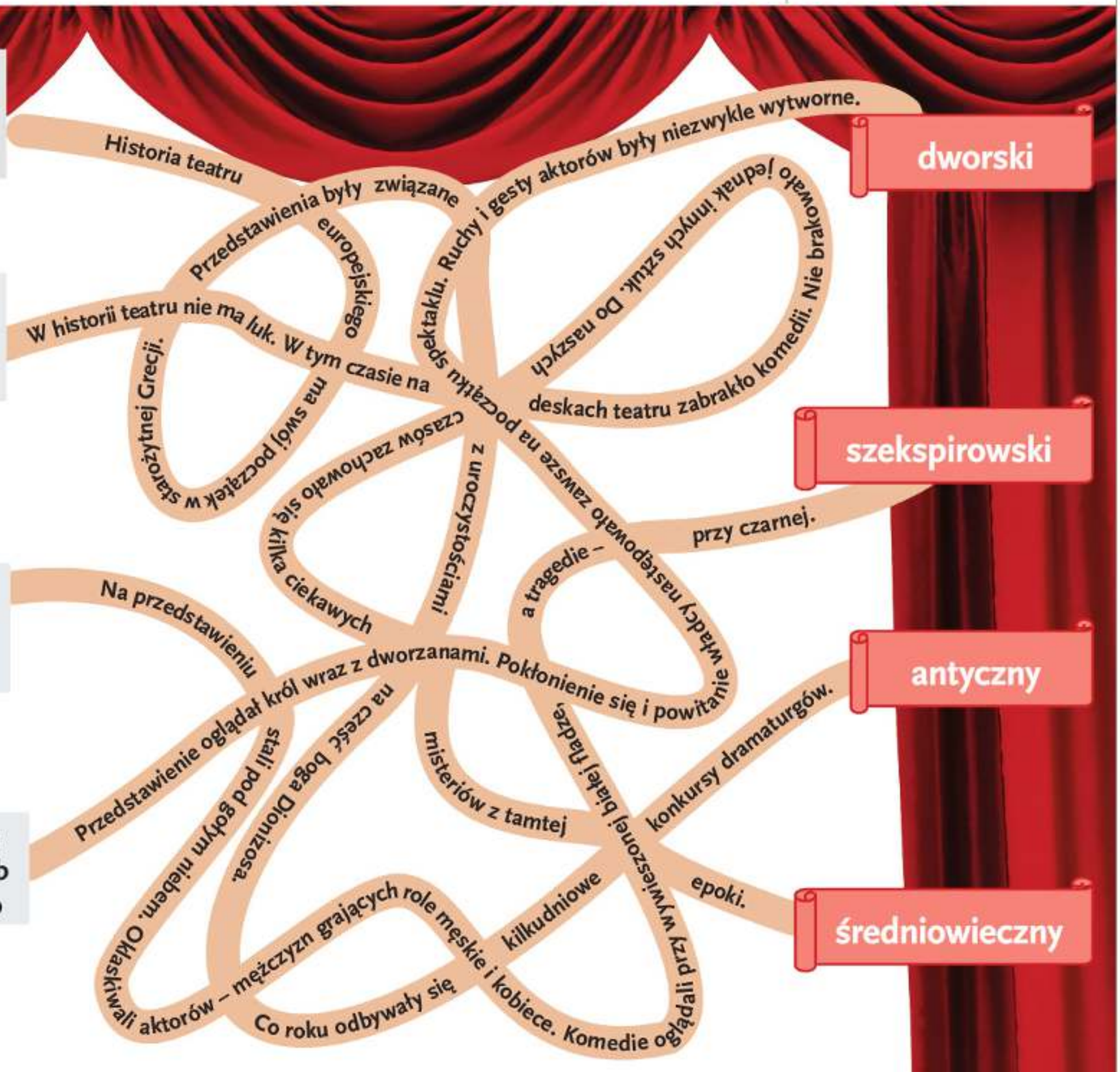
* **teatromania** – zamiłowanie do teatru.

trasa podmiotu gramatycznego

trasa podmiotu logicznego

trasa podmiotu domyślnego

trasa podmiotu szeregowego lub towarzyszącego

Słowniczek

dramaturg – twórca dramatów, czyli utworów przeznaczonych do wystawienia na scenie.

Klucz do odpowiedzi

– 6 zdań z orzeczeniem imiennym, 7 z orzeczeniem czasownikowym

– 6 zdań z orzeczeniem imiennym, 8 z orzeczeniem czasownikowym

– 6 zdań z orzeczeniem czasownikowym, 9 zdań z orzeczeniem imiennym

2. Policz zdania z orzeczeniami czasownikowymi i z orzeczeniami imiennymi, a dowiesz się, jak wyglądał arlekin – charakterystyczna postać z osiemnastowiecznej komedii ludowej, zwanej komedią dell'arte.

Grali w charakterystycznych maskach.

Poliszynel był złośliwym garbusem.

Dla tego gatunku charakterystyczna jest błaha treść.

Zyskała ogromną popularność.

Utrwaliły się pewne komiczne typy postaci.

Komedia dell'arte powstała we Włoszech.

Doskonalił swoje umiejętności.

Został uzbrojony w drewniany miecz.

Arlekin był sprytnym i dowcipnym bohaterem.

Teksty były tworzone stosownie do sytuacji.

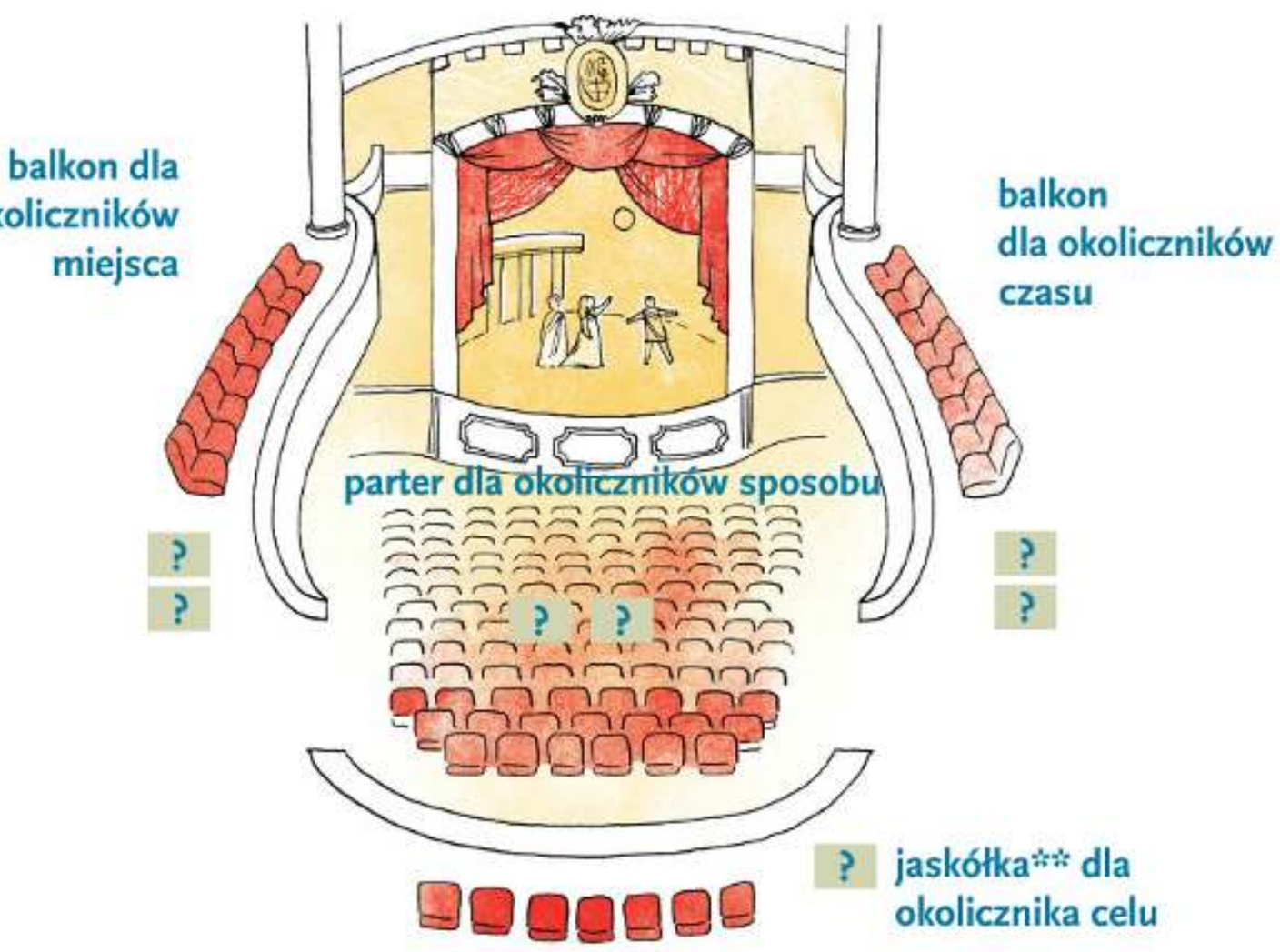
Aktorzy improwizowali.

Każdy aktor grał przez całe życie tę samą rolę.

Kapitan stał się znakiem żołnierza samochwały.

3. Przyporządkuj odpowiednim miejscom na widowni podane okoliczniki, powiązane z czasownikiem ***grał***.

- **na scenie**
- **z pasją**
- **efektownie**
- **przez godzinę**
- **dla sławy**
- **z potrzeby serca**
- **wieczorem**
- **w teatrze**
- **dla pieniędzy**
- **z konieczności**

* **foyer** (czytaj: fłaje) – pomieszczenie obok widowni teatralnej, w którym publiczność gromadzi się podczas przerw.

** **jaskółka** – najwyższy balkon w teatrze.

4. Wyszukaj zdania, w których znajdują się dwa dopełnienia. Zapisz kolejno litery wyróżnione w tych wypowiedzeniach i odczytaj hasło – nazwę przerwy między aktami przedstawienia teatralnego.

Miał ogromny talent aktorski.
Często sprawiał widzom niespodzian**ki**.
Wypowiadał swoje kwe**st**ie w sposób niezwykły.
Ukazywał burzę namiętności bohat**era**.
Raczej wolę komedię od **tra**gedii.
To a**kt**or przekonał mnie do tej sztuki.

5. Policz przydawki w poniższych notkach, a dowiesz się, kogo one dotyczą.

- Był aktorem, śpiewakiem, reżyserem, autorem sztuk scenicznych. Jednak przede wszystkim jest znany jako ojciec teatru polskiego. Przyczynił się do ożywienia życia teatralnego w osiemnastowiecznej Polsce.
- Był wszechstronnym artystą dramatycznym, poetą, malarzem, architektem. Wszyscy jednak kojarzą go ze sztuką *Wesele*. Często przywoływane są jego słowa: „Teatr swój widzę ogromny".
- Był aktorem, reżyserem, dyrektorem teatru. Zasłynął jako mistrz charakteryzacji. Publiczność zapamiętała go przede wszystkim jako Starego Wiarusa. Krążyło o nim wiele żartów i anegdot. Mówiono, że dla niego najważniejsze są oklaski widowni. Na scenie występował do końca życia.

Klucz do odpowiedzi

Stanisław Wyspiański
– 5 przydawek

Wojciech Bogusławski
– 7 przydawek

Ludwik Solski
– 6 przydawek

Przypomnij sobie!

Wyrazy w zdaniu łączą się w związki wyrazowe.

Podmiot i orzeczenie tworzą **związek główny**, np. *widzowie oglądali*.

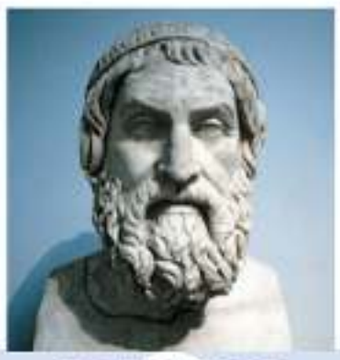
Pozostałe związki wyrazów to **związki poboczne**, np. *młodzi widzowie, oglądali sztukę, oglądali z zainteresowaniem*.

Związki wyrazowe w zdaniu można przedstawić za pomocą **wykresu**, aby pokazać, w jakie grupy się łączą wyrazy oraz które z tych wyrazów są określane, a które – określające.

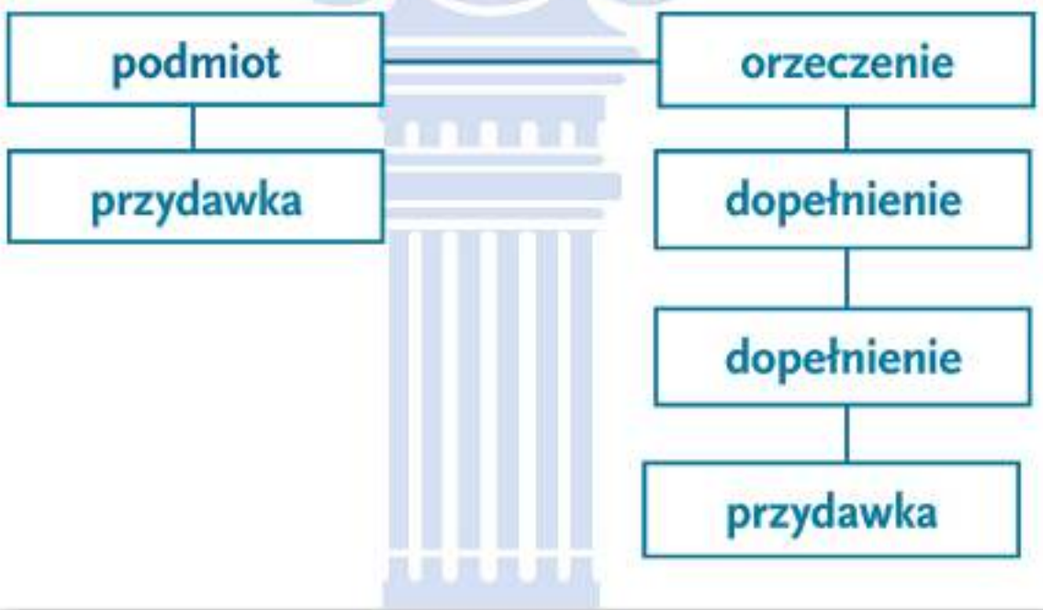
Młodzi widzowie z zainteresowaniem oglądali sztukę.

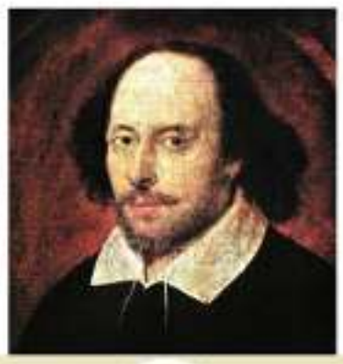

6. Dopasuj zdania do schematów, a poznasz tytuły dzieł wielkich dramaturgów.

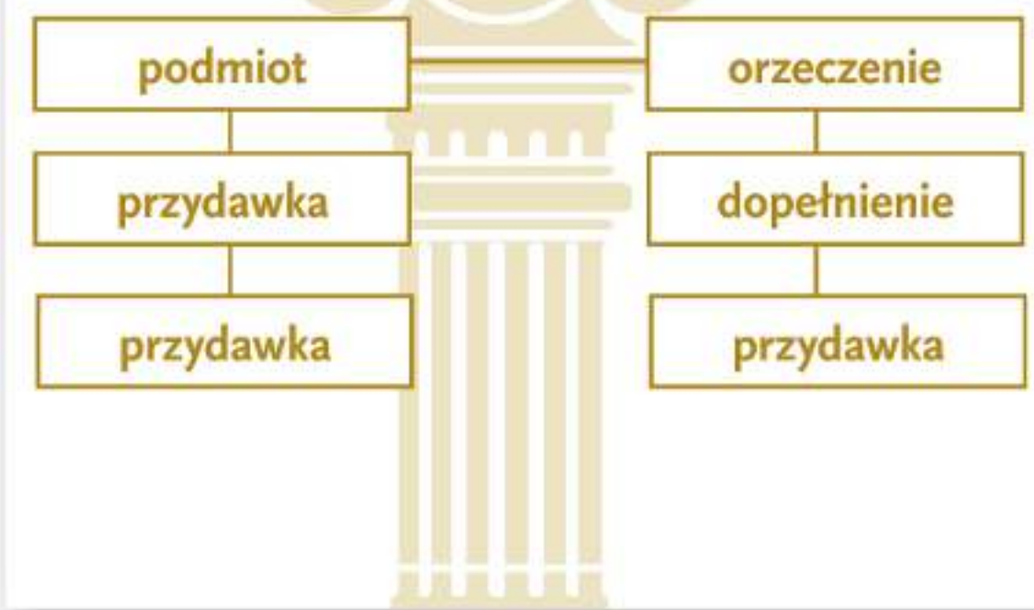

SOFOKLES

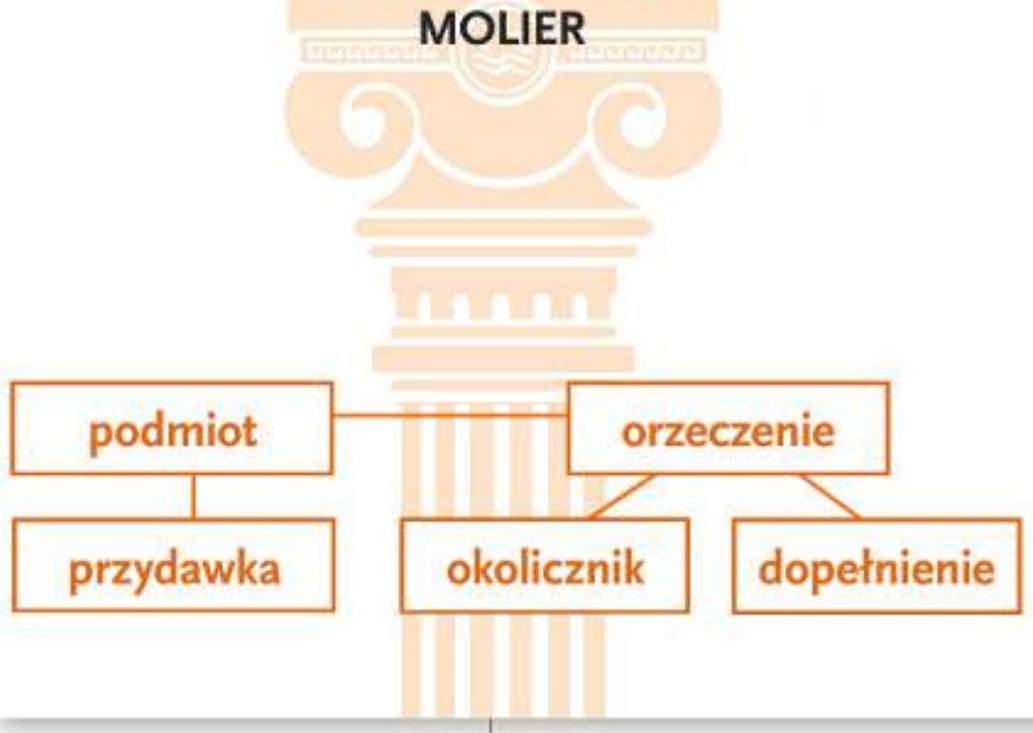

WILLIAM SZEKSPIR

MOLIER

ANTONI CZECHOW

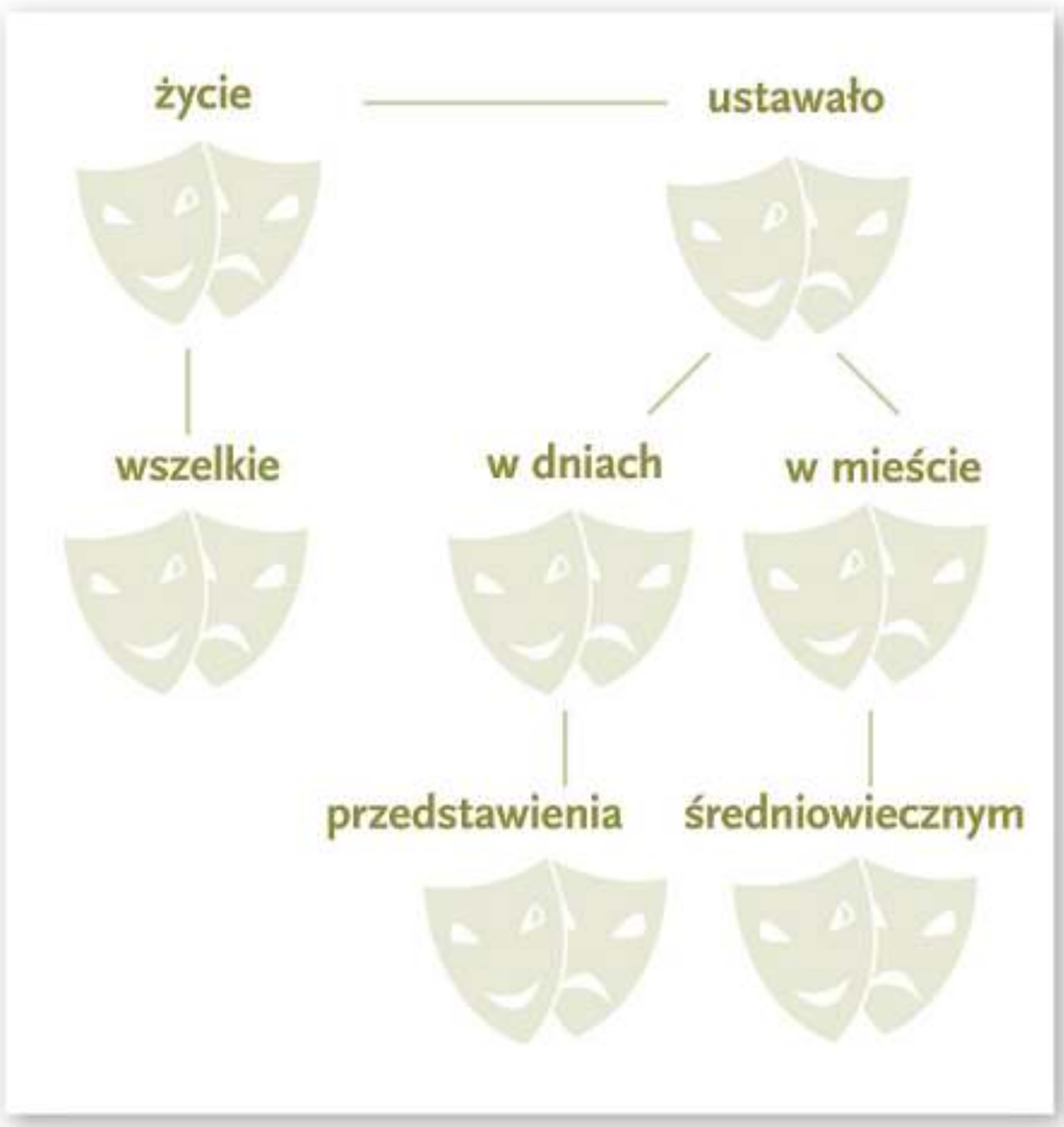

Skąpiec – Szkatułka z pieniędzmi zawsze była dla niego najważniejsza.
Wiśniowy sad – Właścicielka ziemska powraca z zagranicy do swego majątku.
Hamlet – Syn zmarłego króla jest zgorszony postępowaniem matki.
Antygona – Despotyczny władca nie pozwolił pochować zwłok zdrajcy.

7. Nazwij wszystkie części zdania przedstawione na wykresach. Zadaj pytania, na które odpowiadają wyrazy określające. Podaj zdania, zachowując w każdym odpowiednią kolejność słów.

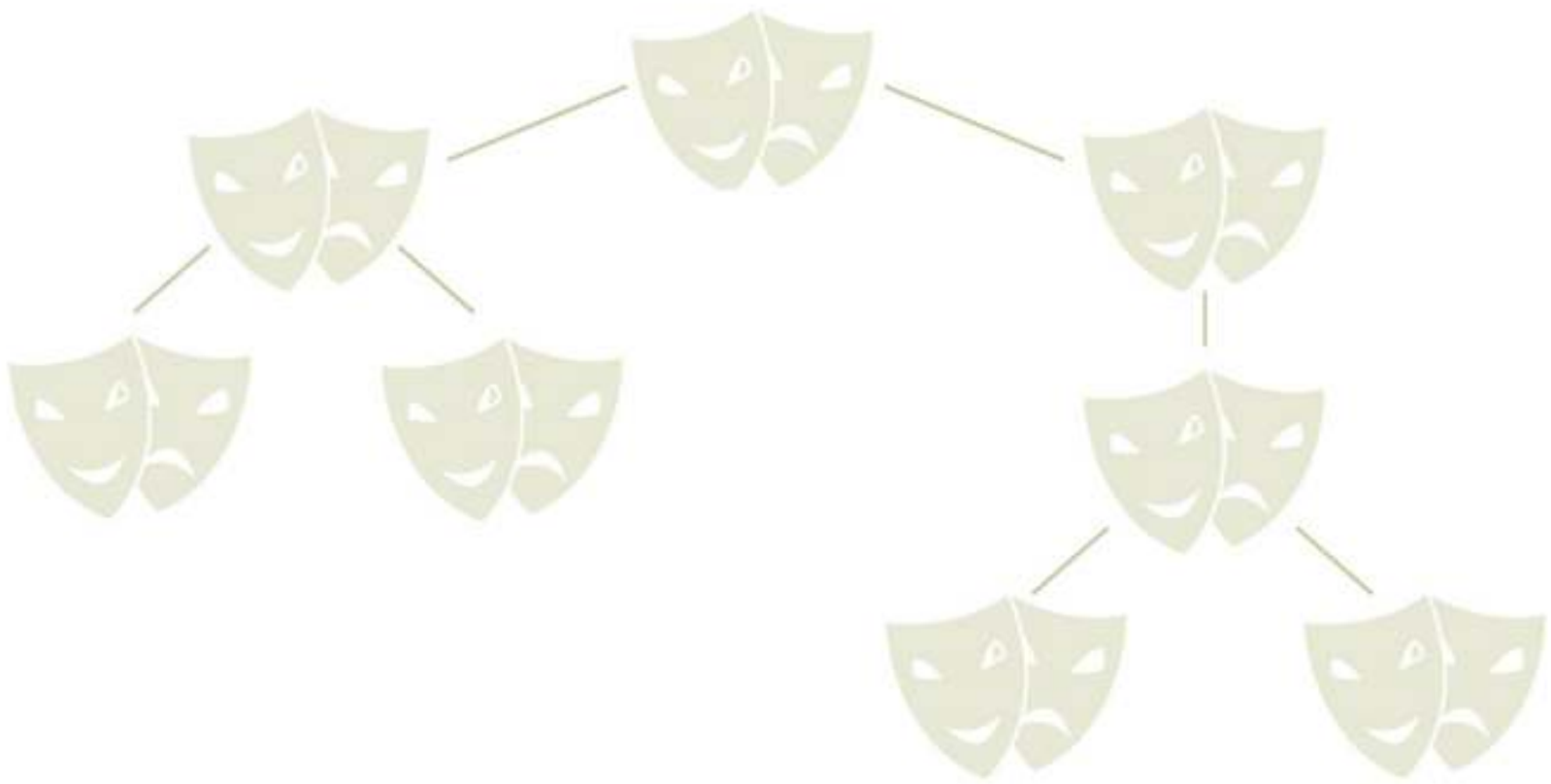

8. Przerysuj do zeszytu poniższe wykresy i uzupełnij je nazwami wszystkich części zdania.

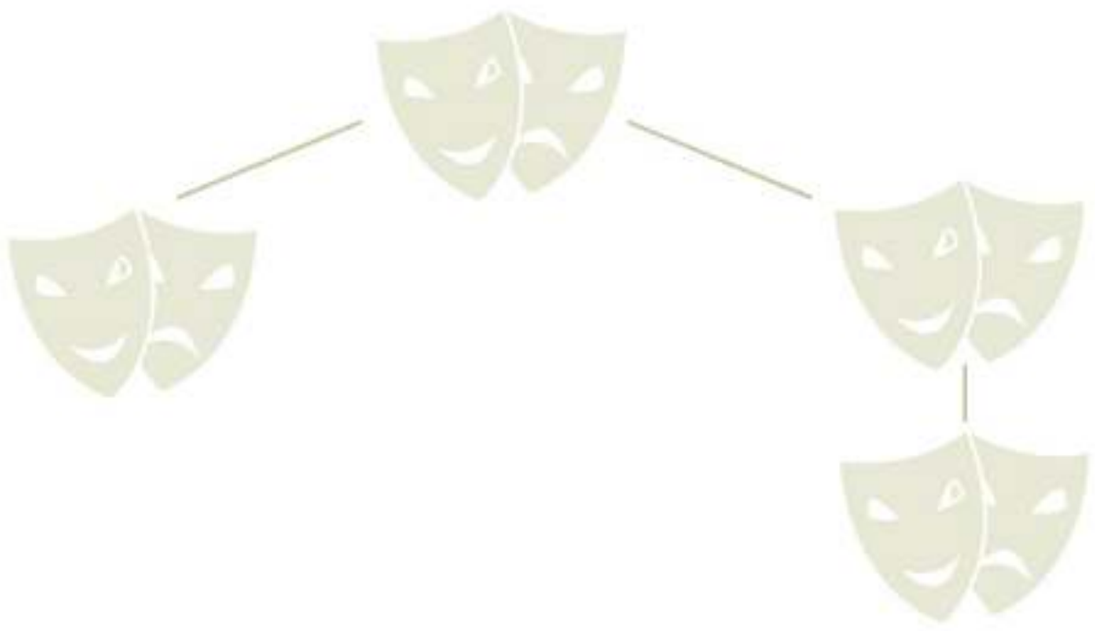
- Po odsłonięciu kurtyny na scenie pojawiają się przebrani i umalowani aktorzy.

- W rażącym blasku reflektorów wyglądają jak postacie z innego wymiaru rzeczywistości.

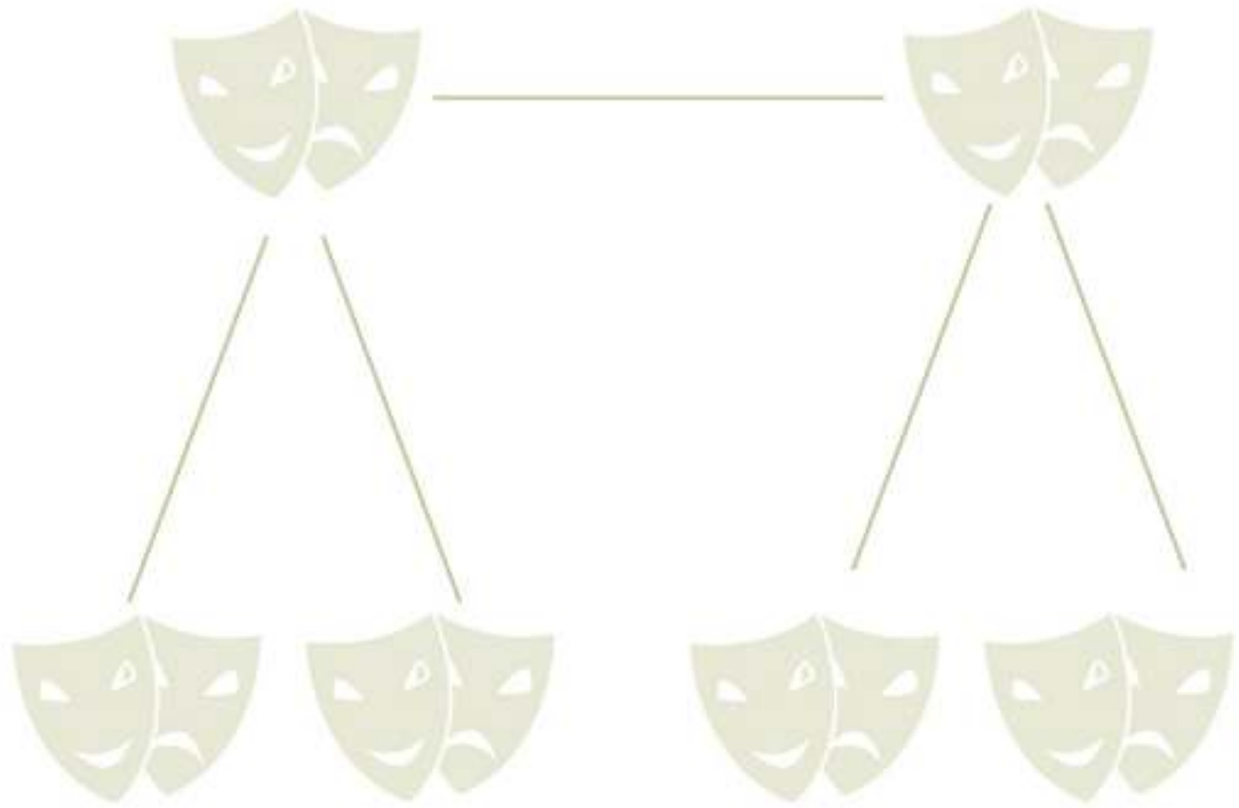

- Toczą między sobą udawane pojedynki.

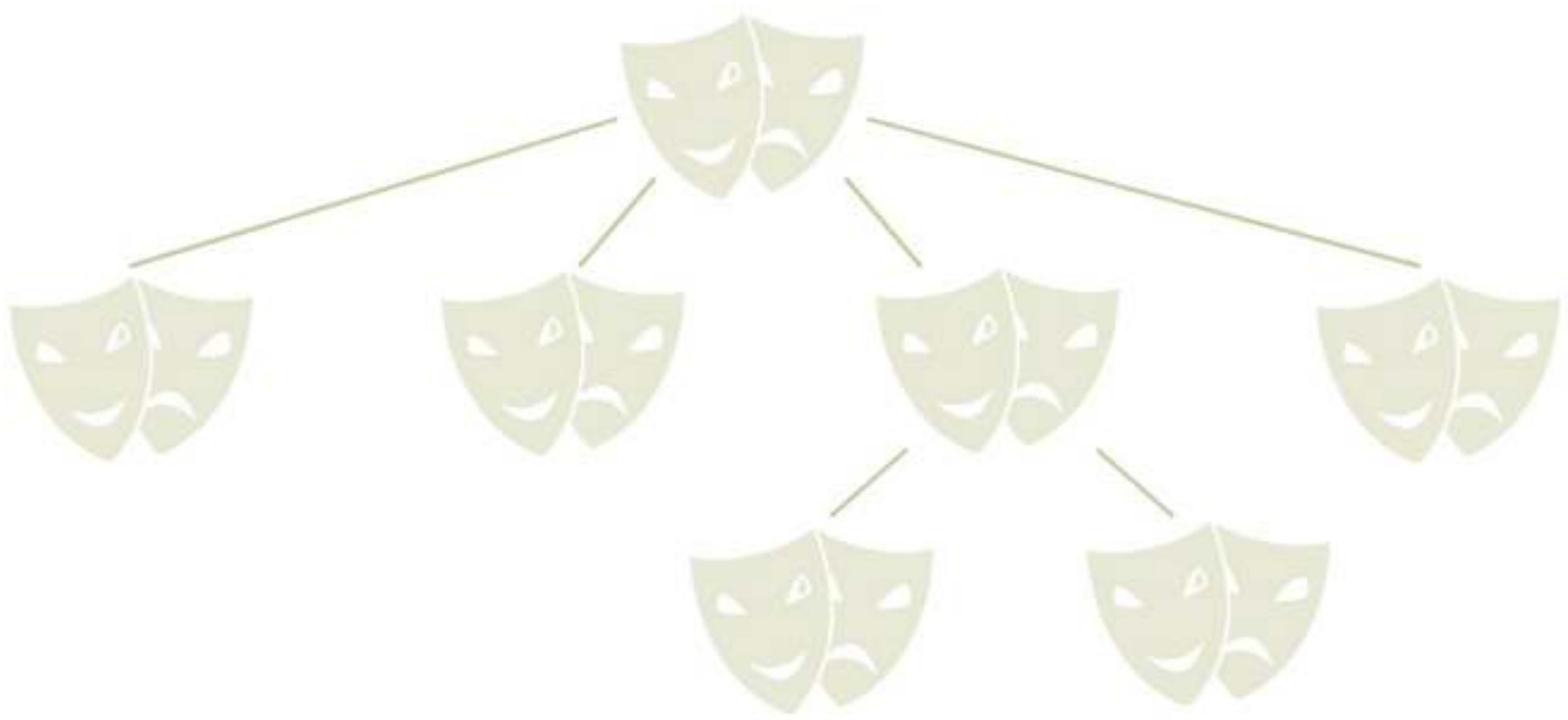

- Mówią cudzymi słowami.

- Ta dziwna historia powtarza się w teatrze co wieczór.

- Po przedstawieniu, w garderobach zrzucają z siebie tę drugą skórę.

9. Narysuj wykresy podanych zdań. Podpisz wszystkie części zdania i zapisz pytania, na które odpowiadają.

- Wczoraj mój brat wraz z koleżanką wybrali się na przedstawienie do teatru.
- Bardzo podobały im się wyrazista muzyka i stylowe dekoracje.
- Mnie zabrakło szczęścia.
- Nie mogłam pójść do teatru z powodu zwykłej grypy.
- Brat w trzech zdaniach przedstawił mi treść sztuki.
- Na zajęciach koła teatralnego zaproponuję wszystkim wizytę w teatrze.

Na ekranie – zdanie

Zdania podrzędnie złożone

1. Z podanych zdań składowych utwórz logiczne wypowiedzenia.

horror

western

kryminał

melodramat

Kiedy się na ekranie pojawia szeryf, | **żeby zbadać ślady przestępstwa.**

złoczyńcy nie mają szans. | **ogarnie cię przerażenie.**

Opowiada o miłości, | **która jest trudna lub niemożliwa do spełnienia.**

Jeżeli zobaczysz na ekranie tego wampira, | **Przybył na miejsce zbrodni,**

- **gdzie toczy się akcja**
- **kiedy był młody**
- **kto wymyślił taką scenerię**
- **w którym spotykają się bohaterowie**

2. Wskaż zdania składowe, do których dodane są informacje uzupełniające ich treść.

James Bond jest postacią, którą stworzył angielski pisarz Ian Fleming. Agent 007 przypomina bohatera z krainy snu, bo żadna ludzka istota nie byłaby zdolna do takich wyczynów jak on. Różni się od innych tym, że jest wyjątkowo inteligentny. Ma wiedzę, którą imponuje wszystkim. Wielbiciele serii z agentem 007 wiedzą też, że James Bond to okaz zdrowia. Badania prowadzone przez amerykańskich naukowców udowodniły, że prawie każdy dorosły widział przynajmniej jeden film z agentem 007. Choć zazdrościmy Bondowi przygód i życiowego powodzenia, niewielu chciałoby wejść w jego rolę.

3. Dodaj do podanych wypowiedzeń zdania składowe zapisane na marginesie.

- Zamek, ? , ma mnóstwo zakamarków.
- Miejsce, ? , leży na skraju przepaści.
- Ten, ? , powinien dostać Oscara.
- Przed laty, ? , wyszukał to miejsce.

4. Zadaj pytania, na które odpowiadają wyróżnione zdania składowe.

Zapamiętaj!

Zdanie złożone, w którym jedno zdanie składowe jest określane przez drugie, nazywamy **zdaniem złożonym podrzędnie**, np. *Rozmawiali o filmie,* (o którym?) *który został nagrodzony.*

Zdanie określane to **zdanie nadrzędne**, zdanie określające jest **zdaniem podrzędnym**.
W zdaniu złożonym podrzędnie zdania składowe oddzielamy przecinkami.

(1) *Nakręcił tę adaptację*, **(2)** *ponieważ chciał przedstawić swoją wizję.*
zdanie nadrzędne **zdanie podrzędne**

Wykres zdania:

(1) *Kiedy zaczynał pracę nad filmem*, **(2)** *nie spodziewał się takiego sukcesu.*
zdanie podrzędne **zdanie nadrzędne**

Wykres zdania:

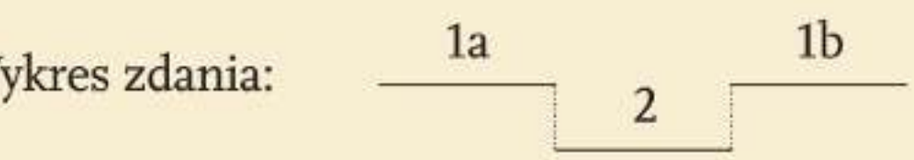
Zdanie podrzędne może być wplecione w zdanie nadrzędne. Takie zdanie oddzielamy przecinkiem z obu stron.

zdanie nadrzędne

(1a) *Nagroda*, **(2)** *którą otrzymał*, **(1b)** *była wielkim wyróżnieniem.*

zdanie podrzędne

Wykres zdania:

5. Dodaj zdania składowe, które będą odpowiadać na pytania podane w nawiasach.

Główna nagroda festiwalu filmowego Złote Lwy Gdańskie

6. Wskaż zdania podrzędnie złożone.

- Oprócz Złotych Lwów jurorzy przyznają nagrodę specjalną.
- Jest to nagroda wręczana najlepszym filmom, które miały premierę w minionym roku.
- Festiwal początkowo odbywał się w Gdańsku, ale potem przeniesiono go do Gdyni.
- Niedawno została zmieniona nazwa festiwalu.
- Mimo że zmieniono nazwę, nie zmienił się charakter festiwalu.
- Chociaż nastąpiła zmiana miejsca festiwalu, pozostano przy tej samej figurce.
- Filmy Krzysztofa Kieślowskiego trzy razy zdobyły główną nagrodę i jest to rekord w historii festiwalu.
- Jeżeli chcesz zobaczyć gwiazdy polskiego filmu, wybierz się we wrześniu do Gdyni.
- Statuetki są wykonane z brązu.
- Nazwa statuetki nawiązuje do symbolu Gdańska, gdzie początkowo odbywały się festiwale.

7. Dopasuj wypowiedzenia do wykresów.

a. Jeżeli chcesz określić gatunek filmowy, zwróć uwagę na temat, postacie, czas i miejsce akcji, scenografię i rekwizyty, a także na oczekiwany sposób reakcji widza.
b. Kiedy masz ochotę się pośmiać, obejrzyj komedię.
c. Ten, kto lubi dreszczyk emocji, wybierze się na film sensacyjny.
d. Film, którego akcja toczy się w kosmosie, należy do gatunku science fiction.
e. W horrorach pojawiają się duchy, potwory i inne przerażające postacie, gdyż podczas oglądania tych filmów widz powinien się bać.
f. Gatunek filmowy jest niekiedy trudny do określenia, gdyż twórcy swobodnie łączą w jednym dziele elementy charakterystyczne dla różnych typów.

8. Przekształć poniższe zdania. Wyróżnione wyrazy zastąp zdaniem podrzędnym.

- Producent przewidywał **wyróżnienia dla filmu.**
- **Po zakończeniu premierowej projekcji** gratulował twórcom.
- Zapytał reżysera **o przepis na sukces.**
- Wymyślam sceny **przy muzyce.**
- Kiedy pomyśli pan **o następnym filmie**?

9. Uzupełnij wypowiedzenia przecinkami i zapisz je w zeszycie.

- Filmy kostiumowe to takie dzieła w których stroje mają bardzo duże znaczenie.
- Jeżeli chcesz zobaczyć sceny efektownych pojedynków wypożycz film płaszcza i szpady.
- Akcja filmów historycznych nie zawsze jest kręcona tam gdzie niegdyś rozgrywały się autentyczne wydarzenia.
- Żeby nakręcić superprodukcję potrzeba milionowego budżetu.

10. Napisz opinię o filmie, który ostatnio oglądałeś/oglądałaś. Użyj kilku zdań złożonych podrzędnie.

Melomani są wzywani*

Zdania współrzędnie i podrzędnie złożone

* **meloman** – miłośnik muzyki.

Edgar Degas (czytaj: edgar dega), ***Niebieskie tancerki***

* **opera buffa** – opera o lekkiej, zabawnej treści.

1. Wskaż zdania złożone współrzędnie. Wypisz z nich kolejno wyróżnione litery i odczytaj hasło – nazwę tekstu słownego opery lub literacko opracowanej treści baletu.

- Opera jest widowiskiem scenicznym, które łączy w sobie muzykę, słowo, plastykę, ruch, grę aktorską.
- Opera składa się zazwyczaj z kilku aktów, a te są podzielone na sceny.
- W balecie dominuje taniec, więc historia baletu jest tak naprawdę historią tańca.
- Za pierwsze widowisko baletowe niektórzy uznają *Komiczny balet królowej* z XVI wieku, ale jest to mylne przeświadczenie.
- Miłośnicy baletu rosyjskiego najczęściej oglądają *Jezioro łabędzie* Piotra Czajkowskiego albo wybierają *Ognistego ptaka* z muzyką Igora Strawińskiego.
- Jeżeli ktoś chciałby poznać jedną z najsłynniejszych polskich oper, powinien zobaczyć *Halkę* Stanisława Moniuszki.

2. Sprawdź, na jakie przedstawienia wybierają się melomani. Dopasuj postacie do biletów do opery.

Orfeusz *Claudia Monteverdiego*	***Miłość do trzech pomarańczy*** *Siergiusza Prokofiewa*	***Carmen*** *Georges'a Bizeta*	***Parsifal*** *Ryszarda Wagnera*
zdanie współrzędnie złożone przeciwstawne	**zdanie współrzędnie złożone rozłączne**	**zdanie współrzędnie złożone wynikowe**	**zdanie współrzędnie złożone łączne**

Podobają mi się opery poważne i tylko takie przedstawienia oglądam w teatrze.

Uwielbiam opery, ale czasami lubię posłuchać lekkich, melodyjnych arii.

Kupię więc bilety na operę buffa albo zaproszę cię do operetki.*

Po raz pierwszy wybieram się do opery, więc trudno mi cokolwiek powiedzieć.

3. Uzupełnij zdania spójnikami podanymi na marginesie.

- a
- albo
- albo
- ale
- ale
- i
- toteż
- więc
- zaś

• Utwór E.T.A. Hoffmanna *Dziadek do orzechów* zaintrygował Piotra Czajkowskiego, znakomitego rosyjskiego kompozytora, ? napisał on muzykę do baletu opartego na tej powieści.

• Akcja toczy się w okresie bożonarodzeniowym, ? wszyscy w domu radcy są zajęci przygotowaniami do świąt.

• Pod choinką znajduje się dziadek do orzechów, ? nikt nie chce takiego prezentu.

• Jedynie Klara jest zainteresowana tym podarunkiem ? przytula odrzuconą przez innych figurkę.

• Dziadek do orzechów zamienia się w Księcia, Klara ? zostaje Księżniczką.

• Razem udają się do Krainy Słodyczy, ? ich wędrówce towarzyszy muzyka.

• Nie pamiętam sceny przechodzenia przez Bramę Łakomczuchów, ? przypomina mi się przeprawa przez Jezioro Róż na łódce ciągniętej przez delfiny.

• ? wybiorę się do teatru na balet, ? kupię sobie płytę DVD z tym przedstawieniem.

4. Dopasuj zdania do wykresów, a dowiesz się, do których oper nawiązują te wypowiedzi.

Gioacchino Rossini (czytaj: dżiakino rossini)
Wilhelm Tell

1 → … 2 →

Giacomo Puccini (czytaj: dżiakomo puczczini)
Turandot

1 ← … 2 →

Śpiewał wiele solowych partii, ale nigdy nie wykonał arii z kurantem.

Kasi najbardziej podoba się uwertura do tej opery, więc słucha jej prawie codziennie.

Od lat śpiewają w duecie i radzą sobie doskonale.

Dostanie rolę chińskiej księżniczki albo będzie się starała o inny angaż w tej sztuce.

Giuseppe Verdi (czytaj: dżuzeppe werdi)
Aida

1 ___ … 2 ___

Stanisław Moniuszko
Straszny dwór

1 → … 2 ←

Przypomnij sobie!

Zdanie złożone, którego zdania składowe nie określają się wzajemnie i mogłyby istnieć oddzielnie, nazywamy zdaniem **współrzędnie złożonym**.

Wyróżniamy kilka rodzajów zdań współrzędnie złożonych.

Zdanie współrzędnie złożone **łączne**.

Czynności, o których mowa w zdaniach składowych, współistnieją ze sobą,
np. *Przyjdź na koncert i posłuchaj tej uwertury na żywo.*

Wykres zdania:

1 2

Zdanie współrzędnie złożone **rozłączne**.

Treści zdań składowych się wykluczają,
np. *Przyjdź sama na spektakl albo zaproś znajomych.*

Wykres zdania:

1 2

Zdanie współrzędnie złożone **przeciwstawne**.

Treści zdań składowych przeciwstawiają się sobie pod jakimś względem,
np. *Słuchaj uważnie, ale nie oceniaj.*

Wykres zdania:

1 2

Zdanie współrzędnie złożone **wynikowe**.

Z treści pierwszego zdania składowego logicznie wynika treść drugiego zdania składowego, np. *Nie znam libretta, więc mogę nie zrozumieć sztuki.*

Wykres zdania:

1 2

Wyrazy łączące zdania składowe to **spójniki**.

Najczęściej używane spójniki w zdaniach współrzędnie złożonych:			
łącznych	**rozłącznych**	**przeciwstawnych**	**wynikowych**
i, oraz	*lub, albo*	*lecz, ale*	*więc, toteż*
Przed tymi spójnikami zasadniczo nie stawiamy przecinków.		Przed tymi spójnikami stawiamy przecinki.	

Zdania składowe zdań współrzędnie złożonych mogą być oddzielone także za pomocą przecinka,
np. *Słuchałam w milczeniu, wzruszyłam się.*

5. Określ typy zdań i przejdź wskazanymi trasami, a dowiesz się, do którego teatru wybrali się miłośnicy opery.

trasa zdań złożonych współrzędnie

trasa zdań złożonych podrzędnie

trasa zdań pojedynczych

Początkowo nie był to wielki gmach, ale kompleks teatralny stopniowo rozbudowywano.

W jednym z foyer teatru nie podobał się mieszkańcom.

gmach

znajduje się popiersie Jana Kiepury.

W miejscu, po ostatnim pożarze teatr przebudowano i nadano mu obecny kształt.

Mozarta. Początkowo

Don Giovanni

handlowe i hotel dla kupców.

gdzie znajduje się teatr,

kiedyś stały pomieszczenia

W budynku jest sala, którą uważa się

tam sztuką była opera

za największą

jest niezwykle reprezentacyjnym miejscem,

na świecie

scenę operową. Teatr ten jest

dlatego

z najlepszych scen operowych

na świecie. Pierwszą wystawioną

artystów, więc warto śledzić repertuar opery.

Jest to jedna

Na tej scenie występuje wielu polskich

odbywają się w nim ważne uroczystości.

Wiedeńska Opera Państwowa

Opera Królewska w Londynie

Teatr Wielki w Warszawie

6. Przeczytaj tekst i wskaż zdania złożone współrzędnie. Pierwsze litery zdań złożonych podrzędnie utworzą hasło – nazwę lekkiego utworu scenicznego o charakterze komediowym, przeplatanego piosenkami i tańcami.

Żeby się zrelaksować warto obejrzeć coś lekkiego. Można słuchać muzyki lekkiej i nie trzeba się tego wstydzić. Odkąd usłyszałam walca *Nad pięknym modrym Dunajem*, polubiłam utwory Johanna Straussa. Dwa razy byłam w Wiedniu, bo chciałam zobaczyć miejsca związane z tym kompozytorem. W tym roku również tam pojadę i wysłucham koncertu. Energia, która płynie z tej muzyki, dodaje mi sił. Wiem, że bez takiego wzmocnienia trudno byłoby mi intensywnie pracować. Inni twierdzą, że są lepsze sposoby na naładowanie swoich baterii. Albo oni mają rację, albo ja inaczej reaguję. Lepiej jest mi z muzyką, która przenosi w nieistniejący już świat.

Klucz do odpowiedzi

George Gershwin, ***Porgy i Bess*** (czytaj: dżordż gerszłin, porgi i bes) – przewaga zdań współrzędnie złożonych

Wolfgang Amadeusz Mozart (czytaj: mocart), ***Czarodziejski flet*** – przewaga zdań podrzędnie złożonych

Maria Callas (1923–1977)

7. Określ rodzaje zdań w wierszach, a dowiesz się, do jakich oper nawiązuje autorka.

Izabella Klebańska
*Koloratura**

Na co dzień koloratura
na pewno buja gdzieś w chmurach,
bo dźwięk tak czysty i wysoki
musi się wzbić nad obłoki.
I wtedy ma postać skowronka,
którego słyszysz na łąkach.
A gdy dzień oczy zamyka,
zmienia się. Nie! Nie w słowika,
lecz dzięki tajemnej mocy
staje się Królową Nocy.
Postać to tajemnicza,
która często zmienia oblicza,
a kto ją usłyszał, przysięga,
że głosem gwiazd dosięga.

Izabella Klebańska
Kołysanka dla synka

Słońce za horyzontem
ukryło twarz złocistą,
zmierzch jak kot cicho nadchodzi,
gwiazdami mu ślepia błyszczą.
Księżyc na niebo się wspina
po chmur pierzastej drabinie.
Śpij, mój synku, już późno,
kołysankę gra wiatr w kominie.
Cały świat się do snu układa,
wtula głowę w ciemność mięciutką,
więc śmiało żegluj, mój synku,
na brzeg poranka snu łódką.

* **koloratura** – śpiew zdobiony wirtuozowskimi figurami, pasażami, trelami, wymagający precyzji rytmicznej i intonacyjnej.

8. Przekształć zdania złożone na pojedyncze.

Wzór: **<u>Wykonuję</u> ćwiczenie, które <u>zostało umieszczone</u> w podręczniku.**
<u>Wykonuję</u> ćwiczenie umieszczone w podręczniku.

- Oddaję płytę, którą pożyczyłem wczoraj.
- Dowiedziałam się, że ostatni raz występowałeś na scenie.
- Teatr zamknięto, ponieważ zabrakło pieniędzy.
- Kiedy byłaś nieobecna, wiele się tutaj zmieniło.
- Chociaż przegraliśmy, nie tracimy nadziei.

9. Wskaż miejsca, w których należy wstawić przecinki w zdaniach złożonych.

Cały świat znał tę diwę operową. Została obdarzona niezwykłym głosem który określany jest sopranem dramatycznym. Urodziła się w Nowym Jorku ale jej rodzice byli emigrantami z Grecji. Wyjechała do kraju przodków i uczyła się śpiewu w ateńskim konserwatorium. Kiedy zadebiutowała na deskach opery publiczność była zachwycona. Mogła zrobić karierę w Europie ale wolała wrócić do Ameryki. Ostatnie koncerty dawała tylko po to żeby zarobić na bilet. W Stanach nie od razu zdobyła sławę lecz nie zrażała się niepowodzeniami. Osiągnęła ogromny sukces ponieważ usilnie pracowała nad sobą. Jednak zbyt intensywna praca i kłopoty w życiu osobistym sprawiły że artystka zaczęła tracić głos.

Osobę, którą lubił, poślubił…

Zdanie podrzędne przydawkowe

1. Uzupełnij zdania pod fotosami.

Nel była osobą, z którą ?

Gerda ocaliła Kaja, który ?

Mary współczuła Colinowi, który ?

2. Połącz zdania składowe tak, aby tworzyły spójne wypowiedzenia. Wskaż wyrazy łączące zdania.

Fabuły powieści opowiadają o miłości,	pociągnął Anię za warkocz.
Ania nie chciała chodzić do szkoły,	co niejedno ma imię.
na którym zabrakło jednak opiekunów Ani.	Gilbert,
Po latach skłóceni nastolatkowie wzięli ślub,	gdzie przezywano ją „Marchewka".
że rozbiła tabliczkę na głowie Gilberta.	Dziewczyna miała w sobie tyle złości,
w którym kochały się prawie wszystkie dziewczyny w klasie,	

3. Wyodrębnij w wypowiedzeniach zdania składowe. Wskaż, który wyraz ze zdania nadrzędnego jest określany przez zdanie podrzędne. Na jakie pytania odpowiada zdanie podrzędne?

Romeo i Julia byli bohaterami tragedii, którą napisał William Szekspir w XVI wieku. Tytułowi bohaterowie podjęli decyzję, że wezmą potajemny ślub wbrew woli skłóconych rodzin. Dzieło to przemawia do tylu odbiorców, że nie sposób ich policzyć.

Zapamiętaj!

Zdanie podrzędne przydawkowe jest częścią zdania złożonego podrzędnie.

- Określa rzeczownik ze zdania nadrzędnego, a więc pełni taką samą funkcję jak przydawka w zdaniu pojedynczym, np.

Przyniósł kwiaty (jakie?) **zerwane** *na łące.*
przydawka

(1) *Przyniósł kwiaty* (jakie?)**, (2) które zerwał na łące.**
zdanie podrzędne przydawkowe

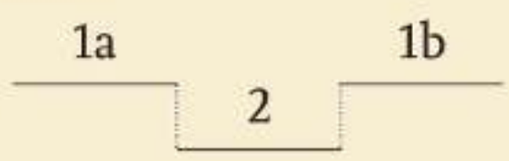
Wykres zdania:

- Często zdanie podrzędne przydawkowe jest wplecione w zdanie nadrzędne i wtedy oddzielamy je z **obu stron przecinkami**, np.

(1a) *Kwiaty* (które?)**, (2) które przyniósł, (1b)** *zerwał na łące.*
zdanie podrzędne przydawkowe

Wykres zdania:

Zdanie podrzędne przydawkowe odpowiada na takie same pytania jak przydawka: **jaki?**, **który?**, **ile?**, np.

Zobaczył dziewczynę (**jaką?**)**,** *jakiej do tej pory nie spotkał nawet w snach.*

Miał tyle odwagi (**ile?**)**,** *że podszedł do niej.*

Słowa (**które?**)**,** *które wypowiedział, zrobiły na niej wrażenie.*

4. Policz wypowiedzenia podrzędnie złożone ze zdaniem podrzędnym przydawkowym, a dowiesz się, o kim opowiada historia.

Była kobietą tak piękną, że o jej rękę starali się najsłynniejsi wojownicy i królowie. Poślubiła Menelaosa, którego brat władał Mykenami. W tym czasie doszło do zwady między trzema potężnymi boginiami: Herą, Afrodytą i Ateną. Bogini niezgody Eris, która nie została zaproszona na ucztę weselną, wtargnęła niespodziewanie na Olimp. Rzuciła jabłko z napisem „Dla najpiękniejszej", co wywołało niesamowity konflikt. Spór rozstrzygnąć miał trojański królewicz, który nieświadom swego pochodzenia był pasterzem w górach Tesalii. Jego matka tuż przed porodem miała proroczy sen. Syn będzie przyczyną wojny, podczas której spłonie miasto. Boginie próbowały przekupić sędziego różnymi nagrodami. Afrodyta obiecała dać mu za żonę najpiękniejszą kobietę, jeżeli pasterz przyzna jej tytuł najbardziej urodziwej. Nieszczęśnik przystał na tę propozycję i w ten sposób niechcący rozpętał wojnę.

Klucz do odpowiedzi

4 zdania podrzędne przydawkowe – Hektor i Andromacha

5 zdań podrzędnych przydawkowych – Parys i Helena

6 zdań podrzędnych przydawkowych – Agamemnon i Klitajmestra

5. Przekształć wypowiedzenia pojedyncze w złożone ze zdaniem podrzędnym przydawkowym określającym wyróżniony rzeczownik.

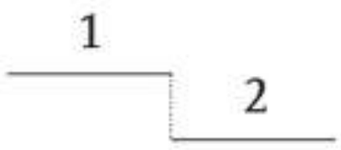
Na podstawie mitu o trojańskim królewiczu i spartańskiej księżniczce powstał **film** wyreżyserowany przez Wolfganga Petersena. W filmie pominięto wszystkie wątki olimpijskich **bogów** aktywnie uczestniczących w wojnie. Nie pokazano też kilku innych **postaci** opisanych w dziele Homera. Twórcom od początku towarzyszyło **przekonanie** o niezwykłości przedsięwzięcia. Na potrzeby produkcji przewidziano **budżet** wynoszący prawie 200 milionów dolarów.

6. Wskaż miejsca, w których należy postawić przecinek.

Strzały które wypuszczał Amor wywoływały uczucie gwałtownej miłości. Ukochana Orfeusza straciła życie przez żmiję na którą nadepnęła w czasie ucieczki. Penelopa miała tyle cierpliwości że czekała na powrót Odyseusza prawie dwadzieścia lat.

7. Przypomnij sobie opowieści o perypetiach miłosnych innych mitologicznych bohaterów i ułóż o nich wypowiedzenia zawierające zdania podrzędne przydawkowe, których budowa odpowiadałaby wykresom:

8. Popraw źle sformułowane wypowiedzi. Wyjaśnij, na czym polegają popełnione w nich błędy.

- Kupili dom od sędziwego właściciela, który miał dwa piętra.
- Posiadłość, w której mieszkali, była nieco oddalona od rzeki, która przepływała przez tę miejscowość, do której przyjeżdżali na wakacje.
- Pracował nad nową książką o wojnie, która miała przynieść mu sławę.
- Na pierwszej stronie książki zamieścił dedykację dla ukochanej, która przetrwała pożar domu.

Co o tym sądzisz? Jakie masz zdanie? Zróbmy rozpoznanie

Zdanie podrzędne dopełnieniowe

1. Dokończ przysłowia. Powiedz, które części wypowiedzenia w każdym przykładzie są nadrzędne, a które – podrzędne.

- Komu w drogę, ?
- Nie czyń drugiemu, ?
- Czego oczy nie widzą, ?

2. Wskaż w poniższych wypowiedzeniach zdania składowe podrzędne. Powiedz, na jakie pytania odpowiadają.

3. Wybierz wypowiedzenia, w których zdania podrzędne dookreślają dopełniania zdań nadrzędnych wyrażone zaimkiem. Litery wyróżnione w tych wypowiedzeniach utworzą hasło.

Jakie będą wyniki rozgrywek, d**o**wiemy się wkrótce.
Tego, jaki będzie rezultat finałowego meczu, **d**ziś nie wi**e** nikt.
Obawiam się, że **p**rzegrają mecz walkowerem.
Żałuję, że nie mogłem oglądać tego m**e**czu na żywo.
Opowiem ci o tym, co nap**r**awdę działo się na **b**oisku.
Chciałabym, żeby powtórzyli tra**n**smisję tego meczu.
A ja chciałb**y**m tego, żeby zmienili skład zespołu.

? – mecz dwóch lokalnych drużyn.

Zapamiętaj!

Zdanie podrzędne dopełnieniowe jest częścią zdania złożonego podrzędnie.

- Dopełnia informację wyrażoną przez orzeczenie zdania nadrzędnego, a więc pełni taką samą funkcję jak dopełnienie w zdaniu pojedynczym, np.

Przeczytałem (o czym?) *o* ***wygranej*** *polskiej drużyny.*
dopełnienie

(1) *Przeczytałem* (o czym?)**,** **(2)** ***że polska drużyna wygrała.***
zdanie podrzędne dopełnieniowe

Wykres zdania: 1 — 2

- Dookreśla dopełnienie wyrażone w zdaniu nadrzędnym zaimkiem, np.

(1) *Przeczytałem* (o czym?) ***o tym,*** **(2)** ***że polska drużyna wygrała.***
dopełnienie **zdanie podrzędne dopełnieniowe**

Zdanie podrzędne dopełnieniowe odpowiada na takie same pytania jak dopełnienie, czyli pytania przypadków zależnych, np.

Cieszę się **(z czego?)**, *że piłkarzom udało się zakwalifikować na mistrzostwa.*

Nie wierzyłem **(w co?)**, *że Polacy przegrali turniej.*

Zastanawiam się **(nad czym?)**, *dlaczego tak słabo wypadli.*

4. Wskaż w każdej parze wypowiedzeń zdania złożone ze zdaniem podrzędnym dopełnieniowym, a dowiesz się, o czyich osiągnięciach podano prawdziwe informacje.

Dowiedziałem się, że był najlepszym zawodnikiem w historii polskiego tenisa stołowego.

Andrzej Grubba

Opublikowała książkę „Grajmy w tenisa", którą zredagowała wspólnie z dziennikarzem sportowym.

Agnieszka Radwańska

Możliwe, że ten bramkarz „zatrzymał Anglię".

Wojciech Szczęsny

Dziennikarze zgodnie twierdzą, że doprowadził polskich piłkarzy do największego w historii sukcesu.

Kazimierz Górski

Była pierwszą polską zawodniczką, która zdobyła złoto olimpijskie.

Anita Włodarczyk

Wszyscy się zgodzą, że to właśnie jej przysługuje tytuł królowej polskiej lekkoatletyki.

Irena Szewińska

5. Wskaż w poniższych zdaniach dopełnienia, a następnie przekształć te zdania w wypowiedzenia podrzędnie złożone ze zdaniem podrzędnym dopełnieniowym. Możesz dodać nowe treści.

- Cieszę się z zakwalifikowania do półfinałów.
- Jestem dumny ze swoich osiągnięć.
- Liczę na poprawę wyników.

6. Poszukaj informacji na temat sukcesów polskich sportowców przedstawionych na zdjęciach. Ułóż wypowiedzenia podrzędnie złożone ze zdaniem podrzędnym dopełnieniowym, które będą powiązane z tymi wydarzeniami. Pamiętaj o oddzieleniu zdań składowych przecinkiem.

Waldemar Baszanowski w 1964 roku na igrzyskach olimpijskich w Tokio

Jerzy Pawłowski na igrzyskach olimpijskich w Meksyku w 1968 roku

Bronisław Malinowski na igrzyskach olimpijskich w Moskwie w 1980 roku

7. Niektórzy mówią, że sport to zdrowie. Przedstaw swoją opinię na ten temat. Użyj sformułowań z ramki.

• sądzę, że • uważam, że • jestem przekonany, że • myślę, że • mam przeświadczenie, że • odnoszę wrażenie, że • można wysnuć wniosek, że • przypuszczam, że • twierdzę, że

8. Wyobraź sobie, że jesteś znanym sportowcem i dziennikarz chce przeprowadzić z tobą wywiad. Przesłał ci poniższe pytania. Odpowiedz na nie, użyj wypowiedzeń podrzędnie złożonych ze zdaniem podrzędnym dopełnieniowym.

- Jakie były twoje dziecięce marzenia?
- Co zadecydowało o tym, że sport stał się twoim zawodem?
- Z czego jesteś najbardziej dumny?
- Do czego dążysz?
- Co planujesz na najbliższy miesiąc?

W odległym świecie wiedzę znajdziecie

Zdania podrzędne okolicznikowe

1. Wyszukaj w podanych zdaniach okoliczniki. Określ ich typ.

Biblioteka Książąt Czartoryskich powstała z inicjatywy księcia Adama Kazimierza i księżnej Izabeli z Flemingów. Do 1830 roku w bibliotece zgromadzono około 70 000 druków i 3 000 rękopisów. Główny księgozbiór znajduje się w kamienicy przy ulicy św. Marka 17 w Krakowie. Podpisano umowę z rządem w celu przekazania kolekcji skarbowi państwa. Biblioteka rzadko udostępnia swe zbiory.

2. Połącz zdania składowe zapisane przy obrazach w lewej kolumnie z tymi z prawej strony tak, aby stworzyć spójne wypowiedzenia. Wykorzystaj spójniki lub zaimki podane w ramce.

- **Kiedy**
- **aby**
- **gdzie**
- **żeby**
- **ponieważ**

Ślub Zygmunta Augusta i Barbary Radziwiłłówny odbył się potajemnie,

? zdobyć jak najsilniejszą pozycję na polskim dworze.

Mieszko I poślubił księżniczkę Dobrawę,

? spoczywają jej przodkowie.

Anna Jagiellonka została pochowana tam,

? Polacy mogli przyjąć chrzest za pośrednictwem czeskim.

? Jan III Sobieski zmarł,

jego żona Marysieńka wyjechała do Rzymu.

Bona Sforza postępowała tak,

? władca Polski obawiał się sprzeciwu możnowładców.

Jan Matejko, *Kazanie Skargi*, 1864, Zamek Królewski w Warszawie

Słowniczek

karabela – ozdobna szabla noszona przez polskich szlachciców.

3. Wskaż w podanych wypowiedzeniach zdania podrzędne. Powiedz, na jakie pytania odpowiadają. Przyjrzyj się, w których miejscach postawiono przecinki. Sformułuj wniosek dotyczący interpunkcji w zdaniach złożonych podrzędnie.

- Kiedy szlachcic wybierał się na uroczystość rodzinną, wkładał odświętny żupan przewiązany ozdobnym pasem.
- Mężczyzna musiał owinąć się nim kilka razy, ponieważ taki pas miał nawet ponad cztery metry długości.
- Karabela była tak skonstruowana, aby walczący mógł nią swobodnie manewrować.
- Taki strój zakładano, żeby zaimponować innym.
- Tam, gdzie ucztowali magnaci, stoły były bogato zdobione.

4. Dokończ zdania tak, aby uzupełnić informacje o okolicznościach, w których wykonano czynności lub zaszły stany wyrażone przez orzeczenia zdań nadrzędnych.

- Obraz Jana Matejki znajduje się tam, ?
- Ksiądz Piotr Skarga wznosi ręce, ?
- Przemawia, aby ?
- Słuchacze reagują różnie, gdyż ?
- Kiedy skończy swą mowę, ?

Zapamiętaj!

Zdanie podrzędne okolicznikowe jest częścią zdania złożonego podrzędnie.

Informuje o okolicznościach związanych z wykonywaniem czynności lub przebiegiem stanu, o którym mowa w zdaniu nadrzędnym, a więc pełni taką samą funkcję jak okolicznik w zdaniu pojedynczym.

(kiedy?) ***Podczas podejmowania decyzji*** *posłów obowiązywała zasada jednomyślności.*
okolicznik czasu

(kiedy?) **(1)** ***Kiedy posłowie podejmowali decyzję,*** **(2)** *obowiązywała zasada jednomyślności.*
zdanie podrzędne okolicznikowe czasu

Wykres zdania: 1 — 2

Wyróżniamy kilka rodzajów zdań podrzędnych okolicznikowych.

- **Zdanie podrzędne okolicznikowe miejsca** odpowiada na pytania: **gdzie?, dokąd?, skąd?, którędy?**, np. *Udawali się tam, gdzie mieli się spotkać.*
- **Zdanie podrzędne okolicznikowe czasu** odpowiada na pytania: **kiedy?, jak długo?, od kiedy?, do kiedy?**, np. *Debatowali tygodniami, aż wypracowali kompromis.*
- **Zdanie podrzędne okolicznikowe sposobu** odpowiada na pytania: **jak?, w jaki sposób?**, np. *Czasami posłowie postępowali tak, że przez nich zrywano sejm.*
- **Zdanie podrzędne okolicznikowe celu** odpowiada na pytania: **po co?, w jakim celu?**, np. *Zdecydowali się na zasadę jednomyślności, aby można było skuteczniej egzekwować prawo.*
- **Zdanie podrzędne okolicznikowe przyczyny** odpowiada na pytania: **dlaczego?, z jakiej przyczyny?**, np. *Postanowili przeprowadzić reformę, ponieważ ustalone zasady nie przyniosły oczekiwanych skutków.*

5. Policz w tekście wypowiedzenia złożone ze zdaniem podrzędnym okolicznikowym, a dowiesz się, kto w poetyckiej formie opisywał szlachecki świat. Narysuj w zeszycie wykresy trzech wybranych wypowiedzeń.

Tematem, który zwykle budzi zainteresowanie, są staropolskie biesiady. Kiedy szlachcic wydawał ucztę, nie żałował grosza. Potrawy bardzo często przygotowywano tak, aby lepiej wyglądały niż smakowały. Zastawy, na których podawano jedzenie, budziły zachwyt. Aby sąsiedzi uznali gospodarza za grzecznego i znającego obyczaje, musiał on w odpowiedni sposób przywitać gości. Ci odwdzięczali się i wznosili toasty na cześć organizatora. Ponieważ trunków nie brakowało, niektórzy musieli wcześniej odejść od stołu. Tam, gdzie zapraszano muzyków, tańce trwały do rana.

Klucz do odpowiedzi:

4 zdania podrzędne okolicznikowe – Jędrzej Kitowicz w *Opisie obyczajów i zwyczajów za czasów panowania Augusta III*

5 zdań podrzędnych okolicznikowych – Adam Mickiewicz w *Panu Tadeuszu*

6 zdań podrzędnych okolicznikowych – Maria Bogucka w *Staropolskich obyczajach w XVI–XVII wieku*

6. Przejdź wskazane trasy, a dowiesz się, jak wyglądały niektóre rezydencje polskich władców.

Trasa z wypowiedzeniami złożonymi ze zdaniem podrzędnym okolicznikowym celu prowadzi do zamku w Łańcucie.

Zamek został obwarowany potężnymi murami, aby obrońcy długo mogli odpierać ataki wrogów.

Trasa z wypowiedzeniami złożonymi ze zdaniem podrzędnym okolicznikowym przyczyny prowadzi do zamku na Pieskowej Skale.

Zamek został sprzedany, poniewaz jego właściciel roztrwonił cały majątek.

Popadł w ruinę, nim zdołano odzyskać posiadłość.

Trasa z wypowiedzeniami złożonymi ze zdaniem podrzędnym okolicznikowym sposobu prowadzi do zamku w Niepołomicach.

Po rozbiorach Polski Austriacy przekształcili go tak, żeby mógł pełnić funkcję koszar.

Pałac wybudowano tam, gdzie wcześniej był dworek z alkierzami.

Trasa z wypowiedzeniami złożonymi ze zdaniem podrzędnym okolicznikowym miejsca prowadzi do pałacu w Wilanowie.

Wyznaczono wartowników, aby pilnowali bramy głównej.

Rezydencja znana jest miłośnikom polskiego kina, gdyż nakręcono tam sceny do kilku filmów.

Trasa z wypowiedzeniami złożonymi ze zdaniem podrzędnym okolicznikowym czasu prowadzi do zamku w Krasiczynie.

Trasa dla zwiedzających prowadzi tędy, którędy wiodą czerwone strzałki.

Kiedy na zamek najechały wojska rosyjskie, obiekt został poważnie zniszczony.

7. Sprawdź, w której wypowiedzi poprawnie wstawiono przecinek (przecinki). Znajduje się przy niej właściwy herb władcy, o którym mowa w podpisie. Wskaż, gdzie należy wstawić przecinki w pozostałych opisach.

Słupy Giedymina znajdowały się na herbie Zygmunta Augusta, aby przypominać mu, o miejscu urodzenia.

Kiedy na tronie Polski zasiadł Zygmunt III Waza, herb ze snopkiem stał się bardzo znany.

Tam, gdzie zobaczysz postać byka w srebrnym polu możesz spodziewać się pamiątek związanych ze Stanisławem Poniatowskim.

8. Przekształć zdania pojedyncze na wypowiedzenia podrzędnie złożone. Możesz dodać informacje poszerzające ich treść.

- Po powrocie z Wałbrzycha zaczął czytać książki o tajemnicach zamku Książ.
- Kupił kilka książek w celu poszerzenia wiedzy.
- Nie przeczytał żadnej z powodu braku czasu.
- Schował książki w trudno dostępnych miejscach.
- Postąpił tak jak zwykle.

9. Wymyśl i zapisz pytania, które mogliby zadać turyści przewodnikowi oprowadzającemu po Wawelu. Podaj odpowiedzi w formie zdań złożonych podrzędnie ze zdaniem podrzędnym okolicznikowym.

Przysłowie ci podpowie

Zdanie podrzędne podmiotowe

1. Odgadnij, jakie przysłowia przedstawiono na rysunkach. Wskaż w tych wypowiedzeniach zdanie składowe nadrzędne oraz podrzędne.

2. Uzupełnij przysłowia. Powiedz, na jakie pytania odpowiadają zdania podrzędne i które części zdania nadrzędnego dookreślają.

- ? , to nie uciecze.
- ? , ten się czubi.

- **co**
- **kto**
- **że**
- **żeby**

3. Połącz części składowe wypowiedzeń. Dodaj odpowiedni spójnik lub zaimek względny z ramki. Całe wypowiedzenia złożone zapisz w zeszycie. Pamiętaj o wielkich literach i znakach interpunkcyjnych.

późno przychodzi *wszystkim się zdawało*

Wojski wciąż gra jeszcze *się stało*

to się nie odstanie *sam sobie szkodzi*

Zapamiętaj!

Zdanie podrzędne podmiotowe jest częścią zdania złożonego podrzędnie.
Odpowiada na pytania: **kto?** lub **co?**.

- Wprowadza informacje o podmiocie, np.

(1) *Okazało się* (co?), **(2)** ***że nie znam tego przysłowia.***
zdanie podrzędne podmiotowe

Wykres zdania: 1 — 2

- Dookreśla podmiot wyrażony zaimkiem, np.

(1) ***Kto*** *pod kim dołki kopie*, (kto?) **(2)** ***ten sam w nie wpada.***
podmiot **zdanie podrzędne podmiotowe**

Wykres zdania: 1 — 2

Aby nie pomylić zdania podmiotowego z dopełnieniowym, wystarczy sprawdzić podmiot w zdaniu nadrzędnym. Jeżeli go brak lub jest wyrażony zaimkiem wskazującym, to zdanie podrzędne jest zdaniem podmiotowym.

4. Rozpoznaj wypowiedzenia złożone ze zdaniem podrzędnym podmiotowym. Kolejne wyróżnione w nich litery utworzą hasło.

Co komu pisane, to go nie minie.
Co głupi straci, tym się mądry wzbogaci.
Kto nie pracuje, ten nie je.
Co cię nie zabije, to cię wzmocni.
Co się źle zaczyna, to się dobrze kończy.
Czego Jaś się nie nauczy, tego Jan nie będzie umiał.
Co zima przychłodzi, lato wynagrodzi.
Kto gardzi chlebem, nie będzie miał i bułki.
Kogo Pan Bóg chce zgubić, temu najpierw rozum odbiera.

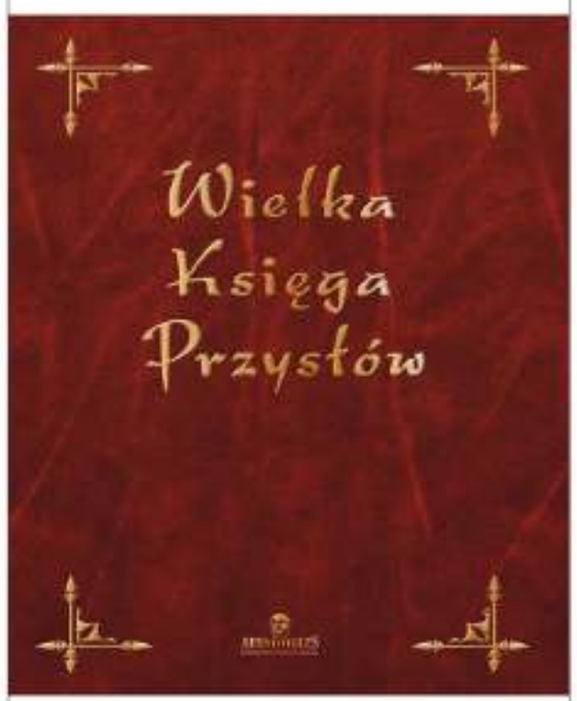
? – nauka zajmująca się badaniem przysłów.

5. Czy przysłowia są mądrością narodów? Skorzystaj z podanych zwrotów i wypowiedz się na ten temat.

Prawdą jest, że • Nieprawdą jest, że • Wydaje się, że • Zdarza się, że
Okazuje się, że • Jest wątpliwe, czy • Nie wiadomo, czy

6. Wskaż w poniższych zdaniach miejsca, w których należy postawić przecinek.

- Kto przecinków nie stawia ten kłopoty zamawia.
- Kto ma czas na naukę ten doskonali interpunkcji sztukę.
- Kto wygra konkurs językowy ten na nagrody jest gotowy.

Jest taki, że aż dech zapiera…

Zdanie podrzędne orzecznikowe

1. Dokończ wypowiedzenia zamieszczone pod ilustracjami.

Zachód słońca był taki, że ?

Oaza na pustyni jest tym, co ?

Astronom jest tym, kto ?

2. Wskaż w podanych wypowiedzeniach zdania nadrzędne. Powiedz, które elementy tych zdań są uzupełniane przez treść zdania podrzędnego.

- Hobby jest tym, co rozwija człowieka.
- Mój polonista był taki, że postanowiłam studiować literaturę.
- Uproszczenia w zapisie słów będą czymś, co spowoduje utrudnienia w komunikacji.

3. Rozwiń przysłowia podane w formie równoważników zdań w pełne zdania. Powiedz, jaką częścią mowy wyrażone są orzeczniki w wypowiedzeniach nadrzędnych.

- Jaki pan, taki kram.
- Jaka głowa, taka mowa.
- Jaka praca, taka płaca.

4. Przeanalizuj wypowiedzenia. Wskaż zdania składowe nadrzędne. Powiedz, na jakie pytania odpowiadają zdania podrzędne.

- Uśmiech jest tym, co skraca drogę do drugiego człowieka.
- Pogoda ducha Kasi jest taka, że inni chcą przebywać w jej otoczeniu.
- Człowiek jest tym, kim chce być.

Zapamiętaj!

Zdanie podrzędne orzecznikowe jest częścią zdania złożonego podrzędnie.
Odpowiada na pytania: **kim** lub **czym jest** (był, będzie)**?**, **jaki jest** (był, będzie)**?**.

Uzupełnia treść orzecznika zdania nadrzędnego, który jest wyrażony zaimkiem, np.

(1) *Jest tym* (kim jest?)**,** **(2)** ***kto ciągle zadaje pytania.***
orzecznik **zdanie podrzędne orzecznikowe**

Wykres zdania: 1 — 2

(1) ***Jakie jest pytanie,*** (jaka bywa?) **(2)** ***taka bywa odpowiedź.***
zdanie podrzędne orzecznikowe **orzecznik**

Wykres zdania: 2 — 1

Aby nie pomylić zdania orzecznikowego z przydawkowym, wystarczy sprawdzić orzeczenie w zdaniu nadrzędnym. Jeżeli jest to orzeczenie imienne z orzecznikiem wyrażonym zaimkiem, to zdanie podrzędne będzie zdaniem orzecznikowym.

5. Wskaż zdania złożone ze zdaniem podrzędnym orzecznikowym. Litery wyróżnione w tych wypowiedzeniach utworzą hasło.

Jest taki, że ciągle czymś zaskakuje. Czyta tylko takie książki, które poszerzają jego horyzonty. Wiedzę ma taką, że wywołuje zazdrość u innych.
Filip został kimś, kto przewiduje rozwój ludzkości. Ten świat, w którym żyje, nieustannie go zadziwia.
Podróż w nieznane jest tym, o czym marzył od dziecka. Z pewnością zrealizuje plany, jakie sobie założył.

? – stan bardzo dobrego samopoczucia lub nadmiernej wesołości.

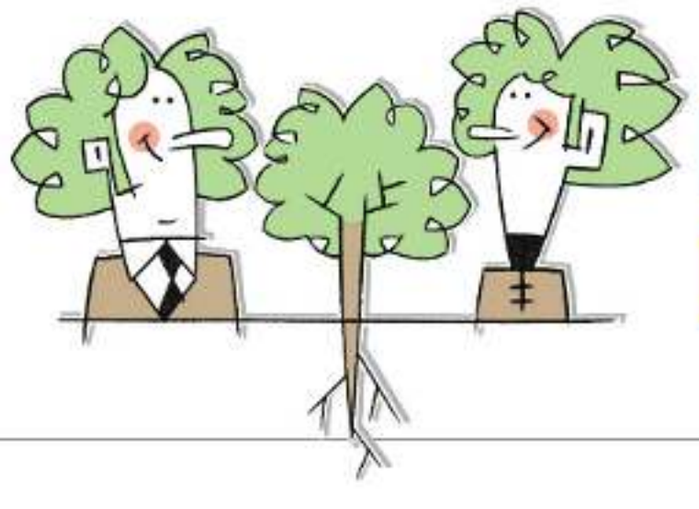
6. Przekształć zdania pojedyncze w wypowiedzenia złożone zawierające zdanie podrzędne orzecznikowe.

- Został odkrywcą nowych planet.
- Jego odwaga była niewyobrażalna.
- Stał się wzorem dla innych.

7. Przedstaw swoje plany na przyszłość. Uzupełnij zdania.

Zostanę tym, kto ? Będę taki, że ?

8. Powiedz, w którym miejscu należy wstawić przecinki w podanych przysłowiach.

Jakie drzewo taki klin jaki ojciec taki syn.

Jaka marchew taka nać taka córka jaka mać.

Nie ma lustra, które by lepiej odbijało człowieka niż jego słowa*

* Sentencja autorstwa Juana Luisa Vivesa.

▶ Podaj przykłady ilustrujące każde z podanych pojęć.

CEL WYPOWIEDZI

Zdania

- **oznajmujące**
- **pytające**
- **rozkazujące**

Każde z nich może mieć charakter **wykrzyknikowy**.

CZĘŚCI ZDANIA

związek główny

podmiot – wykonawca

Rodzaje podmiotu:
- **gramatyczny**
- **szeregowy**
- **towarzyszący**
- **logiczny**
- **domyślny**

Zdanie może być bezpodmiotowe.

orzeczenie – czynność, stan

Rodzaje orzeczenia:
- **czasownikowe**
- **imienne**

(składające się z łącznika i orzecznika)

przydawka – cecha

Określa rzeczownik, niezależnie od funkcji, jaką pełni on w zdaniu. Przydawka gatunkowa występuje po rzeczowniku.

dopełnienie – obiekt

Określa czasownik.

okolicznik – okoliczności

Rodzaje okolicznika:
- **miejsca**
- **sposobu**
- **przyczyny**
- **czasu**
- **celu**

Lustereczko, powiedz przecie, jakie zdania są na świecie? Gdy powtórzę wiadomości, to piąteczka u mnie wnet zagości.

Pięć części zdania do zapamiętania. Ja wieszam na ścianie lustro piękne niesłychanie.

WYPOWIEDZENIE

Lustro składniowe z typami wypowiedzeń samo się biedzi.

zdanie pojedyncze

- **nierozwinięte**
- **rozwinięte**

zdanie złożone

- **współrzędnie**
- **podrzędnie**

równoważnik zdania

bez osobowej formy czasownika

Zdania współrzędnie złożone tak tradycyjnie są podzielone:

- **łączne,**
- **rozłączne,**
- **przeciwstawne,**
- **wynikowe.**

Jedno ważniejsze od drugiego, abyś się przejął, miły kolego. Podrzędne zdania do zapamiętania:

- **podmiotowe,**
- **orzecznikowe,**
- **przydawkowe,**
- **dopełnieniowe,**
- **okolicznikowe.**

Składniowy Jarmark Cudów

Niejedno miasto oferuje wiele atrakcji i osobliwości. Oto zestaw pytań umożliwiających odwiedzenie Jarmarku Cudów. Zagraj z koleżankami i kolegami. Aby przejść na kolejne pole, musisz podać dobrą odpowiedź lub poprawnie wykonać zadanie. Błędna odpowiedź powoduje utratę kolejki.

1 2 3 4 5

I. CO GRAJĄ W KINIE POD CHMURKĄ?

1. Utwórz zdanie dotyczące kina na wolnym powietrzu, zbudowane kolejno z następujących części mowy:

rzeczownik	czasownik	rzeczownik	przyimek	przymiotnik	rzeczownik

2. Wypowiedzenie **W takim kinie nawet gołąb może być widzem** to równoważnik zdania. Czy to prawda, czy fałsz?
3. Powiedz, w które dni tygodnia będą grane podane filmy. Skorzystaj z podpowiedzi dotyczących wypowiedzeń użytych w tytułach.

czwartek	zdanie pojedyncze
piątek	wypowiedzenie bez osobowej formy czasownika
sobota	zdanie współrzędnie złożone
niedziela	zdanie podrzędnie złożone

Repertuar

- *Kochaj albo rzuć*
- *Kevin sam w domu*
- *Co mi zrobisz, jak mnie złapiesz*
- *Jak rozpętałem drugą wojnę światową*

4. Przeczytaj komentarze widzów kina plenerowego. Określ typy zdań ze względu na cel wypowiedzi.

6 7 8

II. PYSZNIĄ SIĘ AUTA NA PARADZIE STARYCH SAMOCHODÓW

5. Wybierz poprawne dokończenie definicji.
Orzeczenie imienne to
- **a. rodzaj orzeczenia sądowego dotyczącego nabycia dzieła sztuki o dużej wartości.**
- **b. orzeczenie składające się z łącznika i orzecznika.**

6. Znajdź w ciągu liter trzy wyrazy, które mogą pełnić funkcję orzeczenia w podanych zdaniach.

autkaroseriepamiętającpiskiemposzująreflektorówryczą

Silniki ? na starcie.
Właściciele ? na tle swoich aut.
Potężne maszyny ? poprzednią epokę.

7. W wypowiedzeniu **Warto kochać dawnych królów szos** nie ma orzeczenia. Czy to prawda, czy fałsz?

8. Wymyśl trzy zdania, każde z innym typem orzeczenia, które mógł wypowiedzieć właściciel zabytkowego garbusa.

9

10

III. NIE MOŻE ZABRAKNĄĆ KAPELI PODWÓRKOWEJ

9. Wybierz poprawne dokończenie zdania.
W tytule piosenki wykonywanej przez Kapelę Czerniakowską *Nie ma cwaniaka nad warszawiaka* występuje podmiot logiczny, gdyż
- **a. w zdaniu tym jest mowa o braku czegoś lub kogoś.**
- **b. zdanie to wyraża prawdziwą tezę.**

10. Wybierz poprawne dokończenie zdania.
W zdaniu **Przejmująco śpiewał o swojej wielkiej miłości do Czarnej Mańki** występuje podmiot domyślny, gdyż
- **a. wykonawca domyślał się, że adresatka słów nie odwzajemnia jego uczucia.**
- **b. wykonawcy czynności należy się domyślić z formy orzeczenia.**

11. Wypowiedzenie **Na Pradze zorganizowano potańcówkę** jest zdaniem bezpodmiotowym. Czy to prawda, czy fałsz?

12. Ułóż zdanie na temat kapeli przedstawionej na ilustracji. Użyj podmiotu szeregowego.

11

12

13 14 15 16 17 18

IV. PACHNĄCA WYSTAWA

13. Wybierz poprawne dokończenie zdania.
Przydawka znajduje się przed rzeczownikiem, jeśli
- **a. określa cechy indywidualne, przypadkowe.**
- **b. określa cechy istotne i piękne.**

14. Ułóż z liter ukrytych w bukiecie dwie przydawki i dopasuj je do podanych zdań:

Sprzedawca oferował olejek ? .
Kwiaciarka owinęła bukiet w ? papier.

15. W zdaniu **Na wystawie kwiatów zaprezentowano niezwykle piękne okazy** występują trzy przydawki. Czy to prawda, czy fałsz?

16. Podaj trzy przydawki wyrażone różnymi częściami mowy, określające wygląd kwiatów w bukiecie.

V. MALUJE NIE TYLKO PORTRETY

17. Opisz krótko przygotowania malarza do pracy. Użyj poniższych wyrazów w funkcji dopełnienia.

• peleryna • sztalugi • pędzel

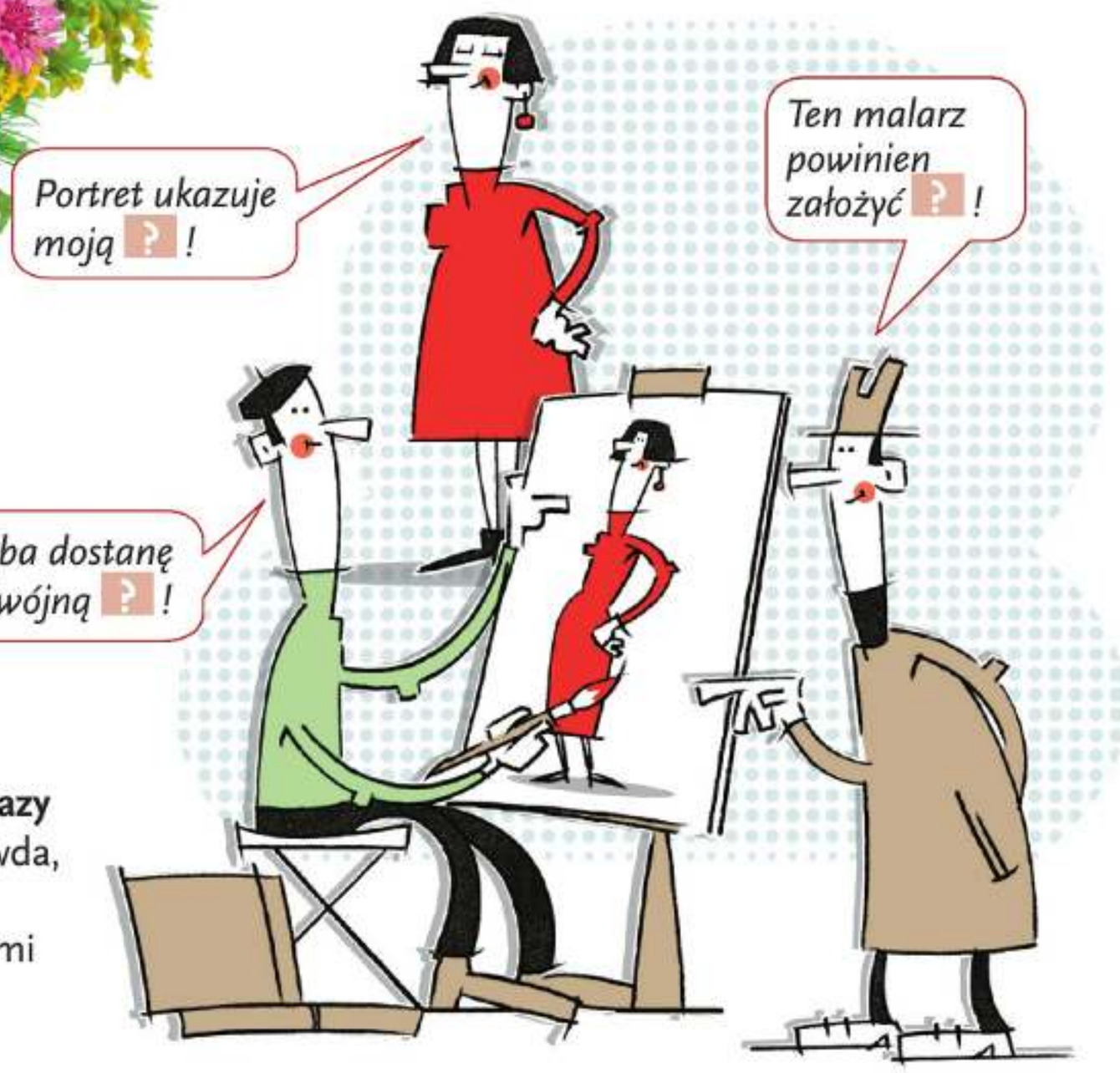

18. Uzupełnij zdanie rzeczownikami i zaimkiem rzeczownym w funkcji dopełnienia.

Ludzie dostrzegli ? artysty i wróżyli ? wielki ? .

19. W zdaniu **Zachwyceni przechodnie podziwiają kunszt ulicznego malarza** są dwa dopełnienia. Czy to prawda, czy fałsz?

20. Uzupełnij wypowiedzi w dymkach właściwymi dopełnieniami.

19 20 21 22 23 24

VI. WYSTĘPUJĄ NA ULICY

21. Ułóż zdanie na temat teatru ulicznego, używając podanych wyrazów w funkcji okolicznków.

22. Zakończ zdanie na trzy różne sposoby. Użyj okolicznków czasu, miejsca i przyczyny.

Aktor występujący na wrotkach upadł ? ? ?

23. W zdaniu **Debiutujący aktor zapomniał tekstu z powodu tremy** znajduje się okolicznik przyczyny. Czy to prawda, czy fałsz?

24. Wybierz spośród podanych związków wyrazowych te, które zawierają okoliczniki.

- chodził na szczudłach / miał wysokie szczudła
- krzywo włożył beret / poprawił beret
- ubrał się dziwnie / ma dziwny strój
- zabawiał publiczność / występował dla zabawy

VII. TAŃCZĄ, BO TO LUBIĄ

25. Wybierz poprawne dokończenie zdania.
W wypowiedzeniu *Śniło mi się, że zapisałem się do Ulicznej Akademii Tańca* zdanie podrzędne
- **a. odpowiada na pytanie mianownika.**
- **b. objaśnia powód spóźnienia do szkoły.**

26. Wybierz poprawne dokończenie zdania.
W wypowiedzeniu *Hip-hop jest taki, że nastolatki go uwielbiają* zdanie podrzędne
- **a. służy jako ostateczny argument w dyskusji z rodzicami.**
- **b. dookreśla orzecznik wyrażony zaimkiem *taki*.**

27. Nie można zamienić zdania **Ucieszyła mnie wiadomość o otwarciu strefy tańca na dachu galerii** na wypowiedzenie podrzędnie złożone ze zdaniem podrzędnym przydawkowym.
Czy to prawda, czy fałsz?

28. Uzupełnij spójniki lub zaimki łączące zdania składowe w wypowiedzeniach podrzędnie złożonych ze zdaniem podrzędnym okolicznikowym.

• abyś • bo • gdzie • kiedy • że

25

26

27

28

Złośliwość rzeczy martwych

Leszek Kołakowski
Wojna z rzeczami
ze zbioru: *13 bajek z królestwa Lailonii dla dużych i małych*

Naleśniki z konfiturą mają przeważnie niedobry charakter. Zachowują się tchórzliwie, a zarazem podstępnie i dla głębszych spraw nie mają zrozumienia. [...]

Dlatego Ditto z pewną ulgą obserwował, jak naleśniki, urażone jego niechętną miną, zerwały się z półmiska i po kolei wyszły z pokoju. Jednakże po chwili weszła Lina i ujrzawszy pusty półmisek, zdziwiła się nieprzyjemnie.

– Ditto – powiedziała – dlaczego zjadłeś wszystkie naleśniki i nic mi nie zostawiłeś?

– Nie zjadłem ani jednego – odparł Ditto.

– Więc co? Chcesz mi może powiedzieć, że naleśniki poszły sobie na spacer?

– Tak, właśnie to chcę ci powiedzieć. [...]

– No to idź i przyprowadź je z powrotem!

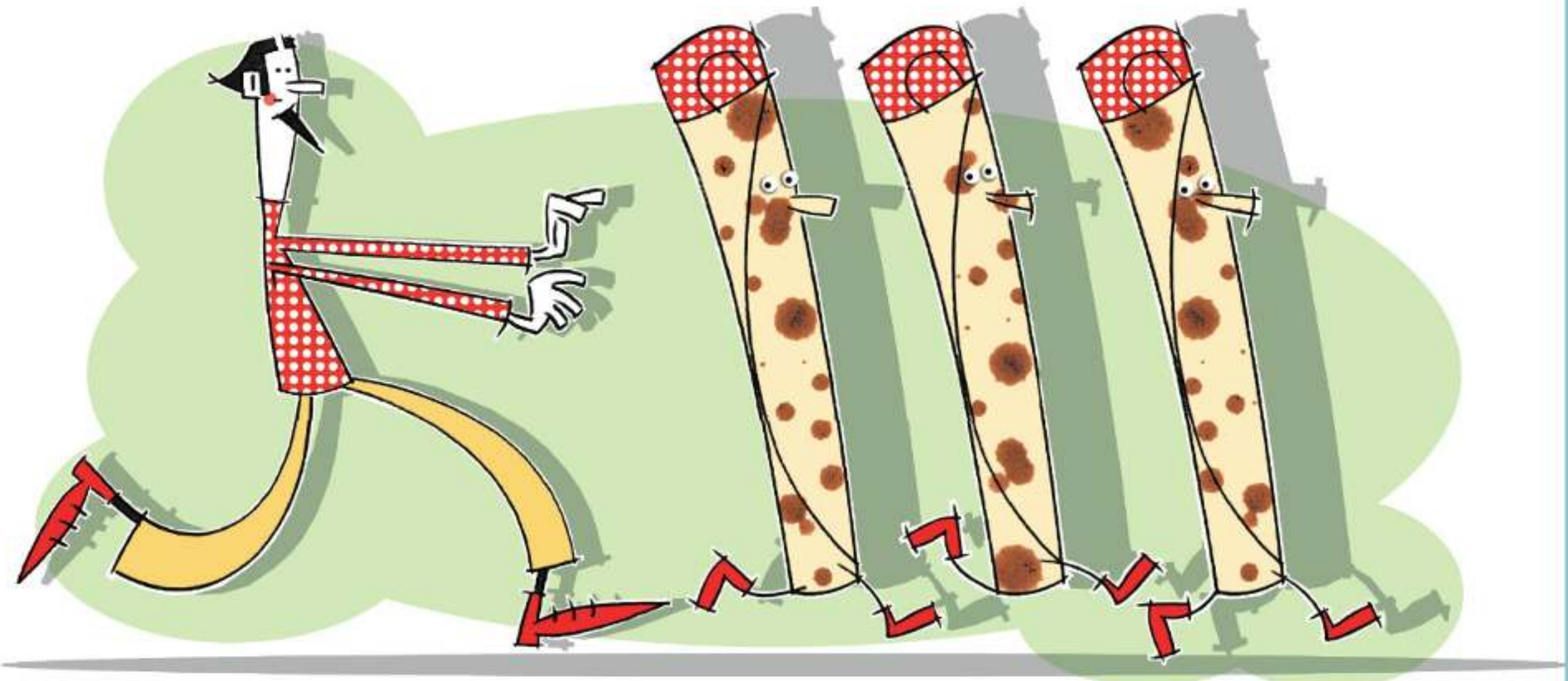
Ditto wybiegł z domu w pogoni za naleśnikami. Nie trwało to nawet długo, bo naleśniki, jak wiadomo, chodzą niezbyt szybko; udało się więc dogonić je w niewielkiej odległości od domu. [...] Całe ubranie miał zawalane konfiturą i Lina patrzyła na niego z przerażeniem.

a

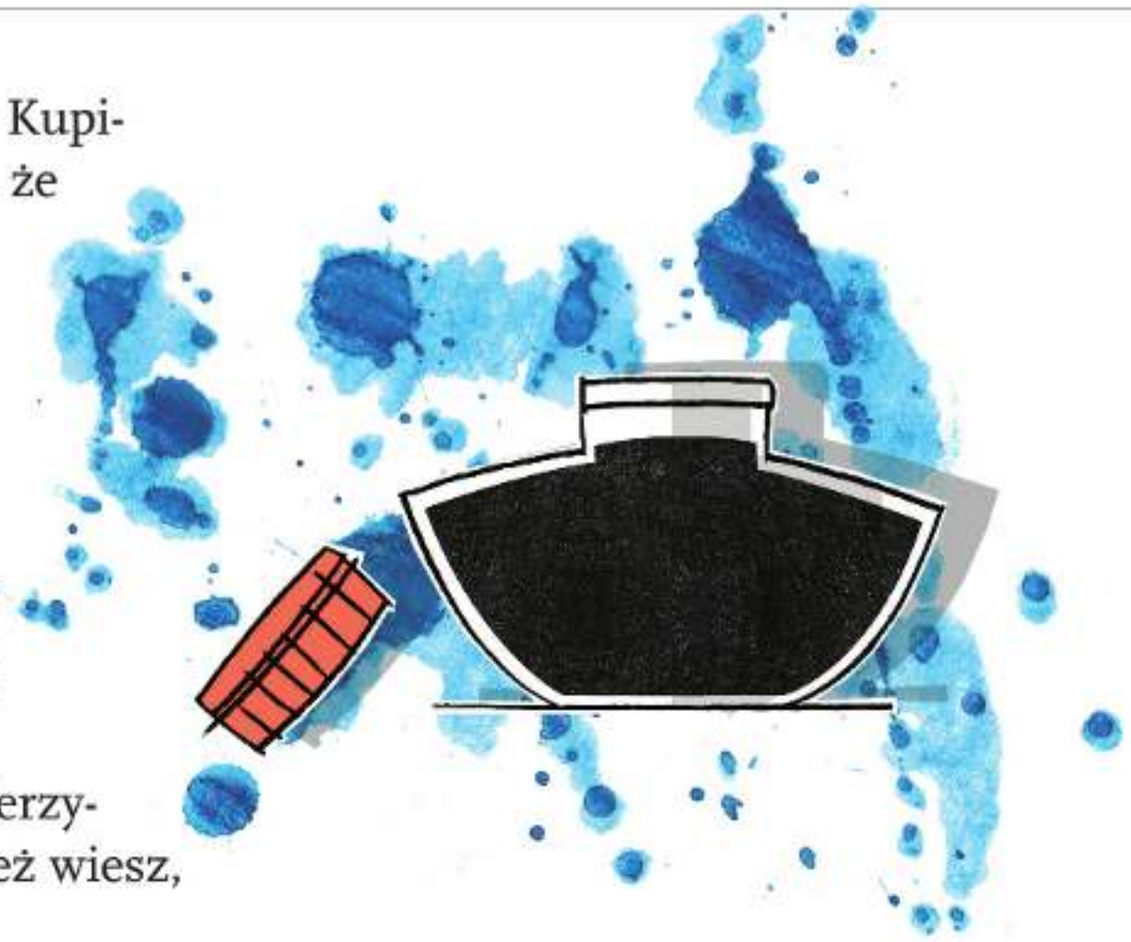
– Ditto – powiedziała – całe ubranie na nic!

b

– Przecież chciałaś, żebym gonił naleśniki. Trudno, masz je tutaj. Ale nie mów mi przynajmniej o ubraniu.

Naleśniki z piskiem wymykały mu się z rąk.

– Jesteś kłamczuch, Ditto – krzyknęła Lina. – Kupiłeś naleśniki w sklepie, a teraz opowiadasz mi, że to te same, które rzekomo wyszły na spacer.

– Ależ, Lino, zapytaj sama naleśniki, niech ci opowiedzą, jak to było.

Lina zapytała więc jednego naleśnika, czy to prawda, że one tu były na półmisku i poszły sobie na spacer. Ale naleśnik, ponieważ zrozumiał, o co chodzi, powiedział na złość, że nic podobnego, że nigdy tu nie był, że przed chwilą Ditto kupił go w cukierni. [...]

– Ależ, Lino, chyba nie będziesz bardziej wierzyła tym wstrętnym naleśnikom niż mnie! Przecież wiesz, że naleśniki kłamią!

– Sam kłamiesz! – krzyknęła Lina. – Skąd naleśniki mogłyby sobie wymyślić taką historię?!

Ditto westchnął i wyszedł, zostawiając Linę, która z kwaśną miną zabrała się do jedzenia naleśników. Poszedł do łazienki i oburzony niegodziwością naleśników postanowił zawrzeć jakiś sojusz, który by pomógł mu w życiu. Przyszła mu do głowy pasta do zębów, która, wedle jego doświadczeń, miała charakter łagodny i miły. Próbował wszcząć z nią rozmowę, ale gdy tylko otworzył tubkę, pasta z sykiem wypłynęła z tubki, pieniąc się łagodnie. [...]

c Ale od tej pory wszystkie rzeczy sprzysięgły się jakby przeciw Ditto i usiłowały go skompromitować. Kiedy leżał na łóżku, poduszka rozpruwała się z trzaskiem, wypuszczając obłoki pierza, które zasypywały powidła właśnie przygotowywane przez Linę. Potem poduszka skarżyła się bezwstydnie, że Ditto naumyślnie ją rozpruł. Gwóźdź wylatywał ze ściany, zostawiając wielką dziurę, której nie udawało się zakleić, a potem wołał, że Ditto go wyciągnął. Szyba niedotknięta nawet palcem sama tłukła się na kawałki i szczękając, opowiadała Linie, że Ditto zbił ją łokciem. [...] Buty specjalnie dziurawiły się we wszystkich miejscach, chusteczki do nosa nieustannie gubiły się złośliwie, koszula nabierała celowo tłustych plam niedających się wyczyścić, a atrament z pluskiem zeskakiwał ze stołu, żeby rozlać się po całej podłodze.

Ditto pojął wówczas, że życie polega na ciężkiej walce z rzeczami, ale zarazem pomyślał, że jest to właściwie walka beznadziejna, bo Lina nigdy nie uwierzy jemu, a zawsze będzie wierzyła rzeczom. Lina zaś, istotnie, wierzyła ślepo rzeczom, a Ditto był bezbronny. [...]

1. Jaką formę ma tytuł opowiadania? Wybierz odpowiedź A albo B i jej uzasadnienie spośród odpowiedzi 1–3.

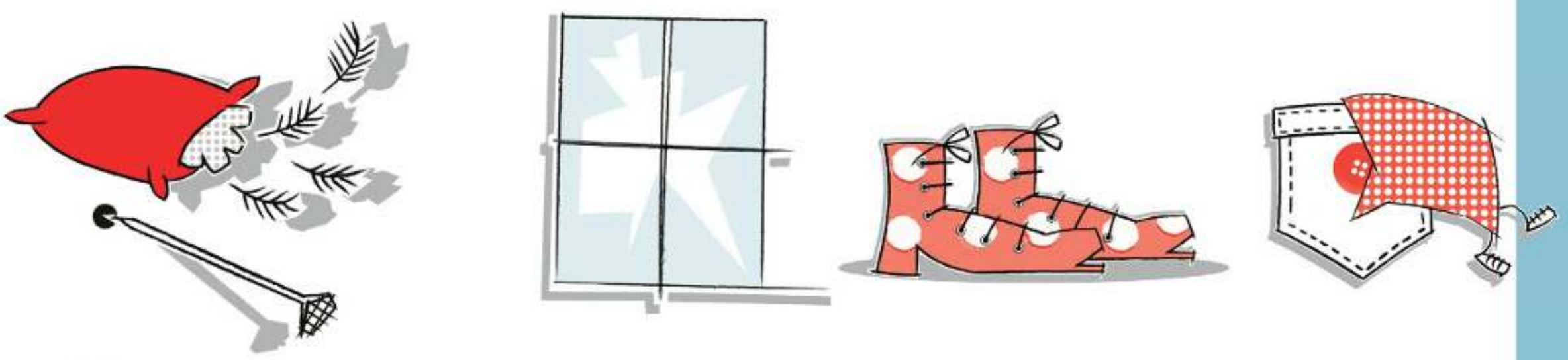
Tytuł opowiadania jest	**A. zdaniem,**	**ponieważ**	**1. nie zawiera osobowej formy czasownika.**
			2. można wskazać w nim orzeczenie.
	B. równoważnikiem zdania,		**3. nie zawiera określeń do podmiotu lub orzeczenia.**

2. Przytocz dwa wypowiedzenia, w których można znaleźć imiona bohaterów. Jaką funkcję w zdaniu pełnią te wyrazy?

3. Wskaż w tekście trzy zdania mówiące o wykonawcy czynności, którego domyślamy się z kontekstu lub formy orzeczenia.

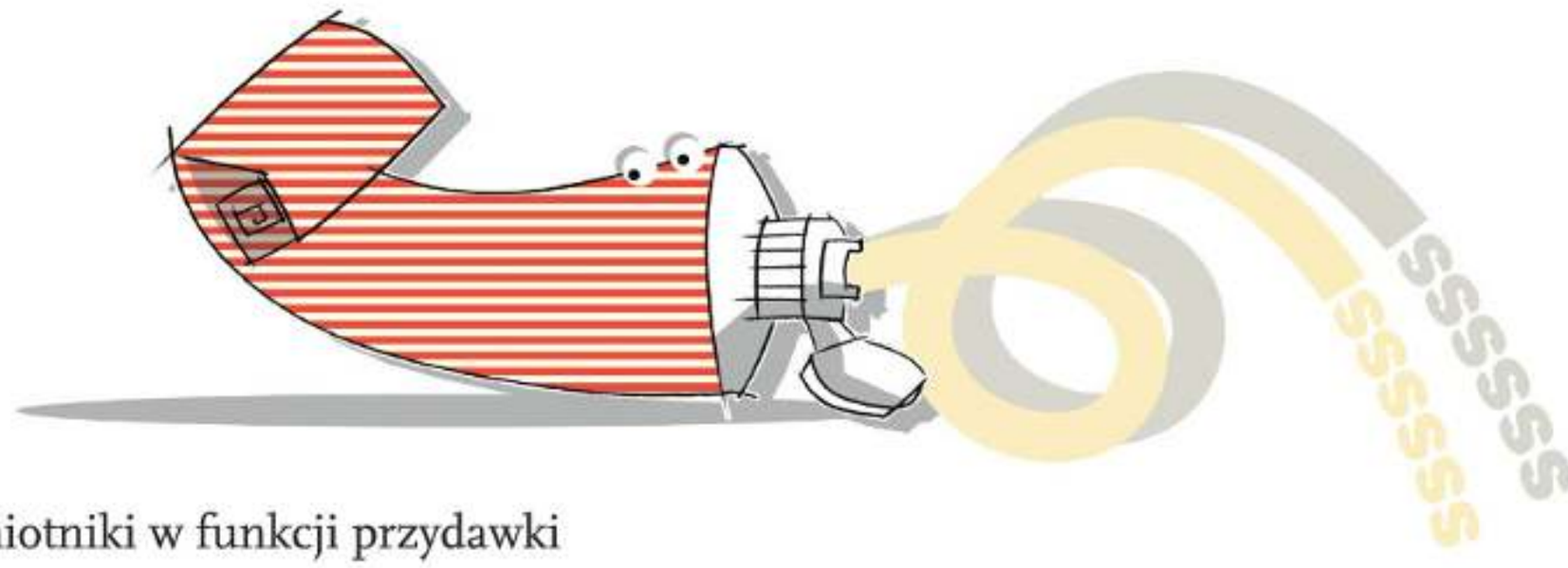
4. Czego brakowało w życiu głównemu bohaterowi? Ułóż zdanie z podmiotem logicznym.

5. Wyszukaj w tekście zdania, które informują o zachowaniu przedmiotów wobec głównego bohatera. Jakiego typu orzeczenia występują w tych wypowiedzeniach?

6. Powiedz, jakie inne przedmioty sprzysięgły się przeciwko bohaterowi. Użyj podmiotu szeregowego.

7. Podaj przykłady środków językowych, które zostały wykorzystane do ożywienia pasty do zębów.

- przymiotniki w funkcji przydawki
- wyrażenie przyimkowe w funkcji okolicznika sposobu.

8. Podaj przykład zdania, w którym rzeczownik *naleśnik* występuje w funkcji dopełnienia.

9. Zanalizuj zdanie, które znajduje się pod rysunkiem na pierwszej stronie tekstu. Narysuj jego wykres i podpisz części zdania, które w nim występują.

10. Wskaż w podanym zdaniu orzeczenie. Nazwij jego części składowe i określ ich formę gramatyczną.

Ditto stał się niewolnikiem rzeczy.

11. Dopasuj zdania podkreślone w tekście do poniższych wykresów.

12. Dokończ poniższe zdania. Powiedz, które z powstałych wypowiedzeń są zdaniami złożonymi podrzędnie, a które – zdaniami złożonymi współrzędnie. Określ ich typy.

- Lina niepokoiła się o Ditta, ponieważ ?
- Widziała tylko efekty jego zachowania, więc ?
- Nie wiedziała, że ?
- Próbowała go zrozumieć, lecz ?

13. Przekształć zdania pojedyncze na złożone, a wypowiedzenia złożone na pojedyncze.

- Kiedy przeczytałem tytuł opowiadania, mocno się zniechęciłem.
- Mam przeczytać utwór, który został napisany dla dzieci?
- Odłożyłem obowiązkową lekturę.
- Po wyjaśnieniach mamy wróciłem do zadania.

14. Wskaż w poniższych wypowiedzeniach zdania podrzędne i określ ich typ.

- Kto z rzeczami wojuje, ten od rzeczy ginie.
- Jaki jest właściciel, domyślamy się po jego gadżetach.
- Tam, gdzie jest bałagan, przedmioty triumfują.
- Rzeczy, które są niepotrzebne, należy usuwać.
- Nikt nie wie, kiedy się zbuntują.

Wyrazy i związki wyrazowe

Dowiesz się:

- co to są antonimy,
- na czym polega wieloznaczność wyrazów,
- jak funkcjonują wyrazy nacechowane emocjonalnie.

Nauczysz się:

- korzystać ze słownika poprawnej polszczyzny,
- używać synonimów i antonimów,
- stosować zdrobnienia i zgrubienia,
- rozpoznawać znaczenia wyrazów wieloznacznych,
- wzbogacać wypowiedzi frazeologizmami.

Wkroczyć w językowy świat ze słownikiem za pan brat

Słownik poprawnej polszczyzny

1. Powiedz, z jakich słowników pochodzą hasła umieszczone na słownikowej mapie świata.

kontynent *m IV*, D. -u **1.** <duży obszar lądu otoczony oceanem; część świata> Δ *fraz*. Czarny K. <Afryka> Δ Stary K. <Europa> **2.** *blm* <każdy ląd stały w przeciwieństwie do morza> **3.** *blm* <masyw lądowy Europy (bez Wielkiej Brytanii)>

glob (ciało niebieskie) Δ planeta
glob (kula ziemska) Δ Ziemia

pępek świata punkt centralny, najważniejszy;
Kuchnia ta była dla domowników pępkiem świata.

równoleżnik -ka, -kiem; -ki, -ków [127]

mapa <łac. mappa – obrus> obraz graficzny rozmieszczenia szczegółów danego obszaru ziemi, ciała niebieskiego lub nieba przedstawiony w zmniejszeniu, w sposób matematycznie określony za pomocą umownych oznaczeń.

Przypomnij sobie!

Słownik ortograficzny podaje pisownię wyrazów, zawiera krótkie informacje, m.in. o zalecanych miejscach przenoszenia słów.

Słownik wyrazów bliskoznacznych zawiera zestawy synonimów.

Słownik języka polskiego podaje znaczenie wyrazów i przykłady ich użycia. Zwraca uwagę na trudne formy słów.

Słownik wyrazów obcych zawiera informacje o znaczeniu i pochodzeniu wyrazów zapożyczonych z innych języków.

Słownik frazeologiczny podaje znaczenia stałych związków wyrazowych oraz przykłady ich użycia.

2. Przeczytaj hasło ze słownika poprawnej polszczyzny, a następnie wykonaj polecenia z nim związane.

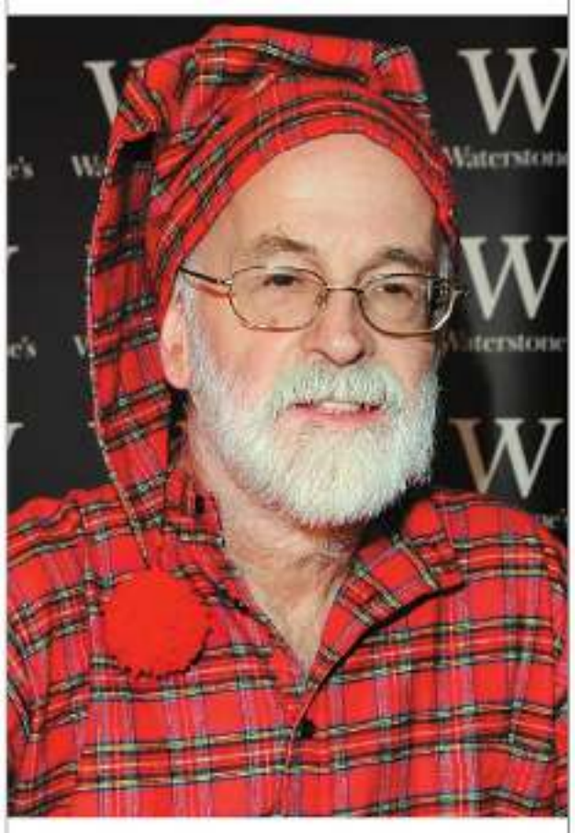
- Podaj poprawną formę dopełniacza wyrazu *język*.
- Podaj przykład poprawnego połączenia wyrazowego z tym słowem.
- Wymień związki wyrazowe, których można użyć w języku potocznym.
- Zacytuj związek wyrazowy, którego można użyć w sytuacji oficjalnej.
- Ułóż dwa zdania z wyrazem *język*, w każdym użyj innego znaczenia.

język *m III, D.* języka **1.** «narząd w jamie ustnej»: Koniec, koniuszek języka. Mlaskać, cmokać językiem. Δ *pot.* Biec, biegać, gonić, ganiać, lecieć, latać (*nie:* biec, biegać, gonić, ganiać, lecieć, latać jak pies) z wywieszonym językiem «uwijać się, załatwiać w pośpiechu pilne sprawy» Δ *pot.* Mieć coś na języku a. na końcu języka (*nie:* coś wisi na końcu języka) 1. «przypominać coś sobie; mieć wrażenie, że coś zaraz, za chwilę się przypomni» 2. «chcieć zaraz coś powiedzieć» **2.** «system znaków dźwiękowych, składających się ze słownictwa i gramatyki służący do porozumiewania się»: Język ojczysty, obcy. Język polski, angielski itp. (*skrótowo*: polski, angielski itp.). Język ogólny. Języki zawodowe, środowiskowe. Język uczniowski, złodziejski, żołnierski. Uczyć się języka rosyjskiego. Tłumaczyć na język polski, na polski, *reg.* na polskie. *oficj.* Władać jakimś językiem.

Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN

Zapamiętaj!

Słownik poprawnej polszczyzny podaje poprawne formy wyrazów oraz przykłady ich właściwego użycia. Zawiera również informacje o znaczeniu słów.

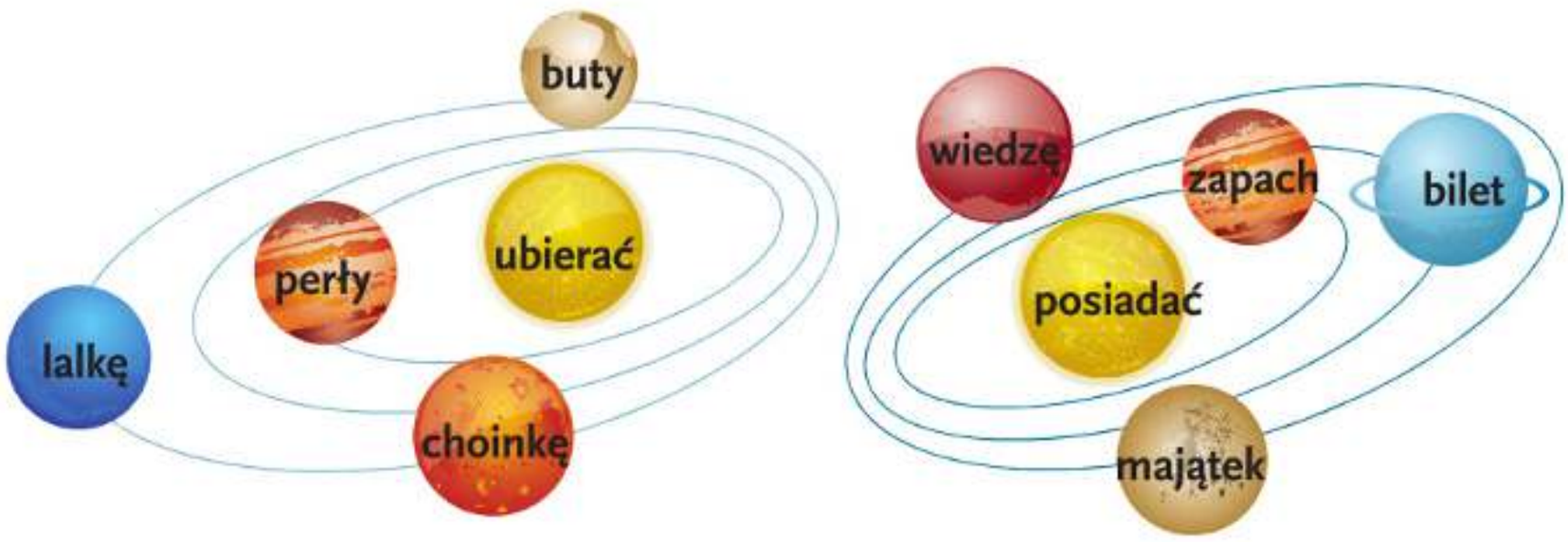

Terry Pratchett (1948–2015)

3. Uzupełnij związki wyrazowe właściwymi słowami. Litery znajdujące się przy poprawnych odpowiedziach utworzą hasło – nazwę serii książek Terry'ego Pratchetta.

B	klucz	poszukać	klucza	Ś
w	ząb	usunąć	zęba	l
a	za przestępcą	śledzić	przestępcę	i
s	za biletami	stać	po bilety	a
t	na ziemi	wylądować	na ziemię	k
n	dobrą pastę	używać	dobrej pasty	D
y	do nauki	brać się	za naukę	i
e	przed nos	podtykać komuś	pod nos	s
k	na opiniach	opierać się	o opinie	b
a	dla życia	warunki	do życia	u

4. Utwórz poprawne związki wyrazowe ze słów zapisanych na planetach.

5. Uzupełnij podane związki wyrazowe słowami ukrytymi w ciągu literowym.

alergiaalegoriaefektownaefektywnaformowaćformułowaćowocnaowocowasąsiedzkisąsiedni

- ? rozmowa
- ? pomoc
- ? młodości
- ? spór
- ? wnioski
- ? galaretka
- ? kobieta
- ? na kurz
- ? blok
- ? rogaliki

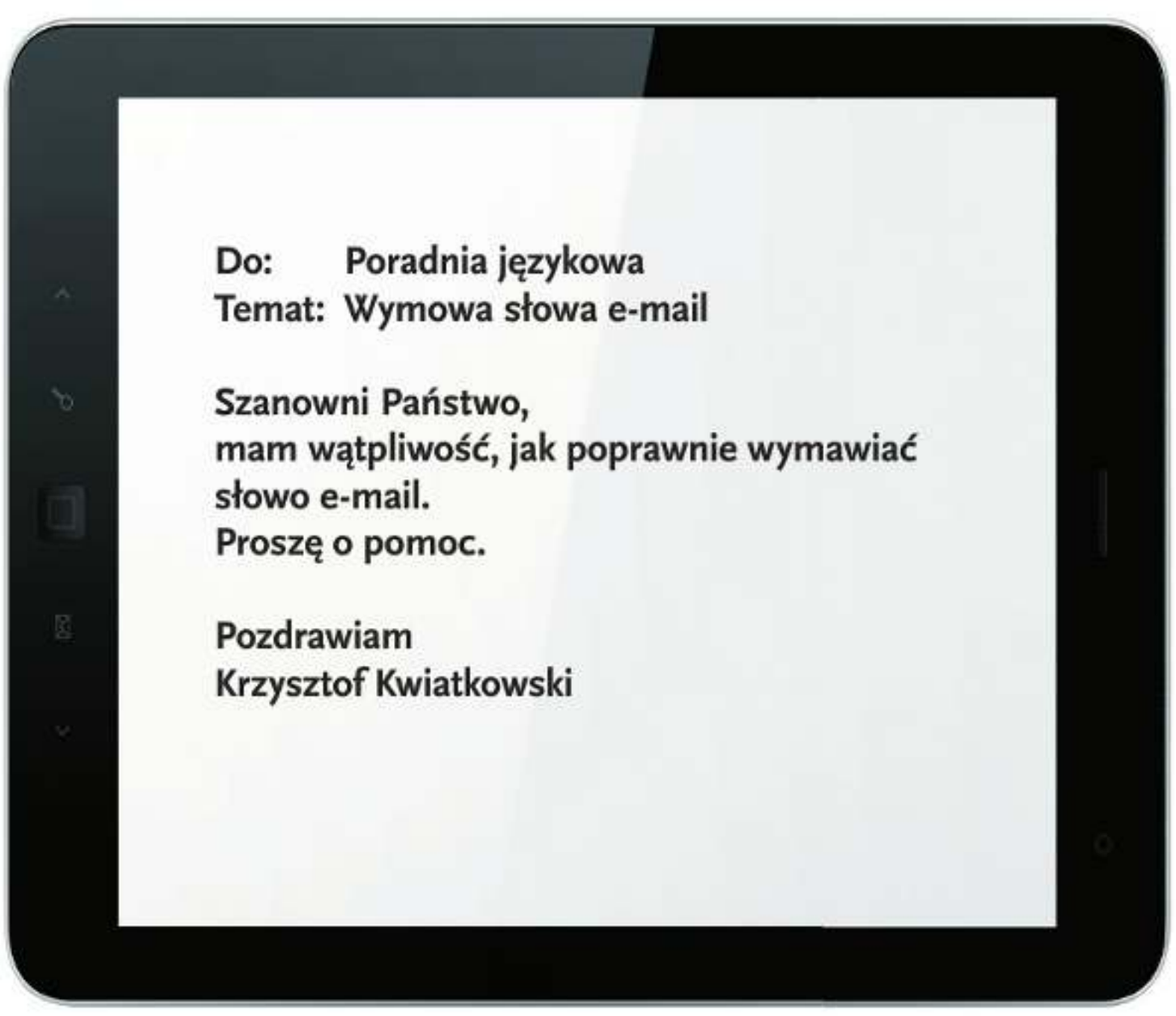
6. Wyszukaj w diagramie sześć słów i zastąp nimi wyrazy wyróżnione w zdaniach. Podaj je we właściwych formach.

n	i	e	w	ł	a	ś	c
i	w	y	o	c	z	y	w
i	s	t	y	o	d	p	o
w	i	e	d	n	i	s	ę
d	z	i	a	u	n	i	e
w	a	ż	n	i	ć	z	n
i	s	z	c	z	o	n	y

- Zrobił *ewidentny* błąd.
- Wpisał nazwisko w *nieprawidłową* rubrykę.
- Ocena była *adekwatna* do wiedzy ucznia.
- Wyposażenie sali sportowej jest *zdewastowane*.
- *Arbiter* podyktował rzut karny.
- *Anulowano* wyniki pierwszej rundy.

7. Odpowiedz na zadane pytania. Skorzystaj ze słownika poprawnej polszczyzny.

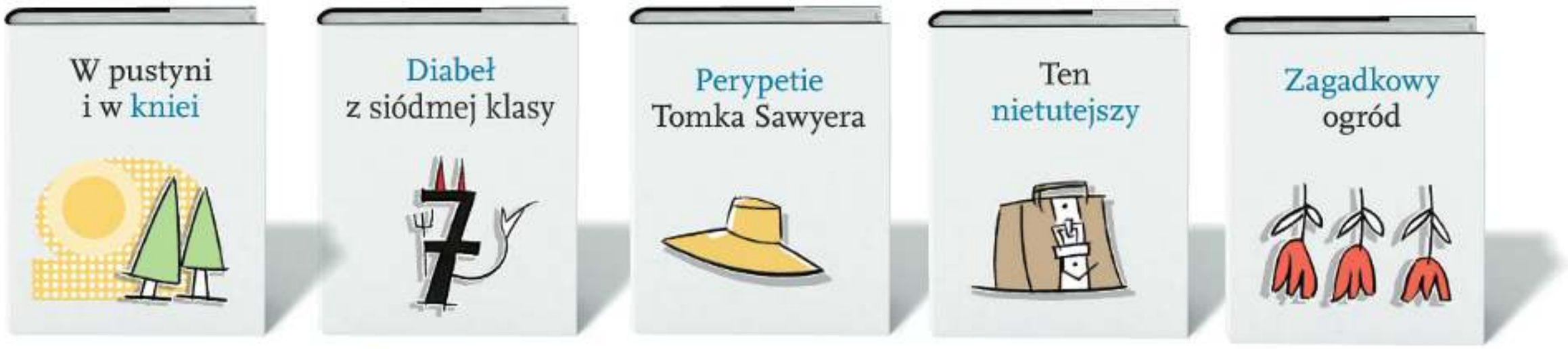

Wśród wyrazów gości nie tylko wartości

Wyrazy bliskoznaczne i przeciwstawne

1. Wydawca pomylił słowa w tytułach powieści. Popraw je. Zamień wyróżnione wyrazy na odpowiednie synonimy.

2. Wskaż w każdym zestawie słowo, które nie jest wyrazem bliskoznacznym do pozostałych.

- odwaga, śmiałość, nieśmiałość, dzielność
- inteligentny, inteligencja, myślący, lotny
- psocił, broił, płatał figle, śmiał się
- ten, tenże, taki sam, bliźniak
- tolerancyjny, tolerancyjna, wyrozumiały, pobłażliwy
- wyzdrowieć, odzyskać zdrowie, wykurować się, chorować

3. Utwórz pary wyrazów bliskoznacznych. Znaczenie nieznanych słów sprawdź w słowniku wyrazów obcych.

altruizm	**bezstronność**
elokwencja	**doskonałość w działaniu**
komfort	**działanie na rzecz innych**
kompromisowość	**wygoda**
obiektywizm	**ugodowość**
patos	**umiejętność pięknego wysławiania się**
perfekcja	**wzniosłość**

Przypomnij sobie!

Wyrazy, które mają bardzo podobne znaczenie, nazywamy **synonimami** lub **wyrazami bliskoznacznymi**, np. *szlachetność – wspaniałomyślność, prawość, wielkoduszność; wehikuł – pojazd; kosmiczny – pozaziemski; powiedzieć – oznajmić.*

4. Dobierz synonimy do różnych znaczeń wyrazów. W razie trudności skorzystaj ze słownika języka polskiego.

godność →	**zaszczytne stanowisko; piastować jakąś godność**	**poczucie własnej wartości; mieć swoją godność**
śmiałość →	**cecha kogoś, kto w relacji z innymi nie odczuwa lęku, zakłopotania; zdobyć się na śmiałość**	**wykraczanie poza tradycyjne schematy i przyzwyczajenia; śmiałość projektu**
bogactwo →	**posiadanie bardzo dużej ilości pieniędzy; kłuć ludzi w oczy swoim bogactwem**	**różnorodność i obfitość czegoś; bogactwo słownictwa**

- **honor**
- **nowatorstwo**
- **pewność siebie**
- **pozycja**
- **urozmaicenie**
- **zamożność**

5. Dobierz do podanych frazeologizmów synonimiczne określenia spośród podanych na marginesie.

- przepaść bez wieści
- pasować jak pięść do nosa
- cios poniżej pasa
- mieć duszę na ramieniu
- stawiać zamki na lodzie

- **bać się własnego cienia**
- **budować zamki na piasku**
- **pasować jak kwiatek do kożucha**
- **przepaść jak kamień w wodę**
- **zagranie nie fair**

6. Podaj współczesne odpowiedniki słów używanych dawniej.

- **niewiasta w pąsowej szacie**

- ?

- **jegomość w automobilu**

- ?

- **młodzian piszący w kajecie**

- ?

- **kmieć na gościńcu**

- ?

7. Powiedz, w jakiej sytuacji mogły być wypowiadane poniższe zdania. Dobierz odpowiednie określenia z ramki.

• kłótnia prostackich sąsiadów • polecenie mamy skierowane do dziecka na spacerze • powitanie babci z wnuczką • wykład profesora medycyny

Daj buziaczka!

Jest to osłonięty wargami otwór...

Nie oddychaj przez usta!

Zamknij gębę!

8. Dopasuj do siebie ilustracje, które mają przeciwstawny charakter. Uzasadnij swój wybór.

Zapamiętaj!

Para wyrazów o znaczeniu kontrastowym, odwrotnym, to **antonimy** (wyrazy przeciwstawne), np. *piękno – brzydota, wbić – wybić.*

9. Wskaż w przysłowiach wyrazy, które są antonimami.

Zgoda buduje, niezgoda rujnuje.
Lepsza gorzka prawda niż słodkie kłamstwo.
Lepiej być zdrowym i bogatym niż chorym i biednym.
Zakochać się łatwo, odkochać trudno.
Zimne ręce, ale serce gorące.
Mowa jest srebrem, a milczenie złotem.
Czym skorupka za młodu nasiąknie, tym na starość trąci*.
Raz się człowiek rodzi i raz umiera.

* **trącić** – tu: wydzielać niemiły zapach.

10. Uzupełnij podpisy pod rysunkami. Użyj wyrazów przeciwstawnych.

? jak szczapa

? jak beczka

? jak najęta

? jak zaklęta

Święta Barbara po ?,
Boże Narodzenie po ?.

? ?

11. Zastąp podane wyrazy omówieniami zawierającymi antonimy podanych cech.

Wzór: **gruby – niezbyt szczupły**

- głupi – nie za bardzo ?
- leniwy – nie bardzo ?
- bez talentu – nieszczególnie ?
- nudny – niespecjalnie ?

12. Przekształć wypowiedzi. Wprowadź do tekstu antonimy.

- Ania była śliczną dziewczyną o lśniących rudych włosach. Na twarzy miała urocze piegi.

Ania była ? dziewczyną o ? rudych włosach. Na twarzy miała ? piegi.

- Dick był raczej ponurakiem. Nie cierpiał przebywać z ludźmi. Wolał samotnie przemierzać szlaki.

Dick był raczej ? . ? przebywać z ludźmi. Wolał ? przemierzać szlaki.

Zrobić minę na widok miny…

Wyrazy wieloznaczne

1. Wskaż na zdjęciach elementy, które mają taką samą nazwę. Powiedz, co jeszcze je łączy.

2. Podaj różne znaczenia wyrazów z ramki.

• **rakieta** • **kosz** • **pasek** • **organy** • **rzepka** • **dzwonki** • **gruszka** • **pączek** • **żabka** • **muł** • **kucyk** • **gąsienica**

Zamknął drzwi na klucz.

3. Powiedz, w jakim znaczeniu został użyty wyraz ***klucz*** w każdym ze zdań.

- Widziałam wczoraj klucz żurawi.
- Śruby odkręcił kluczem.
- Trzeba znaleźć odpowiedni klucz do zagadki.
- Wyboru dokonali według określonego klucza.
- Egzaminatorzy znaleźli błędy w kluczu odpowiedzi.
- Nie umiała narysować klucza wiolinowego.

Zapamiętaj!

Wyrazy wieloznaczne to wyrazy mające więcej niż jedno znaczenie, np. ***igła*** – 1. cienki, stalowy, zaostrzony pręcik, z małą dziurką, przez którą przewleka się nić, służący do szycia; 2. cienki, ostro zakończony, wydrążony w środku pręcik, nakładany na strzykawkę, wbijany pod skórę przy wykonywaniu zastrzyku lub pobieraniu krwi; 3.zielony, wąski, twardy, liść niektórych drzew i krzewów; 4. ruchoma, namagnesowana płytka metalowa w kompasie, wskazująca kierunek północny.

Znaczenia takich słów mogą być w pewien sposób **powiązane** ze sobą, np. wyraz ***zebra*** oznacza zwierzę w czarno-białe pasy oraz przejście dla pieszych wyznaczone przez pasy wymalowane na drodze, które kolorystycznie przypominają umaszczenie zwierzęcia; ***noga*** człowieka i ***noga*** stołowa pełnią tę samą funkcję; ***balon*** – statek powietrzny i ***balon*** – zabawka dziecięca to przedmioty o zbliżonym kształcie, unoszące się w powietrzu.

4. Odczytaj znaczenia wyrazu ***gwiazda*** w poniższych wypowiedziach. Ułóż zdania z tym słowem w różnych znaczeniach.

5. Przygotuj zestaw rysunków, które podobnie jak zdjęcia w ćwiczeniu 4 zilustrują różne znaczenia wybranego przez ciebie wyrazu wieloznacznego.

6. Wyjaśnij, na czym polega komizm poniższego dowcipu.

Snob w księgarni:
– Proszę o coś do czytania.
– Coś lekkiego? – pyta sprzedawczyni.
– Niekoniecznie. Jestem samochodem.

7. Narysuj w zeszycie żartobliwe ilustracje, którym można by było nadać poniższe podpisy z wyrazami wieloznacznymi.

- Bałwany zniszczone przez bałwany.
- Bokser pokonał boksera.

Słowniczek

snob – osoba, która naśladuje modne zachowania, żeby popisać się przed innymi.

W słowach emocji szuka – trudna to sztuka

Wyrazy nacechowane emocjonalnie

1. Opisz oba psy. Zastosuj wyrazy określające rozmiary zwierząt oraz wielkość części ich ciał. Wzór: psisko, piesek.

2. Wskaż wyrazy, które wartościują pozytywnie, oraz te, które są nacechowane negatywnie.

Zapamiętaj!

Emocje i uczucia można wyrażać, używając zdrobnień, zgrubień i innych słów nacechowanych emocjonalnie (ekspresywizmów), np. *dzidziuś, wielgachny, straszydło*.

Zdrobnienia to wyrazy tworzone na oznaczenie czegoś małego, mniejszego od pierwowzoru. Najczęściej wyrażają pozytywny stosunek mówiącego do kogoś lub czegoś, np. *chłopczyk, samochodzik*.

Zgrubienia to wyrazy tworzone na oznaczenie czegoś dużego, większego od pierwowzoru. Najczęściej wyrażają negatywny stosunek mówiącego do kogoś lub czegoś, np. *gmaszysko, urzędas*.

3. Podaj nazwy obiektów przedstawionych na zdjęciach. Weź pod uwagę ich wielkość.

paczka

kreska

butelka

but

4. Wskaż w podanych zestawach słowa, które są neutralne, czyli nie zawierają pozytywnej lub negatywnej oceny.

- wszechnica, uczelnia, buda, uniwerek
- nieuk, kujon, uczeń, prymus
- ględzić, paplać, mówić, strzępić język
- papusiać, jeść, żreć, pałaszować

5. Wyjaśnij znaczenie podanych słów i powiedz, które mają pozytywne zabarwienie. Skorzystaj ze słownika języka polskiego.

- patałach • goguś • euforia • filigranowy • szczwany

6. Dodaj do poniższych słów wyrazy bliskoznaczne, które będą miały charakter ironiczny lub pogardliwy.

- dziennikarz • pracowity • miasto • powieść

7. Dobierz do wypowiedzi określenia informujące o ich emocjonalnym tonie.

- Szedł powoli ulicą.
- Kroczył z dumnie podniesioną głową.
- Ledwie powłóczył nogami.
- Drałował na zajęcia.

8. Podaj krótkie informacje o różnych częściach ciała postaci przedstawionych na rysunkach. Użyj zdrobnień, zgrubień lub innych wyrazów nacechowanych emocjonalnie.

- **mówienie z politowaniem**
- **neutralne stwierdzenie**
- **podniosły ton**
- **określenie potoczne**

Ważą się losy słów

► Wyszukaj w poznanych typach słowników hasło ***nauka*** i porównaj definicje tego wyrazu zamieszczone w różnych publikacjach.

W wypowiedziach

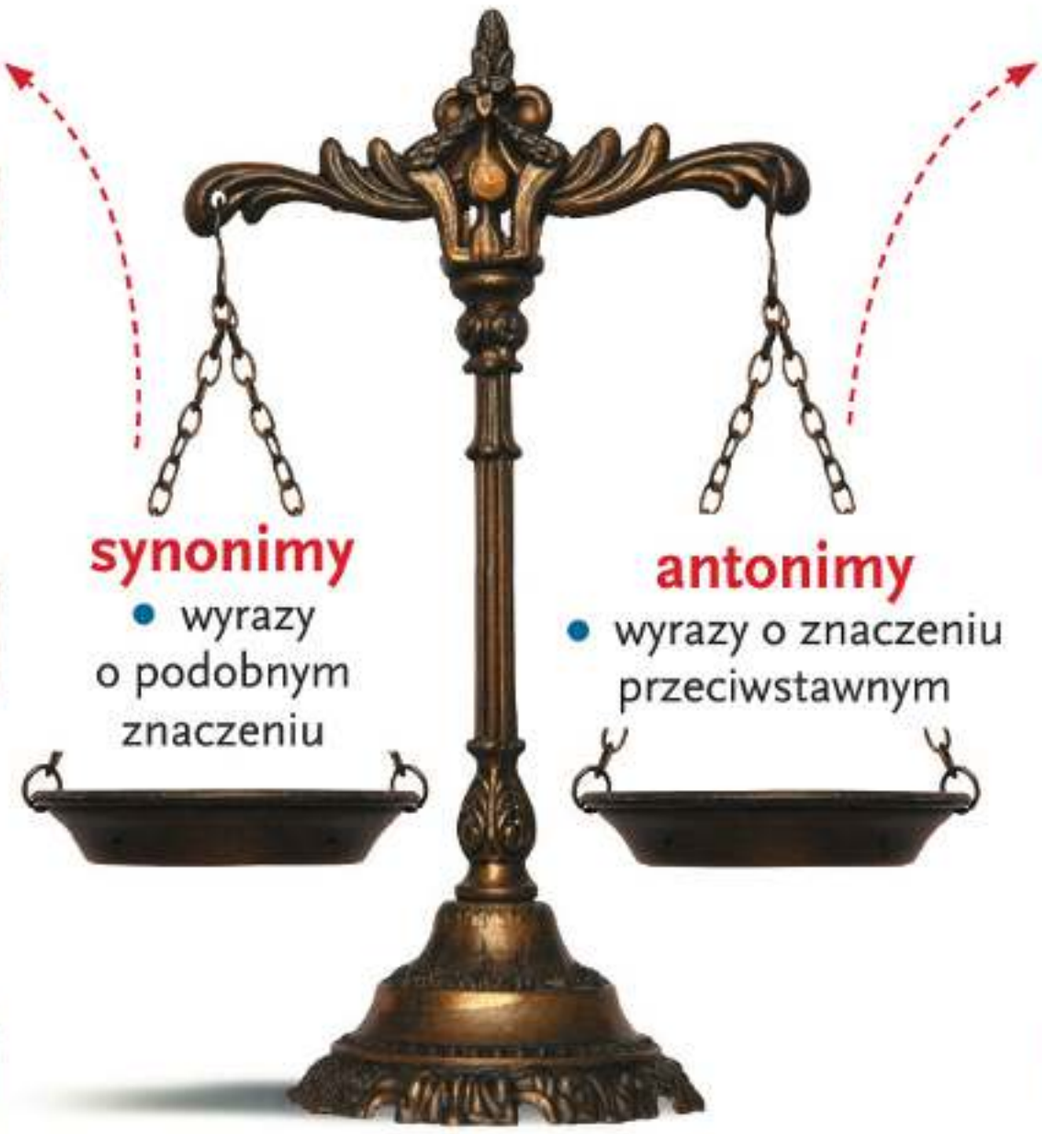

W słownikach

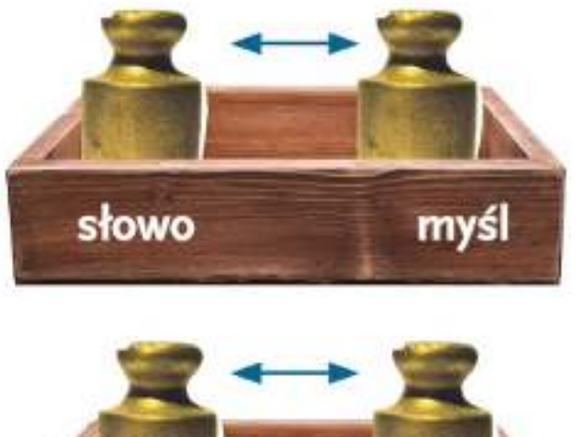
W kontaktach z ludźmi

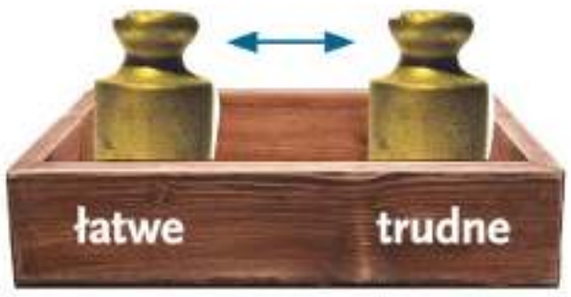

synonimy
- wyrazy o podobnym znaczeniu

antonimy
- wyrazy o znaczeniu przeciwstawnym

zdrobnienia
- wyrazy tworzone na oznaczenie czegoś małego, mniejszego od pierwowzoru

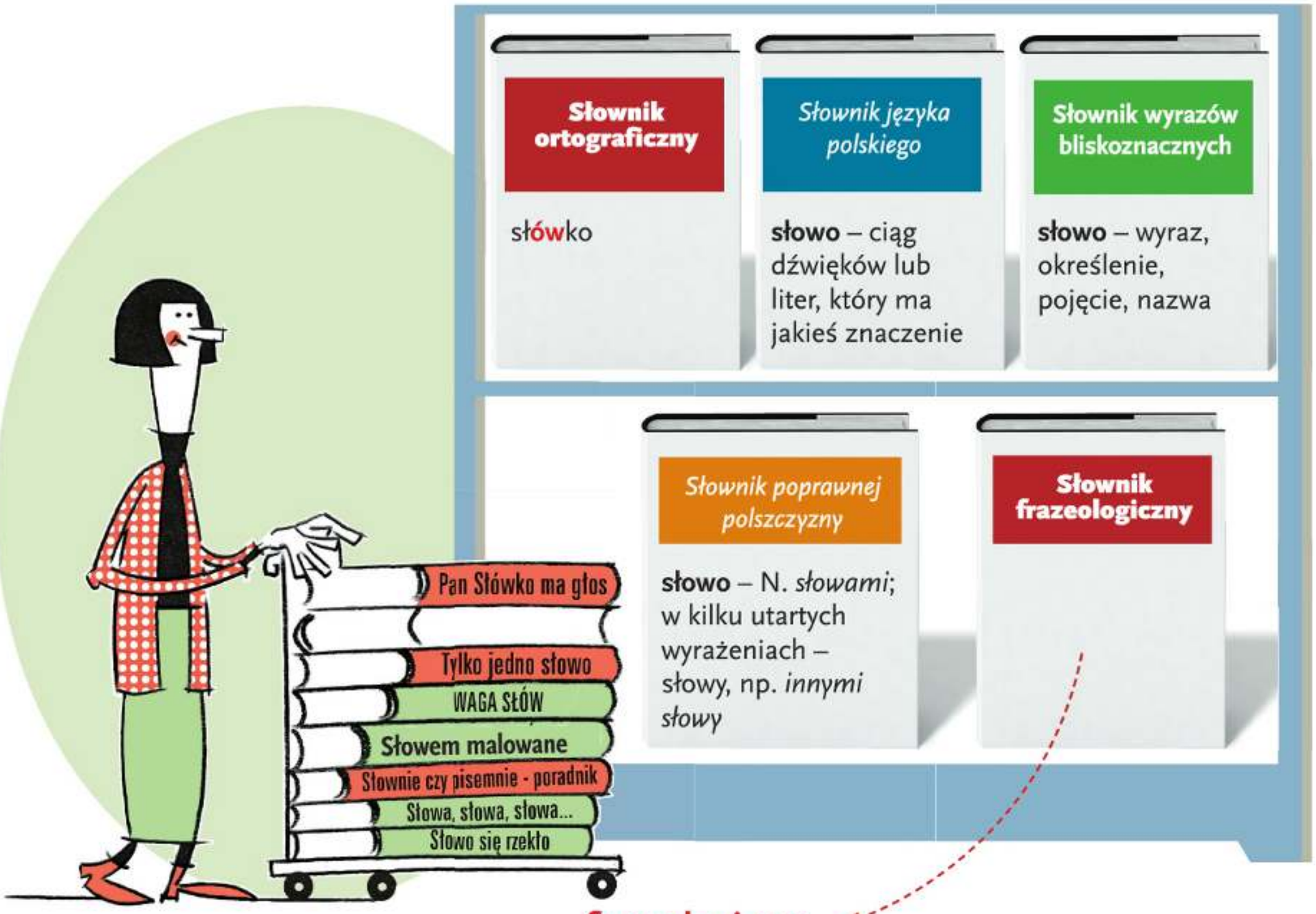
zgrubienia
- wyrazy tworzone na oznaczenie czegoś dużego, większego od pierwowzoru

eufemizm
- słowo lub wyrażenie użyte zastępczo w celu osłabienia lub złagodzenia negatywnych określeń

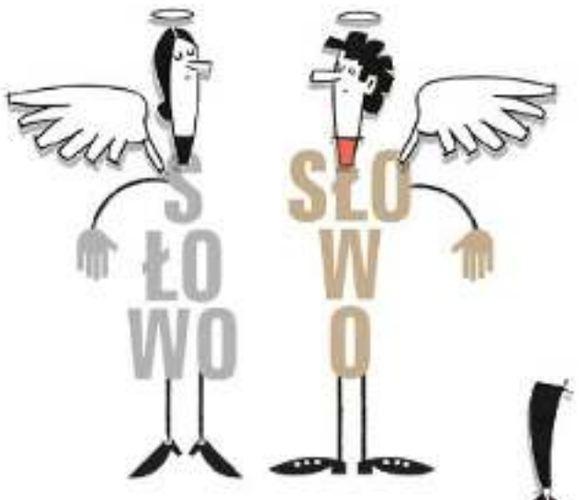
kolokwializm
- wyraz lub wyrażenie używane w mowie potocznej

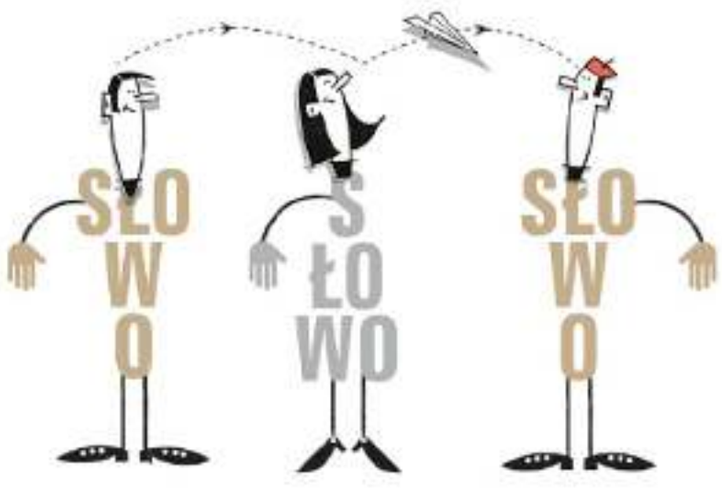

frazeologizmy

- połączenia dwu lub kilku wyrazów utrwalone w języku; mają ściśle określone znaczenie.

- święte słowa

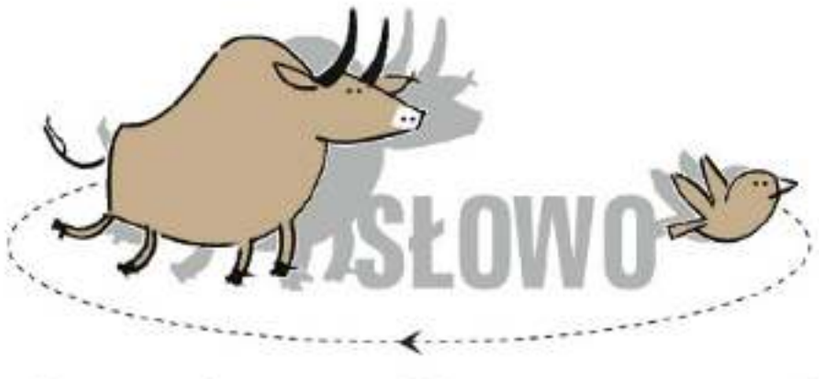
- od słowa do słowa

- złamać dane słowo

- cedzić słowa

- Słowo wylatuje wróblem, a powraca wołem.

Wyrazowe kolekcje

Zbierz eksponaty do wyjątkowych kolekcji. Zagraj z koleżankami i kolegami. Musisz podać dobrą odpowiedź lub poprawnie wykonać zadanie, aby przejść na kolejne pole. Błędna odpowiedź powoduje utratę kolejki.

1 2 3 4 5 6 7

I. ZE ZBIORÓW NUMIZMATYKA

1. Wskaż wypowiedzi, które zawierają prawdziwe informacje. Skorzystaj ze słownika poprawnej polszczyzny.

*W wyrazie **numizmatyka** należy akcentować trzecią sylabę od końca.*

W języku potocznym dopuszczalne jest akcentowanie przedostatniej sylaby.

Miejsce akcentu w tym wyrazie nie jest ustalone.

2. Wybierz poprawne dokończenie zdania.
Pod hasłem *złoty* w słowniku poprawnej polszczyzny znajdziesz informacje
- **a. o odmianie tego wyrazu.**
- **b. o napisach występujących na banknotach stuzłotowych.**

3. Sprawdź w słowniku poprawnej polszczyzny, które z podanych czasowników tworzą stałe związki wyrazowe ze słowem *pieniądze*. Ułóż z nimi zdania.
- przepuszczać • przegapić
- kręcić • obracać

4. Utwórz trzy związki wyrazowe ze słów zapisanych na banknotach. Skorzystaj ze słownika frazeologicznego.

być	nie dać	wtrącać
za coś	swoje	bez grosza
trzy grosze	przy duszy	złamanego grosza

5. Sprawdź, które medale z kolekcji zostały sfałszowane. Napisy na ich rewersach zawierają błędy frazeologiczne. Podaj ich poprawne brzmienie.

II. PÓŁKA Z BIAŁYMI KRUKAMI

6. Podaj różne znaczenia wyrazów wyróżnionych na okładkach książek.

8 9 10

7. Powiedz, w jakim znaczeniu został użyty wyraz ***poezja*** w każdym ze zdań.

- **Wybieram się na festiwal poezji śpiewanej.**
- **Szukam poezji w prozie życia.**

8. Ułóż zdania z czasownikiem ***zbierać*** w trzech różnych znaczeniach.

III. W KRÓLESTWIE ANTYKÓW

9. Przygotuj antyki na aukcję. Wybierz z każdego magazynu przedmioty, których nazwy są synonimami.

I MAGAZYN	**sofa, kanapa, karafka**
II MAGAZYN	**czasomierz, barometr, zegar**
III MAGAZYN	**patera, klosz, kosz**
IV MAGAZYN	**sygnet, świecznik, lichtarz**

11 12 13

10. Który z podanych wyrazów jest synonimem podkreślonego słowa w wyrażeniu **<u>solidny</u> mebel**?

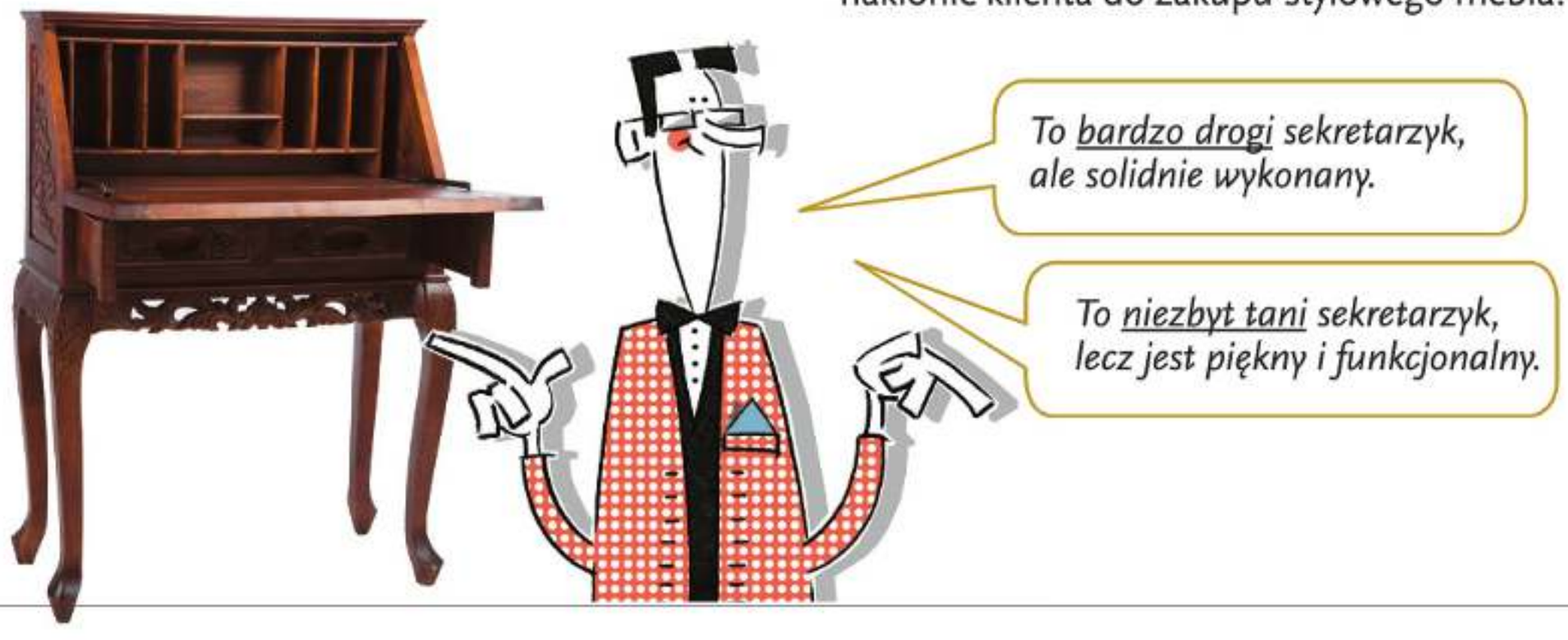
trwały • rzetelny

11. **Antonim** to napis na meblu pochodzącym z epoki królowej Marii Antoniny. Czy to prawda, czy fałsz?

12. Dobierz w pary wyrazy, które mają charakter przeciwstawny.

błyszczące, chropowate, gładkie, matowe, miękkie, odnowione, postarzone, twarde

13. Którego zdania użyje sprzedawca chcący nakłonić klienta do zakupu stylowego mebla?

IV. UROK GIPSOWYCH FIGUREK

14. Wybierz poprawne dokończenie zdania.
Używanie zdrobnień pozwala na
- **a. zmniejszenie kosztów zakupu figurek do kolekcji.**
- **b. wyrażanie uczuć i emocji.**

15. Ułóż wypowiedź osoby zachwyconej zestawem wymienionych poniżej figurek. Użyj zdrobnień.

pasterka, kominiarz, owca, koń, sroka

14 15 16 17 18

16. Opisz krótko gipsowego klauna. Użyj co najmniej dwóch zgrubień.

17. Nazwij uczucia osób rozmawiających o kolekcji słoni.

18. Wskaż wypowiedź, w której nie ma wyrazów nacechowanych emocjonalnie.
- **Ostatnio zaczął zbierać gipsowe żaby, krokodyle i inne paskudztwa.**
- **Na tych przedmiotach często zbiera się kurz.**
- **Czy nie mógłbyś kolekcjonować aniołków lub motyli?**

Ekstrakt z epistoły

Grzegorz Kasdepke
Fochy fortuny, czyli Kuba i Buba w gąszczu słów

Jedynie pan Waldemar był w stanie znieść wieczne narzekanie Kuby i Buby na szkołę – i dlatego to właśnie on zgodził się pomagać bliźniakom w lekcjach.

– Dużo mamy na jutro zadane? – zasapał, wsiadając do windy.

– My? – zdziwił się Kuba, patrząc w lustro na odbicie całej trójki.

– Czy my – zapytała Buba, zerkając na siebie i brata.

– Oj, wy, wy!... – Pan Waldemar przewrócił oczami. – Ale skoro mam wam pomagać z pracą domową, to chyba mogę tak mówić, prawda?

Po krótkim namyśle bliźniaki stwierdziły, że tak. Za co pan Waldemar odwdzięczył się im zapewnieniem, że odtąd praca domowa zajmie Kubie i Bubie niewiele więcej niż podróż windą z parteru na dziewiąte piętro. Chwilę potem winda utknęła między jednym a drugim poziomem.

– Musiałeś coś wcisnąć! – oskarżyła Kubę Buba.

– Albo ty niedokładnie domknęłaś drzwi! – Kuba spojrzał na Bubę ze złością.

– Nieważne – załagodził pan Waldemar. – Sprawdźmy, co da się zrobić.

Dało się wcisnąć guzik z napisem „alarm". Dało się także zatelefonować do babci Joasi. Dało się wreszcie dodzwonić do pogotowia dźwigowego. A potem należało zagospodarować jakoś czas.

Gdy po godzinie mechanicy uruchomili windę, Kuba i Buba byli ledwo żywi.

– Ale zapamiętacie, prawda? – dopytywał niezmordowany pan Waldemar. – Epistoła to...

– Długi, czasami dość nudny list – wyrecytowały bliźniaki. – Drugie znaczenie: część mszy, podczas której czyta się Dzieje Apostolskie.

– Dobrze – pochwalił pan Waldemar. – A ekstrakt?

– Wyciąg, roztwór – powiedzieli chórem Kuba i Buba.

– A elekcja?

– Wybór...

Pan Waldemar nie krył zadowolenia.

– No proszę! – zatarł ręce. – Mówiłem: nauczycie się wszystkiego, zanim dojedziemy na górę. Prawda, że jestem dobrym korepetytorem?

– Szacun... – jęknął Kuba. – Wieczna cześć i...

– I poważanie – dokończyła Buba.

– A szacunek, cześć i poważanie to inaczej?... – pan Waldemar zawiesił głos.

– Estyma – podpowiedziała dzieciom stojąca w progu mieszkania babcia Joasia.

A potem zerknęła na swego męża z niekłamaną ciekawością. – Źle domknąłeś drzwi czy wcisnąłeś niewłaściwy guzik?

– Właściwy, właściwy – zachichotał pan Waldemar. Ten żółty, z napisem „stop"...

1. Ułóż zdania z podanymi frazeologizmami odnoszące się do treści opowiadania.

- anielska cierpliwość
- postawić wszystko na jedną kartę
- spłatać figla
- bez pracy nie ma kołaczy

2. Z każdej pary antonimów wybierz przymiotnik, który pasuje do charakteru pana Waldemara.

cierpliwy – porywczy	niezaradny – sprytny	prosty – wykształcony
serdeczny – nieprzychylny	chełpliwy – skromny	uczynny – interesowny

3. Wyszukaj w tekście słowo, na którego wieloznaczność zwrócił uwagę pan Waldemar.

4. Powiedz, jakie znaczenia mogą mieć słowa:

- bliźniak,
- odbicie,
- guzik.

5. Znajdź w tekście dwa czasowniki bliskoznaczne występujące w roli uzupełnienia dialogowego.

6. Podaj synonimy do innych czasowników wprowadzających dialog.

7. Znajdź w tekście dwa czasowniki, które informują o sposobie wypowiadania słów. Wskaż te, które nie mają zabarwienia emocjonalnego.

8. Wskaż wyrazy bliskoznaczne do czasownika *powiedzieli*, które mają zabarwienie emocjonalne.

- orzekli • oświadczyli
- oznajmili • wybąkali
- wybełkotali • wymamrotali
- wypalili • wypowiedzieli się
- zaszczebiotali • zatrajkotali

9. Uporządkuj w kolejności alfabetycznej słowa, które bohaterowie poznali w windzie. Sprawdź w słowniku wyrazów obcych, z jakiego języka pochodzi każdy rzeczownik.

10. Podaj wyraz bliskoznaczny do słowa *respekt* użyty przez Kubę. Określ, kiedy zwykle się używa takiego słowa.

11. Powiedz, w którym słowniku Kuba i Buba mogą znaleźć poniższe informacje. Sięgnij do odpowiednich słowników i podaj odpowiedzi na pytania.

- Jak należy odmienić *utknąć* w czasie przeszłym rodzaju męskiego?
- Jak określić jednym słowem wysiłki, które nie są skuteczne?
- Jakiego innego słowa użyć, żeby nazwać fochy?
- Co oznacza powiedzenie: fortuna kołem się toczy?

12. Uzupełnij informacje rzeczownikami z tekstu opowiadania.

W szesnastowiecznej Polsce władcę wybierano w drodze wolnej ? .

Kandydat musiał cieszyć się wielką ? , aby zdobyć głosy szlachty.

Uczestnicy często opisywali w swoich ? perypetie związane z głosowaniem.

13. Popraw wypowiedzi Kuby i Buby. Wskaż formy błędne i podaj poprawne. Sprawdź w słowniku poprawnej polszczyzny, czy dobrze wykonałeś/wykonałaś zadanie.

Pan Waldemar powiedział, że niedługo będziemy erudytami. Muszę wziąść słownik i sprawdzić, co to znaczy. Chyba usnęłem, kiedy to tłumaczył.

Raczej myślałeś wtedy o różowych migdałach.
Dałeś kolosalną plamę.
Zaczynasz mi grać na strunach nerwowych.

Masz wiedzę albo jej nie masz.
Babcia Joasia powiedziała, że da tylko tym wnukom prezenty, które nauczą się najwięcej słów.

Denerwuje mnie ta ciągła kontrol pana Waldemara.
Powiem ojcowi, żeby zmienił nam korepetytora.

Piszę poprawnie
część 1

Dowiesz się:

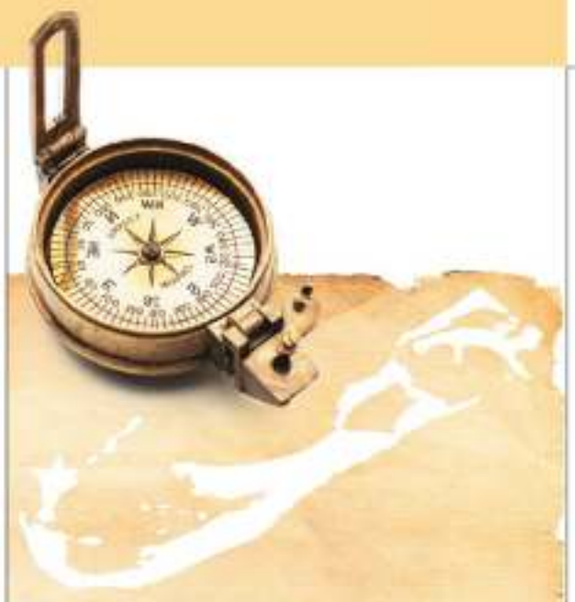
- jakie są reguły pisowni cząstki **-by**,
- jakie są zasady pisowni **nie** z zaimkami,
- jak zapisywać trudne wyrażenia przyimkowe i przyimki złożone.

Utrwalisz:

- poprawną pisownię wyrazów z **rz** i **ż**, **ó** i **u**, **h** i **ch**;
- poprawną pisownię wyrazów wielką i małą literą;
- poprawną pisownię wyrażeń przyimkowych;
- poprawną pisownię **nie** z różnymi częściami mowy.

Okręgi, kule i trójkąty... Ortograficzna strefa tajemnic

Pisownia wyrazów z *ó* i *u*

- **Wyrazy z *ó* wymiennym**
- **Wyrazy z *ó* niewymiennym**
- **Wyraz z *ó* w zakończeniach *-ówka***
- **Wyrazy z *ó* w formie dopełniacza liczby mnogiej niektórych rzeczowników rodzaju męskiego**

1. Przeczytaj tekst. Wypisz z niego wyrazy z ***ó*** według kategorii podanych na marginesie.

Trójkąt Bermudzki to obszar u wybrzeży Florydy na Oceanie Atlantyckim uważany przez wiele osób za miejsce zagadkowego ginięcia jachtów, samolotów i statków. Podobno już w XV w. Krzysztof Kolumb zauważył niepokojące zjawiska podczas przemierzania tych wód. Zanotował w dzienniku pokładowym informacje o świetlistych kulach przelatujących nad statkiem i nietypowym zachowaniu przyrządów – wskazówki kompasów odchylały się w dziwny sposób. Jednak dopiero w połowie XX w. doszło do spektakularnego zdarzenia, które zwróciło uwagę wielu obserwatorów. W grudniu 1945 r. dywizjon pięciu bombowców armii amerykańskiej odbywał lot ćwiczeniowy. Już na półmetku dowódca zgłosił kłopoty z kompasem. Wkrótce nikt nie wiedział, co się dzieje – samoloty zaginęły. Nie odnaleziono żadnych śladów. Badacze tajemniczego obszaru w okolicy Bermudów twierdzą, że doszło w tym miejscu do kilkudziesięciu katastrof. Co może być ich przyczyną? Zakłócenie przyciągania ziemskiego? Wir pogodowy? Gaz uwalniający się z podwodnych głębin i unoszony w górę przez prądy powietrza? Nie wiadomo...

2. Przeczytaj wypowiedzenia na temat kolejnego tajemniczego zjawiska. Wskaż w nich wyrazy z ***u*** według następujących wskazówek:

- ***u*** w czasownikach w czasie teraźniejszym zakończonych w bezokoliczniku na ***-ować***;
- ***u*** w cząstkach kończących wyrazy;
- ***u*** na początku, w środku lub na końcu wyrazu.

Przypomnij sobie!

Literę *ó* piszemy:

- gdy w innych formach tego wyrazu lub w wyrazach pokrewnych* **ó wymienia się** na ***o***, ***e***, ***a***, np. *stół – stolik, siódemka – siedem, powrót – wracać;*
- **w zakończeniach wyrazów: *-ów*, *-ówka*, *-ówna***, np. *Głogów, wędrówka, Trojanówna, naukowców;*
- w wyrazach z ***ó* niewymiennym**, np. *pagórkowaty, próżnia;*
- **na początku kilku wyrazów**, np. *ósmy, ów, ówdzie.*

Literę *u* piszemy:

- w większości polskich wyrazów, w których nie ma uzasadnienia pisownia ***ó***, np. *zdumienie, spustoszyć;*
- zawsze **na końcu wyrazu**, np. *po omacku, bez pomysłu;*
- zazwyczaj **na początku** wyrazu, np. *uczulenie, uczestniczyć;*
- w wielu **cząstkach kończących wyrazy**, takich jak:

-uch, np. *uparciuch*, ***-ula***, np. *spryciula*, ***-un***, np. *opiekun*, ***-unek***, np. *ratunek*, ***-unia***, np. *siostrunia*, ***-us***, np. *chytrus*, ***-usia***, np. *matusia*, ***-uszek***, np. *koniuszek*, ***-uszka***, np. *wolontariuszka*, ***-uszko***, np. *serduszko*, ***-uś***, np. *tatuś*, ***-utki***, np. *równiutki;*

- w formach czasu teraźniejszego **czasowników zakończonych** w bezokoliczniku na ***-ować***, ***-iwać***, ***-ywać***, np. *fotografować – fotografuje, poszukiwać – poszukuje, przekonywać – przekonuje.*

Literę ***u*** piszemy wyjątkowo w wyrazach ***zasuwka, wsuwka, skuwka***.

* **Wyrazy pokrewne** należą do jednej rodziny wyrazów, czyli mają wspólną cząstkę znaczeniową.

3. Wyszukaj w podanych informacjach wyrazy z ***ó*** wymiennym, a dowiesz się, o jakich niezwykłych obiektach naturalnych mowa. Skorzystaj z klucza do odpowiedzi.

- W Turkmenistanie na pustynnej równinie istnieje ogromny otwór w ziemi, w którym od kilkudziesięciu lat płonie ogień. Jest to efekt działalności badaczy poszukujących złóż gazu ziemnego. Podczas wierceń doszło do wypadku, więc geolodzy podpalili gaz, aby zapobiec jego ulatnianiu się do atmosfery. Do tej pory nie udało się go ugasić.
- Kiedy się patrzy na Morze Karaibskie z lotu ptaka, można na powierzchni turkusowej wody zauważyć wielki lej o średnicy ok. 300 m. Ten twór geologiczny ma postać studni morskiej, a kiedyś prawdopodobnie mógł być jaskinią lądową. Wyraźnie odróżnia się od charakterystycznego pierścienia rafy koralowej, wokół którego chętnie nurkują turyści spragnieni wrażeń.
- Na kontynencie afrykańskim wśród pustynnego krajobrazu można zobaczyć niezwykłą formację skalną. Szczególnie dokładnie mogą się jej przyjrzeć astronauci, bo doskonale widać ją z kosmosu. Kształtem przypomina koło o średnicy blisko 50 km. Naukowcy snują różne teorie na temat jej powstania. Najpierw uważano ją za krater meteorytu, później za niedoszły wulkan.

Klucz do odpowiedzi

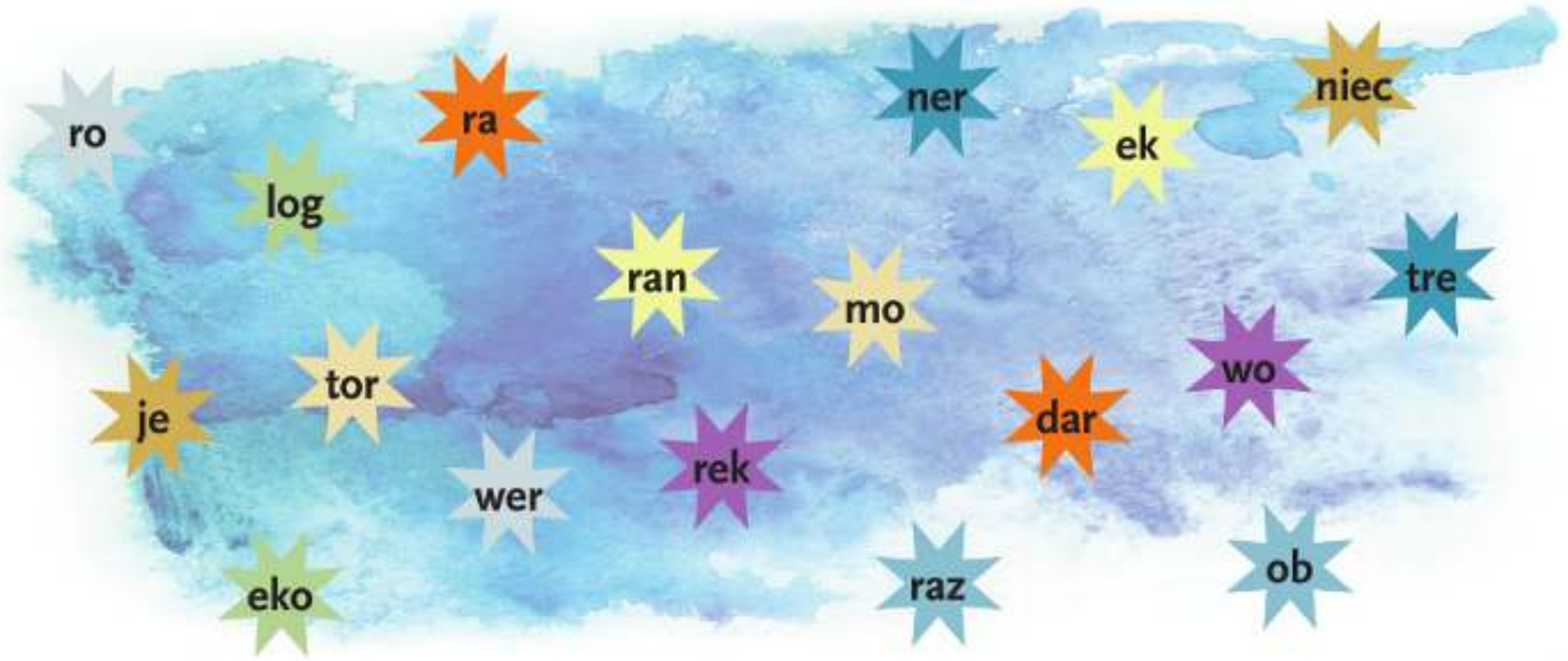

4. Wykonaj wskazane czynności, a dowiesz się, jak inaczej nazywamy zjawisko spadających gwiazd.

- Utwórz z rozsypanych cząstek dziewięć rzeczowników i zapisz je w formie dopełniacza liczby mnogiej w zeszycie.
- Zapisz w zeszycie pierwsze litery otrzymanych wyrazów. Przy ustaleniu kolejności liter weź pod uwagę kolor gwiazd i kratek.

5. Utwórz od podanych słów wyrazy pokrewne z ***ó*** w zakończeniach ***-ówka*** i zapisz je w kolejności alfabetycznej w zeszycie. Uzupełnij dziewiątym wyrazem nazwę pewnego zjawiska, które można zaobserwować w Dolinie Śmierci w Kalifornii.

mięta • sznurować • koniec • kryć się • wędrować • szary • droga • wiersz • popołudnie • rozmawiać

? kamieni

6. Odgadnij hasła – są nimi wyrazy z ***ó*** należące do rodziny wyrazu ***równy***. Następnie skorzystaj z klucza do odpowiedzi i odczytaj hasło – nazwę miejsca, w którym często można zobaczyć kwiaty i owoce wyrastające z pni drzew.

Objaśnienia haseł

A. Spokój, opanowanie.
B. Rodzaj wypowiedzenia bez osobowej formy czasownika.
C. Środek stylistyczny wskazujący na podobieństwo zjawisk, rzeczy.
D. Równość kobiet i mężczyzn wobec prawa.
E. Obszar o płaskiej lub lekko falistej powierzchni.
F. Inaczej rówieśnik.

Klucz do odpowiedzi:

A. – 1. litera; **B.** – 2. litera; **C.** – 5. litera; **D.** – 4. litera; **E.** – 5. litera; **F.** – 10. litera

7. Opisz wygląd chmur zwiastujących różne zjawiska pogodowe. Użyj w notatce wyrazów z cząstkami ***-un***, ***-uszek***, ***-utki*** utworzonych od słów podanych na marginesie.

- **biały**
- **cienki**
- **kłębek**
- **lekki**
- **pulchny**
- **zwiastować**

cirrus → zmiana pogody

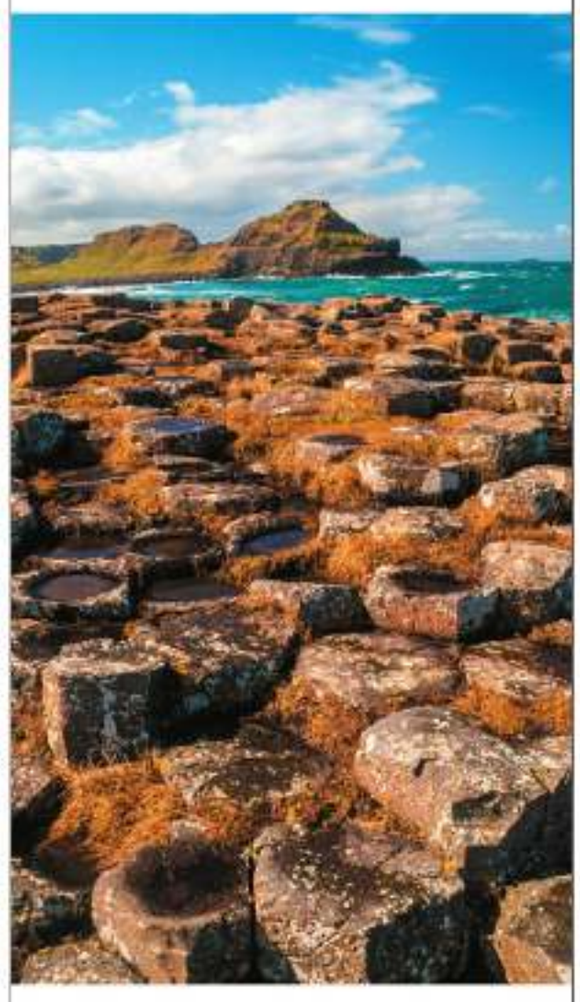

cumulus → dobra pogoda

8. Odszyfruj wyrazy z diagramu według podanego kodu i uzupełnij nimi zdania, używając odpowiednich form. Skorzystaj z podpowiedzi w nawiasach.

	1	2	3	4	5
A	k	ż	ć	e	p
B	c	o	u	s	h
C	a	b	r	l	ł
D	d	u	w	f	j
E	a	o	y	m	n

I. A4 / C3 / B3 / A5 / B1 / D5 / E1
II. B3 / C5 / E2 / A2 / B2 / E5 / E3
III. A1 / B2 / C4 / D2 / E4 / E5 / C1
IV. D3 / D2 / C4 / A1 / C1 / E5
V. B3 / D4 / B2 / C3 / E4 / E2 / D3 / C1 / A3
VI. B4 / D2 / B1 / B5 / E1
VII. D3 / E3 / C2 / D2 / D1 / B2 / D3 / E1 / A3

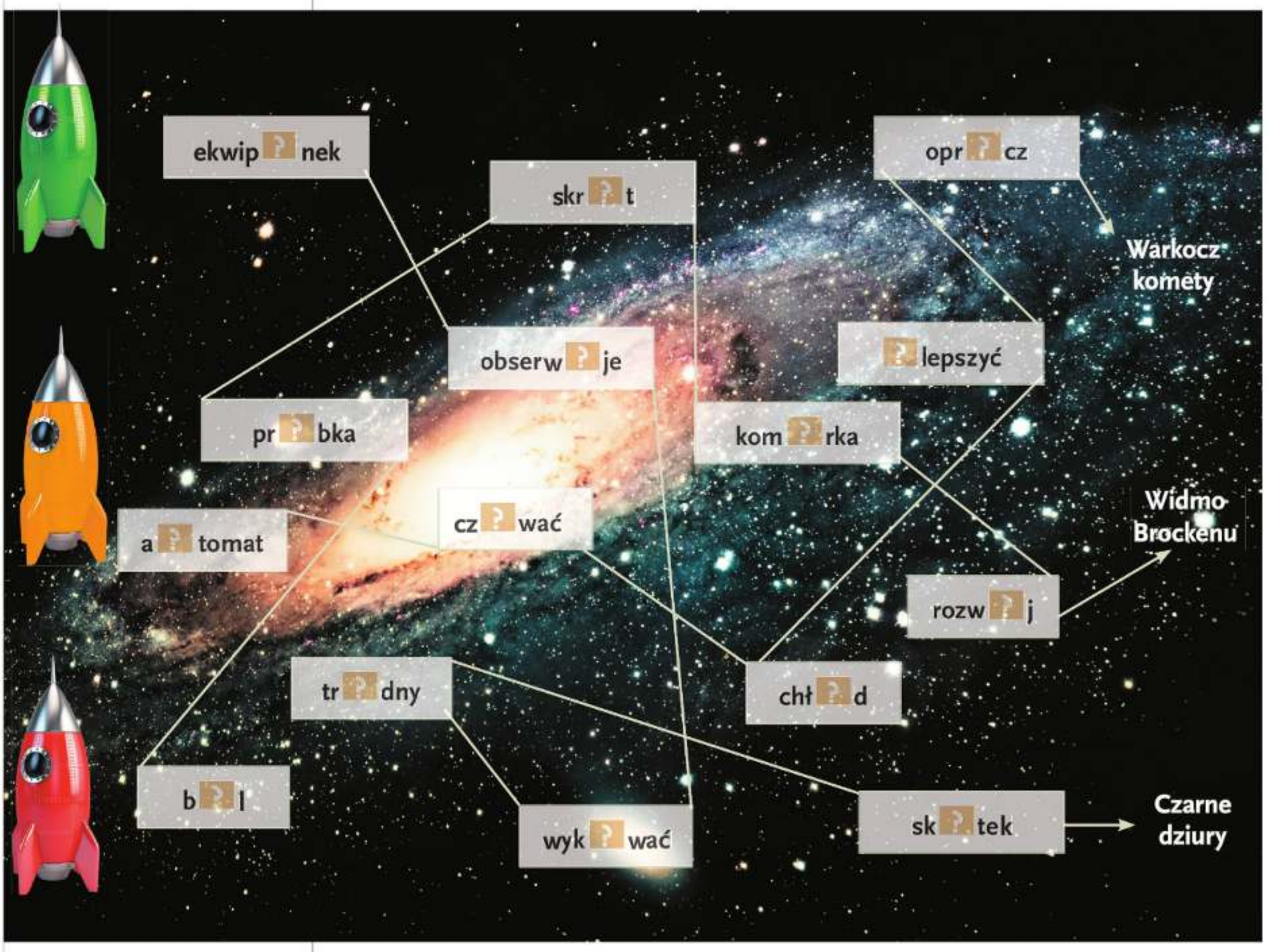

• W Irlandii Północnej można zobaczyć Groblę Olbrzyma, czyli ok. 37 tys. bazaltowych (**III**). Są to ciasno (**II**) formy skalne.
(**V**) się ok. 60 mln lat temu podczas (**I**) (**IV**). Legenda irlandzka głosi, że groblę (**VII**) olbrzym, który chciał dotrzeć do Szkocji (**VI**) stopą.

9. Zapisz w zeszycie poniższy tekst uzupełniony czasownikami podanymi w nawiasach – nadaj im odpowiednie formy czasu teraźniejszego.

Na Syberii (znajdować) się miejsce, w którym doszło do zagadkowej katastrofy naturalnej. W 1908 r. oślepiająca kula ognia zniszczyła wielki obszar. Olbrzymia eksplozja powaliła drzewa w promieniu 40 km. Co ciekawe, nawet dziś w różny sposób (relacjonować) się te zdarzenia. Kontrowersje dotyczą m.in. kierunku i czasu przemieszczania się obiektu. Naukowcy (spekulować), że mogły to być: meteoryt, kometa, a nawet UFO. Badacze z wielu krajów od ponad stu lat (próbować) odpowiedzieć na pytanie, co tak naprawdę zdarzyło się w Tunguskiej.

10. Uzupełnij podane wyrazy literą ***ó*** lub ***u***. Następnie przejdź trasą jednej z rakiet, zawierającą tylko wyrazy z ***u***, a dowiesz się, jak nazywają się obszary we wszechświecie, których nawet światło nie może opuścić.

Żegluj, żeglarzu!

Pisownia wyrazów z *rz* i *ż*

1. Uporządkuj informacje na temat filmu *Piraci z Karaibów*. Przeczytaj wypowiedzenia według podanych wskazówek.

Jedną z przyczyn popularności tej amerykańskiej produkcji jest zręczne połączenie kilku gatunków – filmu przygodowego, fantasy i komedii.

Poszukiwanie skarbów, tajemnice piratów, walki nieustraszonych marynarzy i piękna sceneria Morza Karaibskiego gwarantują widzom wiele godzin emocji i dobrej zabawy.

Na szczególną uwagę zasługuje postać Jacka Sparrowa, kapitana Czarnej Perły – dobrego szermierza i strzelca, sympatycznego i zabawnego łotra.

Saga filmowa *Piraci z Karaibów* stała się wielkim przebojem kinowym.

Zdarzenia filmowe są pełne napięcia i niespodziewanych zwrotów akcji.

1 wypowiedzenie zawierające wyraz z *rz* po spółgłosce

2 wypowiedzenie zawierające dwa wyrazy z *rz* po spółgłosce

3 wypowiedzenie zawierające wyraz z *rz* niewymiennym

4 wypowiedzenie zawierające wyraz z *rz* w zakończeniu oraz wyraz z *rz* po spółgłosce

5 wypowiedzenie zawierające wyraz z *rz* w zakończeniu oraz wyraz z *rz* wymiennym

2. Rozdziel skarby z pirackiej skrzyni. Zapisz ich nazwy w zeszycie według podanych kategorii.

- wyrazy z ż wymiennym

- wyraz z ż niewymiennym

- wyraz z ż będącym częścią dwuznaku *dż*

posążek Majów
diadem hiszpańskiej księżniczki
figurka azteckiego bożka
nóż ze srebrną rękojeścią
pierścień Elżbiety I
talia kart ze złotymi dżokerami

- wyraz z ż po spółgłosce *l*

Przypomnij sobie!

Dwuznak *rz* piszemy:

- gdy w innych formach wyrazu lub w wyrazach pokrewnych **rz wymienia się** na ***r***, np. *zanurzyć – nurkować*;
- **po spółgłoskach *p*, *b*, *t*, *d*, *k*, *g*, *ch*, *j*, *w***, np. *przepływ, wypatrzyć, nabrzeże, zmądrzeć, skrzyżowany, ugrzęznąć, chrzcić, dojrzeć, wrzasnąć*;
- **w zakończeniach** wyrazów ***-arz***, ***-erz***, ***-mierz***, ***-mistrz***, np. *szczęściarz, fałszerz, wodomierz, kuchmistrz*;
- w wielu wyrazach z **rz niewymiennym**, np. *skorzystać, wymarzony*.

Literę *ż* piszemy:

- gdy w innych formach wyrazu lub w wyrazach pokrewnych **ż wymienia się** na ***dz***, ***g***, ***h***, ***s***, ***z***, ***ź***, np. *księża – księdza, najdłuższy – długi, drużynowy – druh, zmężnieć – męstwo, wskażę – wskazać, wyobrażać – wyobraźnia*;
- **po spółgłoskach *l*, *ł*, *n*, *r***, np. *lżej, łże, rżeć, zrewanżować się*;
- w wyrazach z **ż niewymiennym**, np. *pożegnanie, pasażer, żądanie*;
- w wyrazach, w których **ż** jest **częścią dwuznaku *dż***, a nie literą oznaczającą samodzielną głoskę, np. ***dżuma***.

3. Rozstrzygnij pojedynek kapitana Blooda z Karmazynowym Piratem. Podaj wyrazy, w których ***rz*** wymienia się na ***r***.

bohaterze	?
?	utwórz
powtórz	?
?	zabierz
niedobrze	?
?	przymierz

4. Wyszukaj we fragmentach powieści Juliusza Verne'a wyrazy z ***rz*** niewymiennym i sprawdź klucz do odpowiedzi, a poznasz tytuły tych utworów. Są one kolejnymi częściami trylogii fantastyczno-podróżniczej.

Maria, trzymając brata za rękę, gotowa była już odejść, ale [...] zatrzymała się jeszcze. Wtedy lady Helena, mając oczy łez pełne, lecz rysy twarzy ożywione, przystąpiła do swego męża i głosem czystym, śmiałym rzekła: – Edwardzie! Gdy kapitan Grant pisał ten list i rzucał go w morze, powierzał los swój Bogu. Bóg nam go oddał, nam! i zgodzisz się na to, że nas chciał obrać za narzędzie ocalenia tych nieszczęśliwych.

◆◆◆

Przeznaczono na następny ranek do naszego rozporządzenia czółno. Nie starałem się dowiedzieć, czy kapitan Nemo będzie nam towarzyszył. Myślałem nawet, że nie dadzą nam nikogo z załogi i że Ned Land będzie musiał zająć się sam jeden żeglugą. Zresztą ziemia leżała nie dalej niż o dwie mile, a poprowadzenie lekkiej łodzi pomiędzy rzędami raf tak groźnych dla wielkich statków było dla Kanadyjczyka prawdziwą igraszką.

◆◆◆

Przez ten czas znajdujący się na wysepce piraci zbliżyli się powoli do przeciwległego brzegu i teraz od wyspy dzieliła ich tylko szerokość kanału. Uzbrojeni jedynie w strzelby, nie mogli wyrządzić żadnej szkody kolonistom ukrytym bądź w Kominach, bądź przy ujściu rzeki. Sami natomiast byli narażeni na strzały ze strony mieszkańców wyspy, posiadających dalekonośne karabiny. Ponieważ jednak piraci nie wiedzieli o tym, kręcili się po wysepce, nie kryjąc się wcale. Złudzenia ich trwały krótko.

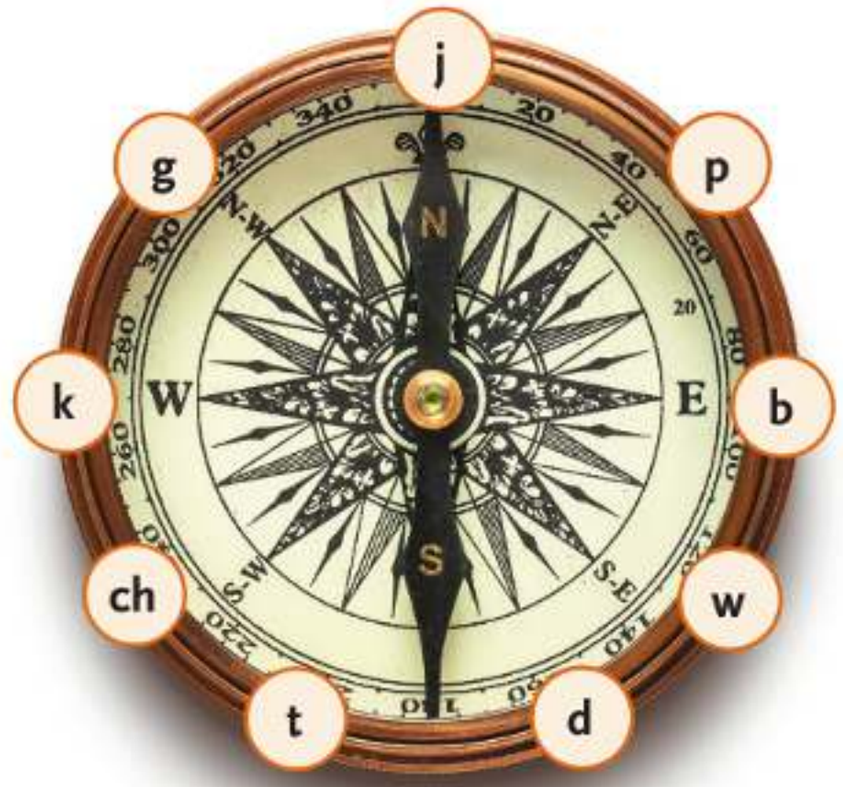
Klucz do odpowiedzi

Dwadzieścia tysięcy mil podmorskiej żeglugi – 3 wyrazy z ***rz*** niewymiennym

Tajemnicza wyspa – 2 wyrazy z ***rz*** niewymiennym

Dzieci kapitana Granta – 4 wyrazy z ***rz*** niewymiennym

5. Zapisz w zeszycie wyrazy z ***rz*** po spółgłoskach wskazanych na ortograficznej busoli.

6. Uporządkuj litery według cyfr i dopasuj utworzone wyrazy do poniższych definicji.

ę	k	z	c	i	g	o	b	o	r	m	o	i	e	ś	ł
3	6	16	9	13	1	7	4	11	15	12	5	10	14	8	2

r	s	r	o	z	a	k
3	4	6	2	7	5	1

a	e	c	z	h	r	r
2	5	4	7	1	6	3

Przyrząd używany m.in. przez nurków do pomiaru głębokości zanurzenia.

Rozbójnik morski, pirat.

Uczestnik rejsów na żaglowcu „Zawisza Czarny".

- **gwizdać**
- **uwaga**
- **blisko**
- **dostrzegać**
- **ostrzegać**
- **waga**
- **groźba**

7. Utwórz od słów podanych na marginesie wyrazy pokrewne lub inne formy zawierające **ż** i kolejno uzupełnij nimi tekst.

W świecie żeglarskim przestrzega się zasad ustalonych tradycją. Członkowie załogi podczas swojej pracy nie ?, dawniej bowiem na wielkich żaglowcach komendy były wydawane za pomocą gwizdka. Niektórzy żeglarze zaś ?, że gwizdanie wywołuje sztorm. Innym przesądem jest niewpisywanie w dzienniku jachtowym portu, do którego się zmierza. Czynność tę wykonuje się jak ? celu podróży, a najlepiej wówczas, gdy się już zacumuje. Na wodzie przestrzega się zasad etyki żeglarskiej. Kiedy załoga ? niebezpieczeństwo, powinna niezwłocznie wysłać ? do innych. ? zasadą jest ratowanie każdego życia ludzkiego w przypadku jego ?.

8. Uporządkuj wyrazy z **ż** niewymiennym. Zapisz je w zeszycie, tak aby powstały zestawy wyrazów pokrewnych.

• **niedożywiony** • **pożeglować** • **pożywienie** • **spożywczy** • **wyżalić się** • **wyżywić** • **zażalenie** • **żal** • **żałość** • **żałować** • **żeglarka** • **żeglarstwo** • **żeglowanie** • **żegluga** • **żywić**

9. Ułóż nazwy dwóch żaglowców (**raD oPomraz, arD Mołzideyż**). Skorzystaj z klucza do odpowiedzi i powiedz, jak powinny być podpisane poniższe zdjęcia.

10. Wstaw ***rz*** lub ***ż*** do wyrazów w środkowej kolumnie tabeli. Kolejne litery umieszczone przy poprawnych odpowiedziach utworzą hasło – nazwę niezwykłej szkoły prowadzonej przez kapitana Krzysztofa Baranowskiego.

Z	ż	? eczywistość	rz	S
z	ż	księ ? yc	rz	e
g	ż	wzbu ? one	rz	k
p	ż	pok ? epić	rz	o
ł	ż	rozgwie ? dżone	rz	ó
i	ż	pot ? ebować	rz	a
m	ż	przy ? ądy	rz	p
o	ż	krą ? ownik	rz	b
d	ż	cię ? ko	rz	r
s	ż	wyt ? ymałość	rz	Ż
a	ż	dą ? yć	rz	i
g	ż	po ? yteczny	rz	f
h	ż	wie ? yć	rz	l
e	ż	doj ? ewanie	rz	a
m	ż	odwa ? ny	rz	n
a	ż	zamie ? enia	rz	i

Klucz do odpowiedzi

Ten żaglowiec to trzymasztowa szkolna fregata zbudowana w 1981 r. W swojej nazwie zawiera literę ***ż***.

Żaglowiec na tym zdjęciu to trzymasztowa fregata zakupiona w 1929 r. Obecnie statek muzeum. W swojej nazwie zawiera dwuznak ***rz***.

Kapitan Krzysztof Baranowski (ur. 1938)

Chaos i harmonia

Pisownia wyrazów z *ch* i *h*

- **Awaria ruchomych schodów**
- **Nagła choroba**
- **Niezapłacenie rachunku**
- **Wybuch wulkanu**
- **Wypadek samochodowy**
- **Zgubienie szlaku w górach**

1. Dopasuj tytuły do zdjęć przedstawiających niespodziewane sytuacje życiowe. Przepisz do zeszytu wszystkie wyrazy z ***ch***.

2. Odszyfruj nazwy osób, które swoim zachowaniem mogą powodować wiele zamieszania w życiu ludzi z najbliższego otoczenia. Przepisz utworzone wyrazy do zeszytu i podkreśl w nich ***h***. Przyporządkuj im właściwe definicje, w razie potrzeby skorzystaj ze słownika wyrazów obcych.

☺	◄	♣	♥	☺	♠	▲	≈	╪	♪	◙	☼	◊	■
a	c	d	e	h	i	k	n	o	p	r	s	t	y

☺♠♪╪◄☺╪≈♣◙■▲ ☺♠☼◊♥◙■▲ ☺♠♪╪▲◙■◊☺

Osoba nadmiernie demonstrująca uczucia, np. strach.

Osoba dwulicowa, fałszywa.

Osoba przejawiająca przesadny niepokój o własne zdrowie.

Przypomnij sobie!

Dwuznak *ch* piszemy:

- gdy w innych formach wyrazu lub w wyrazach pokrewnych ***ch* wymienia się** na ***sz***,

np. *odru**ch** – ru**sz**ać;*

- **po spółgłosce *s***, np. ***sch**łodzić, **sch**ody, **sch**ludny;*
- zawsze **na końcu wyrazu**, np. *w kłopota**ch**, pe**ch**;* wyjątek: *dru**h**,*
- w wielu wyrazach, których pisownię trzeba zapamiętać, np. *stchórzyć, ochoczo, synchronizacja.*

Literę *h* piszemy:

- w niektórych cząstkach rozpoczynających wyrazy, m.in. ***hiper-***, np. ***hiper**inflacja*,

hipo-, np. ***hipo**kryzja*, ***helio-***, np. ***helio**centryczna;*

- gdy w innych formach wyrazu lub w wyrazach pokrewnych ***h* wymienia się** na ***g***, ***ż***,

np. *zawa**h**ać się – wa**g**a; dru**h** – drużyna;*

- w wielu wyrazach, których pisownię trzeba zapamiętać, np. ***h**ojność, **h**onorowo, **h**asło, **h**ejnał.*

3. Ustal, które z podanych wyrazów kojarzą się z zamętem i nieporządkiem, a które rodzą pozytywne skojarzenia związane z ładem, pięknem i spokojem. Zapisz je w zeszycie i dopisz do nich wyrazy pokrewne zawierające ***ch*** lub ***sz***.

• cicho • strach • pachnący • puch • pech • zamach

4. Uzupełnij tekst podanymi wyrazami. Zapisz je w zeszycie w odpowiedniej formie.

• cechować • charakter • pochwała • psycholog • schowany • szlachetny • zachowywać się • zainteresowanie • zły

Czy zastanawiałeś się kiedyś, jak ludzie [?] w tłumie? Badania i obserwacje [?] wskazują, że inaczej postępujemy, gdy działamy indywidualnie, a inaczej – gdy poddajemy się wpływowi grupy. Co ciekawe, osoby o różnych [?], usposobieniu, [?] w takiej zorganizowanej zbiorowości zaczynają myśleć i działać razem. Czują się wówczas, jakby były [?] za plecami innych i łatwo poddają się sugestiom. Zgromadzony tłum [?] się kilkoma właściwościami. Bywa nieprzewidywalny, pozbawiony kontroli, groźny i pełen [?] emocji. Z drugiej jednak strony potrafi wyrażać również [?] uczucia, np. protest, [?], wsparcie, wdzięczność, szacunek.

5. Ułóż zdania na temat każdej ilustracji – użyj podanych wyrażeń.

- **zharmonizowane ruchy**

- **harmonijne współistnienie**

- **harmonia barw**

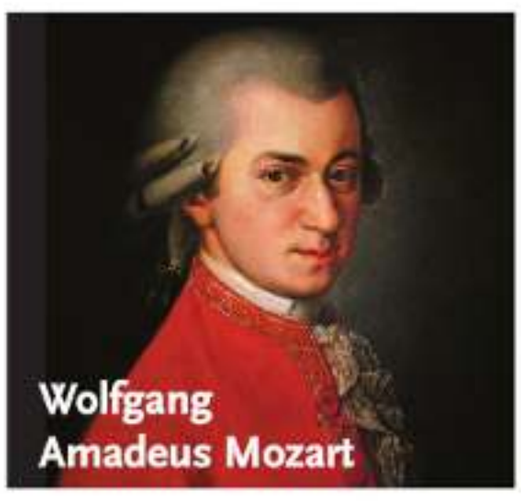
6. Znajdź w każdym zestawie słowo, które nie pasuje do rodziny wyrazów.

- hieroglificzne, heroiczny, heroizm
- horyzont, horyzontalny, horrendalny
- harówka, zaharowany, harcować
- rehabilitować, hrabiowski, zrehabilitowany
- hipotetyczny, hipnoza, hipoteza

7. Uzupełnij puste miejsca ***h*** lub ***ch***. Policz wpisane litery i dwuznaki, a dowiesz się, czyja muzyka, według niektórych teorii, najlepiej wpływa na postępy w nauce.

Już starożytny grecki filozof Pitagoras uważał, że muzyka wiąże się z ? armonią kosmosu i pozytywnie oddziałuje na duszę człowieka. Współcześni badacze zwracają uwagę, że muzyka wpływa na układ krwionośny i odde ? owy. Zaobserwowano, że słu ? anie niektórych utworów klasyczny ?, w szczególności pewnego kompozytora wiedeńskiego, wpływa na zdolności przestrzenne i inteligencję. Niektórzy naukowcy poszli o krok dalej i wysnuli teorię, że muzyka działa pozytywnie na wzrost roślin i ? odowlę zwierząt. Królewska Orkiestra Fil ? armoniczna w Londynie nagrała płytę specjalnie dla roślin z utworami wspomnianego klasyka. Również właściciele gospodarstw rolny ? w ? iszpanii i ? olandii uważają, że na jakość mleka krów najlepsza jest muzyka... Sprawdź, o kim mowa.

Klucz do odpowiedzi

Franz Joseph Haydn (czytaj: franc jozef hajdyn) – 4 litery ***h*** i 5 dwuznaków ***ch***

Wolfgang Amadeus Mozart (czytaj: mocart) – 5 liter ***h*** i 4 dwuznaki ***ch***

Ludwig van Beethoven (czytaj: ludwik wan betowen) – 6 liter ***h*** i 3 dwuznaki ***ch***

8. Przeczytaj wiersz Marcina Brykczyńskiego *Hardy juhas* i wykonaj polecenia.

Hardy juhas miał chatkę na hali,
z hartem ducha hodował w niej charty,
jego
śmiech niósł się echem w oddali,
kiedy chętka go brała na żarty.

Hej, pohamuj ten chichot, juhasie,
żaden wierch nie chce śmiechu już słuchać,
pierzchną chmury, by nie żyć w hałasie,
schudną owce, gdy trawa jest sucha.

Ucichł juhas i chwilę się wahał,
chwycił z haka harmonię przed chatą,
chwilę druhom chusteczką pomachał
i chleb z chałwą popijał herbatą.

Hej, juhasie, harmonii nie chowaj,
niechaj wicher w nią dmucha zuchwale
i od wierchów aż hen, do Krakowa,
w zgodnym chórze zahuczy z hejnałem.

Słowniczek

homofony – wyrazy o identycznej wymowie, ale różnej pisowni i różnym znaczeniu, np. *może*, *morze*.

- Wypisz z wiersza do zeszytu dwa rzeczowniki o identycznym brzmieniu i różnej pisowni. Podaj ich znaczenia.

- Uzupełnij wyrazami z wiersza tabelę gry w inteligencję.

Rzeczowniki z *ch* lub *h*					
Osoby	Rzeczy	Pożywienie i napoje	Zjawiska przyrodnicze	Pojęcia związane z muzyką	Pojęcia geograficzne
?	?	?	?	?	?

- Zapisz w zeszycie wyrazy odnoszące się do osób, zwierząt, przedmiotów i zjawisk przedstawionych na zdjęciach. Użyj czasowników z wiersza z ***h*** lub ***ch***

Ortografia na szklanym ekranie

Pisownia wyrazów wielką i małą literą

1. Uzupełnij wyrazy wielkimi lub małymi literami, a poznasz nazwę programu telewizyjnego poświęconego kulturze języka polskiego. Prowadzi do niego trasa wymagająca wpisania tylko małych liter.

województwo ? omorskie

druga ? ojna światowa

? azur

? hińczyk

Wielka gra

? fryka

porcelana ? mielowska

? akopane

ulica ? asztanowa

? armia

? lsztynianka

? apońskie sztuki walki

? mpik

Ojczyzna polszczyzna

? lac Jana Matejki

? omnik Jana Brzechwy

? ościół św. Anny

Wydawnictwa Szkolne i ? edagogiczne

Brama ? loriańska

? ładca ? ewawu

? orwegia

Piórkiem i węglem

? zkoła ? odstawowa w Ujsołach

? ynek Solny

Przypomnij sobie!

Wielką literą piszemy:

- nazwy **kontynentów**, **państw**, **regionów**, **miejscowości**, np. *Azja, Litwa, Śląsk, Koszalin*;
- nazwy **mieszkańców kontynentów**, **państw**, **regionów**, np. *Europejczyk, Polak, Kaszub*;
- **nazwy indywidualne szkół**, np. *Szkoła Podstawowa nr 2 w Kluczborku*;
- nazwy **ulic**, **placów**, **rynków**, **różnego typu budowli**, np. *ulica Długi Targ, plac Wolności, Rynek Główny, pałac Krasińskich*;
- nazwy własne **instytucji**, **lokali**, np. *Muzeum Książąt Czartoryskich, Jama Michalika*;
- pierwszy wyraz **tytułu** oraz nazwy własne w tytułach utworów literackich, np. *Niewiarygodne przygody Marka Piegusa*.

Małą literą piszemy:

- nazwy **mieszkańców miejscowości**, np. *gorzowianin, kaliszanka*;
- nazwy **województw**, np. *województwo podkarpackie*;
- **przymiotniki** utworzone od nazw kontynentów, państw, miejscowości, np. *ludy afrykańskie, ser szwajcarski, szkło krośnieńskie*;
- słowa: **ulica**, **plac**, **kościół**, **katedra**, **pomnik** stojące **na początku nazwy wielowyrazowej**, jeśli są tylko nazwą rodzajową (gatunkową), np. *ulica Polna, plac Sejmu Śląskiego, kościół św. Wojciecha, katedra św. Mikołaja Biskupa, pomnik Juliana Tuwima*;
- nazwy **wydarzeń dziejowych**, np. *bitwa pod Płowcami, hołd pruski*.

2. Wskaż nazwy geograficzne w tytułach filmów dokumentalnych według podanych wskazówek:

- jednowyrazowe nazwy geograficzne;
- wielowyrazowe nazwy geograficzne, w których drugi człon jest przymiotnikiem w mianowniku;
- wielowyrazowe nazwy geograficzne, w których drugi człon jest rzeczownikiem w mianowniku.

Uwaga: gdy w wielowyrazowych nazwach geograficznych drugi człon jest rzeczownikiem w mianowniku, to wówczas pierwszy wyraz nazwy (rzeczownik pospolity) piszemy małą literą.

Nieznane oblicze Karpat

Barwy Oceanu Indyjskiego

Dinozaury na pustyni Gobi

Niebezpieczna Amazonka

Fotograficzne łowy w Puszczy Knyszyńskiej

Tajemnice Jeziora Łańskiego

W królestwie monsunów – Półwysep Indochiński

Wojownicy z Wyspy Wielkanocnej

Od Morza Żółtego po morze Bałtyckie

Poszukiwacze skarbów w Dolinie Kościeliskiej

Pocztówki znad jeziora Bajkał

Dwa miesiące w Górach Skalistych

Śladami Mickiewicza po półwyspie Krym

Wielki cień góry Kilimandżaro

Z plecakiem na Grenlandię

3. Ustal, w jakie rejony świata wybierze się ekipa telewizyjnego kanału przyrodniczego. Dopasuj podane nazwy miejsc do tematyki zaplanowanych programów.

biegun północny • równik • zachodnie Tatry • puszcze wschodniej Polski • południe Australii

- *Zagrożenia populacji niedźwiedzi polarnych*
- *Zwyczaje godowe świstaków*
- *Tryb życia kangura szarego*
- *Leśne rezerwaty przyrodnicze w Europie*
- *Struktury społeczne goryli*

4. Wyszukaj w ciągu liter nazwy ośmiu gwiazd, planet oraz konstelacji i zapisz je w zeszycie. Pozostałe litery utworzą nazwę wydarzenia, którego transmisja stała się jednym z przełomowych momentów w rozwoju telewizji.

WielkaląNiedźwiedzicadoGalaktykawaAndromedynieMarsczło DrogawieMlecznakaOrionnaKrzyżKsiężPołudniażySaturncuJowisz

5. Sporządź alfabetyczny spis gazet i czasopism przygotowanych do przeglądu w telewizji śniadaniowej.

RZECZPOSPOLITA

Auto Świat MEMBER OF GROUP

Dziennik Bałtycki

Piłka Nożna

GAZETA Krakowska

Poznaj Świat MIESIĘCZNIK

Dwutygodnik edukacyjny Cogito www.cogito.com.pl

- samochód marki Peugeot
- lek Paracetamol
- aparat fotograficzny firmy Kodak
- woda mineralna Ustronianka
- batonik Danusia
- płyn do mycia naczyń Ludwik
- narty marki Salomon

6. Przerysuj tabelę do zeszytu. Wpisz nazwy produktów w odpowiednie miejsca.

	Dział reklamowy	Produkt
1.	Motoryzacja	?
2.	Sport	?
3.	Technika	?
4.	Medycyna	?
5.	Środki czystości	?
6.	Słodycze	?
7.	Napoje	?

Zapamiętaj!

Wielką literą piszemy:

- nazwy geograficzne **oceanów**, **mórz**, **rzek**, **jezior**, **gór**, **dolin**, **pustyń**, **puszcz**, **wysp**, **półwyspów**, np. *Ocean Atlantycki, Morze Śródziemne, Wisła, Hańcza, Góry Złote, Dolina Chochołowska, Sahara, Puszcza Jodłowa, Grenlandia, Półwysep Skandynawski;*
- **przymiotniki *północny*, *południowy*, *wschodni*, *zachodni***, jeśli są nierozerwalnie związane z nazwą geograficzną, nazwą państwa lub jednostki terytorialnej, np. *Morze Północne, Republika Południowej Afryki, Beskidy Wschodnie, Tatry Zachodnie;*
- terminy astronomiczne – nazwy **gwiazd**, **planet**, **konstelacji**, np. *Słońce, Merkury, Bliźnięta;*
- wszystkie wyrazy w tytułach **gazet i czasopism** oprócz spójników i przyimków, np. *„Dziennik Polski”, „Victor Junior”, „Kobieta i Życie”, „Po Prostu”;*
- pierwszy wyraz **tytułu** oraz nazwy własne w tytułach programów telewizyjnych, np. *Pieprz i wanilia, Latający Holender;*
- nazwy **firm** oraz **marek firmowych**, np. *samochód marki Fiat, aparat fotograficzny Sony.*

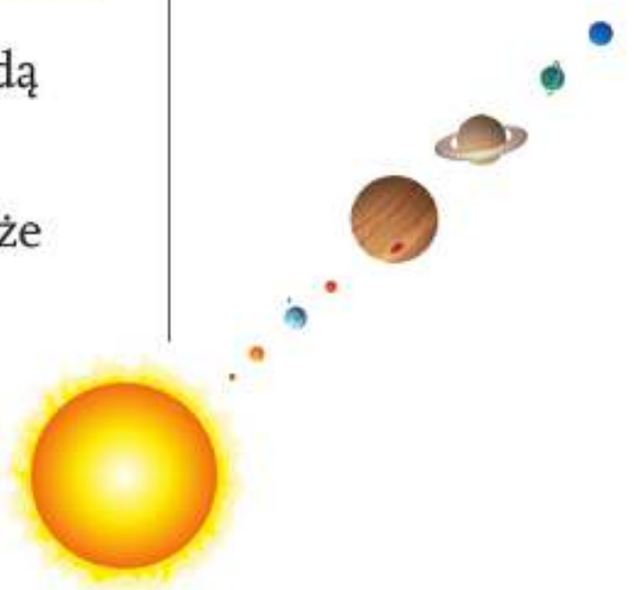
Małą literą piszemy:

- **przymiotniki *północny*, *południowy*, *wschodni*, *zachodni***, jeżeli nie wchodzą w skład nazwy, ale oznaczają część jakiegoś terytorium, np. *północna część Rosji, południowe krańce Europy, wschodnie tereny Słowacji, nad zachodnim Mazowszem;*
- nazwy **stron świata** oraz inne **pojęcia** i **terminy** geograficzne, np. *południowy wschód, biegun południowy, południk;*
- **pojęcia astronomiczne** użyte w znaczeniu nazw pospolitych, np. *księżyc, ziemia, słońce.*

7. Uzupełnij zdania odpowiednimi formami podanych wyrazów. Sprawdź w kluczu do odpowiedzi, w jakiej kolejności zostały wpisane podkreślone litery, a poznasz tytuł telewizyjnego serialu dokumentalnego dla wielbicieli podróży kosmicznych.

• **k**siężyc • **s**łońce • **z**iemia • **K**siężyc • **S**łońce • **Z**iemia

- W wyniku internetowego plebiscytu ustalono, że nowe ? Plutona będą nosiły nazwy Cerber i Styks.
- W 2011 roku odkryto ogromną jaskinię na ?, która w przyszłości może posłużyć do budowy bazy kosmicznej.
- Złocisty zachód ? wróży dobrą pogodę.
- Podczas wybuchów na ? są uwalniane ogromne ilości energii.
- Piątą co do wielkości planetą Układu Słonecznego jest ?.
- Największe odnotowane w Polsce trzęsienie ? miało miejsce w 1443 roku.

Klucz do odpowiedzi

kKsSZz – *Wszechświat znany i nieznany*

KksSZz – *Apollo 18*

kKSszZ – *Podróż na Księżyc*

8. Przygotuj się do programu o charakterze konkursowym sprawdzającego wiedzę o Polsce. Uzupełnij wielką lub małą literą nazwy geograficzne w notatkach dotyczących miejsc przedstawionych na zdjęciach.

J/j, C/c

• Nad ? eziorem ? zorsztyńskim wznoszą się ruiny gotyckiego zamku z XIV wieku.

J/j, W/w

• W 1975 roku wpisano ? ezioro ? igry na listę najcenniejszych akwenów świata.

W/w, W/w

• Prawdopodobnie w okresie od IV do VI w. n.e. ? yspę ? olin zaczęli zasiedlać Słowianie.

P/p, B/b

• Jak podają legendy, ? ustynia ? ędowska powstała z piasku rozsypanego przez diabła.

P/p, H/h

• Teren ? ółwyspu ? elskiego przypomina piaszczysty wał w kształcie kosy.

P/p, B/b

• W ? uszczy ? iałowieskiej żyje na wolności kilkaset żubrów.

G/g, S/s

• Najwyższym szczytem ? ór ? tołowych jest Szczeliniec Wielki.

D/d, P/p, S/s

• W rejonie ? oliny ? ięciu ? tawów można zobaczyć niedźwiedzie, kozice i świstaki.

W/w, S/s

• W obrębie Starego Miasta we Wrocławiu znajduje się ? yspa ? łodowa.

9. Ustal na podstawie podanych informacji, gdzie zwykle wypoczywają, jakimi pojazdami jeżdżą i które czasopisma czytają trzej dziennikarze telewizyjni.

- Szef działu mody jeździ rowerem marki Scott.
- Sprawozdawca sportowy czyta czasopismo „Wędkarz Polski".
- Ani sprawozdawca sportowy, ani reporter wojenny nie wypoczywają nad Morzem Czarnym.
- Reporter wojenny nie jeździ samochodem marki Volvo.
- Osoba wypoczywająca nad Morzem Czarnym czytuje czasopismo „Postępy Nauki i Techniki".
- Dziennikarz wypoczywający w Górach Sowich nie jeździ motorem marki Harley-Davidson.
- Osoba wypoczywająca na Mazurach czyta „Zeszyty Literackie".

Kto?	Gdzie zwykle wypoczywa?	Jakie czyta czasopisma?	Czym jeździ?
?	?	?	?
?	?	?	?
?	?	?	?

10. Uzupełnij wielką lub małą literą wyrazy w środkowej kolumnie tabeli. Kolejne litery umieszczone przy poprawnych odpowiedziach utworzą hasło – nazwę bloku programowego dla dzieci, który powstał już w latach 50. XX wieku.

W	P	Ameryka ? ółnocna	p	B
a	J	? ezioro Śniardwy	j	i
j	o	? cean Spokojny	O	e
c	w	? schód Europy	W	k
z	G	? óry Świętokrzyskie	g	l
z	f	firma ? iat	F	o
r	O	zegarek marki ? mega	o	m
i	p	Tygodnik ? owszechny	P	y
m	w	? enus	W	n
k	p	koło ? odbiegunowe	P	e
e	z	? kamerą wśród zwierząt	Z	a

11. Napisz krótką informację na temat atrakcji przyrodniczych i kulturowych twojego miasta lub regionu. Użyj jak najwięcej nazw własnych.

Nie wszystko jest identyczne... Nie wszyscy są tacy sami...
Nie bójmy się odmienności!

Pisownia ***nie*** z różnymi częściami mowy

1. Odpowiedz na pytania żartobliwego testu. Wypisz z tekstu do zeszytu wszystkie wyrazy z cząstką ***nie***. Pogrupuj je według podanych kategorii.

I. Co robisz, kiedy twoja koleżanka chwali się najnowszym modelem telefonu?

a. Nie możesz oderwać oczu od urządzenia, nie raz i nie dwa prosisz rodziców o kupno takiego samego.
b. Starasz się nie okazywać emocji, ale na wszelki wypadek sprawdzasz, ile oszczędności masz w skarbonce.
c. Z przyjemnością spoglądasz na swoją niezbyt nową, ale doskonale spisującą się komórkę.

II. Otrzymujesz w prezencie koszulkę z najnowszej kolekcji uznanego projektanta mody. Jak się zachowujesz?

a. Zakładasz ją natychmiast, aby popisać się nowym nabytkiem przed znajomymi. Nie bierzesz pod uwagę, że strój jest niestosowny na uroczystą kolację urodzinową u babci.
b. Zauważasz, że niebrzydko w niej wyglądasz. Czekasz na okazję, aby ją założyć.
c. Cieszysz się, ale myślisz, że ofiarodawcy niepotrzebnie wydali aż tyle pieniędzy.

III. Kolega skrytykował twoje wysłużone buty sportowe. Jak reagujesz?

a. Kupujesz nowe i choć czujesz się w nich niekomfortowo, postanawiasz być na topie i znieść każdą niewygodę.
b. Mówisz mu, że jego wypowiedź jest nietaktowna, ale prosisz rodziców, aby kupili ci na imieniny nowe adidasy.
c. Stwierdzasz, że buty co prawda są niemodne, ale jeszcze nie raz i nie dwa strzelisz w nich bramkę.

IV. Koledzy ciągle dyskutują o najmodniejszej ostatnio grze komputerowej. Co robisz?

a. Logujesz się do gry, aby być na bieżąco, choć nie bardzo masz na to czas.
b. Czytasz opinie o grze, ale uważasz, że nierozsądne byłoby tracenie kilku godzin dziennie na taką rozrywkę.
c. Postanawiasz, że nie zaraz, ale kiedyś sprawdzisz, jaka to gra.

ROZWIĄZANIE

Większość odpowiedzi „a”: Uważaj, aby w pogoni za modą nie stracić indywidualności.

Większość odpowiedzi „b”: Moda jest ci nieobojętna, ale potrafisz zachować rozsądek. Brawo.

Większość odpowiedzi „c”: Stawiasz na własny styl, nie ulegasz bezkrytycznie modzie. Tak trzymaj.

Przypomnij sobie!

Cząstkę *nie* piszemy łącznie z:

- **rzeczownikami, przymiotnikami i przysłówkami pochodzącymi od przymiotnika**,

np. *niesamodzielność, nieelegancki, niełądnie, niewykonanie.*

Cząstkę *nie* piszemy rozdzielnie z:

- **czasownikami, przysłówkami niepochodzącymi od przymiotnika i liczebnikami**,

np. *nie wyróżniać się, nie dziś, nie sto, nie dwoje.*

Reguła ta nie dotyczy czasowników *niepokoić, niedomagać, nienawidzić.*

Wyrazy *niezbyt* i *niejeden* (w znaczeniu *wielu*), *nieraz* (w znaczeniu *często*) też piszemy łącznie.

Klucz do odpowiedzi

Mylić się jest rzeczą ludzką: 4 znaki +, 6 znaków –

O gustach się nie dyskutuje: 5 znaków +, 5 znaków –

Przyzwyczajenie jest drugą naturą człowieka: 6 znaków +, 4 znaki –

2. Przyporządkuj do podanych wyrazów znak +, jeżeli cząstka ***nie*** powinna być pisana łącznie, lub znak –, jeśli cząstkę ***nie*** należy pisać rozdzielnie. Policz znaki + i –, a dowiesz się, co znaczy łacińska maksyma *De gustibus non est disputandum*.

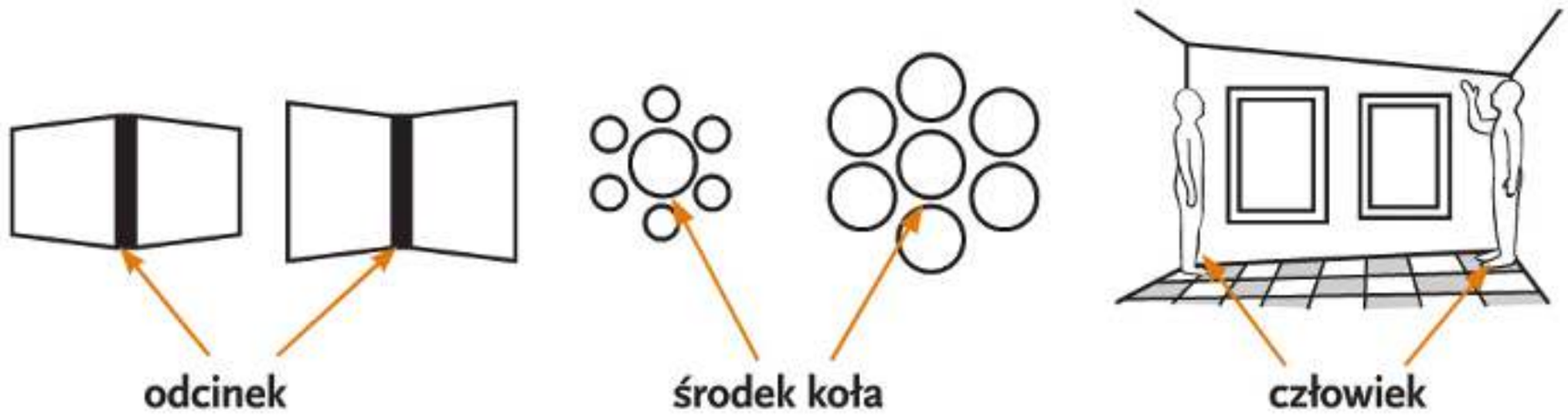
nie ? pełny nie ? bardzo nie ? siódmy nie ? pospolity

nie ? smak nie ? oceniać nie ? drugi nie ? typowo

nie ? kopiować nie ? przyjemność

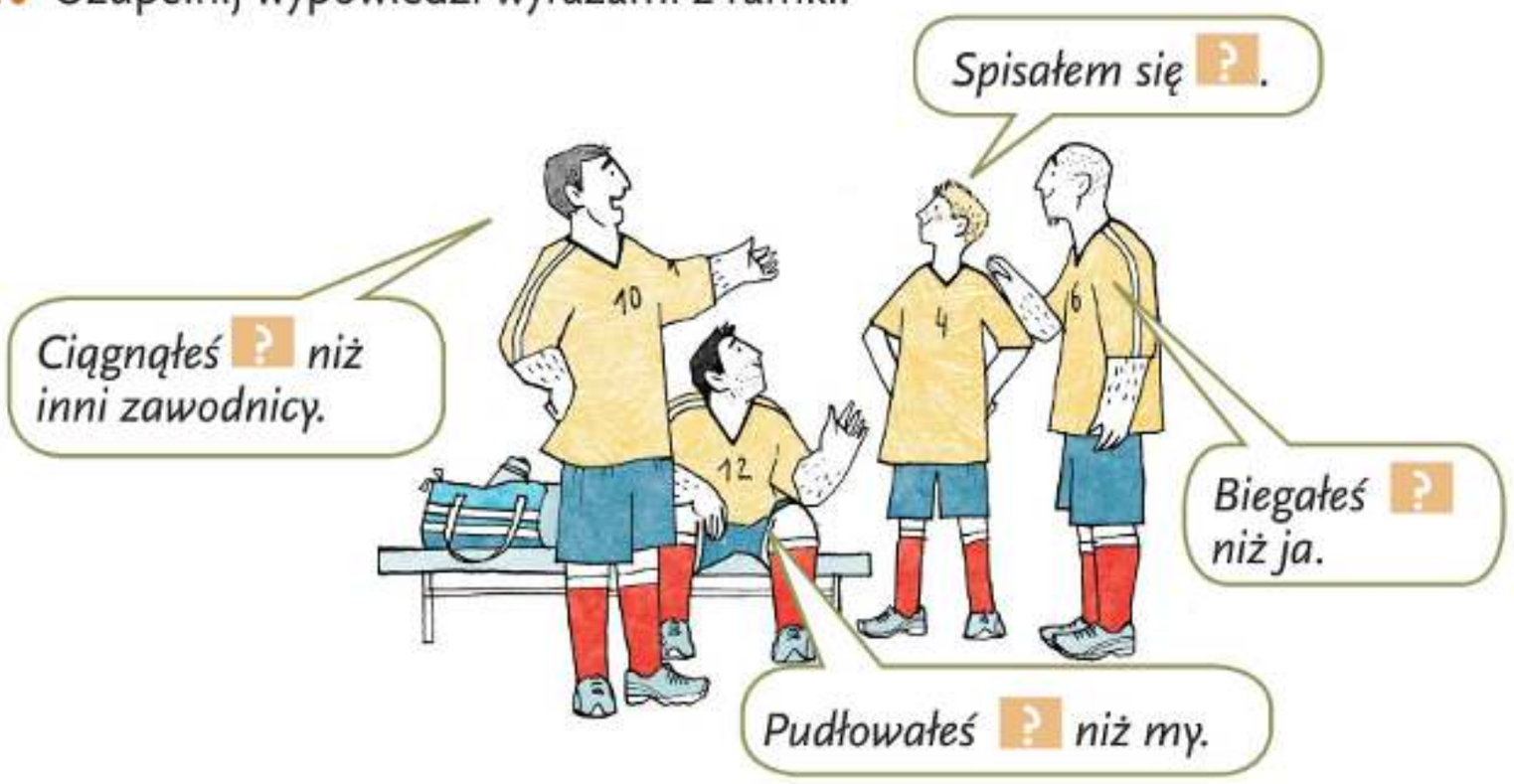
3. Porównaj elementy wskazane na rysunkach. Dodaj do podanych rzeczowników przymiotniki z ramki.

- nie dłuższy
- nie krótszy
- nie mniejszy
- nie większy
- nie wyższy
- nie niższy

4. Uzupełnij wypowiedzi wyrazami z ramki.

- nie częściej
- nie najgorzej
- nie słabiej
- nie wolniej

Zapamiętaj!

Cząstkę ***nie*** piszemy **rozdzielnie z przymiotnikami i przysłówkami w stopniu wyższym i najwyższym**, np. *nie rozsądniejszy, nie najrozsądniejszy, nie skromniej, nie najskromniej.*

5. Dodaj do podkreślonych wyrazów przeciwstawne przymiotniki lub przysłówki w stopniu najwyższym z cząstką ***nie***.

Wzór: **stary – nie najmłodszy**

- brudne dziecko
- biedna kobieta
- chory chłopiec
- smutna dziewczynka
- postąpił głupio
- zachował się źle
- obstawił pechowo
- wyraził się brzydko

6. Dopasuj do podanych wyrazów synonimiczne określenia umieszczone na marginesie. Litery z oznaczonych pól utworzą hasło.

- ? ? ? ? **?** ? ? ? → tam
- ? ? ? ? **?** ? → jakoś
- ? ? ? **?** ? ? ? → niezdrów
- ? ? ? ? ? ? **?** ? → jakieś
- ? ? ? **?** ? → wy
- ? ? ? **?** ? → ktoś
- ? ? ? ? ? ? **?** ? → kiedyś
- ? ? ? ? **?** ? ? → twoje

Hasło: Q ? ? ? ? ? ? ? ? – imię głównego bohatera powieści Wiktora Hugo ***Dzwonnik z Notre Dame***.

- **nie moje**
- **nie my**
- **nie on**
- **nieswój**
- **nie tak**
- **nie takie**
- **nie tutaj**
- **nie wtedy**

Zapamiętaj!

Cząstkę ***nie*** piszemy **z zaimkami rozdzielnie**, np. *nie ja, nie wy, nie nasze.*

Wyrazy *nieswój* (*niezdrów*), *nieco* (*trochę*), *niejaki* (*pewien*), *niektórzy* (*nie wszyscy*) są pisane łącznie z cząstką *nie*, np. *Jesteś dziś nieco smutna.*

7. Wyodrębnij z podanych ciągów liter wyrazy tworzące przysłowia i zapisz je w zeszycie zgodnie z zasadami ortografii.

Nietamjestwesele,gdziedostatkówwiele.

Nietakidiabełstraszny,jakgomalują.

Nietoładne,coładne,alecosiękomupodoba.

Niekażdyprzyjaciel,cosięniskokłania.

Nietenszczodry,ktodużodał,aleten,ktodałostatnigrosz.

- zdecydowani
- szczęśliwi
- wielu
- dlatego
- śmiali
- posądzał

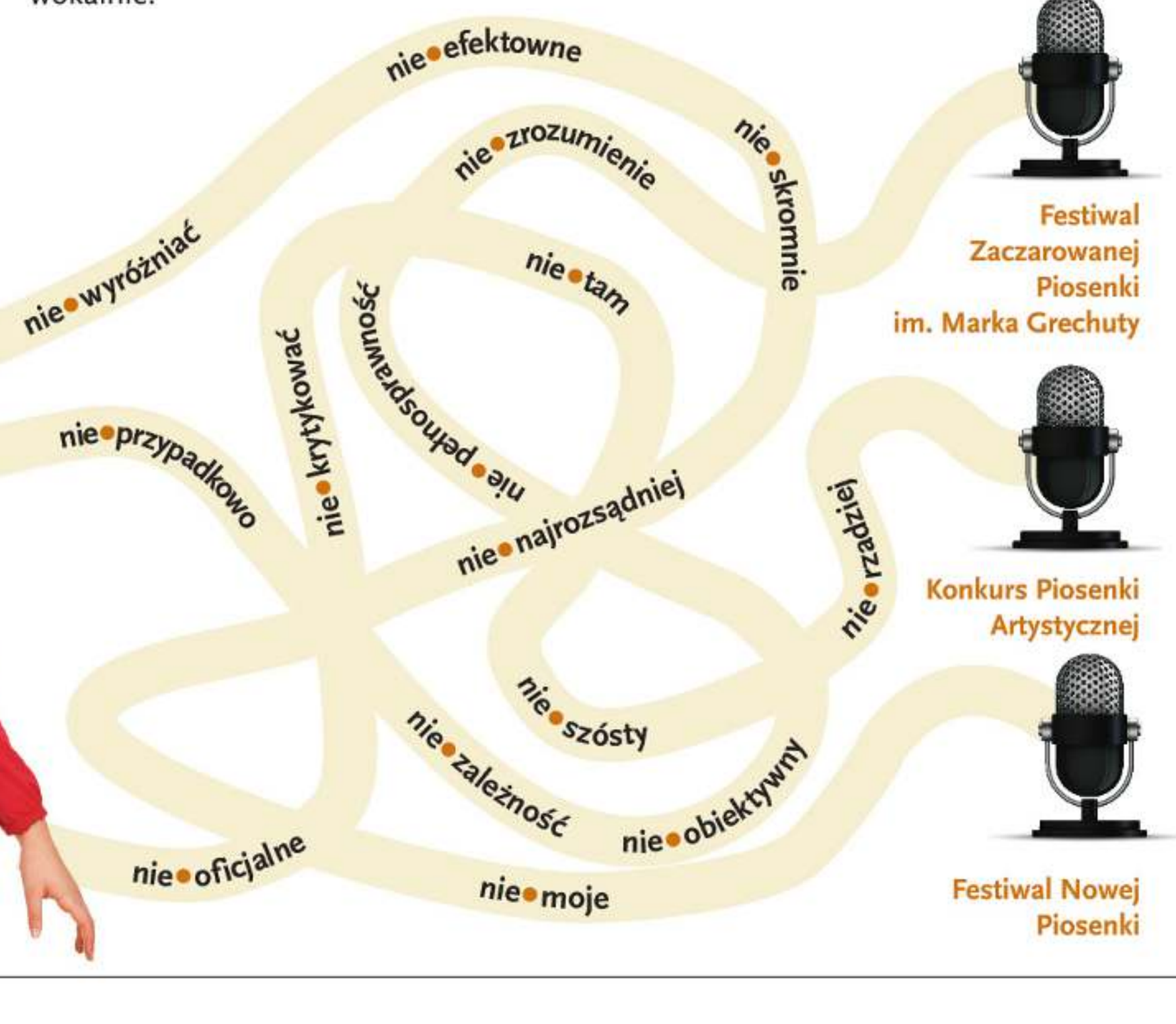
8. Uzupełnij tekst wyrazami podanymi na marginesie, dodając do nich przeczenie ***nie***. Zapisz te słowa w zeszycie zgodnie z zasadami ortografii.

Rzeczą, którą mała Momo potrafiła robić jak nikt inny, było słuchanie. To nic szczególnego, powie może ten i ów z czytelników, słuchać potrafi przecież każdy. Ale to błędne mniemanie. Naprawdę słuchać potrafi bardzo ? ludzi. A sposób, w jaki to robiła, był absolutnie jedyny w swoim rodzaju. Momo potrafiła słuchać tak, że głupcom przychodziły do głowy bardzo mądre myśli. I to wcale ? , że coś powiedziała lub zapytała o coś, co naprowadziło rozmówcę na takie myśli, nie, ona tylko siedziała i po prostu słuchała z całą uwagą i zainteresowaniem. Patrzyła przy tym na rozmówcę swymi dużymi, ciemnymi oczami, a wtedy on czuł, jak nagle pojawiają się w jego głowie myśli, których nigdy by o to ? , że w niej siedzą. Potrafiła słuchać tak, że ludzie bezradni lub ? nagle wiedzieli dokładnie, czego chcą. Albo ? czuli się niespodziewanie wolni i odważni. Albo ? i przygnębieni stawali się ufni i radośni.

Michael Ende, *Momo, czyli osobliwa historia o złodziejach czasu i dziecku, które zwróciło ludziom skradziony im czas* (fragment), tłumaczenie: Ryszard Wojnakowski

9. Wybierz drogę z wyrazami, które powinny być pisane łącznie z cząstką ***nie***, a dowiesz się, jak nazywa się festiwal dla osób niepełnosprawnych uzdolnionych wokalnie.

Dla zdrowia i urody

Pisownia przyimków i wyrażeń przyimkowych

1. Wskaż w tekście wyrażenia przyimkowe. Uzupełnij wniosek dotyczący zasad ich pisowni.

Pewnego dnia Tomek Sawyer rozmawiał z przyjacielem o sposobach usuwania brodawek. Rozważali użycie zdechłego kota oraz zgniłej wody. Huck okazał się prawdziwym specjalistą w dziedzinie „medycyny estetycznej" i pouczył Tomka, co należy robić:

– Trzeba pójść samemu w głąb lasu, tam gdzie się wie, że jest pień ze zgniłą wodą, i o północy odwrócić się plecami do drzewa, wetknąć rękę i powiedzieć:

Hokus, pokus, marokus, zgniła wodo, zjedz brodawki!

Dobranoc, pchły na noc, a szczypawki na zabawki.

Potem trzeba pójść prędko z zamkniętymi oczami jedenaście kroków przed siebie, potem trzy razy się obrócić i iść do domu, a po drodze z nikim nie rozmawiać, bo jak będziesz rozmawiał, to popsujesz czary.

Przyimki z innymi częściami mowy piszemy ? .

2. Określ, z jakimi częściami mowy łączą się przyimki w podanych związkach wyrazowych, a następnie uzupełnij nazwy specyfików roślinnych stosowanych w medycynie ludowej. Skorzystaj z klucza do odpowiedzi.

Klucz do odpowiedzi
z malin – z liczebnikami
z pokrzyw – z rzeczownikami
z mięty – z przysłówkami
z buraka – z przymiotnikami
z rumianku – z zaimkami

Napar ?
- zacząć od tego
- na nic nie zważać

Herbatka ?
- stosować do wewnątrz
- przygotować na jutro

Syrop ?
- kaszel wydaje się za mocny
- idzie ku lepszemu

Wywar ?
- zbierać po zmroku
- myć przez miesiąc

Sok ?
- rozcieńczać pół na pół
- przyjmować codziennie o trzeciej

Przypomnij sobie!

Wyrażenia przyimkowe, czyli połączenia przyimków z rzeczownikami i innymi częściami mowy, najczęściej piszemy rozdzielnie, np. *na zdrowie, za drogi, po drugie, na zawsze, po co.*
Przyimki złożone z dwóch lub trzech przyimków piszemy łącznie, np. *poprzez* (*po* + *przez*), oraz zgodnie z wymową, np. *spoza* (*z* + *po* + *za*).

4. Dobierz w pary przyimki i inne wyrazy tak, aby powstały związki wyrazowe o podanych znaczeniach. Słowa, które nie zostaną użyte, utworzą powiedzenie.

na	bezcen	zimna	po
omacku	po	za	doda
zdrowia	woda	staremu	opak
	woli	mimo	

- odwrotnie
- tanio
- bez zmian
- bez uprzedniego zamiaru
- nic nie widząc

5. Dopasuj wyrażenia przyimkowe podane na marginesie do wypowiedzi amatorów kąpieli błotnych.

- beze mnie
- spode łba
- przede wszystkim
- ze mną

6. Uzupełnij tekst wyrazami podanymi na marginesie.

Czyste i ładne zęby są oznaką zdrowia i urody, ? już ludzie pierwotni starali się o nie dbać. ? nie znano jeszcze szczoteczek do zębów, ale ? nich stosowano rybie ości, cienkie gałęzie lub nici lniane. W starożytności do czyszczenia zębów używano szorstkiego lnianego płótna. ? niektórych źródeł pierwsze szczoteczki powstały w Chinach pod koniec XV wieku, ? pod koniec XIX wieku zaczęto je produkować na skalę masową. Ich rączki były wykonane z kości, a części myjące – z niedźwiedziej sierści. Niestety, włosie wypadało, ? zawierało sporo bakterii. Współczesne szczoteczki są wykonane z tworzyw sztucznych, a ich producenci starają się sprostać rosnącym wymaganiom klientów, w tym celu wytwarzają coraz bardziej funkcjonalne i estetyczne produkty.

- dlatego
- natomiast
- ponadto
- według
- wówczas
- zamiast

Zapamiętaj!

Przyimki wraz z następującymi po nich wyrazami tworzą wyrażenia, których pisownię trzeba zapamiętać.

- **Większość** tych związków wyrazowych **należy pisać rozdzielnie**,

np. *na co dzień, nade mną, na kształt, na odwrót, na przełaj, na przykład, na razie, na schwał, na zawsze, po cóż, pode mną, przeze mnie, w poprzek, w pół, za mąż, za granicę, ze wszech miar.*

- **Niektóre** z tych połączeń **trzeba pisać łącznie**,

np. *dokoła, donikąd, doprawdy, dotąd, przedtem, wkoło, wpław, wprzód, wszerz, wzwyż, zapewne.*

W razie wątpliwości dotyczących pisowni wyrażeń przyimkowych należy sięgnąć do słownika ortograficznego.

7. Wypisz z diagramu do zeszytu wyrazy powstałe z połączenia przyimków i innych cząstek. Pozostałe litery czytane kolejno utworzą nazwę produktu, którego zdecydowanie należy unikać w diecie.

n	a	o	k	o	ł	o
c	o	b	o	k	u	w
e	w	n	ą	t	r	z
k	p	o	k	r	ó	t
c	e	i	z	a	w	c
z	a	s	u	e	p	o
ś	r	o	d	k	u	r

Klucz do odpowiedzi

Nefretete – królowa egipska – 6 wyrażeń przyimkowych

Kleopatra – królowa egipska – 4 wyrażenia przyimkowe

królowa Saby – 7 wyrażeń przyimkowych

8. Policz w podanych wypowiedziach wyrażenia przyimkowe, a dowiesz się, kim są osoby, które w tak szczególny sposób dbały o swoją urodę. Skorzystaj z klucza do odpowiedzi.

- Zdradzę wam, że stosuję maseczkę z mleka migdałowego. Jest bardzo skuteczna. Nakładam ją zwykle z rana tuż po przebudzeniu. Dworzanie są pod wrażeniem gładkości mojej skóry. Sądzę, że jeśli mój sekret wyjdzie na jaw, kobiety przez tysiące lat będą się na mnie wzorować.
- Wychodzę z założenia, że należy podkreślać swoją urodę. Można na przykład używać cieni i kredek do powiek. Ja nade wszystko lubię szminki, a polecam w szczególności te, które są wytwarzane z naturalnych surowców.
- Złośliwi szepczą po kątach, że nie jestem piękna. Nie przejmuję się tym. Po prostu uważam, że należy o siebie dbać. Moje ulubione kosmetyki to żel aloesowy i maseczka z krzemionki.

9. Uzupełnij podanymi wyrazami wierszowany przepis na zdrowy deser owocowy. Sprawdź pisownię tych wyrazów w słowniku ortograficznym.

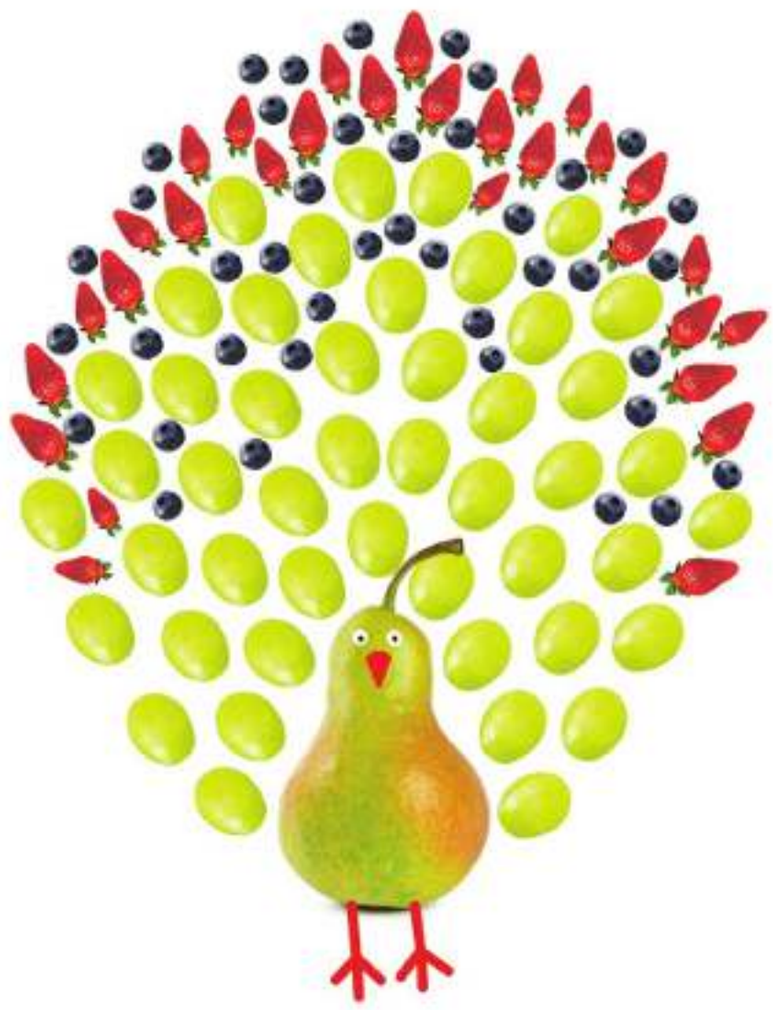
Gdy chcesz deser zrobić szybko,
klapsę zwaną faworytką
umyj pod bieżącą wodą,
? przekrój ? .
? , ? i dokładnie,
Aż powstanie tułów pawi.
Włóż na talerz go ? ,
dorób nogi, dziób, dwa oczka.

Kiść winogron – dobra rada –
promieniście poukładaj.
Daj ? , nawet więcej,
i ? zjadaj resztę.

Pawi ogon ?
też powinien mieć zdobienia
poziomkowe, jagodowe
i ? kolorowe.

To już koniec, pora zjadać
i przyimki ? wkładać.

po•czym **na•połowę**
W•zdłuż **po•mału**
do•środka
po•trzykroć
ze•smakiem
bez•wątpienia
nad•wyraz
z•wolna

10. Opracuj ulotkę zachęcającą twoich rówieśników do dbania o zdrowie i urodę. Użyj w tekście wyrażeń przyimkowych pisanych łącznie lub rozdzielnie.

Gdyby nie było marzeń...

Pisownia cząstek *-bym, -byś, -by, -byśmy, -byście*

1. Odszukaj w tekście cząstki ***-bym***, ***-byś***, ***-by***, ***-byśmy***, ***-byście***. Uzupełnij zdanie dotyczące zasad ich pisowni.

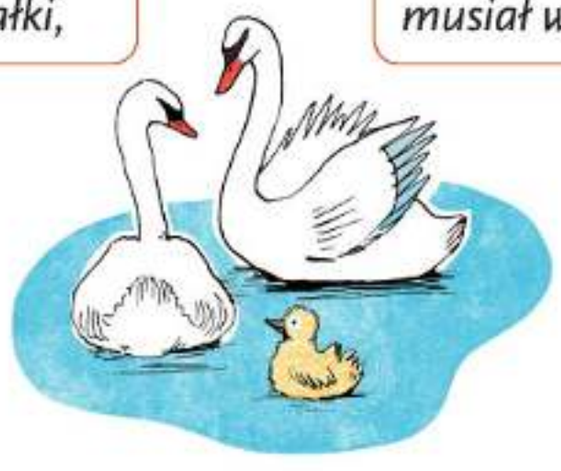
Technika kamuflażu od wieków rozpalała ludzką wyobraźnię. W mitologii japońskiej czapka niewidka była jednym ze skarbów bogów szczęścia. Hełm wykonany przez cyklopów czynił greckiego boga Hadesa niewidzialnym. Czytelnicy Tolkiena mogliby wiele powiedzieć o mocy Pierścienia Władzy, a fani Harry'ego Pottera – o zaletach peleryny niewidki. Co jakiś czas odżywają marzenia o przedmiocie, który pozwoliłby skutecznie się ukryć. „Mógłbym uniknąć pytania na lekcji" – powie niezbyt pilny uczeń. „Podsłuchiwałybyśmy rozmowy przyjaciółek" – zadeklarują ciekawskie koleżanki. „Wychodzilibyśmy niepostrzeżenie z domu" – będzie przekonywał rówieśników nastolatek. A co ty zrobiłbyś z czapką niewidką? Amerykańscy naukowcy podobno już odkryli materiał powodujący, że przedmioty stają się niewidzialne. Jeszcze krok, a fikcja literacka stanie się rzeczywistością! Uwierzylibyście?!

Cząstki *-bym, -byś, -by, -byśmy, -byście* piszemy ? z osobowymi formami czasownika.

2. Połącz rozsypane fragmenty wypowiedzi i dopasuj je do właściwych postaci. Wskaż spójniki z cząstką ***-by***.

Gdyby ktoś kupił moje zapałki,

choćbym całą noc musiał wędrować.

żeby mnie nie odtrąciły, tak jak inne zwierzęta.

Znajdę kwiat paproci,

Chciałbym,

mogłabym wrócić do domu.

3. Przeczytaj napisy na lampionach szczęścia i zwróć uwagę, jak zostały na nich zapisane cząstki ***-bym***, ***-byś***, ***-by***, ***-byśmy***, ***-byście***, oraz jaką formę mają czasowniki w tych zdaniach.

4. Uporządkuj poniższe wypowiedzenia dotyczące literackich warzyw. Zapisz je w zeszycie według podanych wskazówek.

- **Można by dolecieć do słońca.**
- **Oklaskiwano by mój występ.**
- **Schować by się ze wstydu.**
- **Trzeba by polecieć daleko.**
- **Warto by sprawić komuś radość.**
- **Wejść by na tyczkę.**
- **Wydano by moją płytę z piosenkami.**
- **Wyśmiać by ogrodniczkę.**
- **Odkryto by mój talent muzyczny.**

- ogórek – wypowiedzenia zawierające cząstkę *-by* po nieosobowych formach czasowników zakończonych na *-no* lub *-to*
- pomidor – wypowiedzenia zawierające cząstkę *-by* po bezokoliczniku
- groszek – wypowiedzenia zawierające cząstkę *-by* po wyrazach *można, warto, trzeba*

Konstanty Ildefons Gałczyński, *Dlaczego ogórek nie śpiewa?*

Jan Brzechwa, *Pomidor*

Hans Christian Andersen, *Pięć ziarenek grochu*

Zapamiętaj!

Cząstki *-bym, -byś, -by, -byśmy, -byście* piszemy:

- **łącznie**:

– z osobowymi formami czasowników, np. *marzyłabym, pragnąłbyś, zabiegaliby, fantazjowałybyśmy, tęsknilibyście*;

– ze spójnikami, np. *żebym, jeśliby*.

- **rozdzielnie**:

– gdy występują przed czasownikiem, a po innych częściach mowy, np. *o to by zabiegał, często by rozmyślali*;

– po nieosobowych formach czasownika, np. *życzyć by sobie tego, wyobrażano by sobie*;

– po wyrazach typu *wolno, można, warto, trzeba, niepodobna*, np. *wolno by było słodko śnić*.

5. Przepisz do zeszytu tekst wiersza uzupełniony cząstkami podanymi na marginesie.

Joanna Kulmowa

Gdyby ocean był w łazience

Gdy ? ocean był w naszej łazience –
nie krzyczał ? tata,
że ja kąpać się nie chcę.
Co wieczór wanną dopływał ? wpław
do koralowych raf.
Albo ścigał ? się z foką.
Albo oglądał ? skarby zatopione głęboko.
Albo
udawał ? pirata.
Albo
na grzbiecie delfina nad wodą ? latał.
Albo
stał ? się Robinsonem z kozą i papugą
i wracał do domu na bardzo niedługo.

- by
- by
- bym
- bym
- bym
- bym
- bym
- bym

6. Przejdź drogą zawierającą wszystkie wyrazy pisane łącznie z cząstką ***-by***, a dowiesz się, o czym marzył Tewje, bohater popularnego musicalu pod tytułem *Skrzypek na dachu*.

grano•by śpiewać•by zazdrościli•by myśleli•byście miał•bym pomyślano•by czytał•bym tańczyć•by mógł•bym musieli•by pracować•by by•pójść zbudował•bym niepodobna•by by•było odpoczywał•bym jak•bym był•bym grali•byśmy podejść•by bo•byś

Marzył o bogactwie.

Marzył o lataniu.

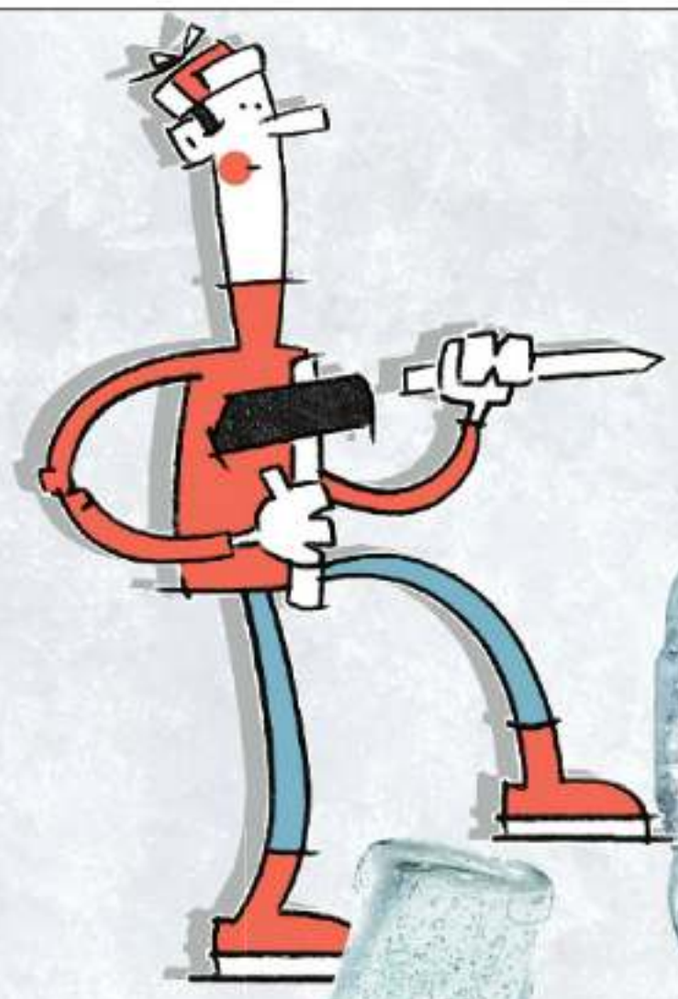

Marzył o mądrości.

7. Zapisz w zeszycie trzy grzeczne prośby do złotej rybki. Pamiętaj, że spełnia tylko marzenia sformułowane w formie trybu przypuszczającego z cząstką ***-by***.

Ortograficzny Festiwal Rzeźby Lodowej

Dwuznak *rz* piszemy:

- gdy w innych formach wyrazu lub w wyrazach pokrewnych **rz wymienia się** na ***r***;
- **po spółgłoskach *p*, *b*, *t*, *d*, *k*, *g*, *ch*, *j*, *w***;
- **w zakończeniach** wyrazów ***-arz***, ***-erz*** oraz ***-mistrz***, ***-mierz***;
- w wyrazach z ***rz* niewymiennym**.

Literę *ż* piszemy:

- gdy w innych formach wyrazu lub w wyrazach pokrewnych ***ż*** **wymienia się** na ***dz***, ***g***, ***h***, ***s***, ***z***, ***ź***;
- **po spółgłoskach *l*, *ł*, *n*, *r***;
- w wyrazach z ***ż* niewymiennym**;
- w wyrazach, w których ***ż*** jest częścią **dwuznaku *dż***, a nie literą oznaczającą samodzielną głoskę.

Literę *ó* piszemy:

- gdy w innych formach wyrazu lub w wyrazach pokrewnych ***ó*** **wymienia się** na ***o***, ***e***, ***a***;
- **w zakończeniach *-ów*, *-ówka*, *-ówna***;
- w wyrazach z ***ó* niewymiennym**;
- na początku kilku wyrazów, np. ***ów***, ***ówczesny***, ***ósemka***.

Literę *u* piszemy:

- w większości polskich wyrazów, w których nie ma uzasadnienia pisownia ***ó***;
- zawsze **na końcu wyrazu**;
- zazwyczaj **na początku** wyrazu;
- w wielu **cząstkach kończących wyrazy, np. *-unek*, *-uch*, *-ula*, *-uś***;
- w formach czasu teraźniejszego czasowników zakończonych w bezokoliczniku na ***-ować***, ***-iwać***, ***-ywać***.

Dwuznak *ch* piszemy:

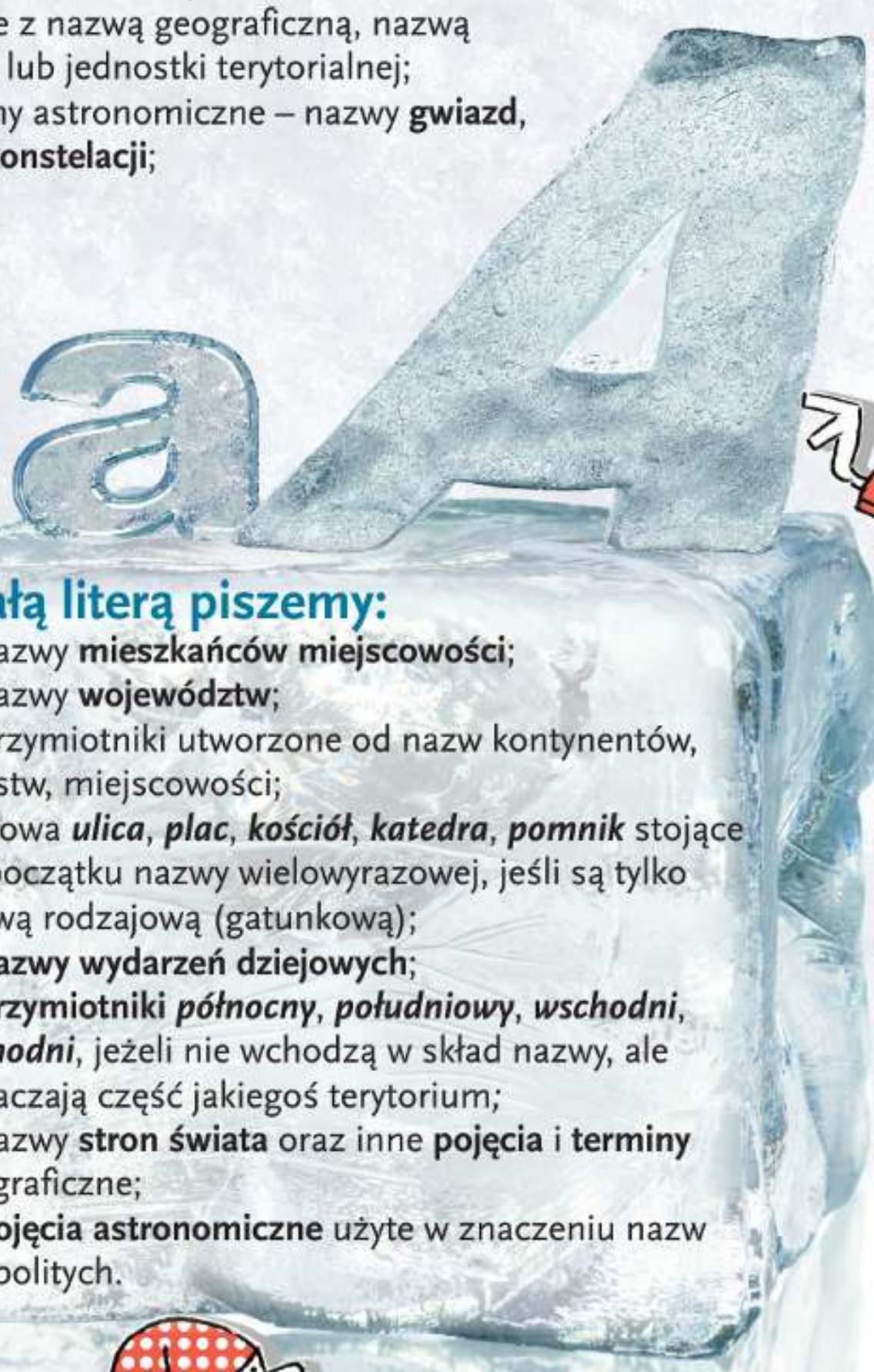
- **po spółgłosce *s***;
- zawsze **na końcu wyrazu**;
- gdy w innych formach wyrazu lub w wyrazach pokrewnych ***ch*** **wymienia się** na ***sz***;
- w wielu wyrazach, których pisownię trzeba zapamiętać.

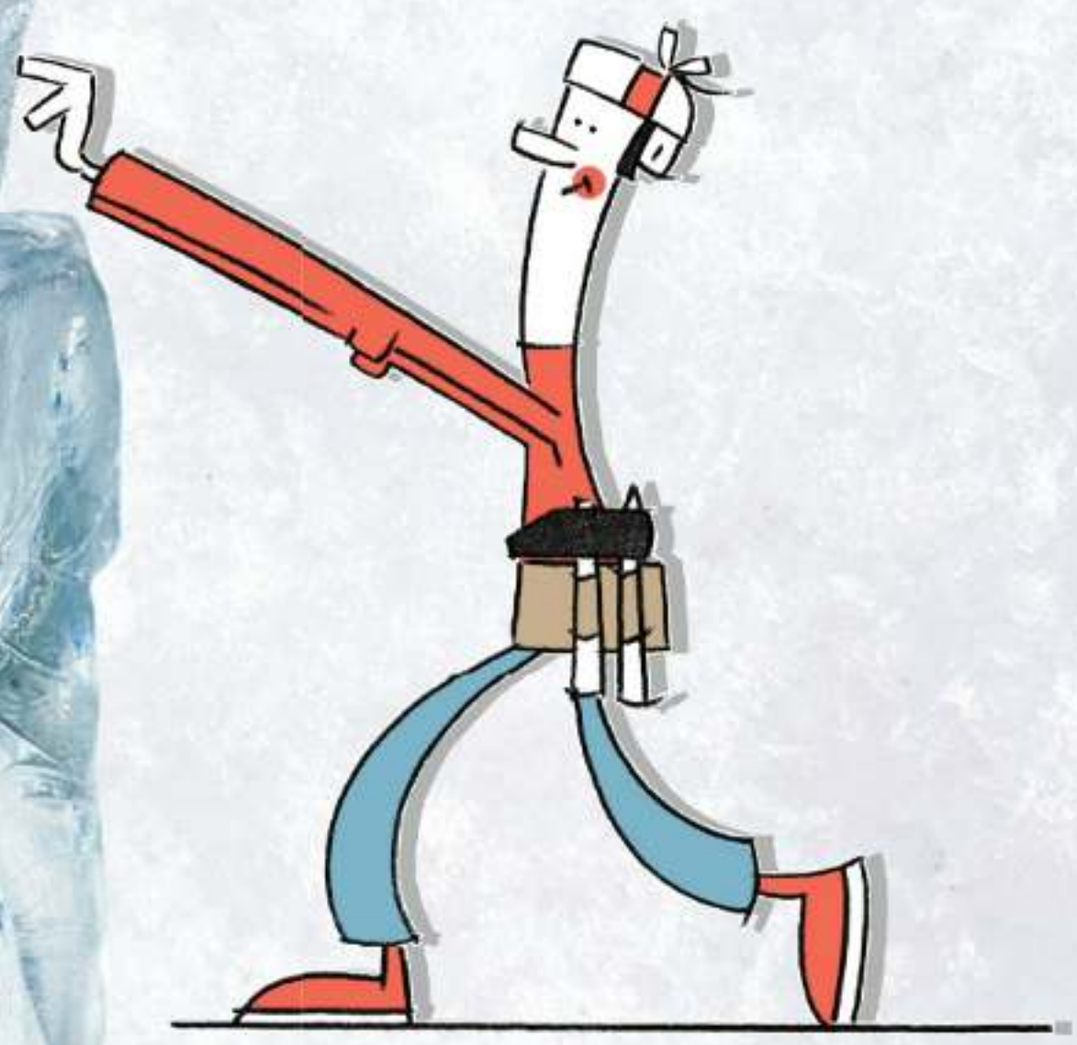
Literę *h* piszemy:

- w niektórych **cząstkach rozpoczynających** wyrazy, np. ***hiper-***, ***hipo-***, ***helio-***;
- gdy w innych formach wyrazu lub w wyrazach pokrewnych ***h*** **wymienia się** na ***g***, ***ż***;
- w wielu wyrazach, których pisownię trzeba zapamiętać.

Wielką literą piszemy:

- nazwy **kontynentów**, **państw**, **regionów**, **miejscowości**;
- nazwy geograficzne – **oceanów**, **mórz**, **rzek**, **jezior**, **gór**, **dolin**, **pustyń**, **puszcz**, **wysp**, **półwyspów**;
- **przymiotniki *północny*, *południowy*, *wschodni*, *zachodni***, jeśli są nierozerwalnie związane z nazwą geograficzną, nazwą państwa lub jednostki terytorialnej;
- terminy astronomiczne – nazwy **gwiazd**, **planet**, **konstelacji**;
- nazwy **mieszkańców kontynentów**, **państw**, **regionów**;
- nazwy indywidualne szkół;
- nazwy **ulic**, **placów**, **rynków**, **różnego typu budowli**;
- nazwy własne **instytucji**, **lokali**;
- pierwszy wyraz **tytułu** oraz nazwy własne w tytułach utworów literackich;
- wszystkie wyrazy oprócz spójników w tytułach **gazet i czasopism**;
- pierwszy wyraz **tytułu** oraz nazwy własne w tytułach programów telewizyjnych;
- nazwy **firm** oraz **marek firmowych.**

Małą literą piszemy:

- nazwy **mieszkańców miejscowości**;
- nazwy **województw**;
- przymiotniki utworzone od nazw kontynentów, państw, miejscowości;
- słowa ***ulica***, ***plac***, ***kościół***, ***katedra***, ***pomnik*** stojące na początku nazwy wielowyrazowej, jeśli są tylko nazwą rodzajową (gatunkową);
- **nazwy wydarzeń dziejowych**;
- **przymiotniki *północny*, *południowy*, *wschodni*, *zachodni***, jeżeli nie wchodzą w skład nazwy, ale oznaczają część jakiegoś terytorium;
- nazwy **stron świata** oraz inne **pojęcia** i **terminy** geograficzne;
- **pojęcia astronomiczne** użyte w znaczeniu nazw pospolitych.

Cząstkę *nie* piszemy łącznie:

- z rzeczownikami, przymiotnikami i przysłówkami pochodzącymi od przymiotnika.

Cząstkę *nie* piszemy rozdzielnie:

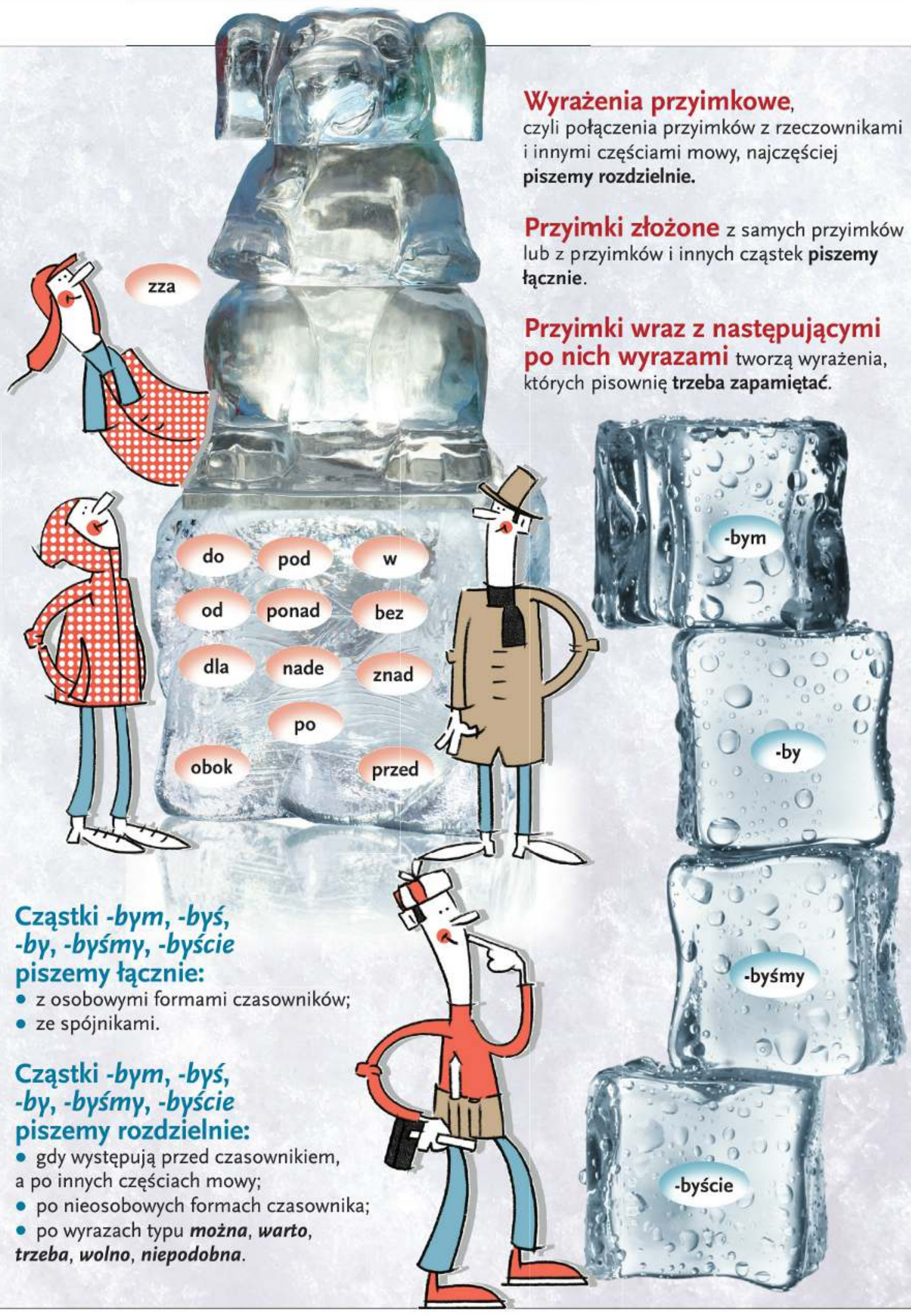
- z czasownikami, przysłówkami niepochodzącymi od przymiotnika, z przymiotnikami i przysłówkami w stopniu wyższym i najwyższym, z liczebnikami, zaimkami.

Wyrażenia przyimkowe,

czyli połączenia przyimków z rzeczownikami i innymi częściami mowy, najczęściej **piszemy rozdzielnie.**

Przyimki złożone z samych przyimków lub z przyimków i innych cząstek **piszemy łącznie**.

Przyimki wraz z następującymi po nich wyrazami tworzą wyrażenia, których pisownię **trzeba zapamiętać**.

Cząstki *-bym, -byś, -by, -byśmy, -byście* piszemy łącznie:

- z osobowymi formami czasowników;
- ze spójnikami.

Cząstki *-bym, -byś, -by, -byśmy, -byście* piszemy rozdzielnie:

- gdy występują przed czasownikiem, a po innych częściach mowy;
- po nieosobowych formach czasownika;
- po wyrazach typu ***można***, ***warto***, ***trzeba***, ***wolno***, ***niepodobna***.

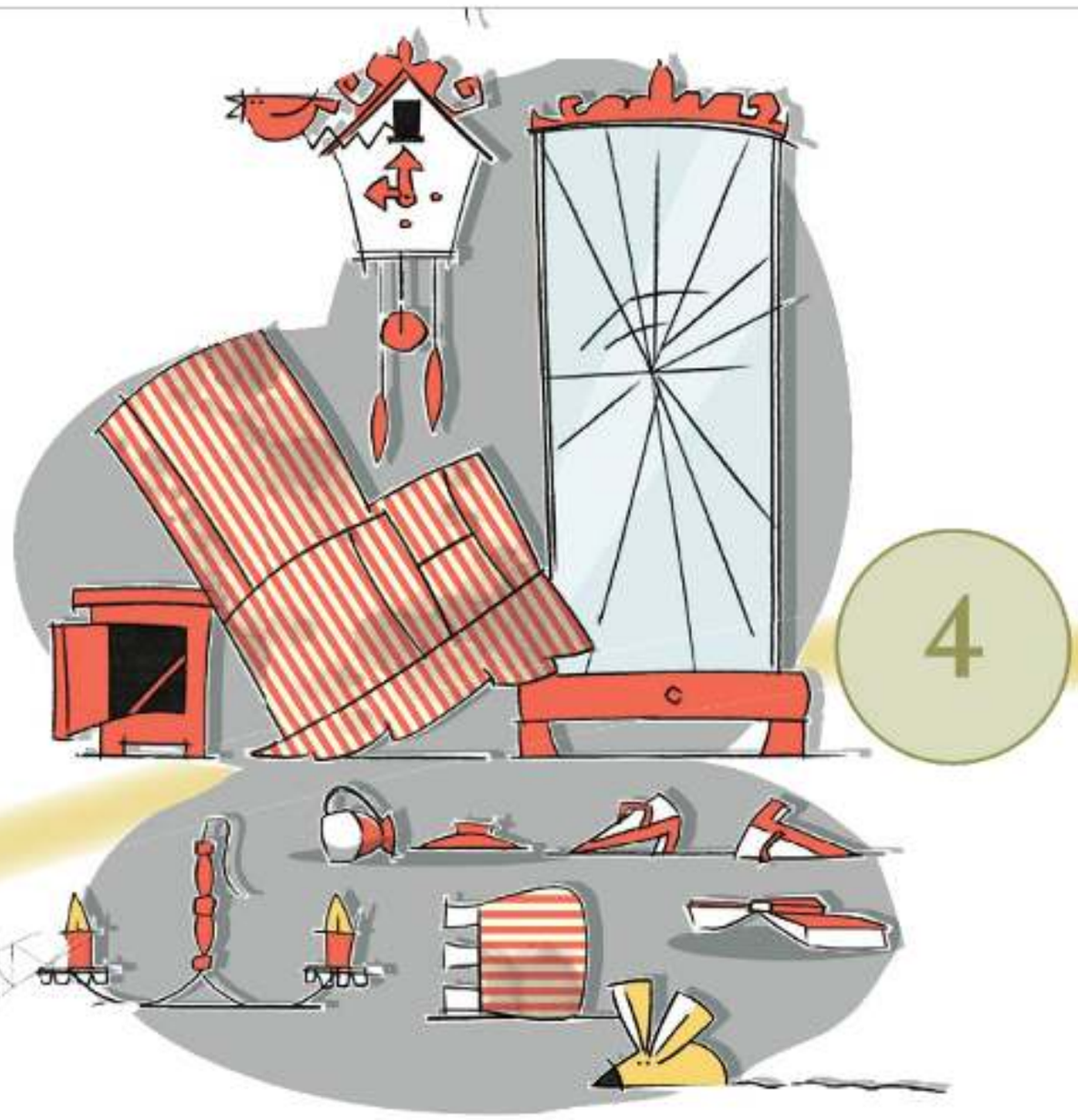
W nawiedzonym domu

Zdobądź siedem magicznych przedmiotów ukrytych w tajemniczym domu, pełnym ortograficznych pułapek. Zagraj z koleżankami i kolegami. Musisz podać dobrą odpowiedź lub poprawnie wykonać zadanie, aby przejść na kolejne pole. Błędna odpowiedź powoduje utratę kolejki.

I. ZEGAR Z KUKUŁKĄ

1. Opisz wygląd i wyposażenie komnaty z zegarem. Użyj trzech związków wyrazowych zawierających ***u***.
2. Wygoń mysz zamieszkującą zegar. Wymień nazwy trzech zwierząt z ***ó*** niewymiennym.
3. Uzupełnij lukę literą ***ó*** lub ***u*** zgodnie z zasadami ortografii.

Tuż przed p? łnocą przes? ń wskaz? wki na godzinę sz? stą, pociągnij za szyszkę zawieszoną na łańc? szku, złap zegar i ? ciekaj, nie oglądając się do tył? .

1

2

3

II. MOSIĘŻNY LICHTARZ

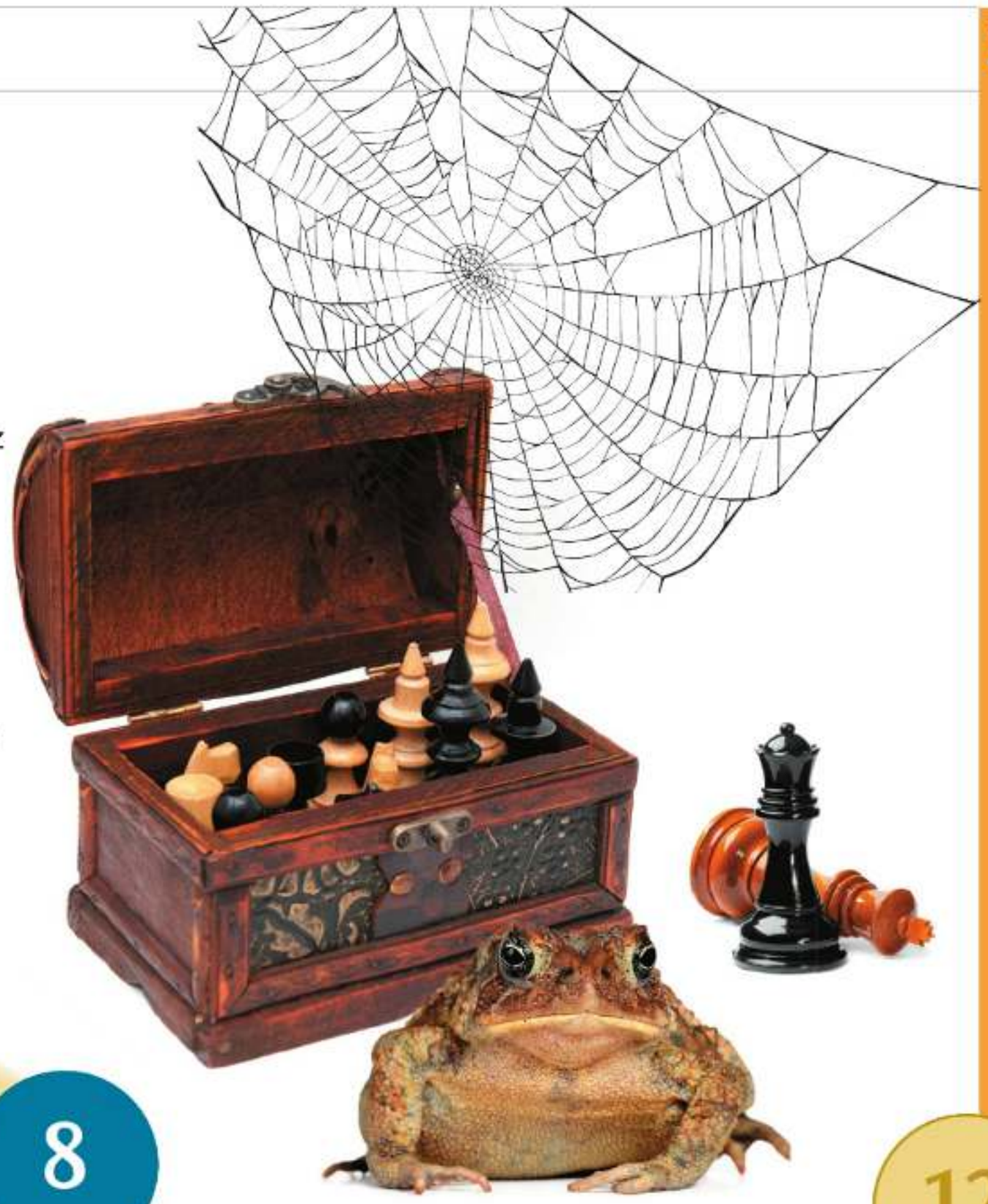
4. Lichtarz stoi w pokoju trzech kobiet, których imiona zawierały ***rz.*** Powiedz, jak mogły się nazywać.
5. Dodaj do podanych zdań dwa czasowniki z ***ż*** wymiennym. Fragmenty tych wyrazów można dostrzec na zdjęciu.
   W żółtym pokoju kot ślepia ? .
   Pająk krzyżak ? do ofiar.
6. Uzupełnij luki ***rz*** lub ***ż*** zgodnie z zasadami ortografii.
   Kiedy usłyszysz k? yk puszczyka, zduś dr? ący płomień świecy i czym prędzej zabie? lichta? .

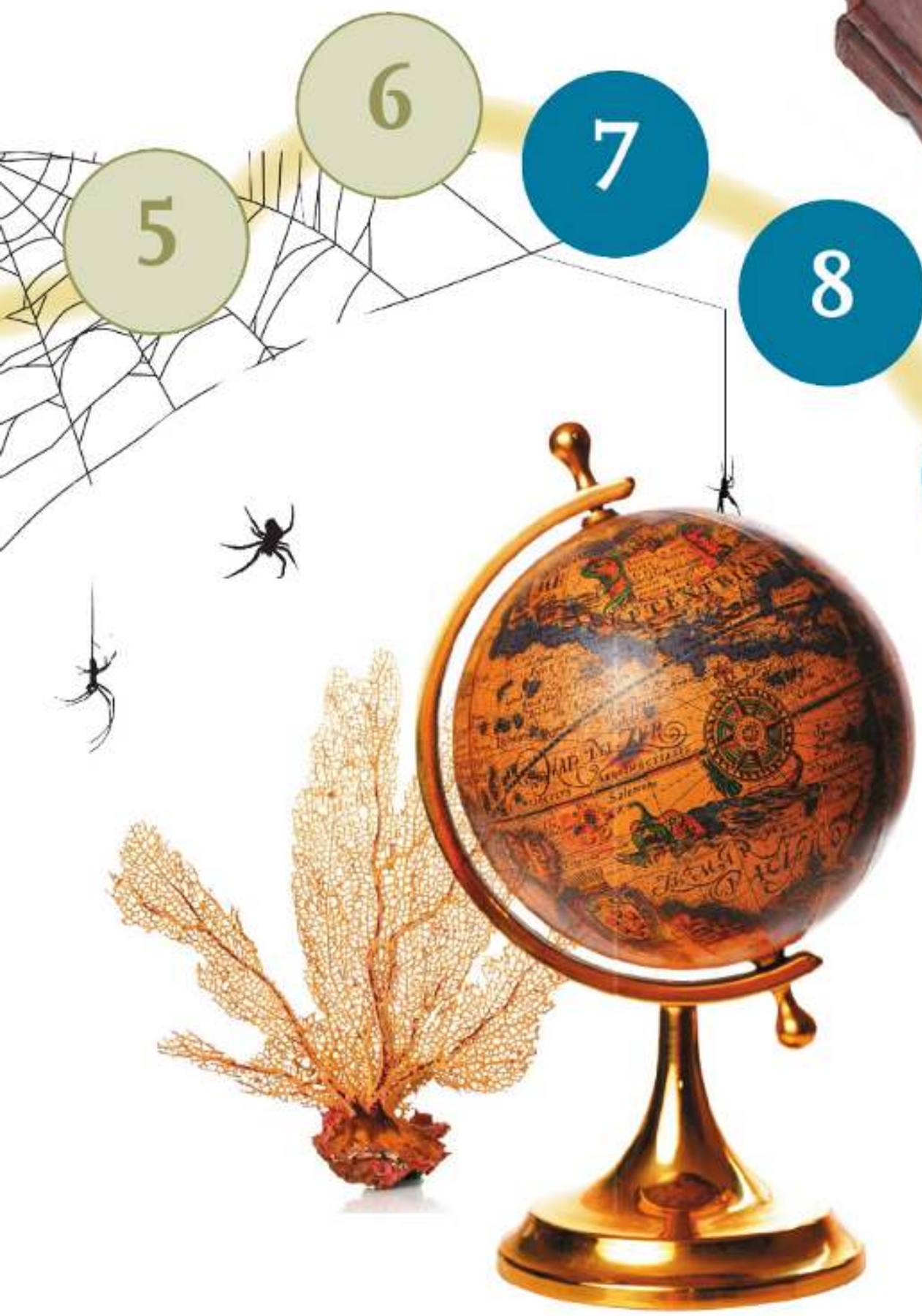
III. PUDEŁKO SZACHÓW

7. Aby uniknąć spotkania z ropuchą pilnującą skrytki, podaj nazwy trzech zwierząt zawierające ***ch***.

8. Podaj dwa wyrazy z ***h*** nazywające pozytywne cechy charakteru, a będziesz mógł dotknąć figur królewskiej gry.

9. Uzupełnij luki ***h*** lub ***ch*** zgodnie z zasadami ortografii.
Po? ukiwanie sowy i grze? otanie kości do gry wskażą moment, kiedy będzie można wyjąć pudełko sza? ów spod spró? niały? s? odów.

IV. KORAL Z MORZA CZERWONEGO

10. Pan domu podczas swoich wypraw przepłynął wszystkie oceany. Zapisz w zeszycie nazwy dwóch z nich.

11. Uzupełnij zdanie informujące o miejscu ukrycia cennej pamiątki z zamorskich podróży.
Koral schowano w pokoju, w którym najwcześniej widać słońce, więc znajduje się on we? skrzydle domu.

12. Wybierz wielką lub małą literę zgodnie z zasadami ortografii.
Kiedy blask (k/K)sieżyca oświetli na globusie (P/p)ółwysep (a/A)rabski, zawiń koral w mały (P/p)erski kobierzec i wycofaj się bezszelestnie.

V. PORTRET NIEZNANEGO PRZODKA

13. Opisz postacie z portretów. Użyj czterech przymiotników w stopniu najwyższym z przeczeniem ***nie***.
14. Zapisz w zeszycie trzy rady dla kogoś, kto chciałby wejść nocą do komnaty z galerią portretów. Użyj czasowników z cząstką ***nie***.
15. Uzupełnij luki cząstką ***nie*** zgodnie z zasadami ortografii.
Gdy usłyszysz słowa: „ ? ty, ? on, ale ja jestem strażnikiem obrazu", odpowiedz: „ ? ciebie, ale jego szukam".

VI. LALKI NA STRYCHU

16. Napisz w zeszycie, gdzie znajdują się lalki. Użyj w zdaniach co najmniej trzech wyrażeń przyimkowych, w tym jednego z przyimkiem złożonym.

17. Dokończ zdania. Użyj wyrażeń przyimkowych o podanych znaczeniach.
Kupiła je (bardzo tanio).
Bawiła się nimi (ukradkiem).
(Ciągle) je wspominała.
18. Uzupełnij luki przyimkami podanymi w nawiasach. Pamiętaj o zasadach pisowni.
(Po) ? zmroku wejdź (na) ? strych, nie zapalaj latarki, ale (po) ? omacku znajdź jedną lalkę, schowaj ją (do) ? kieszeni i (bez) ? zwłoki się wycofaj.

VII. GDYBY KTOŚ PRZECZYTAŁ TEN LIST...

19. Napisz w zeszycie, jakie czynności wykonałbyś, aby w ciągu minuty znaleźć list ukryty w gabinecie. Użyj trybu przypuszczającego czasowników.

20. Dokończ zdanie. Użyj czasownika w trybie przypuszczającym.
Gdyby ktoś przeczytał ten list ?
21. Uzupełnij lukę cząstką ***-by*** zgodnie z zasadami ortografii.
Nadawca listu przekonał mnie, że warto ? (-by) urządzić w tym strasznym domu lekcję ortografii.

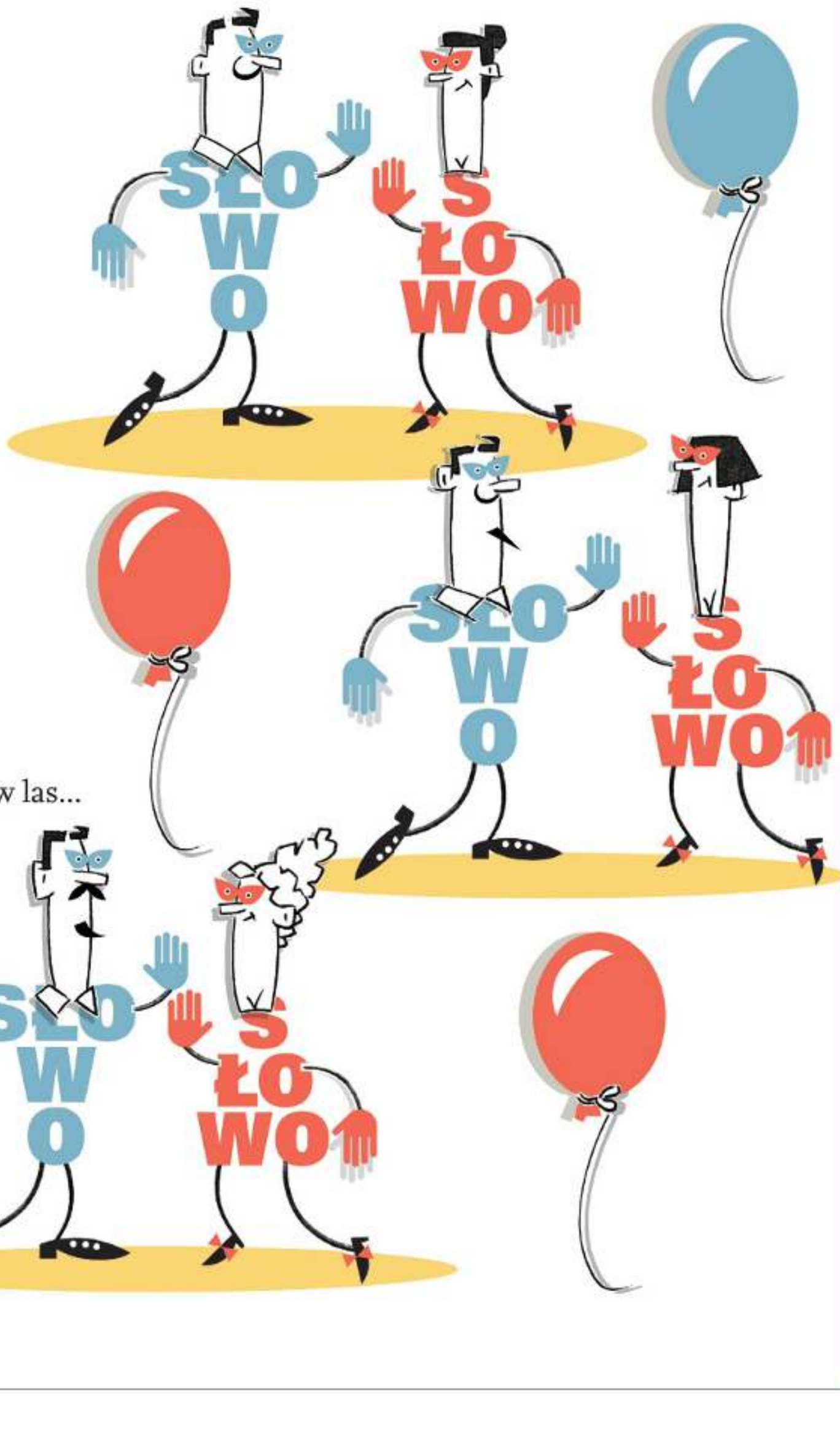
Na bal! Prosimy na bal ...

Joanna Papuzińska
Bal słów

Raz, gdy księżyc wchodził w nów,
brałam udział w balu słów.
Najpierw wolno, krok po kroku
w korowodzie biegły zdania,
a rym się rymowi kłaniał.

Potem zabrzmiał jakiś mazur,
ożywiło się od razu.
Aż zagrały dzikie skrzypce
już korowód jest w rozsypce
i do tańca słowa rwą się
w zwariowanym jakimś pląsie:
brzdęk w sęk,
sęk w kęs,
łka łuk,
głóg zmókł,
wróż z grusz,
kup drób, chrup bób,
kok w bok, brzuch w ciuch,
błąd w kąt, skąd prąd?
kłuł kieł, złap rap, sens mięs,
wór w rów, żre ser, lał w bak, wpadł w las...

DOŚĆ! RATUNKU!
STAŃCIE, SŁOWA!
BO MI ZARAZ PĘKNIE GŁOWA!

1. Wypisz z tekstu do zeszytu siedem rzeczowników z ***ó*** wymiennym i dopisz takie ich formy lub wyrazy pokrewne, w których ***ó*** się wymienia na ***o***.

Wzór: słów – słowo

2. Wyszukaj w wierszu czasownik z ***ó*** niewymiennym.

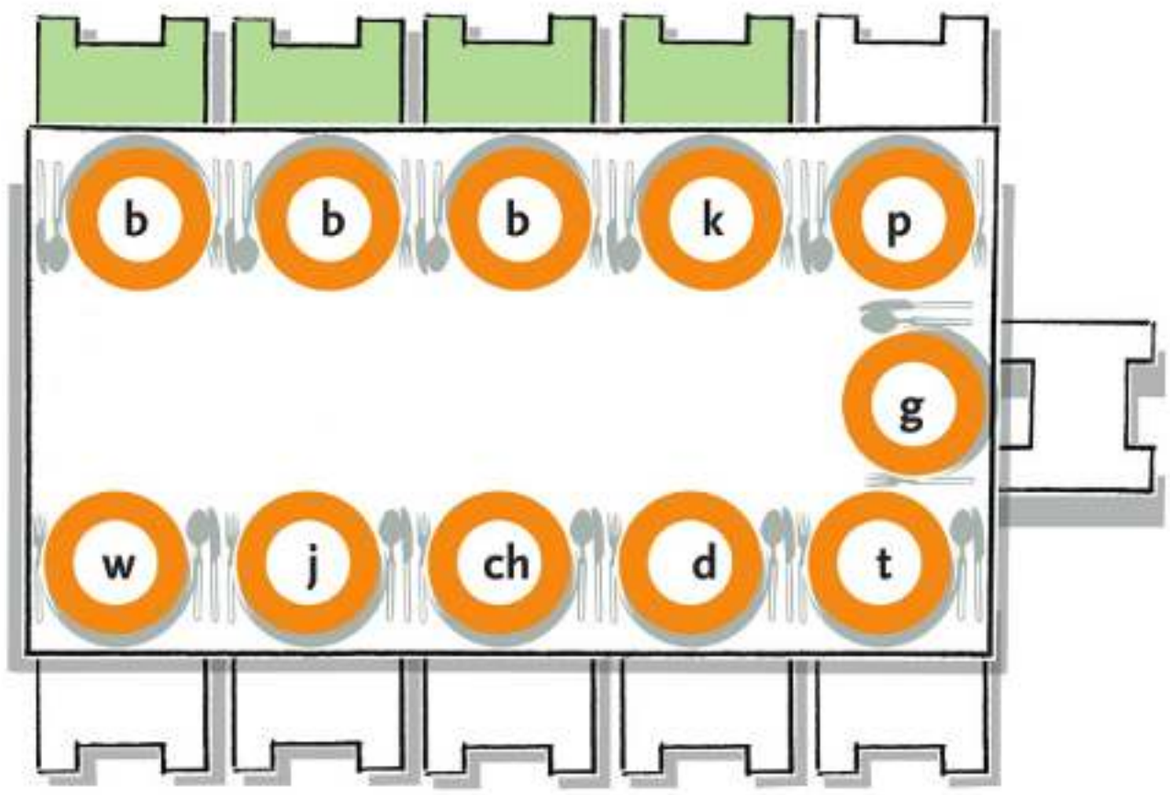
3. Ustaw do tańca wszystkie słowa z wiersza zawierające ***u***. Zastosuj porządek alfabetyczny.

4. Wymyśl, co robią słowa podczas tańca. Użyj czasowników w czasie teraźniejszym, zakończonych w bezokoliczniku na ***-ować***, ***-iwać*** lub ***-ywać***.

5. Opisz kapelusz jednej z uczestniczek balu. Użyj wyrazów z ***ż***.

6. Zapisz w zeszycie słowa z ***rz*** po podanych na talerzach spółgłoskach. Uwzględnij cztery wyrazy z wiersza oraz inne słowa z ***rz*** po wskazanych spółgłoskach.

7. Uzupełnij tekst wyrazami z ***rz***. W razie trudności odczytaj słowa z lustrzanej podpowiedzi.

Gdy się słówek ? grupa
w mig orkiestry trzeba szukać.
Pierwszy akord walca grają
a ? już ruszają.
Bowiem słowa (przede wszystkim)
lubią taniec ? .

8. Utwórz pary tańczących słów z ***ch***. W każdej parze powinny być wyrazy z ***ch*** wymiennym oraz taka jego forma lub wyraz pokrewny, w którym ***ch*** się wymienia na ***sz***. Podaj dwa przykłady z wiersza oraz dwie swoje propozycje.

9. Rozwiąż rebusy, a otrzymasz dwa wyrazy. Ułóż z nimi zdania na temat balu słów.

k = h

~~spi~~

fa = mi

~~or~~

a. ? b. ?

10. Utwórz sześć wyrazów z różnymi trudnościami ortograficznymi z liter ukrytych w dekoracji sali balowej.

11. Uzupełnij wypowiedzi podanymi wyrazami. Zapisz je w zeszycie zgodnie z zasadami ortografii.

nie•gorzej nie•najwygodniej nie•nagannie

12. Zapisz w zeszycie nazwy miejsc, z których pochodzą ozdoby balowych kreacji. Użyj wielkiej lub małej litery.

- bursztyn – z ? orza ? ałtyckiego (M/m, B/b)
- koral – z ? ceanu ? pokojnego (O/o, S/s)
- ametyst – z ? ór ? kalistych (G/g, S/s)
- kulki lawy – z ? yspy ? idźi (W/w, F/f)

13. Wymyśl, jakimi samochodami podane słowa przyjechały na bal. Zapisz marki tych aut.

- słowo *elegancja* • słowo *przygoda* • słowo *szybkość* • słowo *minimalizm*

14. Powiedz, gdzie odpoczywają słowa zmęczone tańcem. Uzupełnij zdania wyrażeniami przyimkowymi składającymi się z przyimków złożonych i rzeczowników.

Przysłówek *spokojnie* usnął w szatni i tylko nos mu widać ? .

Przymiotnik *cichutki* schował się ? w ogrodzie.

Rzeczownik *samotność* opuścił parkiet i ? zerka na tańczących.

15. Ułóż wypowiedzi, w których jedno ze słów prosi do tańca, a drugie grzecznie odmawia. Użyj sformułowań w formie trybu przypuszczającego z cząstką *-by*.

16. Co zrobiłyby roztańczone słowa, gdyby skrzypce dla odmiany zagrały kołysankę? Podaj dwie propozycje, używając czasowników w formie trybu przypuszczającego.

Piszę poprawnie
część 2

Dowiesz się:

- w których wyrazach występują połączenia literowe **en, em, on, om;**
- jak zapisywać niektóre przedrostki i przyrostki;
- jakie są zasady użycia dwukropka, średnika, nawiasu i cudzysłowu.

Utrwalisz:

- umiejętność oznaczania głosek miękkich, dźwięcznych i bezdźwięcznych;
- poprawną pisownię końcówek **-ę, -em, -ą, -om;**
- poprawną pisownię końcówek **-i, -ii, -ji;**
- umiejętność użycia przecinka w zdaniach pojedynczych i złożonych.

Miauczy, świszczy i zgrzyta? Na wesoło o tym, co w domu słychać

Oznaczanie głosek miękkich, dźwięcznych i bezdźwięcznych

- ci (3x)
- Dzi
- dzi (6x)
- ni (7x)
- si (2x)
- Zi (2x)

1. Uzupełnij teksty podanymi literami oznaczającymi spółgłoski miękkie.

W jaki sposób nastolatek sprząta swój pokój?
Włącza odkurzacz, a roztocza umierają ze z? wienia.

? eliński wcho? do biura swojego szefa.
– Kierow? ku, mamy jutro generalne porządki w domu i żona oczekuje mojej pomocy przy ś? era? u, przesuwa? u, uklada? u różnych przedmiotów.
– Nie mamy rąk do pracy – mówi szef. – Nie mogę dać ? wolnego.
– ? ęki, szefie – odpowiada ? eliński. – Wie? atem, że na pana zawsze można liczyć!

Wraca synuś do domu i wi?, że jego mama ? ę męczy sprząta? em. Po ? e ? ę ? u minutach mówi:
– Mamo, patrze? e na to, jak się tru? sz, jest nie do wytrzyma? a. Wychodzę!

2. Porównaj ilustracje i znajdź pięć elementów, którymi się różnią. Zapisz nazwy tych rzeczy. Określ, w jaki sposób została oznaczona miękkość spółgłosek w zapisanych wyrazach.

3. Uzupełnij żartobliwe wskazówki dotyczące porządków domowych bezokolicznikami utworzonymi od czasowników podanych w ramce.

• **boję się** • **dostrzegę** • **zawiozę** • **poczekam** • **pójdę** • **usiądę** • **zamknę** • **zmiotę**

Rady nie od parady, czyli jak nie ? prac domowych

Należy ? spokojnie przed telewizorem i ?, aż naczynia w zlewie się namoczą.
Warto ? okruszki w miejsce, w którym nie będzie można ich ?.
Trzeba ? nieposprzątane pomieszczenia, aby goście nie zobaczyli bałaganu.
Można ? pranie do pralni, a w tym czasie ? ze znajomymi na kręgle.

Przypomnij sobie!

Miękkość spółgłosek oznaczamy:

- **literą *i***, np. *mycie, dziecko, niania, psiak, łazienka*;
- **znakiem diakrytycznym** (kreską nad literą), gdy:

– spółgłoska miękka znajduje się przed inną spółgłoską, np. *śniadanie, dźwięki*;
– spółgłoska miękka znajduje się na końcu wyrazu, np. *gość, przyjaźń*.

Większość bezokoliczników zakończonych jest spółgłoską miękką ***ć***.

Zakończenia bezokolicznika ***-źć, -ść*** wymawiamy tak samo, ale piszemy różnie.

W zakończeniu bezokolicznika piszemy ***ź***, jeżeli w formie osobowej słyszymy ***z*** lub ***ź***, np. *nadgryźć*, bo *nadgryzłem*.

W zakończeniu bezokolicznika piszemy ***ś***, jeżeli w formie osobowej słyszymy ***d***, ***t***, ***s***, ***ś***, np. *zjeść*, bo *zjadłem*.

4. Przeczytaj wiersz Aleksandra Fredry, a następnie wykonaj polecenia.

Aleksander Fredro *Paweł i Gaweł*

Paweł i Gaweł w jednym stali domu,
Paweł na górze, a Gaweł na dole;
Paweł, spokojny, nie wadził nikomu,
Gaweł najdzik?e wymyślał s?awole.
Ciągle polował po swoim pokoju:
To pies, to zają? – między stoły, stołki
Gonił, uciekał, wywracał koziołki,
Strzelał i trąbił, i krzyczał do znoju.
Znosił to Paweł, nareszcie nie może;
?chodzi do Gawła i prosi w pokorze:
– Zmiłuj się, waćpan, poluj ciszej nieco,
Bo mi na górze szyby z okien lecą. –
A na to Gaweł: – Wolnoć, Tomku,
W s?oim domku. –

C?ż było mówić? Paweł ani pisnął,
Wrócił do siebie i czapkę nacisnął.
Nazajut? Gaweł jeszcze smacznie chrapie,
A tu z powały coś mu na nos kapie.
Zerwał się z łóżka i pędzi na górę.
Stuk! puk – Zamknięto. ?pogląda przez dziurę
I widzi... Cóż tam? Cały pokój w wodzie,
A Paweł z wędką siedzi na komodzie.
– Co waćpan robisz? – Ryby sobie łowię.
– Ale?, mospanie, mnie kapie po głowie!
A Paweł na to: – Wolnoć, Tomku,
W swoim domku. –
Z tej to powiastki morał w tym sposobie:
Jak ty komu, tak on tobie.

- budzik
- wentylator
- firanka
- kociątko
- odkurzacz
- ogień
- okno
- papuga
- podłoga
- woda

- bulgocze
- terkocze
- szumi
- mruczy
- skrzeczy
- skrzypi
- strzela
- szeleści
- trzeszczy
- warczy

- Uzupełnij litery skradzione przez chochlika drukarskiego i sprawdź poprawność zapisu wyrazów w słowniku ortograficznym.
- Wypisz wyrazy, w których głoski są inaczej wymawiane niż zapisywane:

– czasowniki nazywające swawole Gawła,

– rzeczowniki nazywające przedmioty znajdujące się w mieszkaniach sąsiadów.

- Wskaż w podanych wyrazach litery oznaczające spółgłoski dźwięczne wymawiane bezdźwięcznie i podaj słowa z wiersza, które uzasadniają ich pisownię.

szybka • rybka • trąbka • komódka • sposób • główka

5. Dopasuj czasowniki do rzeczowników nazywających różne źródła domowych dźwięków. Zapisz w zeszycie otrzymane związki wyrazowe.

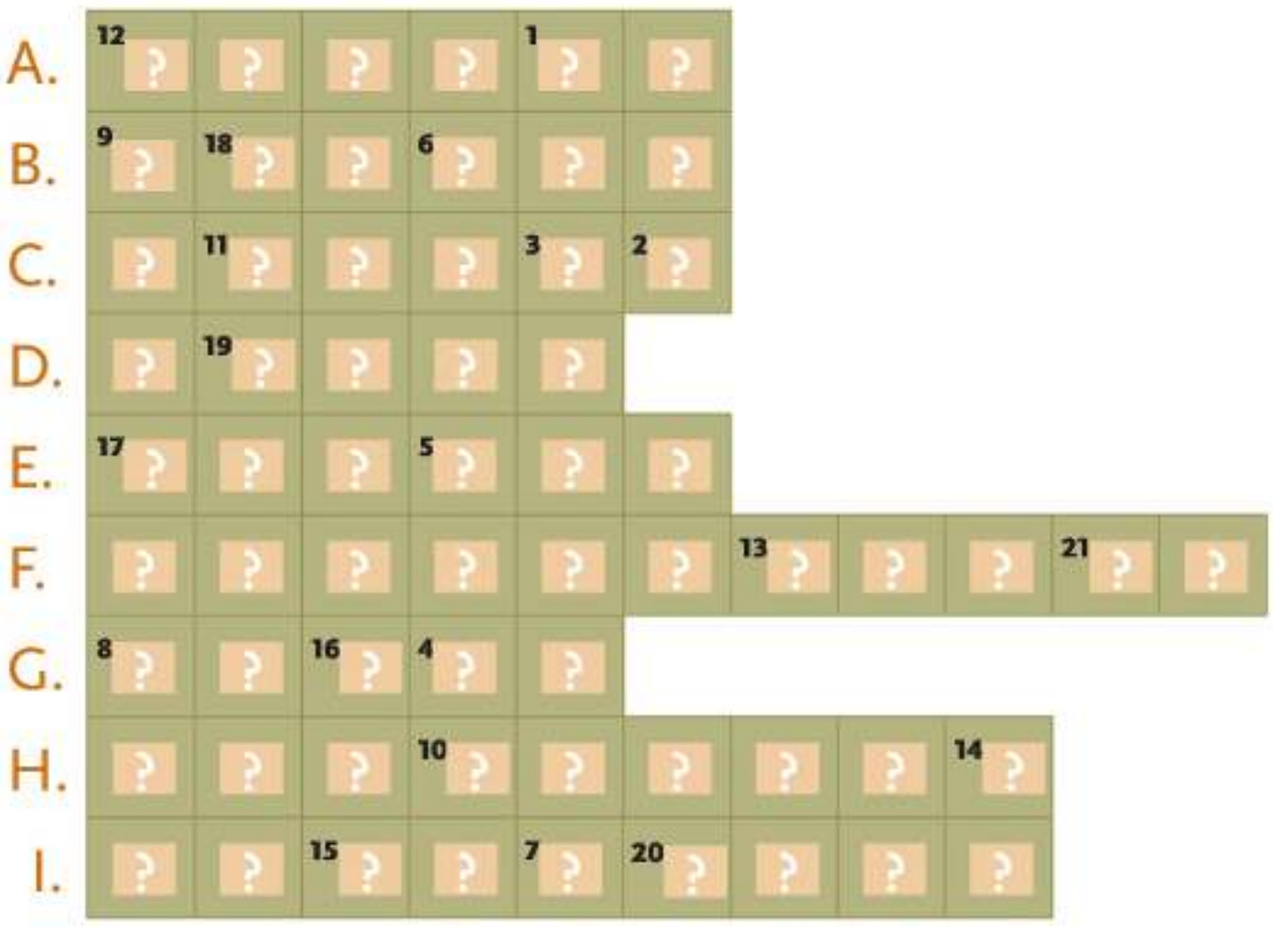

6. Podaj wskazane formy wyrazów ze środkowej kolumny tabeli. Określ, która z nich uzasadnia pisownię podkreślonej litery. Słowa umieszczone obok poprawnych odpowiedzi czytane kolejno utworzą hasło – nawiązanie do przysłowia: *Śpi bezpiecznie, kto ma dobrego sąsiada*.

Część hasła	Forma	Wyraz	Forma	Część hasła
Mówi	B. lp ?	skarb	C. lp ?	Pisze
poprawnie,	D. lm ?	czekoladka	D. lp ?	dokładnie
nie	B. lp ?	róg	W. lm ?	kto
zna	D. lm ?	poprawka	N. lp ?	ten
zawsze	Ms. lm ?	związki	M. lp ?	właściwe
sąsiedztwo.	B. lp ?	prążki	C. lm ?	rację.

7. Przerysuj do zeszytu i uzupełnij diagram wyrazami pokrewnymi do podanych, które uzasadniają pisownię nowych słów. Litery z oznaczonych pól utworzą hasło – nazwę wykonawcy piosenki, której fragment zamieszczono poniżej.

A. SŁODYCZE → przymiotnik
B. TALERZYK → rzeczownik
C. PROSIĆ → rzeczownik
D. ŚNIEGOWY → rzeczownik
E. PODRÓŻOWAĆ → rzeczownik
F. OBOWIĄZEK → przysłówek
G. SCHABOWY → rzeczownik
H. OBRAZEK → przymiotnik
I. POCZTOWY → rzeczownik

Rodzina, rodzina,
rodzina, ach rodzina.
Rodzina nie cieszy,
nie cieszy, gdy jest,
Lecz kiedy jej ni ma,
Samotnyś jak pies.

Przypomnij sobie!

W języku polskim występują **różnice między wymową a zapisem głosek** dźwięcznych i bezdźwięcznych.

Czasem **spółgłoski dźwięczne wymawiamy bezdźwięcznie** na końcu wyrazu, np. *kurz* [k-u-sz], lub w sąsiedztwie spółgłosek bezdźwięcznych, np. *lodówka* [l-o-d-ó-f-k-a].

Niekiedy **spółgłoski bezdźwięczne** w sąsiedztwie spółgłosek dźwięcznych **wymawiamy dźwięcznie**, np. *także* [t-a-g-ż-e].

Aby się upewnić, jak oznaczyć spółgłoskę na końcu lub w środku wyrazu, należy:

- **porównać wyraz z jego inną formą**, w której spółgłoska występuje przed samogłoską, np. *porządki – porządek;*
- **porównać go z wyrazem pokrewnym**, w którym spółgłoska występuje przed samogłoską lub przed ***j, l, ł, m, n, r***, np. *szufladka – szuflada.*

8. Odgadnij, kto jest kim i jaką czynność wykonał. Przerysuj tabelę do zeszytu i wpisz właściwe informacje.

- Kaśka nie jest najbliższą przyjaciółką mamy.
- Najukochańsza kuzynka dziadka podała gościom śledzie od namiotu w potrawce.
- Baśka nie jest spokrewniona z dziadkiem.
- Osoba, która policzyła wszystkie źdźbła trawy w stogu siana, nie ma na imię Zdziśka.
- Młodsza siostra cioci Marysi ćwiczyła zjazdy na linie z szóstego piętra.

Kto?	Kim jest?	Co zrobił?
Kaśka,	? ? ,	? ? .
? ? ,	? ? ,	**policzyła** ? ? .
? ? ,	**najukochańsza kuzynka dziadka,**	? ? .

9. Uzupełnij podane wyrazy właściwymi literami, a dowiesz się, który z budynków przedstawionych na zdjęciach jest nazywany Tańczącym domem. Prowadzi do niego droga, na której w każdym ze słów występują różnice między wymową a oznaczeniem głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych.

ć ? ierkać

zagnie ? ?

żela ? ko

rzą ?

ugry ? ?

brzy ? ko

ja ? że

wple ? ?

wsu ? ka

bu ? ka

kradzie ?

lodó ? ka

gro ? ba

? szywka

wznie ? ?

móz ?

sznuró ? ka

? ściekła

bro ? ka

tchó ?

tore ? ka

10. Napisz humorystyczne opowiadanie, którego akcja rozgrywa się w jednym z domów przedstawionych na fotografiach w ćwiczeniu 9. Sprawdź w słowniku ortograficznym poprawność oznaczenia głosek miękkich, dźwięcznych i bezdźwięcznych.

Sensacje i komplikacje

Pisownia połączeń literowych *en*, *em*, *on*, *om*

Klucz do odpowiedzi

Marcin Ciamciara
– 8 wyrazów

Marek Piegus
– 9 wyrazów

Cymeon Maksymalny
– 10 wyrazów

1. Odszukaj w tekście i policz wyrazy zawierające połączenia literowe ***en***, a dowiesz się, który z bohaterów powieści Edmunda Niziurskiego przeżył w ciągu jednego dnia serię niezwykłych przygód.

Pewnego popołudnia koledzy przynieśli mu prezent – 105 pcheł w probówce. Wystarczył moment nieuwagi, aby insekty rozpierzchły się po pokoju. Ciocia, która wpadła z wizytą, zorientowała się, że coś niepokojącego dzieje się w mieszkaniu. Przerażona zaczęła lamentować, aż w końcu zemdlała. Po chwili przyszli znajomi bokserzy i uszkodzili instrument sublokatora. Konsekwencje tego postępku mogły być straszne. Odwiedzili go też znajomi eksperymentujący z ładunkami wybuchowymi oraz kolega taty, który wędką uszkodził żyrandol. Próba ratowania tego osobnika została przypłacona rozlanym atramentem. Nawet ratownicy pogotowia się zastanawiali, do którego pacjenta zostali wezwani.

2. Wyszukaj w diagramie pięć wyrazów zawierających połączenie literowe ***em***. Ułóż z wybranymi wyrazami co najmniej dwa zdania nawiązujące treścią do fotografii.

t	e	m	p	e
r	a	m	e	n
t	t	e	m	b
l	a	k	t	e
m	p	o	e	g
z	e	m	p	l
a	r	z	k	e
m	p	i	n	g

Żandarm z Saint-Tropez *

* Czytaj: santrope; bohater filmowy przeżywający wiele zabawnych komplikacji w życiu prywatnym i zawodowym.

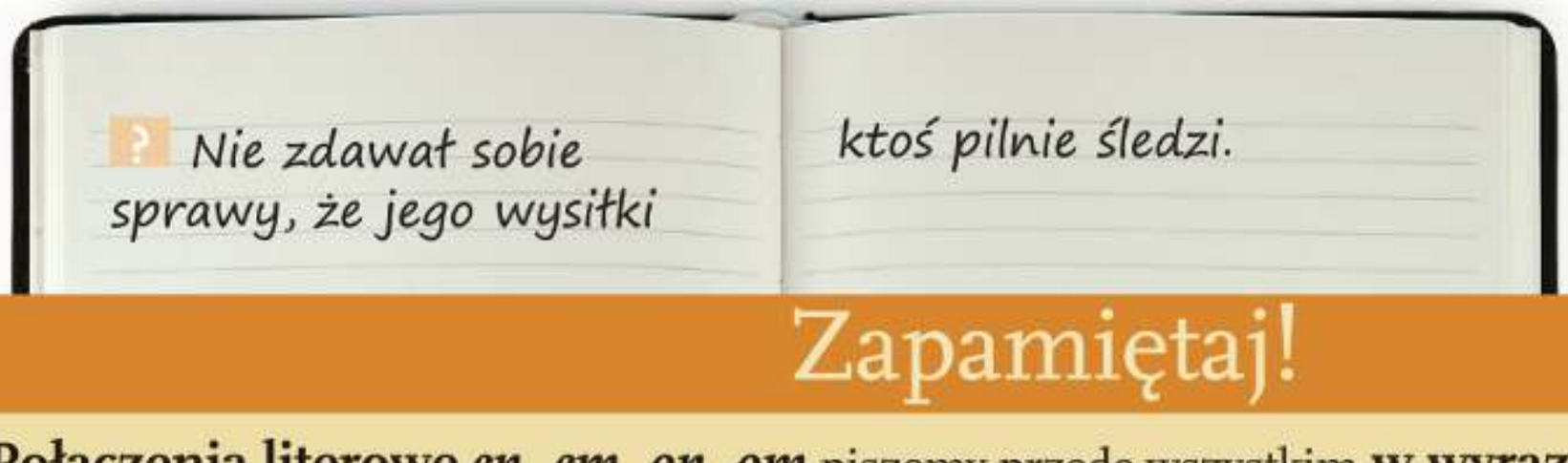
3. Dopasuj nagłówki prasowe do działów tematycznych gazety. Polecenie wykonaj pisemnie w zeszycie.

Kapelusze z wielkim rondem – hit lata!	**Tajemnicza kontuzja lidera**
Koncentracja kapitału na giełdzie	**Top modelka zrywa kontrakt**
Koncert jazzowy odwołany	**Złodziej wirtuoz ukradł wiolonczelę**
Kto zapłaci za remont mostu?	**Słaba kondycja asów Ekstraklasy!**

4. Ułóż z sylab wyrazy i z każdego zestawu wybierz jeden, tak aby utworzyć zdanie, które mogłoby rozpoczynać powieść sensacyjną.

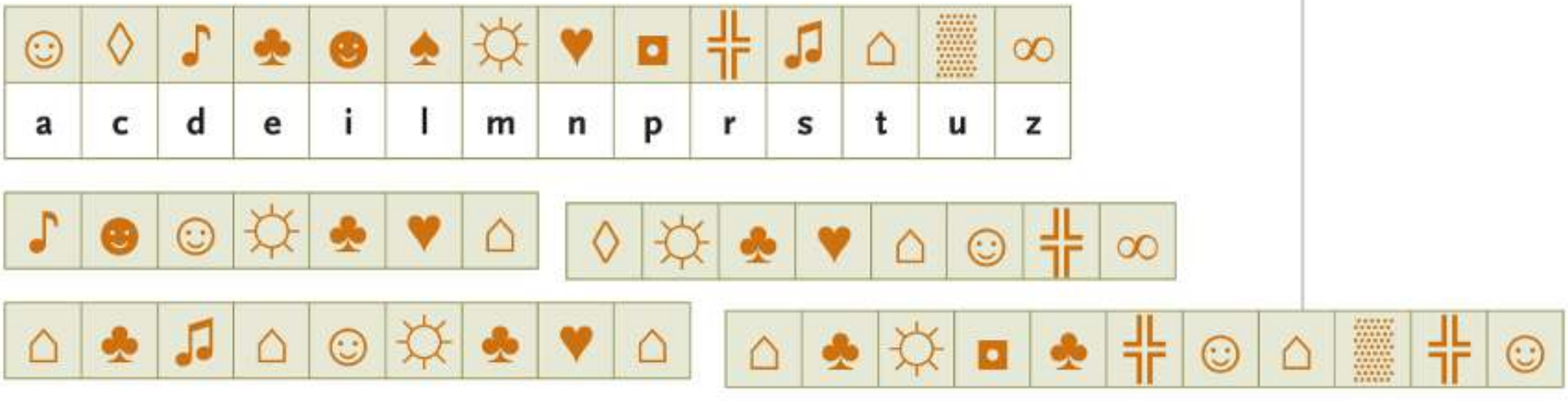
- babom / kabomb / bokanierbom
- pankom / postkom/ potkom
- binokomwać / powaćkomno / plekomwaćto

Zapamiętaj!

Połączenia literowe *en*, *em*, *on*, *om* piszemy przede wszystkim **w wyrazach pochodzenia obcego**, np. *agencja, konwój, kontemplować, kompromis.*

5. Odszyfruj wyrazy z poufnej informacji agenta wywiadu.

6. Połącz wyrazy zapisane w ramce z podanymi poniżej tak, aby powstały poprawne związki wyrazowe.

komplet • konfrontacja • lont • skomplikowane • rekonstrukcja • zaplombowane

- ? zdarzeń
- ? śledztwo
- ? świadków
- ? pomieszczenie
- ? wytrychów
- odpalony ?

7. Uzupełnij podane słowa cząstkami ***on*** lub ***en*** i zapisz otrzymane wyrazy w kolejności alfabetycznej w zeszycie. Litery z ponumerowanych pól utworzą hasło.

- k ? ? sum ? ? tka
- k ? ? fid ? ? t
- koresp ? ? d ? ? t
- k ? ? kur ? ? t
- k ? ? woj ? ? t

?	?	3 ?	?	6 ?	?	?	?	?	?	10 ?	?	?	?	7 ?	?	?	?	?	2 ?	?	4 ?	?	?	?
?	?	?	8 ?	1 ?	?	?	?	?	?	?	?	9 ?	?	?	11 ?	?	?	5 ?	?	?	?	?	?	?

8. Rozwiąż rebusy i zapisz nazwy przedmiotów stanowiących dowody rzeczowe w pewnym śledztwie.

dy = te

ża = pe

c = m

tos = pu

o = e

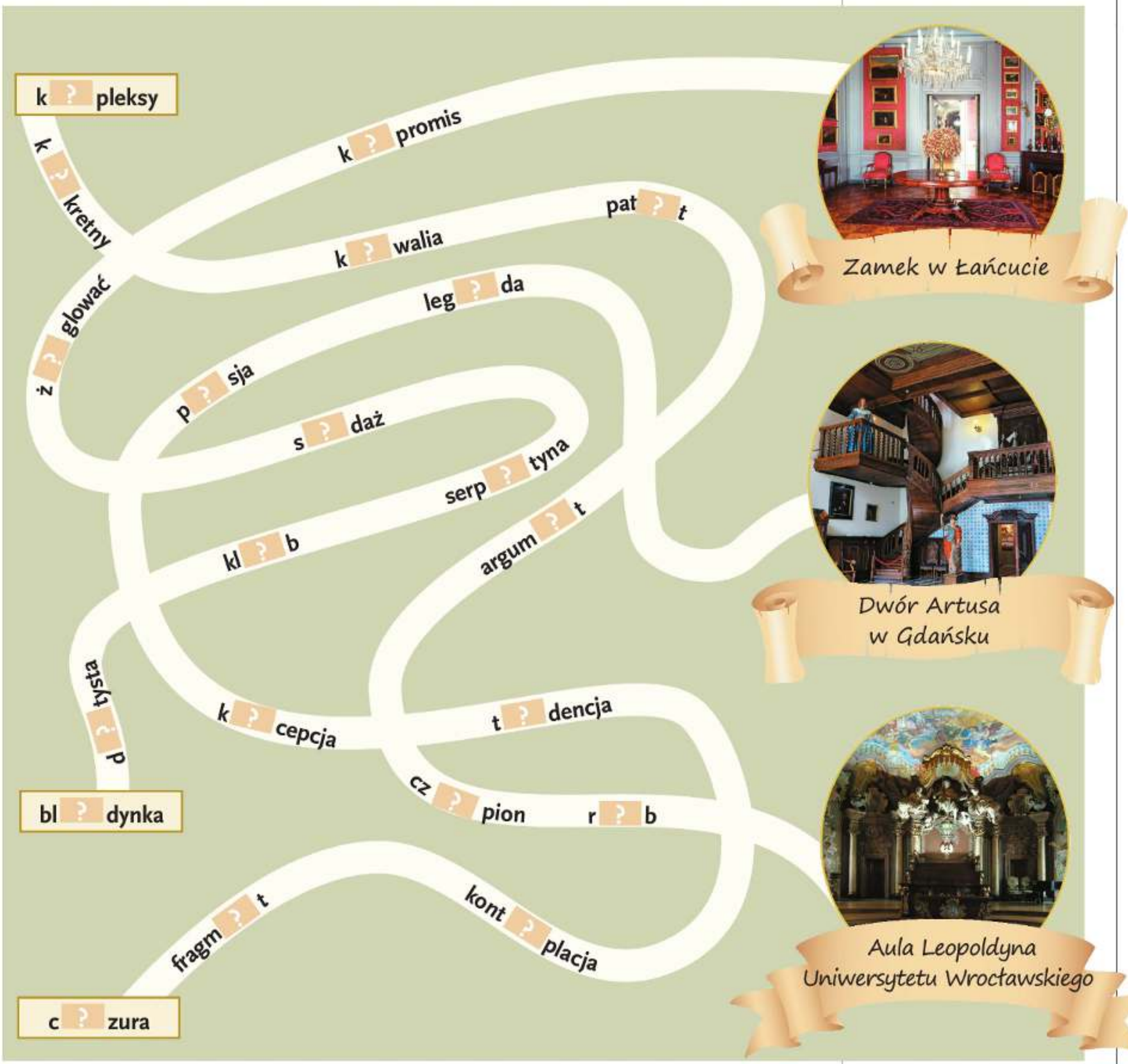

fot = mp

d = p

~~acz~~

9. Uzupełnij podane wyrazy poprawnymi połączeniami literowymi. Przejdź trasą zawierającą wszystkie cztery typy połączeń (***en***, ***em***, ***on***, ***om***), a dowiesz się, skąd ukradziono siedem bezcennych portretów.

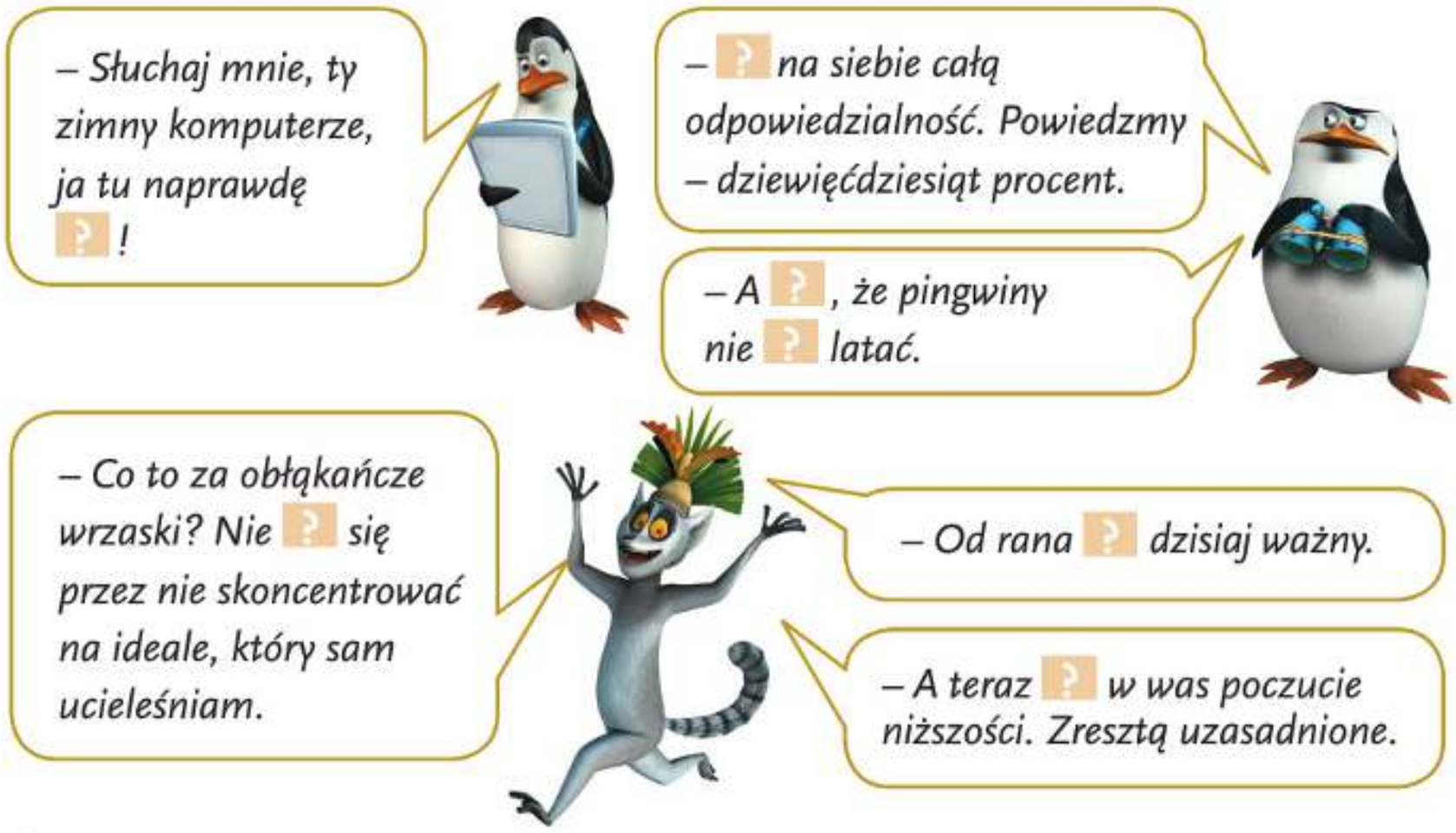
10. Napisz opowiadanie o charakterze sensacyjnym, zaczynające się od słów: *Mężczyzna stojący w głębi korytarza nerwowo poprawił identyfikator. Wiedział, że konferencja już się rozpoczęła, a on nie może sobie pozwolić na żadną wpadkę...* Użyj w tekście wyrazów: *konto, kontrola, kontakt, talent, pacjent, kalendarz, parlament, kompres, kompromitować, konflikt.*

Żyją jak pies z kotem czy gruchają jak gołąbki

Pisownia końcówek *-ę, -em, -ą, -om*

1. Wyszukaj w ciągu liter siedem czasowników w czasie teraźniejszym i uzupełnij nimi wypowiedzi w dymkach.

2. Uzupełnij opisy do rysunków właściwymi formami podanych czasowników. Policz, ile razy we wpisanych wyrazach wystąpiło ***ą*** przed ***ł*** oraz ***ę*** przed ***ł*** lub ***l***, a poznasz treść przysłowia wypowiedzianego przez niedźwiedzia.

• **czmychnąć** • **dotknąć** • **mruknąć** • **odsunąć się** • **przystanąć** • **rozciągnąć się** • **ryknąć** • **słynąć** • **szepnąć** • **westchnąć** • **zsunąć się**

Mieszek i Leszek ? z wielkiej przyjaźni. Gdy kiedyś ? w cieniu dąbrowy, coś nagle ? koło nich.

Klucz do odpowiedzi

Umiesz liczyć? To licz tylko na siebie – 4 litery ***ą*** przed ***ł***; 7 liter ***ę*** przed ***ł*** lub ***l***

Prawdziwych przyjaciół poznajemy w biedzie – 3 litery ***ę*** przed ***ł*** lub ***l***; 8 liter ***ą*** przed ***ł***

Leszek ? na drzewo, a Mieszek trząsł się ze strachu na dole. Gdy zrozumiał, że nie może liczyć na pomoc kolegi, ? jak długi na ziemi.

Niedźwiedź ? łapą leżącego. Po chwili poczuł nieprzyjemny zapach, „który mógł być skutkiem strachu”. ? z obrzydzeniem, ? i wrócił do kniei.

Leszek ? z drzewa i dopytywał, co się stało. Mieszek ? i zdradził, że zwierz ? mu do ucha przysłowie niedźwiedzie: „...”.

3. Podaj wyrazy zapisane w nawiasach we właściwej formie, a następnie określ ich przypadek i rodzaj. Dopasuj do siebie portrety bohaterów na podstawie identycznych form wpisanych rzeczowników.

Uderzyła go (tabliczka).

Jego przyjaciel został (władca) afrykańskiego plemienia.

Jej (imię) oznacza w języku Szarych Elfów: „Pani Drzew”.

Początkowo złościł się na swoją (kuzynka).

Znalazła (furtka) w murze.

Nazwał ją (Marchewka).

Spotkała się oko w oko z (przywódca) powstania.

Walczył (ramię) w ramię z ludźmi, elfami i krasnoludami.

Wiem więcej

Kargul i Pawlak to bohaterowie popularnej komedii Sylwestra Chęcińskiego pt. *Sami swoi*. Film opowiada historię dwóch skłóconych rodzin, które zostały wysiedlone w 1945 r. z Kresów Wschodnich i przeniesione na tzw. Ziemie Odzyskane*. Waśnie sąsiedzkie „pielęgnowane" w nowym miejscu sięgały jeszcze czasów przedwojennych. Przyczyną nieporozumień były sprawy rodzinne i majątkowe.

* **Ziemie Odzyskane** – tereny zachodnie i północne współczesnej Polski.

4. Z rozsypanych liter utwórz wyrazy we właściwej formie, a dowiesz się, co robili dwaj sąsiedzi z kultowej polskiej komedii. Z liter pokolorowanych na niebiesko utwórz rzeczowniki w liczbie pojedynczej, a z pokolorowanych na zielono – rzeczowniki w liczbie mnogiej.

r ó g w

- Uważali, że lepiej się kłócić „z własnym" ? .

c k o d z i e

- Zabronili się spotykać swoim ? .

s a d ą s i

- Wygrażał ? zza płotu.

r p s i e

- Poodcinał ? rękawy swoich koszul.

s a l o t m o

- Nie pozwalał ? latać nad jego polem.

k d z i

- Chodzili z wypastowanym „ ? " po lesie.

5. Uzupełnij każdą lukę w tekście jednym z dwóch podanych przymiotników. Użyj wyrazów we właściwej formie.

Paragon, Mandżaro i Perełka tworzyli ? paczkę przyjaciół. Podczas wakacji na wsi założyli klub detektywów. Uznali, że ? metodą ich działania będzie dedukcja. Któregoś dnia usłyszeli ? nowinę, że w zamku nieopodal wsi straszy. Postanowili się zająć tą ? sprawą. Paragon wybrał się ? nocą do ruin i jako pierwszy ujrzał ? zjawę. Przy okazji podsłuchał ? rozmowę robotników pracujących w zamku. Kiedy koledzy złożyli ? przysięgę dochowania tajemnicy, opowiedział im o przygodzie. Czy chłopcy spotkają się jeszcze z ? Damą? Czy uda im się rozwikłać zagadkę? Warto sięgnąć po ? książkę Adama Bahdaja.

najnowszy niezwykły

głęboki późny

uroczysty dostojny

Biały Blady

dobry zgrany

główny istotny

dyskretny tajemniczy

nieziemski obcy

dziwny odmienny

intrygujący zagadkowy

Przypomnij sobie!

Pisownia głosek nosowych w końcówkach fleksyjnych różnych części mowy

Czasownik

- **czas teraźniejszy i przyszły prosty:**

-ą w 3. osobie liczby mnogiej, np. *przekomarzają **ą** się; narysują;*

-ę w 1. osobie liczby pojedynczej, np. *lubi**ę**; zaproszę;*

-em w 1. osobie liczby pojedynczej nielicznych czasowników, np. *rozumi**em**;*

- **czas przeszły** czasowników zakończonych w bezokoliczniku na **-ąć**:

-ą przed **ł** oraz **-ę** przed **ł** i **l**, np. *objąć – objął, ścisnąć – ścisnęli.*

Rzeczownik

Końcówki **-ą, -ę:**

- **rodzaj żeński**

-ą w narzędniku liczby pojedynczej, np. (*rozmawiać*) *z przyjaciółk**ą**;*

-ę w bierniku liczby pojedynczej rzeczowników zakończonych w mianowniku liczby pojedynczej samogłoską, np. (*wywoływać*) *sprzeczk**ę**;*

- **rodzaj męski**

-ą w narzędniku liczby pojedynczej rzeczowników zakończonych w mianowniku liczby pojedynczej na **-a**, np. (*dyskutować*) *z kolег**ą**;*

- **rodzaj nijaki**

-ę w mianowniku, bierniku i wołaczu liczby pojedynczej pewnej grupy rzeczowników, np. (*mieć*) *znami**ę**.*

Końcówki **-om, -em:**

- końcówkę **-om** piszemy w celowniku liczby mnogiej rzeczowników, np. (*przeciwstawiać się*) *awantur**om**, spor**om**, (przyglądać się) zdarzeni**om**;*
- końcówkę **-em** piszemy w narzędniku liczby pojedynczej rzeczowników rodzaju męskiego i nijakiego, np. (*walczyć*) *z przeciwnik**iem**, (zgodzić się) z zastrzeżeni**em**.*

Przymiotnik

- **rodzaj żeński**

-ą w bierniku i narzędniku liczby pojedynczej, np. *wspaniał**ą** (współpracę), z troskliw**ą** (opieką).*

6. Wyszukaj w podanych przysłowiach zaimki zawierające ***ą*** lub ***ę*** i określ ich przypadek.

- Nie ten przyjaciel, co cię chwali, ale ten, co ci prawdę mówi.
- Troska mniej boli, gdy ją przyjaciel podzieli.
- Prawdziwy przyjaciel jest z tobą na dobre i na złe.
- Przyjaciel to ktoś, kto pozostawia ci całą wolność do bycia sobą.
- Życie bez przyjaciół byłoby jak długa, kamienista droga, którą chce się jak najszybciej zakończyć.

Zapamiętaj!

Pisownia *-ą, -ę* w końcówkach fleksyjnych zaimków

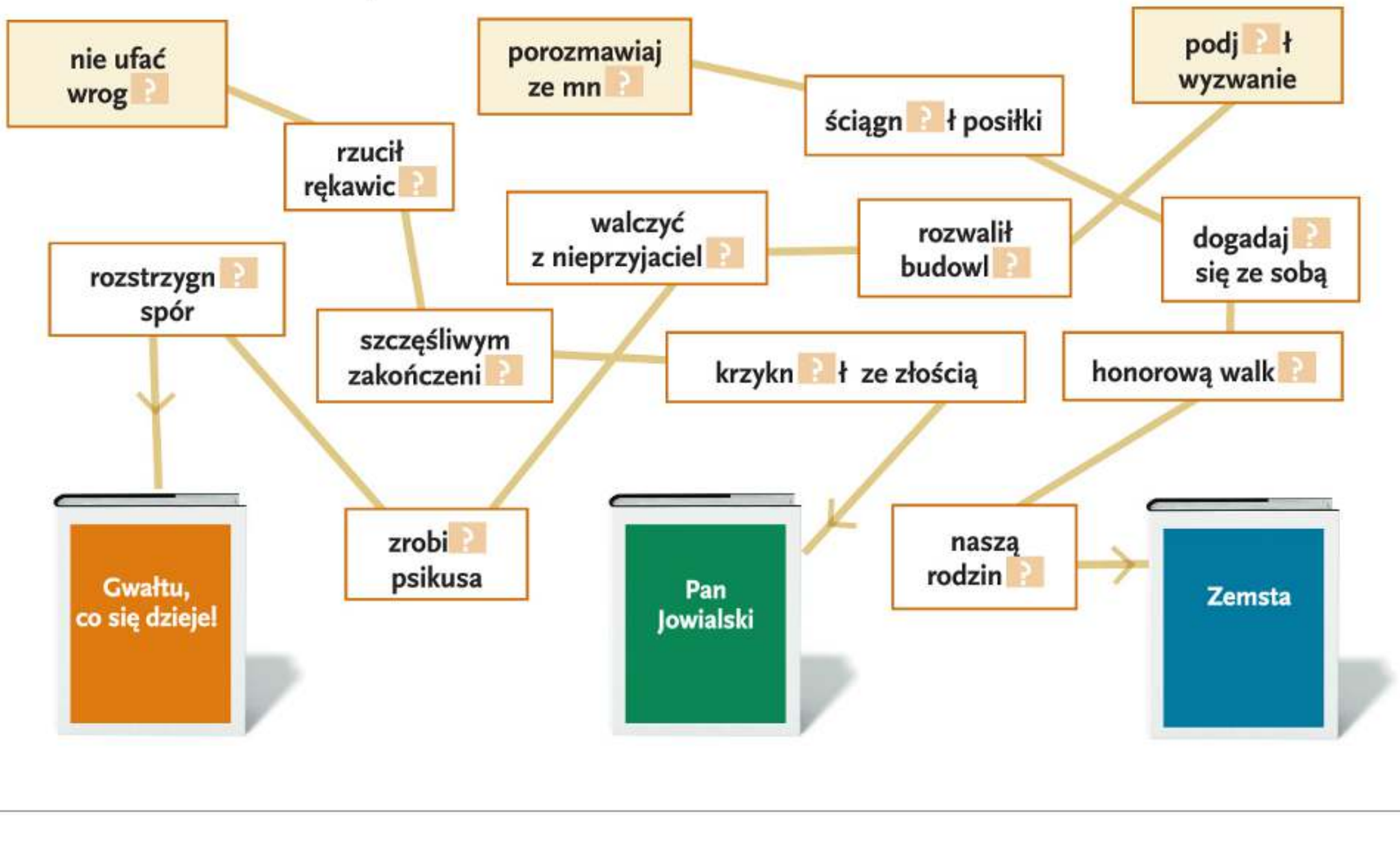
Literę *ą* piszemy:

- w końcówkach biernika i narzędnika liczby pojedynczej zaimków rodzaju żeńskiego, np. *czyją* (*winę*), *z waszą* (*pomocą*).

Literę *ę* piszemy:

- w końcówkach biernika liczby pojedynczej zaimków osobowych, np. *cię*.

7. Uzupełnij podane wyrazy literami ***ą***, ***ę***, ***om*** lub ***em***. Przejdź trasą, na której nie ma końcówek ***-om*** ani ***-em***, a poznasz tytuł komedii Aleksandra Fredry o skłóconych sąsiadach.

8. Uzupełnij wyrazy w środkowej kolumnie tabeli ***ą***, ***om***, ***ę*** lub ***em***. Litery obok poprawnych odpowiedzi czytane pionowo utworzą hasło – nazwiska dwóch słynnych bohaterów literackich, którzy z wrogów stali się towarzyszami walki.

K	ę	wyraźną sympati ?	em	Z
a	ę	z pełnym oddani ?	em	m
g	ę	serdecznym braterstw ?	em	i
c	ę	wzajemną sympati ?	em	ł
i	ę	całą win ?	em	o
b	ę	z wielkim sentyment ?	em	c
W	ą	wiern ? przyjaciółkę	om	a
o	ą	szczer ? rozmowę	om	C
ł	ą	twoj ? przyjaźnią	om	h
m	ą	szlachetnym uczuci ?	om	o
d	ą	dozgonn ? wdzięczność	om	i
y	ą	szczególną zażyłości ?	om	e
l	ą	bliskim stosunk ?	om	j
o	ą	ogromną życzliwości ?	om	n
i	ą	drobnym nieporozumieni ?	om	w
s	ą	wieczn ? niezgodą	om	c
k	ą	straszn ? kłótnię	om	k
c	ą	nieustannym konflikt ?	om	i

9. Wyszukaj w diagramie sześć zaimków i dopasuj je do wypowiedzi w dymkach.

k	s	o
b	ą	o
t	a	k
ą	n	f
s	w	o
j	ą	r
a	t	ę
t	t	a
m	t	ą
e	t	o
b	ą	r

Możesz iść w ? stronę.

? bajkę tylko ty mogłaś wymyślić.

Powinieneś zrobić coś ze ? .

Daj mi nie ? , lecz ? książkę.

Z ? pójdę na kraj świata.

Życie ze szczyptą fantazji

Pisownia zakończeń *-i, -ii, -ji*

* Czytaj: rodjarda.

1. Zapisz w zeszycie wyrazy podane w nawiasach we właściwej formie.

Trudno odmówić pomysłowości autorom (promocja) filmu *Księga dżungli 2*. Dziennikarze nie ukrywali zdziwienia na widok niecodziennej (wersja) książki Rudyarda* Kiplinga. Promocyjna seria zbioru opowiadań o przygodach Mowgliego była zaprojektowana w nietypowy sposób. Z okładek każdego egzemplarza wyrastała naturalna, gęsta trawa. Tytuł tej filmowej (produkcja) odczytano więc bardzo dosłownie. Ciekawe, jak ten zielony dodatek wpłynął na charakter (recenzja) filmu.

2. Przeczytaj fragment utworu *Ania z Zielonego Wzgórza* Lucy Maud Montgomery, a następnie wykonaj polecenia.

– Wiem dobrze, że żadni zakochani nie chodzą tędy – objaśniała Marylę – ale czytamy właśnie z Dianą śliczną książkę, w której jest Aleja Zakochanych. Dlatego chciałyśmy także mieć podobną. Wszakże to śliczna nazwa, taka romantyczna. Widzi Maryla, można sobie w tej alei wyobrazić zakochanych. Lubię tę ścieżkę, można tam także śpiewać i krzyczeć wniebogłosy, a nikt się o to nie gniewa.

tłumaczenie: Rozalia Bernsteinowa

- knieja
- nadzieja
- ostoja
- sekwoja
- żmija

- Wskaż we fragmencie utworu rzeczownik rodzaju żeńskiego występujący w dwóch formach – w mianowniku i miejscowniku.
- Wymyśl, podobnie jak Ania, ciekawe nazwy miejscowe zawierające wyrazy podane na marginesie. Użyj tych rzeczowników w formie dopełniacza, celownika lub miejscownika liczby pojedynczej.

3. Rozwiąż rebus, a poznasz nazwę niezwykłej akcji, w której co roku w każdą ostatnią sobotę marca bierze udział wiele milionów ludzi z całego świata.

4. Ułóż z rozsypanych cząstek wyrazy i uporządkuj je w kolejności alfabetycznej, a następnie w odpowiedniej formie wstaw do poniższego zdania. Rzeczownik umieszczony w wyróżnionym miejscu nazywa pomieszczenie, w którym wykonano zdjęcie.

kuch	**tel**	**księ**	**gar**	**kier**	**nia**	**nia**
kwia	**czy**	**ciar**	**dżal**	**nia**	**nia**	**nia**
lo	**dziar**	**zjeż**	**cu**	**nia**	**nia**	

Zdjęcie zrobiono w ?, ?, ?, ?, ?, ? lub na ?.

5. Odszyfruj podane słowa i uzupełnij nimi zdania. Zastosuj właściwe formy wyrazów.

∞	●	▒	⌂	◀	♫	╬	◘	♥	☼	♣	♠	☻	□	♪	◊	☺	♦	◙	▲	○	▌
A	a	B	c	d	e	g	i	j	l	N	n	o	P	r	s	S	t	u	w	Z	z

▒ ♫ ☼ ╬ ◘ ●

• Atomium – model kryształu żelaza można podziwiać w ?.

♣ ☻ ▲ ● ○ ♫ ☼ ● ♠ ◀ ◘ ●

• Do budynku w kształcie owcy można wejść w ?.

∞ ◙ ◊ ♦ ♪ ◘ ●

• Dom Sztuki zwany Przyjaznym Kosmitą można zwiedzić w ?.

□ ☻ ♪ ♦ ◙ ╬ ● ☼ ◘ ●

• Do kamiennego domu można wstąpić w ?.

☺ ▌ ▲ ● ♥ ⌂ ● ♪ ◘ ●

• Budowlę architektoniczną w kształcie białej chmury można obejrzeć w ?.

6. Wyszukaj w ciągu liter pięć rzeczowników. Uzupełnij dwoma z nich podpisy pod rysunkami.

kolonipiraniiharmoniiuniimanii

- Żyć w ? z naturą.
- Objawy ? prześladowczej.

Przypomnij sobie!

Rzeczowniki rodzaju żeńskiego zakończone w mianowniku na ***-ja*** lub ***-ia*** mają w dopełniaczu, celowniku, miejscowniku liczby pojedynczej następujące zakończenia:

-ji,

- gdy zakończenie ***-ja*** występuje po spółgłoskach ***c***, ***z***, ***s***, np. *obserwacja*, *iluzja*, *pasja*;

-i,

- gdy zakończenie ***-ja*** występuje po samogłoskach, np. *zgraja – zgrai*;
- gdy zakończenie ***-ia*** występuje:

– po spółgłoskach ***p***, ***b***, ***f***, ***w***, ***m*** w wyrazach rodzimych i przyswojonych, np. *głębia – głębi*;

– po ***n*** w wyrazach, których zakończenie wymawiamy w mianowniku jako [ńa], np. *widownia – widowni*;

-ii,

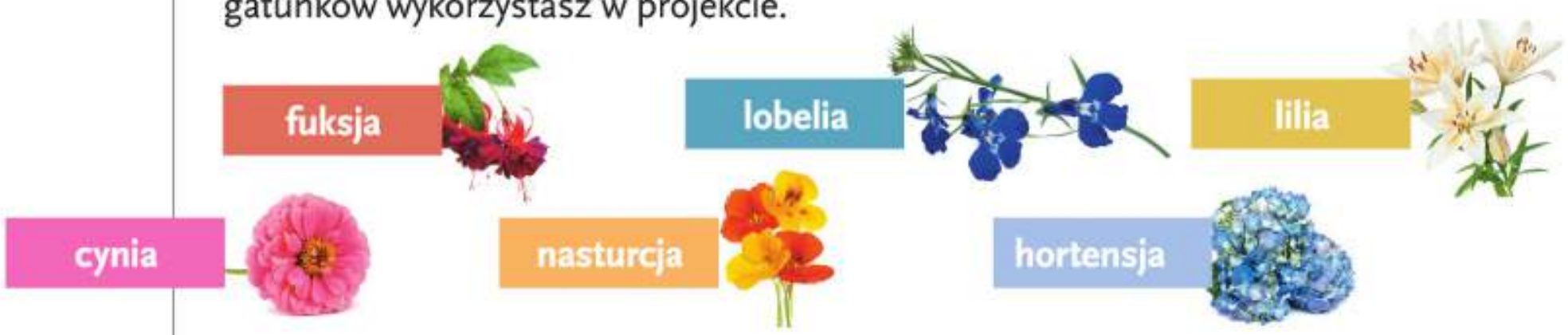
- gdy zakończenie ***-ia*** występuje:

– po spółgłoskach ***p***, ***b***, ***f***, ***w***, ***m*** w wyrazach obcego pochodzenia, np. *utopia – utopii*, *rewia – rewii*;

– po spółgłoskach ***t***, ***d***, ***r***, ***l***, ***k***, ***g***, ***ch***, np. *reżyseria – reżyserii*, *parodia – parodii*;

– po ***n*** w wyrazach, których zakończenie wymawiamy w mianowniku jako [ńja], np. *ironia – ironii*.

7. Zaprojektuj dywan kwiatowy. Wymyśl i zapisz, ile tysięcy kwiatów podanych gatunków wykorzystasz w projekcie.

8. Uzupełnij wyrazy zakończeniami ***-i*** lub ***-ji*** i skorzystaj z klucza do odpowiedzi, a dowiesz się, kto był twórcą niezwykłych strojów.

- Niektórzy są przekonani, że artysta poszukiwał inspirac? do projektowania strojów w sortown? odpadów metalowych. Jego ubrania powstawały bez igieł i nici, za to z użyciem obcęgów i innych przyrządów do gięcia metalu. Zamiast pięknych tkanin użyto plastiku i aluminium. Modelka w takiej sukn? nie mogła się czuć zbyt lekko. Wyglądała niczym uczestniczka mis? kosmicznej.
- Islandzka piosenkarka Björk wystąpiła na festiwalu filmowym w oryginalnej sukience – łabędziu. Uszyto ją z materiału przypominającego ptasi puch. Uwagę przykuwał kołnierz w kształcie wygiętej szy? ptaka. Kreacja wywołała wiele kontrowers?. Po pewnym czasie sprzedano ją podczas licytac? na aukc? charytatywnej.
- Mała czarna to prawdopodobnie najbardziej znana sukienka świata. Prosty, wygodny krój sprawia, że każda kobieta czuje się w takiej kreac? doskonale. Może w niej wystąpić i na inaugurac? roku szkolnego, i na uroczystym balu. Kilkadziesiąt lat temu była znakiem nowoczesności i sprzeciwu wobec tradyc? noszenia niewygodnych gorsetów. Do dziś jest uznawana za symbol eleganc?.

Klucz do odpowiedzi

Marjan Pejoski – 1 zakończenie *-i*, 3 zakończenia *-ji*

Paco Rabanne (czytaj: pako raban) – 2 zakończenia *-i*, 2 zakończenia *-ji*

Coco Chanel (czytaj: koko szanel) – 4 zakończenia *-ji*

9. Uzupełnij podane wyrazy zakończeniami ***-i*** lub ***-ii***, a poznasz funkcję porcelanowych naczyń z muzeum w Ćmielowie. Do właściwej odpowiedzi prowadzi droga tylko z zakończeniami***-ii***.

fol? — zbrodn? — widown? — opin? — kolon?

scener? — melod? — emal? — pateln?

loter? — mater? — geometr? — epope? — ser? — cioc?

nocniki

pojemniki na farby malarskie

naczynia na lekarstwa

10. Zapisz żartobliwą instrukcję zawierającą wskazówki, jak swoje życie ubarwić szczyptą fantazji. Użyj m.in. słów: ***poezja***, ***symfonia***, ***aria***, ***dekoracja***, ***deklaracja***, ***refleksja***, ***propozycja***.

Rozbite sejfy, skradzione dzieła

Pisownia przedrostków

1. Przeczytaj dialog i wskaż w czasownikach przedrostki ***-z***, ***-s***, ***-ś***. Wymień litery, które po nich występują.

– Zużyłem już większość kluczy, wytrychów, a zamki ani drgnęły. Dłonie mi zsiniały od wysiłku. Zhańbię się przed całym miastem!

– Ścisz radio, posłucham, jak działa mechanizm. Spróbujemy złamać szyfr. Zsumujemy różne daty, podzielimy, pomnożymy...

Po kilku godzinach...

– Nic z tego, trzeba skapitulować...

– Ale jak mogłeś zapomnieć kodu?! Przecież to wstyd, że właściciel galerii sztuki nie może otworzyć swojego sejfu...

– ...w którym schował najcenniejsze dzieło na dzisiejszą wystawę.

2. Odszyfruj wyrazy na podstawie kodów liczbowych.

0	1	00	01	10	11	000	010	011	001	100	110	101
a	b	ć	e	i	k	n	o	p	r	s	w	z

110 / 101 / 1 / 001 / 010 / 000 / 10 / 00

110 / 01 / 101 / 1 / 001 / 0 / 00

110 / 100 / 11 / 0 / 101 / 0 / 00

110 / 01 / 100 / 011 / 001 / 101 / 01 / 00

3. Utwórz z rozsypanych cząstek wyrazy i przyporządkuj je do właściwych sejfów.

roz radny pod wojenny
stawić nad bez słuchać
robić ob kleić darzyć
bez ob roz prawny
przed ciąć nad pod
przed poznać wikłać ważyć

Zapamiętaj!

Pisownia przedrostków *z-*, *s-*, *ś-*

- ***z-*** piszemy

– zwykle zgodnie z wymową, np. *zubożały, zgłosić;*

– bez względu na wymowę przed ***h***, np. *zhardzieć;*

– bez względu na wymowę przed literami ***s***, ***si***, ***sz***, np. *zsunięty, zsiąść, zszokować;*

– niezależnie od wymowy przed ***dź***, np. *zdziwić się.*

- ***s-*** piszemy przed literami oznaczającymi spółgłoski bezdźwięczne, np. *spakować, stopić, sfałszować.*
- ***ś-*** piszemy przed połączeniem literowym ***ci***, np. *ściosany.*

Pisownia przedrostków *wz-*, *ws-*, *wez-*, *wes-*

- ***wz-*** lub ***wez-*** piszemy przed literami oznaczającymi spółgłoski dźwięczne,

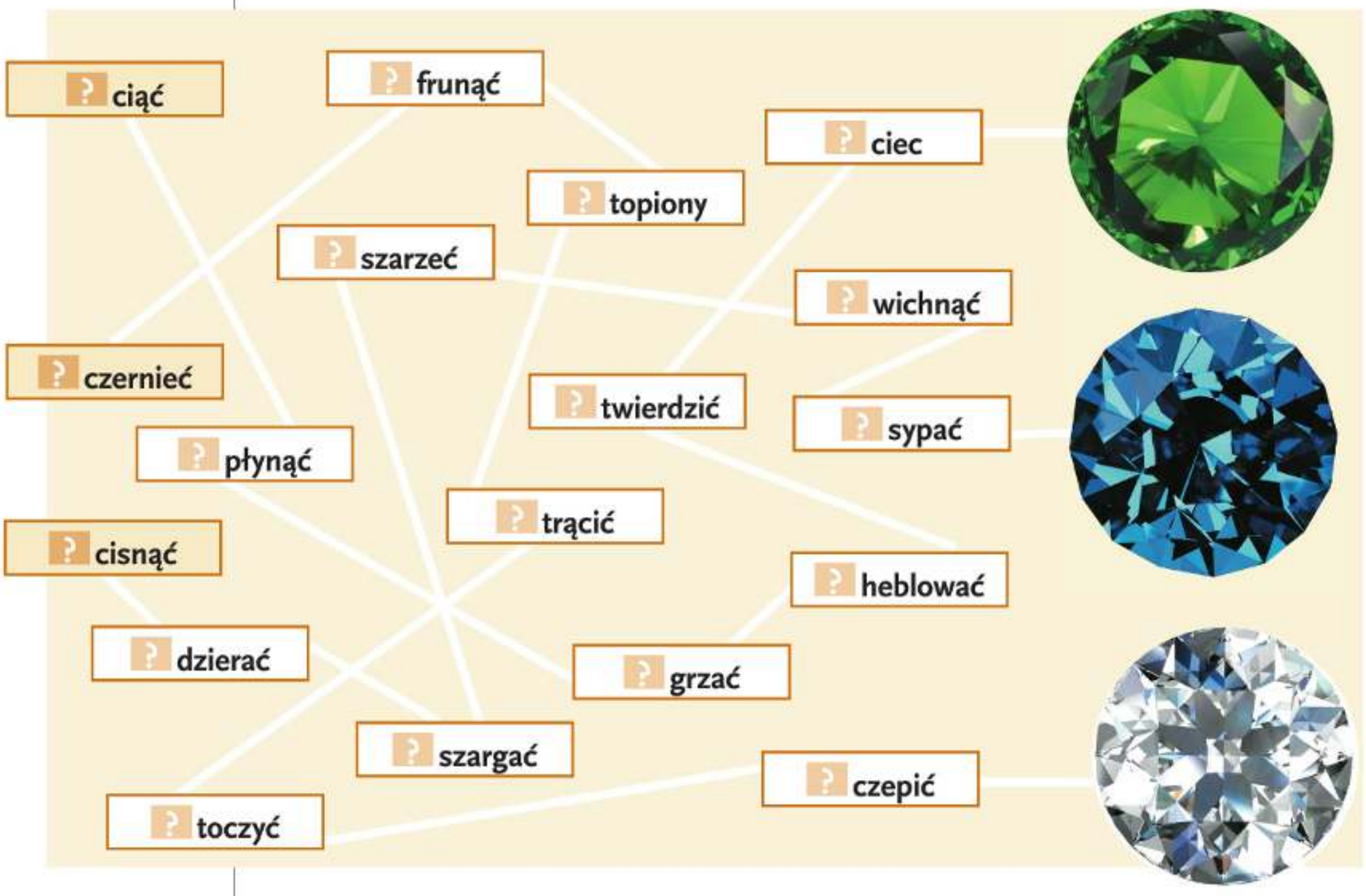
np. *wzbogacić się, wezgłowie;*

- ***ws-*** lub ***wes-*** piszemy przed literami oznaczającymi spółgłoski bezdźwięczne,

np. *wstrząsnąć, westchnięcie.*

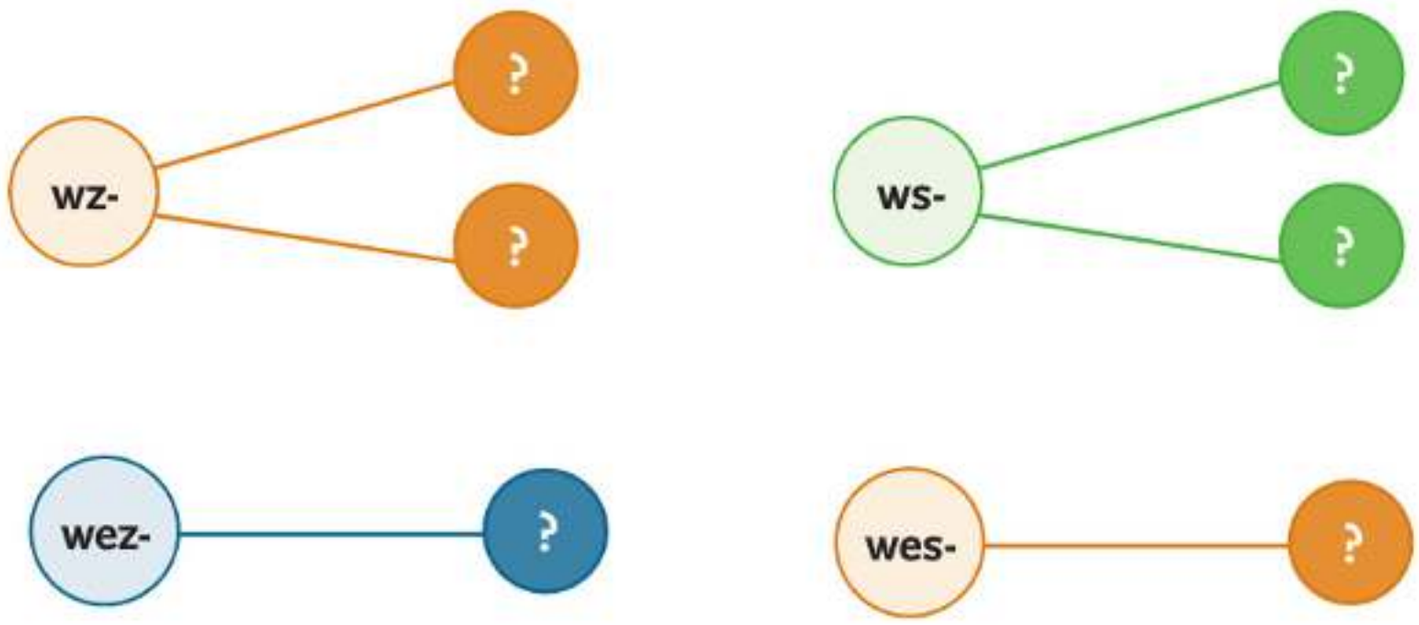
Przedrostki *bez-*, *nad-*, *od-*, *ob-*, *pod-*, *przed-*, *roz-*, *w-* piszemy w niezmienionej postaci bez względu na wymowę, np. *bezpieczeństwo, nadużycie, oddać, obdzielić, podmienić, przedpokój, rozszyfrować, wkraść.*

4. Dodaj do podanych wyrazów przedrostki ***z-***, ***s-*** lub ***ś-***, a następnie przejdź trasą, na której wpisano tylko wyrazy z przedrostkiem ***s-***. Zobaczysz, jak wygląda jeden z najcenniejszych diamentów świata – Koh-i-noor.

5. Wyszukaj w ciągu liter wyrazy pasujące do podanych przedrostków. Pozostałe litery utworzą nazwę wyjątkowego skarbu, zwanego ósmym cudem świata.

BURLECIEĆSZTYBRANYNONIEŚĆWATCHNĄĆKOMPIĄĆNACHODZIĆTA

6. Uzupełnij wyrazy przedrostkami ***bez-***, ***od-***, ***pod-***, ***roz-***, ***w-***. Niektórych użyj więcej niż jeden raz.

To zdarzyło się w pewną ? księżycową, październikową noc 1795 roku na niespełna miesiąc przed ? pisaniem traktatu rozbiorowego*. Gubernator Antoni von Hoym**, przedstawiciel króla pruskiego, przyjechał na Wawel. Zamierzał ? łamać się do skarbca koronnego i zabrać z niego najcenniejsze klejnoty. Przybył w towarzystwie oficerów oraz ślusarza z Wrocławia, podobno ? konkurencyjnego w swoim fachu. Specjalista ? łożył narzędzia i ? począł otwieranie zamków. Jego wysiłki okazały się jednak ? skuteczne. Zdenerwowani Prusacy ? padli na pomysł wysadzenia drzwi. Na szczęście, ktoś ? wiódł ich od tego planu. Sprowadzono kolejnego ślusarza, tym razem krakowskiego. ? powiedział, że jedynym sposobem dotarcia do skarbca jest wyjęcie kamiennego progu pod drzwiami, przeciśnięcie się wąską szczeliną i otwarcie rygli*** od środka. Złodzieje skuli kamień i weszli do komnat z ? cennymi skarbami Rzeczypospolitej. Korony, berła, jabłka królewskie, miecze najprawdopodobniej ? powrotnie zaginęły, choć na temat ich losów krąży wiele mitów i legend.

7. Dopasuj do podanych wyrazów właściwe przedrostki, a dowiesz się, jakich cennych przedmiotów poszukiwali bohaterowie podanych książek.

- ? gorliwy
- ? mocnić
- ? tchnięcie

- ? skoczyć
- ? szyć
- ? płatny

- ? kraść
- ? ciążyć
- ? sunąć

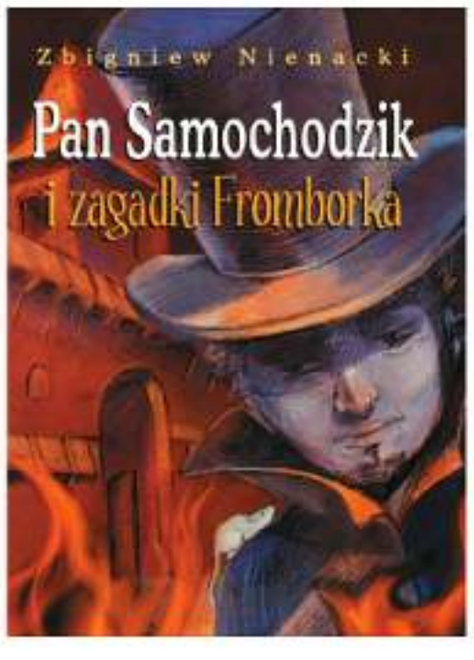
pamiątki po powstańcach z 1863 r.

kupon totolotka

stare monety

Słowniczek

regalia – oznaki władzy i godności królewskiej, np. korona, berło.

precjoza – rzeczy drogocenne, klejnoty, kosztowności.

* Nawiązanie do trzeciego rozbioru Polski.

** Czytaj: antoni fon hojm.

*** rygiel – rodzaj zasuwy zamykającej drzwi.

Klucz do odpowiedzi

zdjęcie nr 1 – pisownia przedrostków zgodnie z wymową

zdjęcie nr 2 – pisownia przedrostków niezgodnie z wymową

zdjęcie nr 3 – pisownia przedrostków zgodnie i niezgodnie z wymową

- **bez-**
- **nad-**
- **ob-**
- **od-**
- **pod-**
- **s-**
- **wes-**
- **wz-**
- **z-**

Klucz do odpowiedzi

obraz Edwarda Muncha *Krzyk* – przedrostki: *od-*, *s-*, *ś-*, *w-*, *z-*, *pod-*

obraz Claude'a Moneta (czytaj: kloda) ***Plaża w Pourville*** – przedrostki: *od-*, *s-*, *z-*, *w-*, *pod-*

8. Dodaj do wyrazów właściwe przedrostki, a dowiesz się, które dzieła sztuki zostały ukradzione w opisany sposób.

• W sierpniową niedzielę 2004 r. w jednym z muzeów w Oslo ? kradziono dwa obrazy. Uzbrojeni mężczyźni ? darli się do budynku, a następnie ? terroryzowali bronią ? wiedzających i strażników. Błyskawicznie ? ciągnęli obrazy ze ściany i ? jechali ? stawionym samochodem. Jeden z przechodniów pomógł policji, gdyż ? robił przestępcom zdjęcie.

• We wrześniu 2000 r. z Muzeum Narodowego w Poznaniu ukradziono cenne dzieło. Pewien mężczyzna ? szedł do jednego z obrazów i bez ? mrużenia oka ? ciął płótno od ram, ? stawił kopię i opuścił budynek. Płótno podobno ? chował w starej szafie. Został ? chwytany całkiem przypadkowo. Swój postępek tłumaczył uwielbieniem dla artysty malarza.

9. Ułóż opowiadanie o odzyskaniu skradzionych obrazów. Użyj czasowników z przedrostkami: ***z-***, ***s-***, ***ś-***, ***wz-***, ***ws-***, ***wez-***, ***wes-***, ***bez-***, ***nad-***, ***od-***, ***ob-***, ***pod-***, ***przed-***, ***roz-***, ***w-***.

Wielkie bitwy, zwycięscy dowódcy

Pisownia przyrostków

1. Wybierz z każdej grupy wyrazów jedno słowo i uzupełnij nim poniższy tekst.

- dziedzic • dziedzictwo • dziedziczyć
- dziedziczny • odziedziczyć

- zwycięstwo • zwycięzca • zwyciężać
- zwyciężony • przezwyciężyć

- dowodzić • dowódca • dowództwo
- dowodzenie • dowodzący

Aleksander III Macedoński, zwany Aleksandrem Wielkim, jest uznawany za jednego z najwybitniejszych strategów* w dziejach świata. Pierwszy raz objął ? nad wojskiem, gdy miał 15 lat. Historycy się spierają, które odniesione przez niego ? należy uznać za największe. Wymieniają wygrane bitwy, m.in. pod Gaugamelą, Cheroneją, Issos. Podkreślają, że król Macedonii zostawił po sobie wspaniałe ?, gdyż w wyniku jego podbojów kultura grecka rozprzestrzeniła się na wielkich obszarach.

* **strateg** – dowódca planujący skomplikowane operacje wojenne.

2. Odszyfruj podane słowa i uzupełnij nimi informacje o słynnych wodzach.

	A	B	C	D	E
1	d			y	ó
2		a	o		
3	c			ł	z
4		b	w		

HANNIBAL
wódz kartagiński, wybitny (1A/2C/4C/1E/ 1A/3A/2B)
?

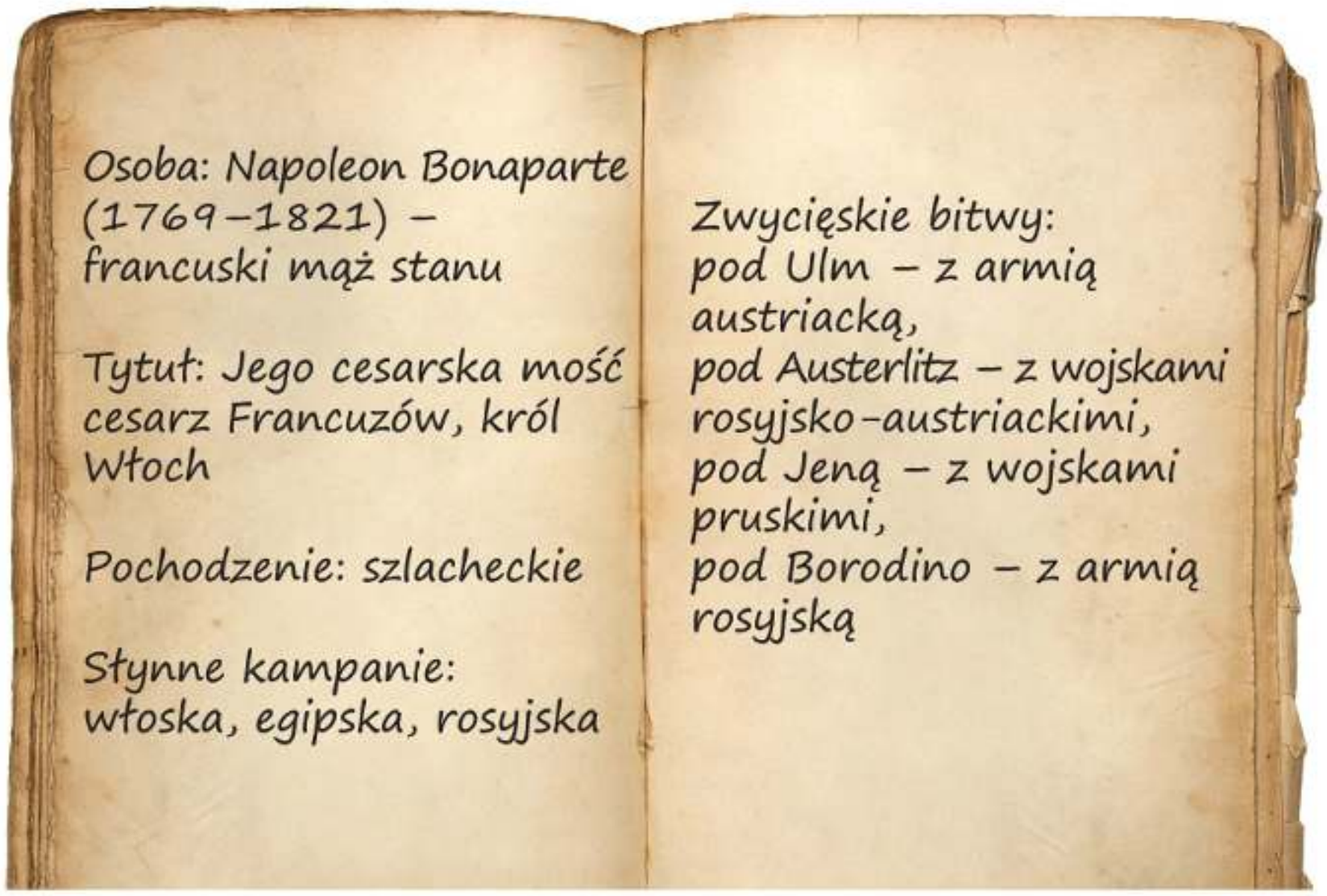

DŻYNGIS-CHAN
(4C/3D/2B/ 1A/3A/2B)
? **imperium mongolskiego**

TAMERLAN
(3E/1A/2C/4B/ 1D/4C/3A/2B
? **niemal połowy świata**

3. Wskaż na karcie księgi poświęconej wybitnym postaciom wszystkie przymiotniki zawierające cząstkę ***-dzki***, ***-cki***, ***-ski***.

Zapamiętaj!

W zakończeniach **rzeczowników** piszemy przyrostek:

- ***-dztwo***, jeśli temat wyrazu podstawowego kończy się na ***d***, ***dz***, ***dź***,

np. *przywództwo – przywódca, jasnowidztwo – jasnowidz, śledztwo – śledzić;*

- ***-ctwo*** lub ***-stwo*** zgodnie z wymową, np. *zwierzchnictwo, królestwo.*

W zakończeniach **rzeczowników** przed przyrostkiem ***-ca*** zachowujemy, niezależnie od wymowy, literę oznaczającą spółgłoskę dźwięczną, np. *pogromca, zwycięzca.*

W zakończeniach **przymiotników** piszemy przyrostek:

- ***-dzki***, jeśli temat wyrazu podstawowego kończy się na ***d***, ***dz***, ***dź***, np. *wojewoda – wojewódzki, Sieradz – sieradzki, Łódź – łódzki;*
- ***-cki*** lub ***-ski***, zgodnie z wymową, np. *epicki, bohaterski.*

W niektórych przymiotnikach piszemy zakończenie ***-wski***, np. *królewski.*

4. Uzupełnij podane wyrazy zakończeniami ***-dztwo***, ***-ctwo*** lub ***-stwo*** i przepisz do zeszytu litery znajdujące się przy poprawnych odpowiedziach, a dowiesz się, jakie nazwisko nosił wielki hetman z przełomu XVI i XVII wieku.

brater	-dztwo → M	-ctwo → C	-stwo → Ż
możnowła	-dztwo → ó	-ctwo → i	-stwo → e
rycer	-dztwo → m	-ctwo → k	-stwo → ł
mę	-dztwo → i	-ctwo → l	-stwo → k
bankru	-dztwo → k	-ctwo → i	-stwo → r
posłanni	-dztwo → s	-ctwo → e	-stwo → o
świętokra	-dztwo → w	-ctwo → l	-stwo → c
pełnomocni	-dztwo → c	-ctwo → s	-stwo → r
boga	-dztwo → n	-ctwo → k	-stwo → e
posłuszeń	-dztwo → o	-ctwo → r	-stwo → i

Hetman Stanisław

5. Odgadnij hasła i zapisz je w zeszycie. Litery czytane według klucza utworzą nazwę polskiej twierdzy przygranicznej, pod którą wojska polskie w XVII wieku odniosły dwa spektakularne zwycięstwa.

Objaśnienia haseł

A. Obejmuje po kimś stanowisko. (8 liter)
B. Zajmuje się wychowaniem innych. (10 liter)
C. Służy radą. (7 liter)
D. Wybawia kogoś z opresji. (7 liter)
E. Dokonuje grabieży. (9 liter)
F. Często mija się z prawdą. (6 liter)

Klucz do odpowiedzi

A – 7 litera; **B** – 4 litera;
C – 2 litera; **D** – 6 litera;
E – 5 litera; **F** – 4 litera

6. Uzupełnij podane związki wyrazowe przymiotnikami utworzonymi od rzeczowników w ramkach i zapisz je w zeszycie. Pamiętaj o zasadach poprawnej pisowni przymiotników.

• **Krzyżak** • **Grunwald** • **rycerz** • **sąsiad**

słowo ___ zakon ___ pola ___ stosunki ___

• **artyleria** • **hetman** • **literatura** • **Szwed**

potop ___ wojska ___ ostrzał ___ nawiązania ___

• **cesarz** • **husaria** • **Wiedeń** • **Turcja**

odsiecz ___ armia ___ skrzydła ___ posłaniec ___

7. Uzupełnij podane słowa literami ***c***, ***s***, ***dz***. Droga, na której są wyłącznie wyrazy z dodaną literą ***c***, prowadzi do zdjęcia wielkiego dowódcy, bohatera walk o wolność dwóch narodów – polskiego i amerykańskiego.

kupie ? ki

wojewó ? two

osadni ? two

oszu ? two

Piotr Wysocki

posel ? two

piśmienni ? two

Kazimierz Pułaski

flaman ? ki

goty ? ki

ratowni ? two

opa ? two

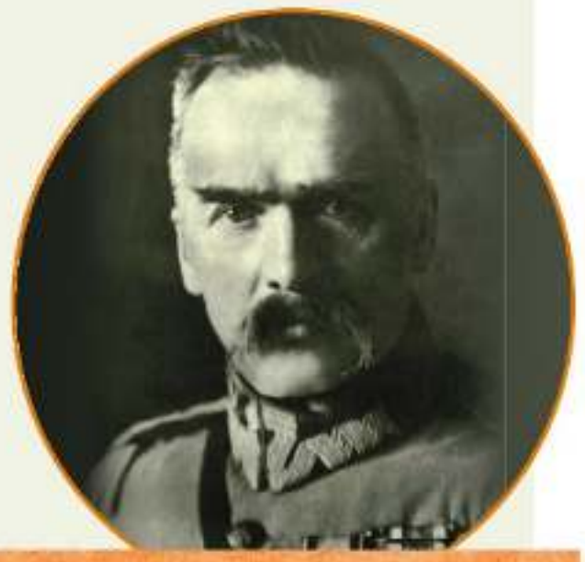
gre ? ki

dobrosąsie ? kie

stronni ? two

rozmów ? a

podobień ? two

Józef Piłsudski

sądowni ? two

zarząd ? a

ustęp ? two

8. Wyszukaj w dostępnych źródłach informacje o polskich formacjach wojskowych walczących podczas drugiej wojny światowej. Napisz notatkę na temat jednej z nich. Użyj kilku wyrazów z przyrostkami: ***-dztwo***, ***-dzki***, ***-ctwo***, ***-cki***, ***-stwo***, ***-ski***, ***-ca***.

*I łaciate, i kudłate, pręgowane i skrzydlate...**

Zasady użycia znaków interpunkcyjnych

1. Określ, jakie części zdania zostały oddzielone przecinkami w poniższych wypowiedzeniach, a dowiesz się, o jakich zwierzętach mówią ich właściciele.

Daję mu liście jeżyn, malin, bluszczu i róż.

Przemieszcza się dostojnie, bez pośpiechu.

Uwielbia wspinaczkę, podskoki, biegi i buszowanie w świeżej ściółce.

Soczewica, jabłka, melony i sałata są jego ulubionymi przysmakami.

dopełnienia

przydawki

okoliczniki

podmioty

2. Wybierz spośród podanych wypowiedzeń zdania złożone, w których przecinek oddziela zdania składowe. Znajdziesz obok nich wyrazy tworzące tytuł książki o znanych właścicielach kotów.

- Kot składa się z materii, antymaterii i fanaberii.
- Pies może być najwspanialszą prozą, ale to kot jest poezją.
- Bardzo trudno być grzecznym, jeśli jest się kotem.
- Kot przyjmuje kształt pojemnika, w którym się znajduje.
- Kot składa się z futra, kota właściwego i podzespołu mruczącego.
- Dom należy do kota, my tylko spłacamy pożyczkę.
- Niektórzy mają koty, a mimo to prowadzą normalne życie.

ludzie
Koty
i
ich
zwierzęta
sławni
ludzie

* Cytat z piosenki rozpoczynającej program telewizyjny *Zwierzyniec*. Autorką jej tekstu jest Maria Terlikowska.

3. Utwórz zdania złożone z podanych wypowiedzeń składowych. Zapisz je w zeszycie według wskazówek umieszczonych obok zdjęć. Wstaw we właściwych miejscach przecinki.

- Rodzice nie mieli pieniędzy
- i ta miłość dodawała mu sił do walki o psa.
- Kiedy do Newtonów trafia mały bernardyn
- więc sprzedali psa.
- Pies zniknął
- ich spokojne życie zostaje zaburzone.
- Chłopiec kochał zwierzę
- który uwielbia się bawić i psocić.
- Szczeniak ucieka
- albo zostanie w górniczej osadzie.
- Pies powróci do Księcia
- ale po pewnym czasie wrócił.
- Dzieci namawiają ojca
- gdyż ścigają go łowcy psów.
- Psiak wyrasta na ogromnego bernardyna
- aby pozwolił im zatrzymać zwierzaka.

- *Lassie* – zdania współrzędnie złożone

- *Beethoven* – zdania podrzędnie złożone

Przypomnij sobie!

W zdaniu pojedynczym przecinkiem rozdzielamy jednakowe części zdania

(podmioty, przydawki, dopełnienia, okoliczniki), jeśli nie są połączone spójnikami,
np. *Moi znajomi mają w domu psa, chomika, cztery koty i węża boa.*

W zdaniach złożonych oddzielamy przecinkiem:

- **zdania składowe niepołączone spójnikami**,

np. *Wymył akwarium, nalał wody, wpuścił wszystkie rybki.*

- **zdania składowe zdań złożonych współrzędnie**

połączone niektórymi spójnikami,
np. *Tresura papugi nimfy zajmuje wiele czasu, ale daje efekty.*
Nasz królik ma gęste futro, więc muszę go codziennie czesać.

- **zdania składowe zdań złożonych podrzędnie**,

np. *Mój jamnik jest nieszczęśliwy, kiedy wychodzę z domu.*

4. Wskaż miejsca, w których należy wstawić przecinki. Policz je, a dowiesz się, jak miała na imię orka, która zagrała główną rolę zwierzęcą w filmie *Uwolnić orkę*.

Dwunastoletni Jesse jest nieszczęśliwym dzieckiem. Matka go porzuciła i został oddany do domu dziecka. Chłopak ucieka od rodzin zastępczych. Ciągle popada w kłopoty włóczy się kradnie i popełnia drobne wykroczenia. W końcu wpada w ręce policji. Na szczęście unika sprawy sądowej ale musi wykonać prace społeczne w miejscowym oceanarium. Tam jego uwagę przykuwa młoda orka którą rybacy oddzielili od matki. Chłopak zaprzyjaźnia się ze zwierzęciem. Uczy je zabaw trików i sztuczek. Rodzi się między nimi szczególna więź bo Jesse rozumie rozpacz bunt i samotność drapieżnika. *Uwolnić orkę* to przykład pięknego wzruszającego filmu z gatunku kina familijnego.

Klucz do odpowiedzi

Sam – 10 przecinków
Willy – 8 przecinków
Plum – 9 przecinków

Przypomnij sobie!

Cudzysłów to znak interpunkcyjny, który składa się z dwóch części: „ ”, między nie wpisujemy cytowane wypowiedzi.

5. Wskaż w tekście znaki interpunkcyjne: cudzysłowy, dwukropki i nawiasy.

Co jakiś czas media donoszą o odnalezieniu osób, które żyły przez wiele lat z dala od cywilizacji i zostały wychowane przez zwierzęta. Takie historie bywają inspiracją dla pisarzy. Rudyard Kipling napisał zbiór opowiadań o losach chłopca Mowgliego (czytaj: mołgliego), którym zaopiekowała się para wilków. Troszczyły się o niego również inne zwierzęta: pantera Bagheera, pyton Kaa, wilk Akela oraz niedźwiedź Baloo. Malec całe dnie uczył się życia w leśnej społeczności, poznawał prawa dżungli i spędzał czas na zabawie. Kiedy nachodziła go chęć na coś pysznego (Baloo przekonał go, że miód i orzechy to wyjątkowe smakołyki), wspinał się na drzewa, aby opróżnić barcie. Jedynym wrogiem chłopca był tygrys bengalski Shere Khan. Stary drapieżnik korzystał z każdej okazji, aby dokuczyć dziecku. Pewnej nocy Mowgli został zmuszony do opuszczenia wilczej gromady. Poczuł strach, zdziwienie. Pierwszy raz w życiu zapłakał. Pantera wyjaśniła mu: „To tylko łzy... spotyka się je nieraz u ludzi... Odtąd już dżungla naprawdę jest zamknięta przed tobą!...”.

Podaj nazwy znaków interpunkcyjnych, których funkcje w tekście objaśniają poniższe zdania.

- Zaznacza wypowiedź objaśniającą znaczenie łez.
- Poprzedza wyliczenie zwierząt opiekujących się Mowglim.
- Wyodrębnia informację na temat imienia chłopca.
- Poprzedza przytoczenie wypowiedzi pantery.
- Oddziela słowa zawierające dodatkowe informacje o treści książki.

6. Wskaż znaki interpunkcyjne, które w podanych zdaniach rozdzielają wypowiedzenia i ich części składowe. Powiedz, który z nich jest „najmocniejszy, a który „najsłabszy”.

Właściciele zwierzęcych aktorów bywają bardzo zadowoleni; po pierwsze, wkraczają w świat przygody; po drugie, sława ich pupili przenosi się również na nich; po trzecie, mogą liczyć na spore zyski.
W Polsce zwierzęta grające w reklamach mogą zarobić ponad 500 zł dziennie, ale na przykład w USA jest to kwota zdecydowanie wyższa; małpka będąca gwiazdą kasowego filmu „Kac Vegas” zarabiała aż 12 tysięcy dolarów dziennie.

Zapamiętaj!

Dwukropek stawiamy:

- przed przytoczeniem czyichś słów, np. *Francuski pisarz Wiktor Hugo powiedział: „Uśmiech psa znajduje się w jego ogonie”.*
- przed wyliczeniem pojęć, cech, czynności itd., wprowadzonych uprzednio ogólnym określeniem, np. *W dzieciństwie wzruszałem się losem zwierzęcych bohaterów książek: psa Lampo, jelonka Rogasia, bociana Kajtka.*

W nawiasy ujmujemy:

- części wypowiedzi, które uzupełniają lub objaśniają tekst główny, np. *W adaptacji powieści Henryka Sienkiewicza dzieciom towarzyszy pies (dog niemiecki) o imieniu Saba.*
- wtrącone przykłady i objaśnienia, np. *W wielu polskich filmach (np. Przygody psa Cywila, Karino) zwierzęta grały role pierwszoplanowe.*

W cudzysłów ujmujemy:

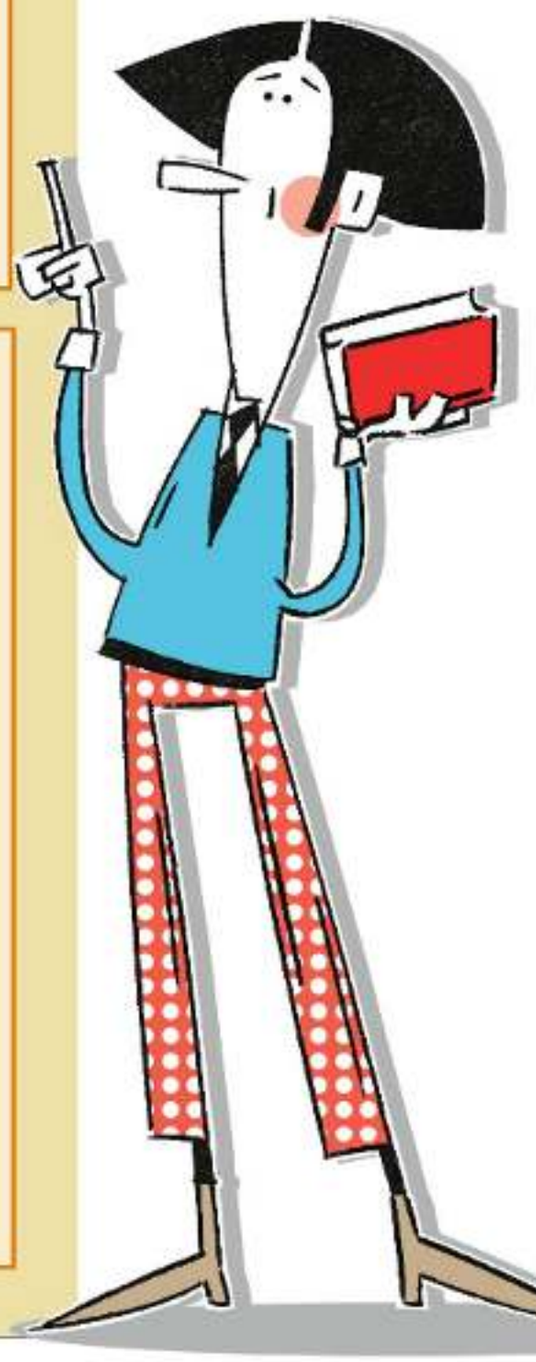
- niektóre nazwy własne – przezwiska, mniej znane pseudonimy, nazwy własne instytucji lub obiektów, które występują na końcu wielowyrazowych nazw opisowych, np. *Kupił bilety na wycieczkę klasową w Polskich Liniach Lotniczych „Lot”.*

Kropkę stawiamy zawsze po cudzysłowie.

Średnikiem oddzielamy:

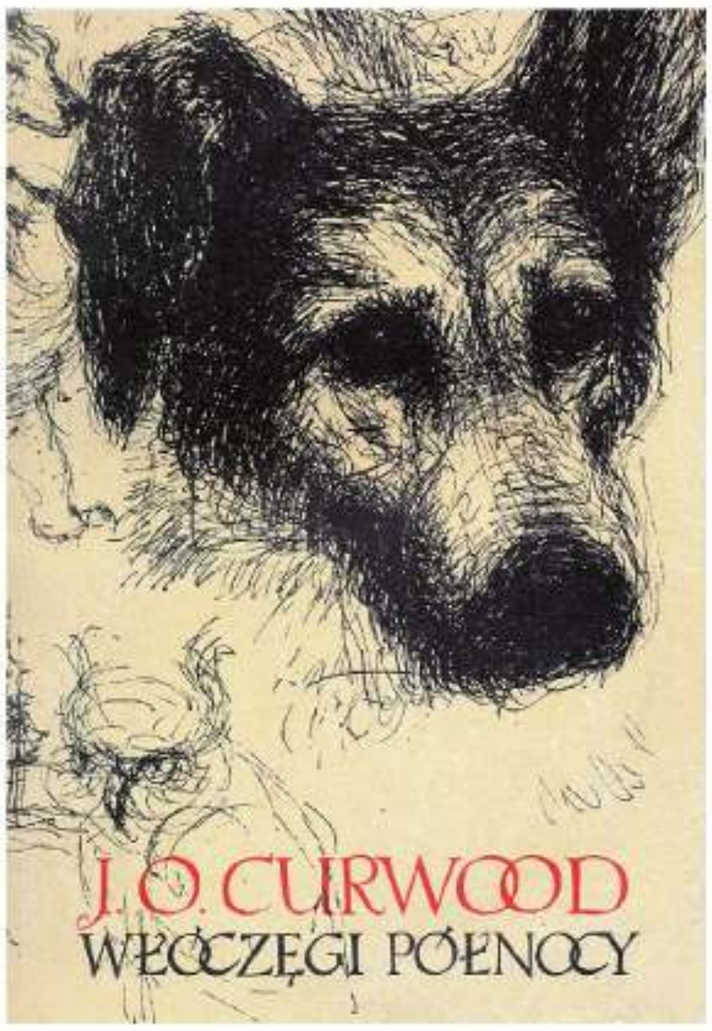
- zdania współrzędne w rozbudowanych wypowiedzeniach złożonych, np. *Zdarza się, że psy ratują życie ludzi, którzy zabłądzili w górach; ale bywa tak, że warunki pogodowe uniemożliwiają odnalezienie zaginionych.*
- równorzędne pod względem logicznym i składniowym człony rozbudowanego wyliczenia, w których użyto przecinków, np. *Trzeba przyznać, że zwierzęta zachowują się podobnie jak ludzie; mogą się bać, wpadać w panikę; odczuwać pozytywne emocje, radość, euforię; czasami jednak dopada je smutek, przygnębienie.*

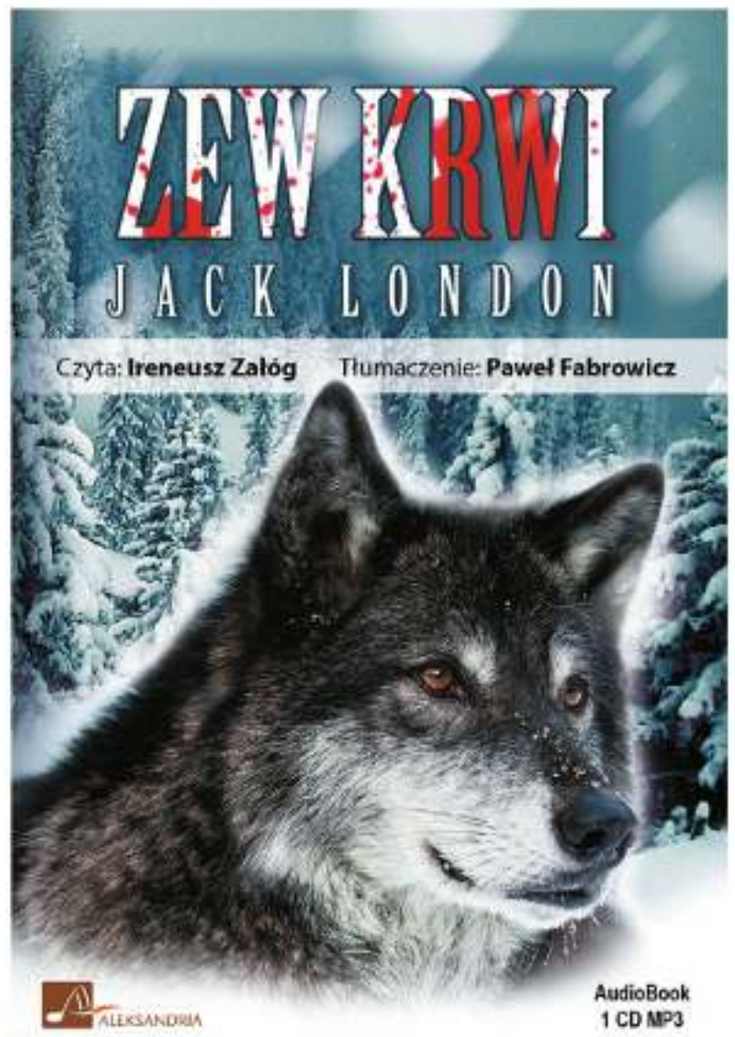
Średnik jest znakiem rozdzielającym mocniejszym od przecinka, ale słabszym od kropki.

7. Ułóż zdania, w których wyliczysz elementy przedstawione na ilustracjach.

8. Wskaż miejsca, w których należy wstawić nawiasy.

Ludzie pierwotni polowali na zwierzęta, aby wyżywić członków swojej gromady. Zdobywali dzięki temu również inne cenne rzeczy skóry, futro, rogi, kości niezbędne w codziennym życiu. Po pewnym czasie zaczęli oswajać zwierzęta, a później zajęli się ich hodowlą. Były dla nich m.in. źródłem pokarmu świnie, bydło, służyły jako zwierzęta pociągowe koń, osioł, wielbłąd i wykorzystywano je podczas polowań pies, sokół. Obecnie ekolodzy zwracają uwagę na niebezpieczeństwo związane z wymieraniem gatunków. Tworzą ewidencję Czerwone Księgi zwierząt zagrożonych wyginięciem dla poszczególnych państw i regionów, kontynentów i całej Ziemi.

Polska czerwona księga zwierząt

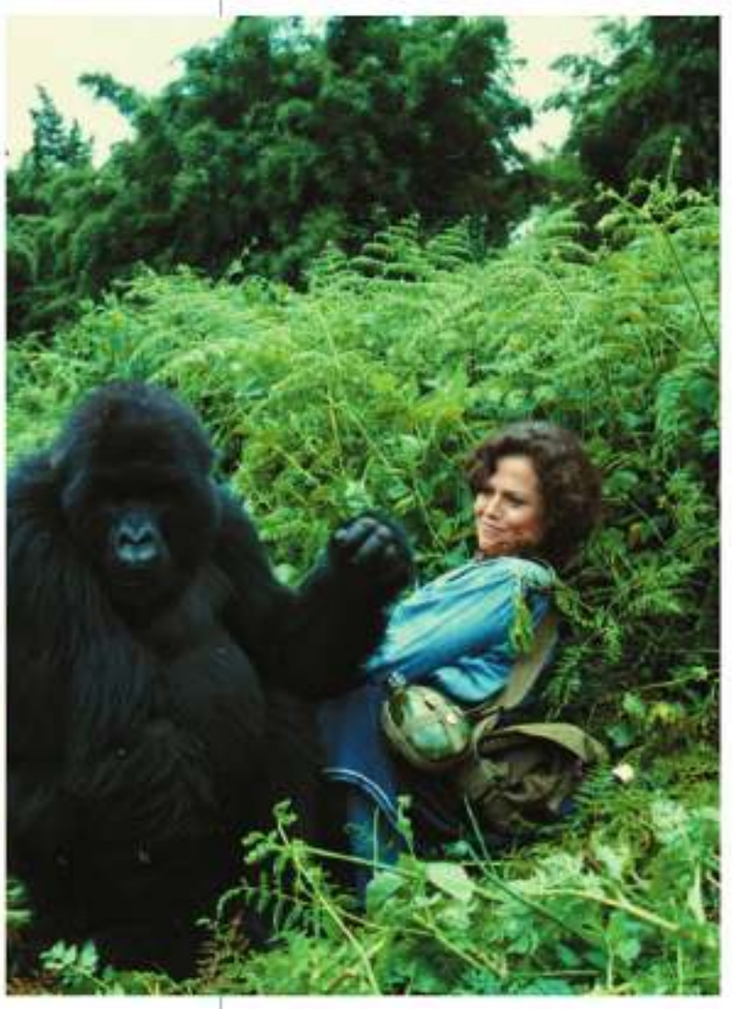

9. Rozbuduj wypowiedzenie o dodatkowe informacje związane ze zwierzętami. Zapisz je w zeszycie. Pokoloruj średniki.

Na planie filmowym występują często zwierzęta niebezpieczne; niedźwiedź, który zagrał w *Zemście futrzaków*, wystraszył ?; słoń z planu filmowego *W pustyni i w puszczy* miał ?; goryle z biograficznego filmu o Dian Fossey były ?.

10. Popatrz na fotosy z filmu *Zebra z klasą* i zastanów się, co mogły powiedzieć zwierzęta w sytuacjach przedstawionych na zdjęciach. Zapisz w zeszycie ich wypowiedzi, pamiętaj o użyciu właściwych znaków interpunkcyjnych.

11. Napisz opowiadanie o przyjaźni człowieka i zwierzęcia. Użyj wszystkich znaków interpunkcyjnych, których zasady użycia były omawiane na lekcji.

W świecie gier komputerowych

W KRAINIE FARAONA

SPÓŁGŁOSKI MIĘKKIE

Miękkość spółgłosek oznaczamy:

- literą ***i*** gdy spółgłoska miękka znajduje się przed samogłoską;
- znakiem diakrytycznym, gdy
  – spółgłoska miękka znajduje się przed inną spółgłoską;
  – spółgłoska miękka znajduje się na końcu wyrazu.

SPÓŁGŁOSKI DŹWIĘCZNE I BEZDŹWIĘCZNE

W języku polskim występują **różnice między wymową a oznaczeniem głosek** dźwięcznych i bezdźwięcznych.

- Czasem **spółgłoski dźwięczne wymawiamy bezdźwięcznie** na końcu wyrazu lub w sąsiedztwie spółgłosek bezdźwięcznych.
- Niekiedy **spółgłoski bezdźwięczne** w sąsiedztwie spółgłosek dźwięcznych **wymawiamy dźwięcznie**.

PISOWNIA ZAKOŃCZEŃ *-i, -ii, -ji*

Rzeczowniki rodzaju żeńskiego zakończone w mianowniku na ***-ja*** lub ***-ia*** mają w dopełniaczu, celowniku, miejscowniku liczby pojedynczej następujące zakończenia:

-ji

- gdy zakończenie ***-ja*** występuje po spółgłoskach ***c***, ***z***, ***s***;

-i

- gdy zakończenie ***-ja*** występuje po samogłoskach;
- gdy zakończenie ***-ia*** występuje:

– po spółgłoskach ***p***, ***b***, ***f***, ***w***, ***m*** w wyrazach rodzimych i przyswojonych;
– po ***n*** w wyrazach, których zakończenie wymawiamy w mianowniku jako [ńa];

-ii

- gdy zakończenie ***-ia*** występuje

– po spółgłoskach ***p***, ***b***, ***f***, ***w***, ***m*** w wyrazach obcego pochodzenia;
– po spółgłoskach ***t***, ***d***, ***r***, ***l***, ***k***, ***g***, ***ch***;
– po ***n*** w wyrazach, których zakończenie wymawiamy w mianowniku jako [ńja].

MISTRZ DESKOROLKI

PISOWNIA KOŃCÓWEK *-ą*, *-ę*, *-om*, *-em* W RÓŻNYCH CZĘŚCIACH MOWY

Rzeczownik

Pisownia końcówek *-ą*, *-ę*

- **rodzaj żeński:**

-ą w narzędniku liczby pojedynczej;
-ę w bierniku liczby pojedynczej rzeczowników zakończonych w mianowniku liczby pojedynczej samogłoską;

- **rodzaj męski:**

-ą w narzędniku liczby pojedynczej rzeczowników zakończonych *w mianowniku na **-a***;

- **rodzaj nijaki:**

-ę w mianowniku, bierniku i wołaczu liczby pojedynczej pewnej grupy rzeczowników.

Pisownia końcówek *-om*, *-em*:

- końcówkę ***-om*** piszemy w celowniku liczby mnogiej rzeczowników;
- końcówkę ***-em*** piszemy w narzędniku liczby pojedynczej rzeczowników rodzaju męskiego i nijakiego.

Czasownik

- **czas teraźniejszy i przyszły prosty:**

-ą w 3. osobie liczby mnogiej;
-ę w 1. osobie liczby pojedynczej;
-em w 1. osobie liczby pojedynczej nielicznych czasowników;

- **czas przeszły** czasowników zakończonych w bezokoliczniku na ***-ąć***:

-ą przed ***ł***, *a* ***-ę*** przed ***ł*** i ***l***.

Przymiotnik

- ***-ą*** w bierniku i narzędniku liczby pojedynczej przymiotników **rodzaju żeńskiego**.

Zaimek

Pisownia końcówek *-ą*, *-ę*:

- ***-ą*** w końcówkach biernika i narzędnika liczby pojedynczej zaimków **rodzaju żeńskiego**;
- ***-ę*** w końcówkach biernika liczby pojedynczej zaimków osobowych.

POŁĄCZENIA *en, em, on, om*

Połączenia literowe *en*, *em*, *on*, *om* piszemy przede wszystkim w wyrazach pochodzenia obcego.

ŚREDNIOWIECZNA WYPRAWA

PISOWNIA PRZEDROSTKÓW

Pisownia przedrostków *z-*, *s-*, *ś-*:

- ***z-*** piszemy
  – zwykle zgodnie z wymową,
  – bez względu na wymowę przed ***h***,
  – bez względu na wymowę przed literami ***s***, ***si***, ***sz***,
  – niezależnie od wymowy przed ***dź;***
- ***s-*** piszemy przed literami oznaczającymi spółgłoski bezdźwięczne;
- ***ś-*** piszemy przed połączeniem literowym ***ci***.

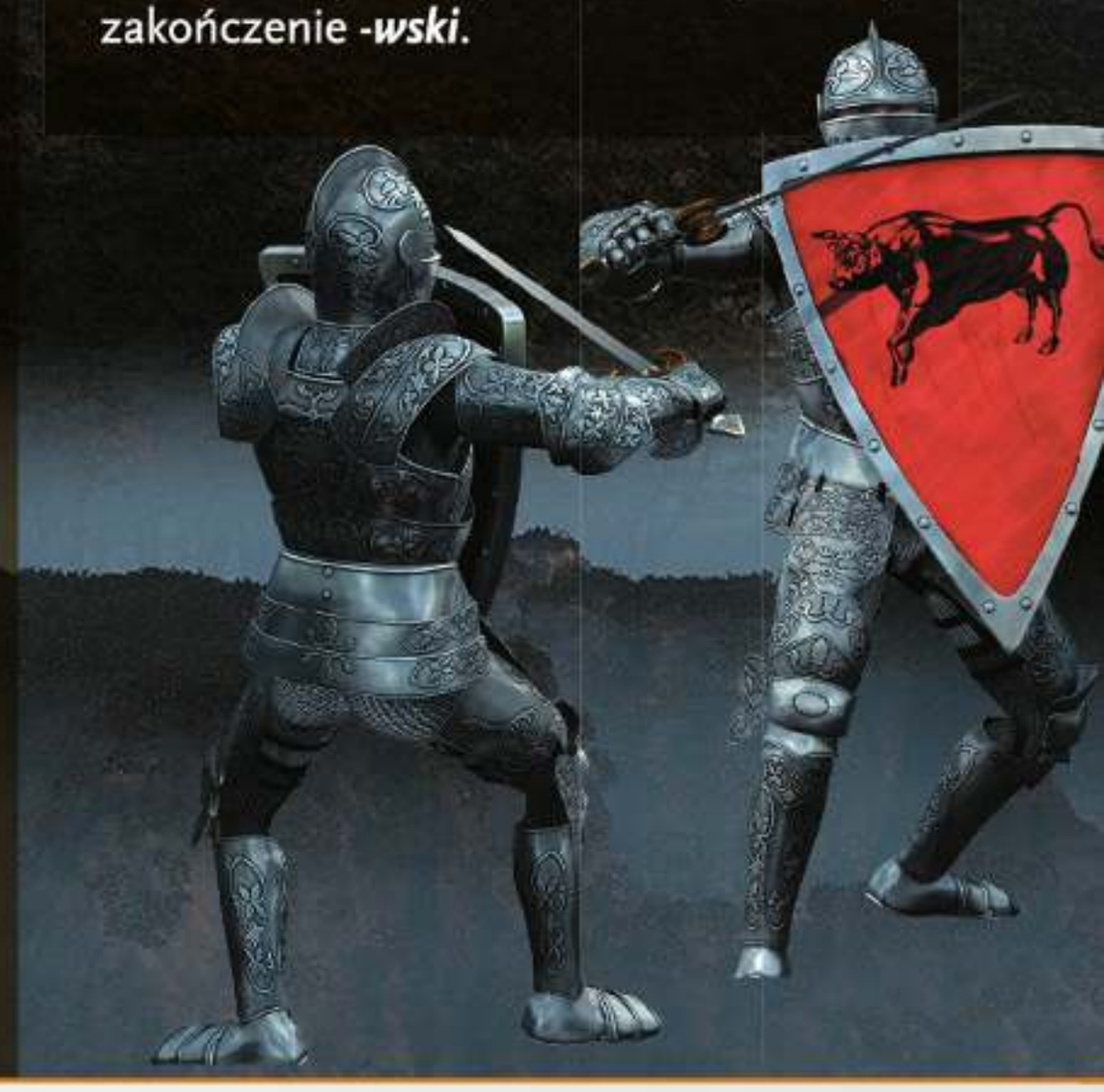
Przedrostki *bez-*, *nad-*, *od-*, *ob-*, *pod-*, *przed-*, *roz-*, *w-* piszemy w niezmienionej postaci bez względu na wymowę.

Pisownia przedrostków *wz-*, *ws-*, *wez-*, *wes-*:

- ***wz-*** lub ***weź-*** piszemy przed literami oznaczającymi spółgłoski dźwięczne;
- ***ws-*** lub ***wes-*** piszemy przed literami oznaczającymi spółgłoski bezdźwięczne.

PISOWNIA PRZYROSTKÓW

- W zakończeniach **rzeczowników** piszemy przyrostek:
  -dztwo, jeśli temat wyrazu podstawowego kończy się na ***d***, ***dz***, ***dź***;
  -ctwo lub ***-stwo*** zgodnie z wymową.
- W zakończeniach **rzeczowników** przed przyrostkiem ***-ca*** zachowujemy, niezależnie od wymowy, literę oznaczającą spółgłoskę dźwięczną.
- W zakończeniach **przymiotników** piszemy przyrostek:
  -dzki, jeśli temat wyrazu podstawowego kończy się na ***d***, ***dz***, ***dź***;
  -cki lub ***-ski*** zgodnie z wymową.
- W niektórych przymiotnikach piszemy zakończenie ***-wski***.

ZNAKI INTERPUNKCYJNE

Przecinkiem rozdzielamy:

w zdaniu pojedynczym
jednakowe części zdania (podmioty, przydawki, dopełnienia, okoliczniki), jeśli nie są połączone spójnikami;

w zdaniach złożonych
- zdania składowe niepołączone spójnikami;
- zdania składowe zdań złożonych współrzędnie połączone niektórymi spójnikami;
- zdania składowe zdań złożonych podrzędnie.

Średnikiem rozdzielamy:
- zdania współrzędne w rozbudowanych wypowiedzeniach złożonych;
- równorzędne pod względem logicznym i składniowym człony rozbudowanego wyliczenia, w których użyto przecinków.

W cudzysłów ujmujemy:
- wszelkie przytoczenia,
- niektóre nazwy własne.

Kropkę stawiamy zawsze po cudzysłowie.

W nawiasy ujmujemy:
- części wypowiedzi, które uzupełniają lub objaśniają tekst główny;
- wtrącone przykłady i objaśnienia.

Dwukropka używamy:
- do przytoczenia czyichś słów;
- do wyliczenia szczegółów, gdy zostały one zaznaczone w formie ogólnej.

Lato z przygodami

Poznaj kilka pomysłów na udane wakacje. Zagraj z koleżankami i kolegami. Musisz podać dobrą odpowiedź lub poprawnie wykonać zadanie, aby przejść na kolejne pole. Błędna odpowiedź powoduje utratę kolejki.

1 2 3 4 5

I. WAKACJE W SIODLE

1. Zalicz pierwszy etap kursu jazdy konnej. Wymień wyrazy pokrewne do podanych, zawierające spółgłoski miękkie oznaczone za pomocą znaków diakrytycznych.
jazda • konik

2. Utwórz z sylab umieszczonych na przeszkodzie nazwy związane z jeździectwem. Podkreśl spółgłoski, których miękkość oznaczono za pomocą litery *i*.

3. Uzupełnij podane wyrazy literami oznaczającymi spółgłoski miękkie, a następnie dopasuj je do przysłów.

? odło, pa ? ska, ? ężka, ko ?,
je ? dzi, o ? oł, potk ? e

- ? pozostanie osłem, choćbyś nań włożył złotą uzdę i ?.
- Łaska ? na pstrym koniu ?.
- ? ma cztery nogi, a też się ?.
- Dla zmęczonego konia i uzda ?.

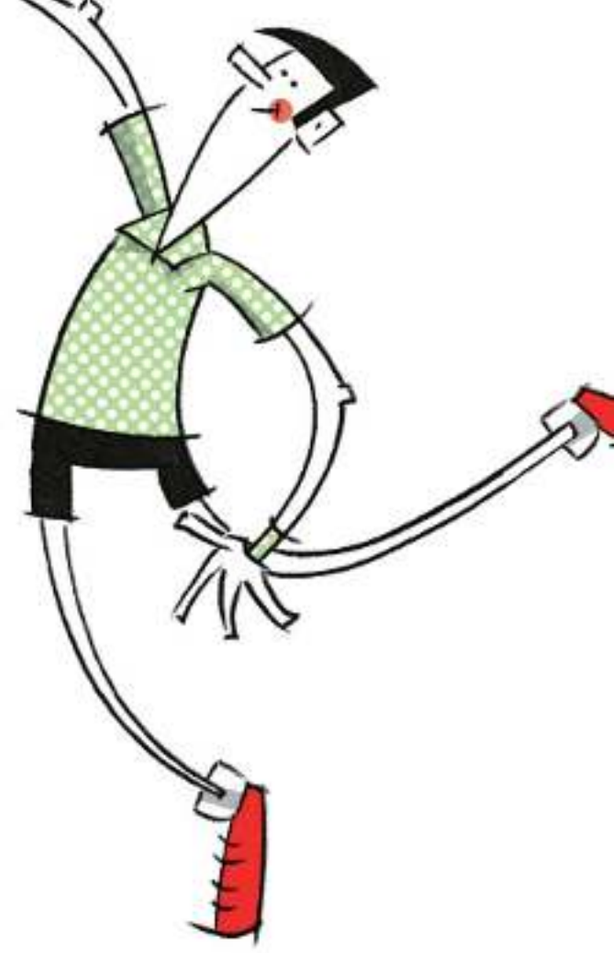
II. OBÓZ SPORTOWY

4. Wskaż wyrazy, w których nie ma różnic między wymową a oznaczeniem spółgłosek, a dowiesz się, jakie dyscypliny będą trenować uczestnicy obozu sportowego.

- koszykówka • siatkówka
- piłka plażowa • tenis stołowy
- kolarstwo • pływanie
- biegi • gimnastyka

5. Podaj słowa, które uzasadniają pisownię wyróżnionych liter.

6. Umieść w grafiku nazwy podanych zajęć. Skorzystaj z podpowiedzi.

- W nazwach zajęć porannych spółgłoski dźwięczne są wymawiane bezdźwięcznie na końcu wyrazu.
- W nazwach zajęć popołudniowych niektóre spółgłoski dźwięczne są wymawiane bezdźwięcznie w sąsiedztwie spółgłosek bezdźwięcznych.

Odnowa biologiczna i masaż

Godzinny przejazd trasą rolkową

Zajęcia świetlicowe

Ćwiczenia na basenie

Wspinaczka na ściance

Trening

6 7 8 9

III. WOLONTARIAT W GÓRACH

7. Ułóż z rozsypanych liter wyrazy i sprawdź, jakie wymagania są stawiane kandydatom na wolontariuszy.

- ? fizyczna
- dobra ? w terenie

8. Uzupełnij brakujące litery i wejdź na szczyt trasą wyznaczoną przez chorągiewki, na których zapisano wyrazy zawierające połączenia ***on*** i ***en***.

9. Uzupełnij wyrazy cząstkami ***en***, ***em***, ***on***, ***om*** i odpowiedz na pytania żartobliwego testu.

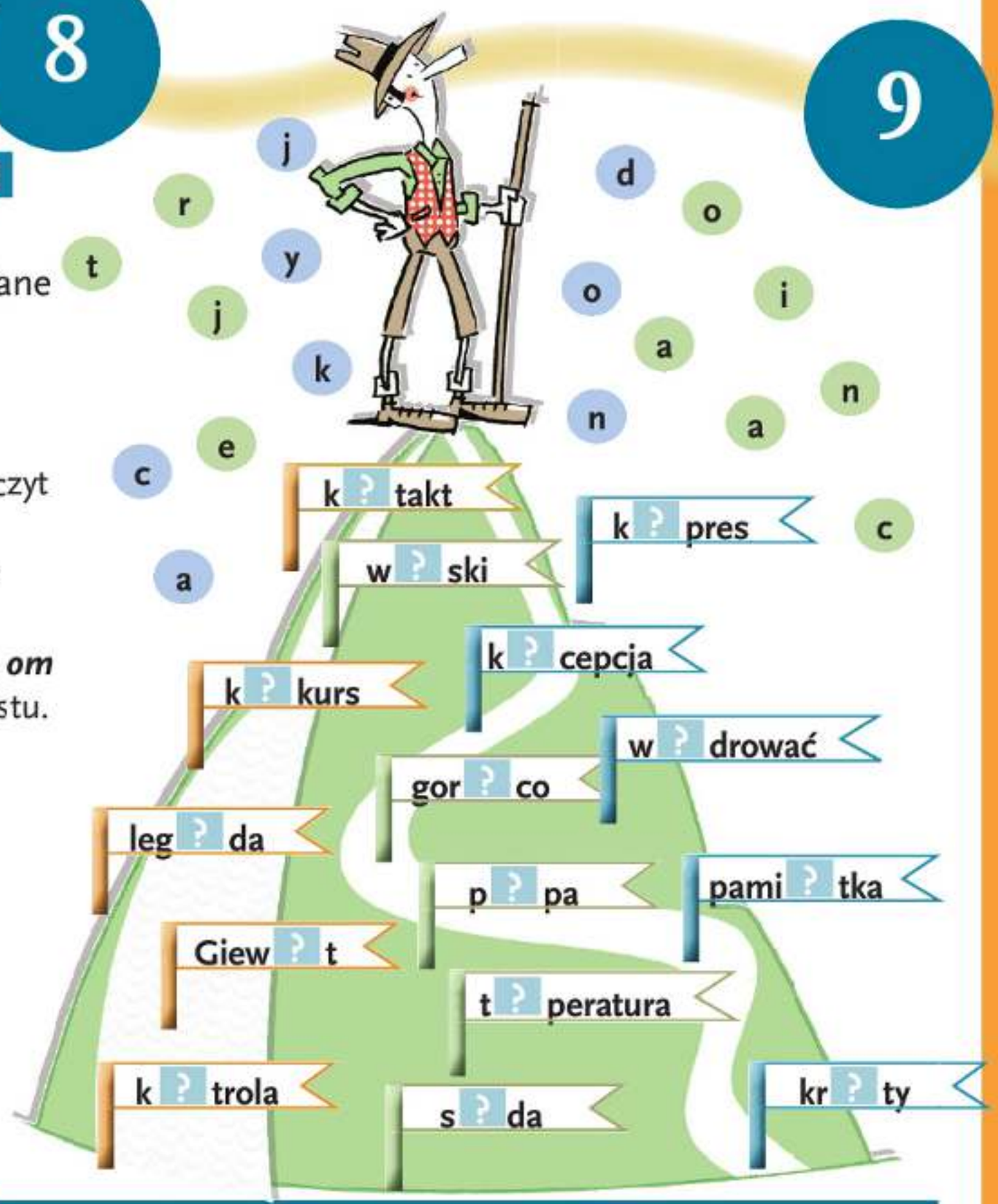
I. Wolisz k ? frontację
   a. z niedźwiedziem czy
   b. z niemiłym plażowiczem?

II. Odpowiada ci k ? cert
   a. ptasi w Tatrach czy
   b. rockowy w Jarocinie?

III. Wybierzesz int ? sywny
   a. marsz w górach czy
   b. kurs językowy?

IV. Zamieszkasz na k ? pingu
   a. na górskiej hali czy
   b. nad jeziorem?

V. Kupisz k ? plet
   a. książek o ochronie przyrody czy
   b. biletów na mecze ligowe ulubionej drużyny?

ODPOWIEDŹ

Większość odpowiedzi „a”	Większość odpowiedzi „b”
– drzemie w tobie dusza strażnika przyrody.	– poczytaj o wolontariuszach pracujących w Tatrach.

IV. LATO Z TAŃCEM

10. Podaj dwie cechy, którymi powinny się charakteryzować osoby biorące udział w warsztatach tańca. Użyj rzeczowników z końcówką ***q***.

11. Uzupełnij podane zdania czasownikami z ramki w odpowiedniej formie, a dowiesz się, co spotkało pewnego pechowca podczas lekcji tańca.

- **fiknąć** • **nadepnąć** • **palnąć** • **wygiąć się**

Najpierw ? partnerce na stopę. Potem ? zbyt mocno w tańcu i ? koziołka na parkiecie. Na koniec ? głupstwo podczas przeprosin.

10 11 12

12. Uzupełnij wypowiedzi tancerzy wyrazami zawierającymi końcówki ***-ą***, ***-ę***, ***-om*** i ***-em***.

Przyglądam się naszym ?. Oni tańczą ze ? już osiem lat.

Jutro mamy spotkanie z ? tanga. Nie ? się doczekać.

V. W CIENIU MUMII

13. Odgadnij, jaką substancję zawierało naczynie wydobyte z grobowca. Zapisz w zeszycie dalszy ciąg zaszyfrowanego napisu.

▶	◀	◀◀	▶▶	▶◀	◀▶
i	m	ż	a	j	d

▶◀ || ▶▶ || ◀▶ ◀◀ || ◀ || ?

14. Dodaj do podanych wyrazów ***-i*** lub ***-ii***, a poznasz miejsce, w którym ukryto starożytny papirus. Ma ono w nazwie zakończenie ***-ii***.

- **w głęb ? siódmego korytarza**
- **w zawalonej studn ?**
- **na lin ? przecięcia pionowej osi budowli**

15. Uzupełnij wyrazy zapisane na schodach zakończeniami ***-i***, ***-ii***, ***-ji***. Przejdź drogę, która prowadzi do komory z sarkofagiem (zawiera tylko wyrazy z zakończeniami ***-ji***).

13 14

VI. BEZKRWAWE ŁOWY

16. Uzupełnij literami ***s***, ***z*** i ***ś*** tytuły fotografii, a następnie dopasuj podpisy do zdjęć.

- ? czerniały korzeń
- ? cięte drzewa
- ? plątane gałęzie leszczyny
- ? łamane pnie

17. Napisz w zeszycie, jakie wyzwania podjął fotograf, aby odnaleźć gniazdo orła. Użyj czasowników z przedrostkami ***wz-***, ***ws-***.

Musiał:

- ? na motolotni;
- ? się na wysoką skałę.

18. Uzupełnij brakujące przedrostki.

Fotograf ? szedł na wzgórze i spojrzał w ? gwieżdżone niebo. Wiedział, że ten widok wynagrodzi mu ? senną noc.

15 16 17 18 19 20 21 22

VII. PLENER MALARSKI

19. Uzupełnij wypowiedzi wyrazami zawierającymi przyrostki ***-ctwo***, ***-stwo***, ***-dztwo***, pokrewnymi do podanych w ramce.

- **bogaty** • **ohydny** • **podobny**

20. Uzupełnij podane wyrazy właściwymi literami i na ich podstawie dopasuj tematykę dzieł malarskich do imion młodych twórców.

goty ? ki zamek

tatrzań ? ki pejzaż

grenlan ? ki lodowiec

Krzysztof → brakująca litera ***s***

Marcin → brakująca litera ***c***

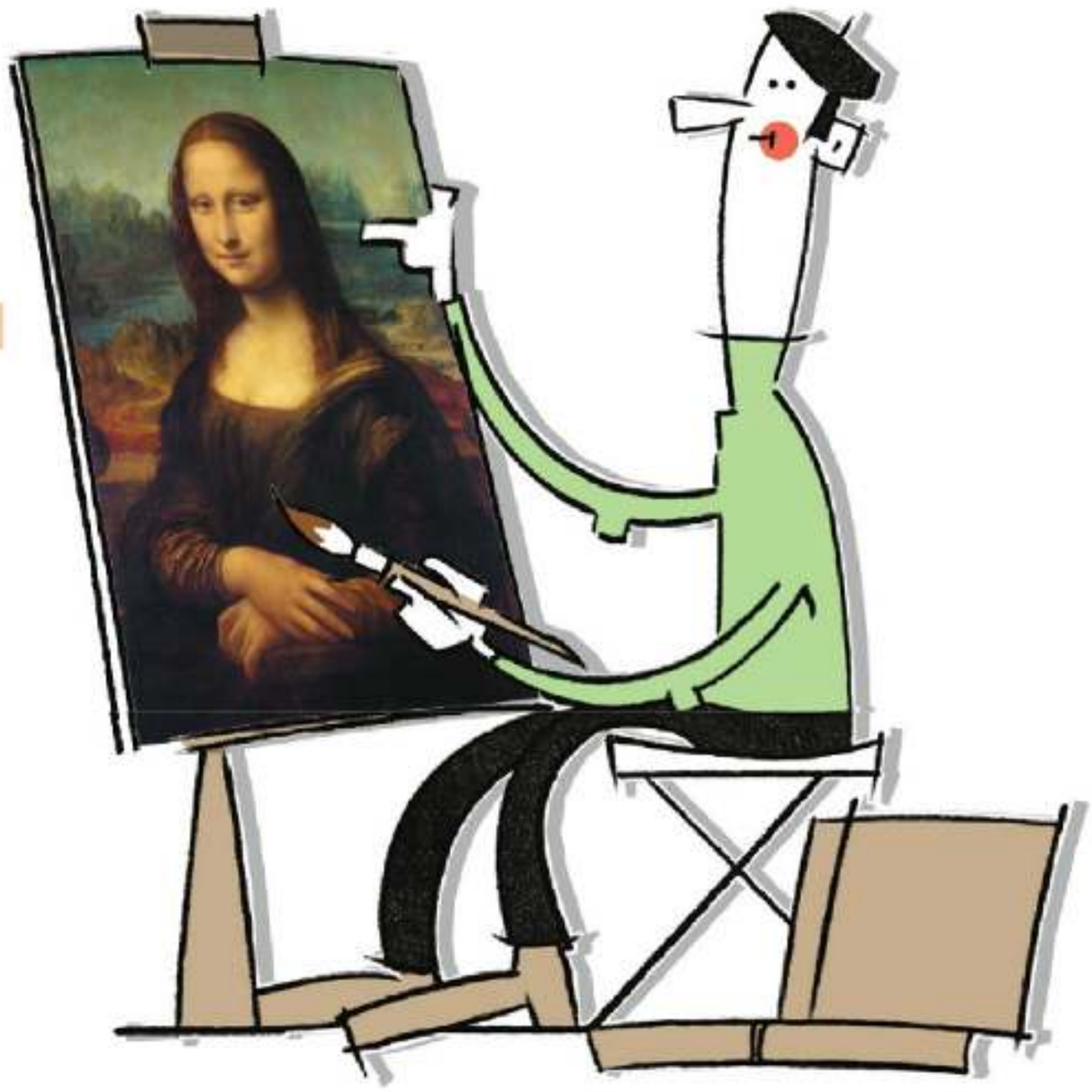
Hubert → brakujący dwuznak ***dz***

21. Utwórz od podanych wyrazów rzeczowniki z przyrostkiem ***-ca***. Użyj jednego z nich w zdaniu na temat malarstwa.

naśladować • tworzyć

22. **Średnik stanowi połączenie przecinka i kropki**. Czy to prawda czy fałsz?

VIII. NA JEZIORACH, MORZACH, OCEANACH

23. Jakie znaki interpunkcyjne należy wstawić we wskazanych miejscach?

Marynarz ułożył na pokładzie rzeczy wyjęte z sieci ? puszkę po konserwach ? stary but ? okulary ? plecak i stłuczony dzbanek ? Kucharz krzyknął z rozpaczą w głosie ? ? A gdzie są ryby ? Czy to mam usmażyć na obiad ? ?

23 24 25

24. Dokończ w zeszycie poniższe zdania. Wstaw we właściwych miejscach przecinki.

Pływał raz marynarz który ?

Zaśpiewaj marynarską piosenkę kiedy ?

Popłynę na Bermudy albo ?

Stary bosman usnął więc ?

Od rana czyszczę pokład bo ?

25. Ułóż krótki tekst o wakacyjnych przygodach, w którym znajdą się zdania ze średnikiem i cudzysłowem.

Świat po drugiej stronie monitora...

Ałbena Grabowska-Grzyb
Julek i Maja. Powrót do gry
(fragment)

Kiedy przyszła Ala, mama Julka przywitała się z nią i zapytała ich oboje, kiedy zamówić pizzę. Ustalili, że od razu, bo wszyscy są bardzo głodni. Wydawało się, że Ala nie ma nic przeciwko temu, że mama Julka zapytała ją, gdzie mieszka i czy potem nie odwieźć jej do domu. Przeciwnie – uśmiechała się do mamy i nawet do Mai, która nieoczekiwanie wyszła ze swojego pokoju i wyraziła chęć wspólnej zabawy. [...]

Kiedy wreszcie po pizzy i soku znaleźli się w pokoju, Ala roześmiała się i powiedziała:

– Bardzo fajna ta twoja mama.

– Fajna, fajna – powiedział Julek i włączył laptop.

– Jednak chcesz grać – zapytała Ala. – Nie wolisz pogadać?

Pogadamy podczas gry – powiedział Julek, z dumą prezentując zdobycz. – Zobacz, co mam.

– Wow – zachwyciła się Ala, patrząc na kolorowy świat, jaki wyświetlił się na ekranie. – To jest ta twoja gra?

– Robi wrażenie, co? – upewniał się Julek. – Chcę, żebyś do nas dołączyła. Jeśli oczywiście ty chcesz.

– Mogę wprowadzić awatara*? – zapytała Ala.

– Możesz wybrać sobie któregoś z tych tutaj. – Julek był przygotowany na to pytanie, więc wskazał postaci ubrane w sukienki. Stały zbite w gromadkę, jakby czekały, aż ktoś je wybierze.

– Którą chcesz?

– Tę – wskazała Ala dziewczynę z ciemnymi włosami splecionymi w warkoczyki i intensywnie zielonymi oczami.

Julek najechał kursorem myszki na wybraną postać [...].

Niebieska dziewczyna wskazana przez Julka wstała i stanęła naprzeciw nich, jakby nie dzielił ich ekran.

Witaj – zamigotało w monitorze – jak mnie nazwiesz? [...]

Katalina, napisała Ala. [...]

Z ekranu popłynęła bardzo ładna muzyka. Katalina uśmiechnęła się do Ali i wyciągnęła rękę.

– Chodź ze mną – powiedziała postać nieco sztucznym głosem.

Ala początkowo nieśmiało, potem już coraz pewniej sterowała strzałkami. Julek tymczasem wezwał swojego awatara i dołączył do Kataliny.

* **awatar** – wizerunek gracza w wirtualnym świecie.

1. Przypomnij reguły ortograficzne, które odnoszą się do wyrazów podkreślonych w tekście, dotyczące pisowni ***rz***, ***ż***, ***ó***, ***u***, ***ch***, ***nie*** z różnymi częściami mowy i pisowni wyrażeń przyimkowych.

2. Przerysuj do zeszytu tabelę i wpisz do niej czasowniki zawierające spółgłoski miękkie oznaczone w różny sposób. Pokoloruj na zielono spółgłoski miękkie oznaczone za pomocą znaków diakrytycznych, a na żółto spółgłoski miękkie oznaczone za pomocą litery ***i***.

Czasowniki nazywające czynności bohaterów realistycznych	Czasowniki dotyczące działań awatarów
?	?
?	?
?	?

3. Wskaż wyrazy, w których niektóre głoski dźwięczne są wymawiane bezdźwięcznie, a poznasz moce, którymi może dysponować postać z gry.

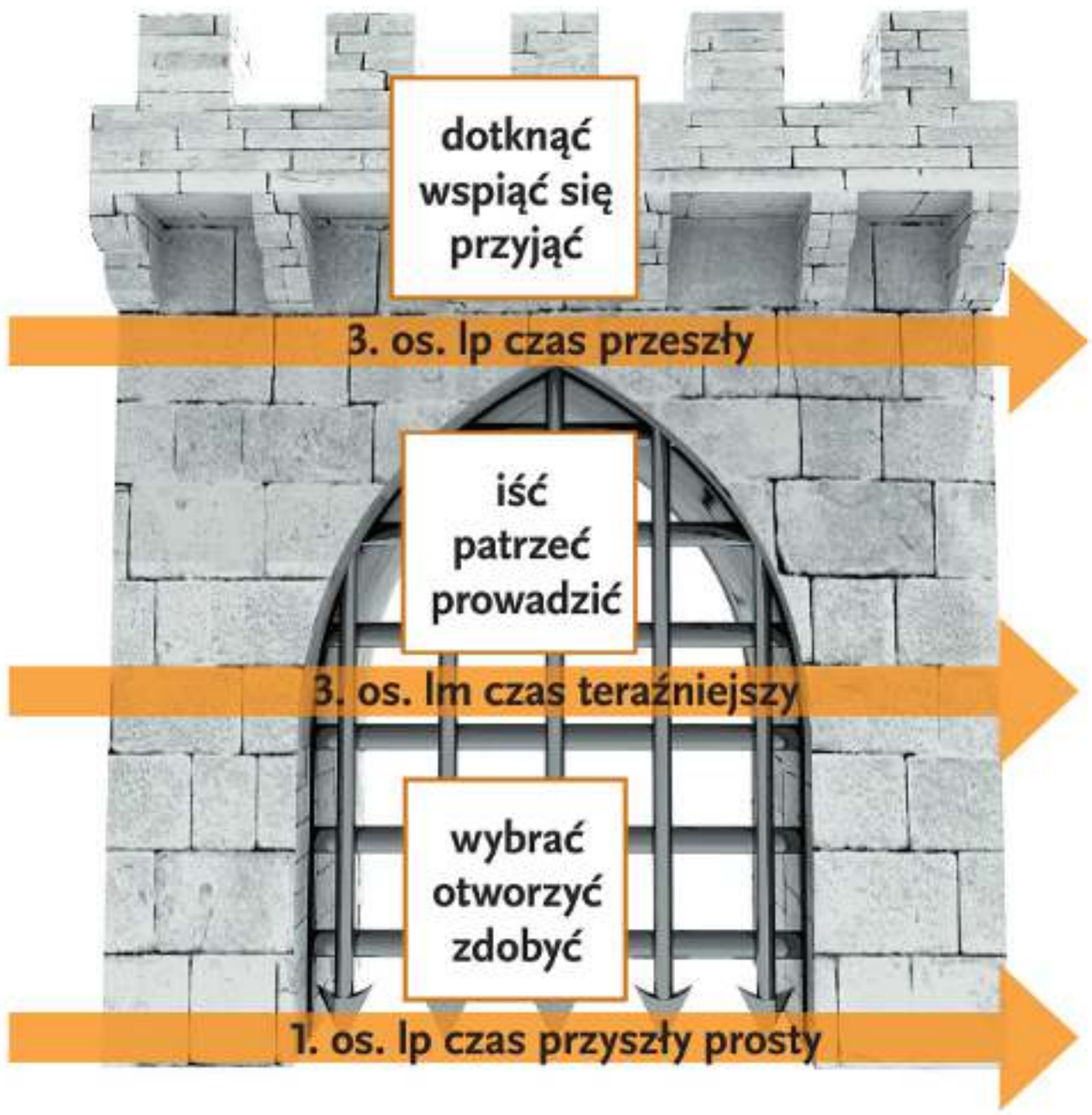
MOCE

• **ognia** • **powietrza** • **światła** • **wody** • **ziemi** • **drzew** • **jednorożców** • **wiatru**

4. Uzupełnij podane wyrazy cząstkami ***on***, ***en***, ***om***. Użyj tych słów do utworzenia związków wyrazowych z rzeczownikami ***gra*** lub ***gracz***.

k ? c ? tracja	dezori ? tacja	k ? figuracja	k ? pet ? cja	k ? w ? cja

5. Podaj wskazane formy czasowników z każdego poziomu, a uda ci się otworzyć magiczną bramę.

6. Zapisz wskazówki, w jaki sposób dojść do Doliny Światła. Użyj podanych nazw w formie narzędnika lub biernika liczby pojedynczej.

7. Zapisz dialog, który mogła prowadzić Katalina z awatarem Julka. Użyj podanych zaimków we wskazanej formie.

- **tamta** • **która** • **ona** → **biernik lub narzędnik liczby pojedynczej**
- **ty** → **biernik liczby pojedynczej**

8. Popatrz na rysunki i dokończ zdania mówiące o tym, jakie niebezpieczeństwa mogą czyhać na bohaterkę gry. W pierwszym zdaniu użyj rzeczowników w liczbie mnogiej, a w drugim – w liczbie pojedynczej.

Będzie musiała stawić czoła ?

Stanie do walki z ?

9. Uzupełnij podanymi wyrazami poniższe zdania zawierające polecenia i wskazówki.

• **agresja** • **iluzja** • **knieja** • **magia** • **okazja** • **soja** • **zbroja**

• Skorzystaj z ?, aby zdobyć więcej punktów doświadczenia. • Zamów u zielarki pięć ziarenek ?. • Nie wzbudzaj ? leśnych zwierząt. • Nie daj się zwieść ? tęczowego wodospadu. • Odczytaj znak zapisany na ? czarnego rycerza. • Strzeż się ?. • Znajdź w zaczarowanej ? najstarsze drzewo.

10. Powiedz, jakie czynności musi wykonać bohater gry podczas misji. Ich kolejność jest wyznaczona przez porządek przedrostków, którymi należy uzupełnić czasowniki.

- ? **broić armię wroga.**
- ? **przeć biedną wieś workiem pieniędzy.**
- ? **piąć się na najwyższe drzewo po złote szyszki.**
- ? **palić żywopłot zagradzający wejście do zamku.**
- ? **kupić część skarbu.**
- ? **nieść warowną twierdzę.**

11. Wypisz litery z diagramu według oznaczonego kodu, a otrzymasz nazwy postaci z gier komputerowych. Dopisz do nich pokrewne rzeczowniki zakończone przyrostkami ***-ctwo***, ***-dztwo***, ***-stwo*** oraz pokrewne przymiotniki zakończone przyrostkami ***-cki***, ***-dzki***, ***-ski***.

	1	2	3	4	5
A	c	p	i	s	a
B	w	c	r	o	e
C	l	a	s	j	ł
D	s	e	t	a	y
E	z	d	c	e	h

- A2 / B4 / D1 / E4 / C5
- B1 / B4 / C4 / E4 / B1 / B4 /E2 / A5
- B3 / D5 / A1 / E4 / B3 / E1
- D1 / D3 / B3 / E1 / E4 / C1 / B5 / A1
- A4 / E1 / C1 / A5 / A1 / E5 / E3 / A3 / A1
- B2 / D2 / C3 / D4 / B3 / E1

12. Wyobraź sobie, jak mógł wyglądać awatar Julka. Określ atrybuty tego bohatera gry. Sformułuj wypowiedź w zdaniu pojedynczym. Użyj dwukropka, przecinków oraz średnika.

13. Zacytuj następujące wypowiedzi bohaterów powieści:

- opinię Ali o mamie Julka,
- wskazówkę Julka dotyczącą wyboru postaci przez Alę.

14. Dokończ w zeszycie zdania dotyczące tekstu. Wstaw we właściwych miejscach przecinki.

- Julek miał nową grę więc ?
- Kiedy Ala odwiedziła Julka Maja ?
- Katalina spojrzała na Alę i ?
- Koleżanka Julka na początku była nieśmiała ale ?
- Mama zamówiła pizzę gdyż ?
- Ala wybrała dziewczynę która ?

15. Wyobraź sobie, że redagujesz słowniczek postaci z gry Julka. Napisz notatkę na temat Kataliny. Użyj w swojej wypowiedzi nawiasu, dwukropka i średnika.

Indeks pojęć językowych

A

akcent wyrazowy • 20
akcent zdaniowy • 20
alfabet • 9, 22
antonimy (wyrazy przeciwstawne) • 198, 204

B

bezokolicznik • 38

C

cudzysłów • 290, 291, 299
czasownik • 35, 37, 38, 41, 106
czasownik dokonany • 37, 106
czasownik iść: formy rodzaju męskiego • 41
czasownik niedokonany • 37, 106
czasownik nieprzechodni • 37, 106
czasownik przechodni • 37, 106
czasownik w stronie biernej • 37, 106
czasownik w stronie czynnej • 37, 106
czasownik w stronie zwrotnej • 49
czasownik: formy zakończone na -no, -to • 38, 49, 106
czasownik: nieosobowa forma czasownika • 38, 96
czasowniki oznaczające ruch • 41
cząstka nie • 235, 236, 237, 248
cząstki -bym, -byś, -by, -byśmy, -byście • 242, 249

D

dopełnienie • 140, 141, 180
dwukropek • 291, 299
dwuznak ch • 225, 247
dwuznak rz • 220, 246

E

eufemizm • 204

G

głoska • 9, 23
głoska nosowa • 13, 23
głoska ustna • 13, 23

K

kolokwializm • 204
końcówka • 56, 104

L

liczebnik • 72, 105
liczebnik główny • 72, 105
liczebnik jeden • 78
liczebnik nieokreślony • 74, 105
liczebnik porządkowy • 72, 105
liczebnik prosty • 78
liczebnik ułamkowy • 74, 105
liczebnik zbiorowy • 74, 105
liczebnik złożony • 78
litera • 9, 22
litera h • 225, 247
litera i • 256
litera ó • 215, 246
litera u • 215, 247
litera ż • 220, 246

Ł

łącznik • 124

M

mała litera • 229, 231, 248

N

nawiasy • 291, 299

O

oboczność • 56
odmiana czasownika • 35
odmiana przymiotnika • 63
odmiana rzeczownika • 56
okolicznik • 145, 180
okolicznik celu • 145, 180
okolicznik czasu • 145, 180
okolicznik miejsca • 145, 180
okolicznik przyczyny • 145, 180

okolicznik sposobu • 145, 180
orzeczenie • 123, 180
orzeczenie czasownikowe • 123, 180
orzeczenie imienne • 124, 180
orzecznik • 124, 180

P

partykuła 102, 107
pisownia przedrostków • 279, 298
pisownia przyrostków • 284, 298
pisownia zakończeń -i, -ii, -ji • 276, 296, 297
pisownia zakończeń nosowych • 271, 272, 295
podmiot • 127, 180
podmiot domyślny • 130, 180
podmiot gramatyczny • 127, 180
podmiot logiczny • 130, 180
podmiot szeregowy • 127, 180
podmiot towarzyszący • 127, 180
połączenia literowe en, em, on, om • 265, 297
przecinek • 263, 271
przydawka • 136, 137
przyimek • 92, 241
przyimek prosty • 91, 249
przyimek złożony • 92, 240, 249
przymiotnik • 63, 105
przysłówek • 68

R

rodzaj rzeczownika • 56
równoważnik zdania • 181
różnice w temacie rzeczownika • 56, 61
rzeczownik • 56, 58, 61, 104
rzeczownik nieosobowy • 54, 104
rzeczownik nieżywotny • 54, 104
rzeczownik osobowy • 54, 104
rzeczownik pospolity • 54, 104
rzeczownik własny • 54, 104
rzeczownik żywotny • 54, 104
rzeczowniki występujące tylko w liczbie mnogiej • 61
rzeczowniki występujące tylko w liczbie pojedynczej • 61

S

samogłoska • 9, 22, 23
słownik frazeologiczny • 193, 205
słownik języka polskiego • 193, 205
słownik ortograficzny • 193, 205
słownik poprawnej polszczyzny • 193, 205
słownik wyrazów bliskoznacznych • 193, 205
słownik wyrazów obcych • 193
spójnik • 95, 107
spółgłoska • 9, 22, 23
spółgłoska bezdźwięczna • 23, 262, 294
spółgłoska dźwięczna • 23, 262, 294
spółgłoska miękka • 9, 23
spółgłoska twarda • 9, 23
spółgłoski bezdźwięczne • 23, 262, 294
spółgłoski dźwięczne • 23, 262, 294
spółgłoski miękkie • 23, 262, 294
stopień przymiotnika • 64
stopień przysłówka • 68
stopniowanie przymiotnika • 64
stopniowanie przysłówka • 68
sylaba • 19, 22
synonimy (wyrazy bliskoznaczne) • 197, 204

Ś

średnik • 291, 299

T

temat • 56
temat oboczny • 56
tryb czasownika • 45
tryb oznajmujący (orzekający) • 45
tryb przypuszczający • 45
tryb rozkazujący • 45

W

wielka litera • 229, 231, 248
wykrzyknik • 99, 107
wypowiedzenie • 119
wypowiedzenie bez osobowej formy czasownika • 119

wypowiedzenie oznajmujące • 119
wypowiedzenie pytające • 119
wypowiedzenie rozkazujące • 119
wypowiedzenie wykrzyknikowe • 119
wyrazy bliskoznaczne (synonimy) • 197
wyrazy przeciwstawne (antonimy) • 198
wyrazy wieloznaczne • 201
wyrażenie przyimkowe • 92, 93, 240, 249

Z

zaimek • 82, 104
zaimek dzierżawczy • 86
zaimek liczebny • 82, 105
zaimek osobowy • 86
zaimek przymiotny • 82, 105
zaimek przysłowny • 82, 107
zaimek pytający • 86
zaimek rzeczowny • 82, 105
zaimek wskazujący • 86
zaimek względny • 86
zaimek zwrotny *się* • 49, 86
zakończenia bezokolicznika -źć, -ść • 259
zdanie • 119, 180, 181
zdanie bezpodmiotowe • 130
zdanie nadrzędne • 157
zdanie podrzędne • 157
zdanie podrzędne dopełnieniowe • 169, 184
zdanie podrzędne okolicznikowe • 173, 181
zdanie podrzędne okolicznikowe celu • 173, 181
zdanie podrzędne okolicznikowe czasu • 173, 181
zdanie podrzędne okolicznikowe miejsca • 173, 181
zdanie podrzędne okolicznikowe przyczyny • 173, 181
zdanie podrzędne okolicznikowe sposobu • 173, 181
zdanie podrzędne orzecznikowe • 179, 181
zdanie podrzędne podmiotowe • 177, 181
zdanie podrzędne przydawkowe • 66, 181
zdanie pojedyncze • 119, 181
zdanie składowe • 162
zdanie złożone • 119, 181
zdanie złożone podrzędnie • 157, 281
zdanie złożone współrzędnie • 162, 181
zdanie złożone współrzędnie łączne • 162, 181
zdanie złożone współrzędnie przeciwstawne • 162, 181
zdanie złożone współrzędnie rozłączne • 162, 181
zdanie złożone współrzędnie wynikowe • 162, 181
zdrobnienia • 202, 204
zgrubienia • 202, 204
znak diakrytyczny • 259
związek główny • 151
związki poboczne • 151
związki wyrazowe • 151

Źródła ilustracji i fotografii

Okładka: Daniel de Latour

Tekst główny: s. 7 (strona działowa) Ewa Olejnik; s. 8 (drzewo) olegganko/Shutterstock.com, (liście) tassel78/Shutterstock.com, (usta) anton_novik/Shutterstock.com; s. 9 (koń) Eric Isselee/Shutterstock.com, (gołąb) Vitaly Titov/Shutterstock.com, (mucha) irin-k/Shutterstock.com, (wąż) Aleksey Stemme/Shutterstock.com, (sroka) Eric Isselee/Shutterstock.com, (pies) Gelpi JM/Shutterstock.com, (kot) Peter Wollinga/Shutterstock.com, (wróbel) Eric Isselee/Shutterstock.com, (kogut) tratong/Shutterstock.com, (szpak) cmnaumann/Shutterstock.com, (kwiaty) Ewa Olejnik; s. 10 (książka) kanate/Shutterstock.com, (dziewczynka z książkami) Pressmaster/Shutterstock.com, (dziewczynka z palcem do góry) Sergey Novikov/Shutterstock.com; s. 11 (znaczek recyklingu) photka/Shutterstock.com, (kot, chłopiec w budzie) Agata Raczyńska; s. 12 (koncert) Ewa Olejnik; s. 13 (babcia) Alexander Raths/Shutterstock.com, (mama) aastock/Shutterstock.com, (syn) R. Gino Santa M/Shutterstock.com, (plakat HSM) RED CARPET PICTURES/BE&W, (Wiktor Górka, plakat Mamma Mia!) LITTLESTAR PRODUCTIONS/PLAYTONE/Album/East News; s. 14 (kontrabas) Valeriy Lebedev/Shutterstock.com, (organy) Margo Harrison/Shutterstock.com, (puzon) ayzek/Shutterstock.com, (organki) Kues/Shutterstock.com, (kastaniety) Mikhail Abramov/Shutterstock.com, (akordeon) Africa Studio/Shutterstock.com, (klarnet) Berents/Shutterstock.com, (wiolonczela) DK Arts/Shutterstock.com, (trąba) Agata Raczyńska; s. 15 (gitarzysta) Antonio Guillem/Shutterstock.com, (saksofonistka) Andrey Burmaki/Shutterstock.com, (wiolonczelistka) mphot/Shutterstock.com, (piosenkarz) Africa Studio/Shutterstock.com; s. 16 (telefon biały) lculig/Shutterstock.com, (telefon czarny) OmniArt/Shutterstock.com; s. 17 (mapa) Christos Georghi/Shutterstock.com; s. 18 (mazur) W. Wojtowicz/Putto/WSiP; s. 19 (notatnik) Tibet Saisema/Shutterstock.com, (zielony długopis) Phant/Shutterstock.com, (wywiad) Agata Raczyńska; s. 20 (nitka niebieska) Dja65/Shutterstock.com, (nitka zielona) graja/Shutterstock.com, (nitka czerwona) windu/Shutterstock.com; s. 21 (Z. Stryjeńska, projekt kostiumu do opery Krakowiacy i Górale) Tomasz Wierzejski/archiwum Muzeum w Stawisku/FOTONOVA; s. 22–23 (infografika) Ewa Olejnik; s. 23 (namiot cyrkowy) Alhovik/Shutterstock.com; s. 24 (stara kartka) yevtushenko serhii/Shutterstock.com, (motyle) Patrick Foto/Shutterstock.com, (motyle) I love photo/Shutterstock.com, (motyle) Butterfly Hunter/Shutterstock.com, (bukiet kwiatów) titov dmitriy/Shutterstock.com, (cylinder) Ljupco Smokovski/Shutterstock.com, (sznurek) Andrey_Kuzmin/Shutterstock.com, (biedronka) irin-k/Shutterstock.com; s. 25 (ptak) Eric Isselee/Shutterstock.com, (gałązki) IrinaK/Shutterstock.com, (tarcza do rzutek) Involved Channel/Shutterstock.com, (sztylet) ermess/Shutterstock.com, (magiczna kula) Anita Ponne/Shutterstock.com, (wstążka) Elena Schweitze/Shutterstock.com, (trąbka) Vereshchagin Dmitry/Shutterstock.com; s. 26 (ręka z pałeczką) Ljupco Smokovsk/Shutterstock.com, (zwierciadło) frescomovie/Shutterstock.com, (ikony pogody) Colorlife/Shutterstock.com, (pudełka) Duda Vasilii/Shutterstock.com; s. 27 (tkanina w kropki) stuckmotion/Shutterstock.com, (tkanina niebieska z frędzlami) Africa Studio/Shutterstock.com, (tkanina w maki) melaics/Shutterstock.com, (monety) Neveshkin Nikolay/Shutterstock.com, (chusteczka) VERSUSstudio/Shutterstock.com, (gołąb) Lotus_studio/Shutterstock.com, (piła) Robbi/Shutterstock.com, (białe pudełko) Design tech art/Shutterstock.com; s. 28 (pszczółki i nietoperze) Ewa Olejnik; s. 30 (biała kartka) ESB Professional/Shutterstock.com; s. 31 (strona działowa) Ewa Olejnik; s. 32–33 (komiks Tytus Romek i A'Tomek) © Papcio Chmiel/Prószyński Media Sp. z o.o.; s. 34 (jednorożec) Miceking/Shutterstock.com, (syrena) Shafran/Shutterstock.com, (okręt) Skryl Sergey/Shutterstock.com, (Leperkin) Frank Fiedler/Shutterstock.com, (kadr z filmu Legenda) Archivesdu7eArt/LegendProductionCompany/BE&W, (kadr z filmu Mała syrenka) Archivesdu7eArt/DisneyEnterprises/BE&W, (kadr z filmu Piraci z Karaibów) MARY EVANS PICTURE LIBRARY/BE&W, (kadr z filmu Władca Pierścieni) áCineliz/ALLPIX PRESS/BE&W, (kadr z filmu Eragon) LES ARCHIVES DU 7 EME ART/BE&W; s. 36 (postaci fantastyczne) Agata Raczyńska; s. 37 (Dracula) Albert Ziganshin/Shutterstock.com; s. 38 (kaczka dziwaczka) Ewa Olejnik; s. 39 (kartka) ESB Professional/Shutterstock.com, (ptak dziwak, dziwne zwierzę) Ewa Olejnik; s. 40 (zeszyt) Olga Kovalenko/Shutterstock.com, (kartka w kratkę) Picsfive/Shutterstock.com, (kleks) siloto/Shutterstock.com; s. 41 (chmurka, chłopak) Gelpi JM/Shutterstock.com; s. 42 (rodzina w pokoju) Agata Raczyńska; s. 43 (mężczyzna z kobietą) wavebreakmedia/Shutterstock.com, (chłopiec z mężczyzną w niebieskiej koszuli) Blaj Gabriel/Shutterstock.com, (dwóch mężczyzn) Ljupco Smokovski/Shutterstock.com, (długopis) Phant/Shutterstock.com; s. 44 (dziewczyna w koszulce w paski) paffy/Shutterstock.com, (grupa ludzi) Kiselev Andrey Valerevich/Shutterstock.com, (dwoje nastolatków) Alexander Raths/Shutterstock.com, (chłopak z wyciągniętą ręką) Viorel Sima/Shutterstock.com, (kobieta z dzieckiem) Milles Studio/Shutterstock.com, (trzy dziewczyny) Antonio Guillem/Shutterstock.com, (mężczyzna w brzoskwiniowej koszulce) Aaron Amat/Shutterstock.com, (trzy osoby) pikselstock/Shutterstock.com, (dziewczyna z chłopakiem rozmawiają) Blaj Gabriel/Shutterstock.com; s. 45 (śmiejący się chłopak) Sergey Furtaev/Shutterstock.com; s. 46 (szarfy) Cidepix/Shutterstock.com, (chłopiec) dreamstime_l_24636253, (żółta kartka) More Images/Shutterstock.com; s. 48 (exlibris) Muzeum Narodowe w Krakowie, (chłopak z książkami) Shopping King Louie/Shutterstock.com, (spinacz) Tampo/Shutterstock.com; s. 49 (sprzedawca warzyw) Iakov Filimonov/Shutterstock.com, (zimowy krajobraz) yanikap/Shutterstock.com, (rozmawiające osoby) VGstockstudio/Shutterstock.com; s. 50 (grzbiety książek) Vlad Kochelaevskiy/Shutterstock.com, (książka) kanate/Shutterstock.com, (Henryk Sienkiewicz) Collection Roger-Viollet/EastNews, (oset) Elena Medvedeva/Shutterstock.com; s. 51 (przestraszona żaba), Ewa Olejnik (czytający chłopiec) RTimages/Shutterstock.com; s. 52 (Brzechwa, Na wyspach...) Agata Raczyńska, (Hiszpania) VICTOR TORRES/Shutterstock.com, (Grenlandia) Henri Vandelanotte/Shutterstock.com, (Wyspy Wielkanocne) matuchaki/Shutterstock.com; s. 53 (Sycylia) mRGB/Shutterstock.com, (Nowa Gwinea) Sergey Uryadnikov/Shutterstock.com, (Irlandia) PHB.cz (Richard Semik)/Shutterstock.com, (Kuba) Marcin Krzyzak/Shutterstock.com, (kadr z filmu Piotruś Pan) UNIVERSAL STUDIOS/BOLAND, JASIN/Album/East News, (kadr z filmu Piotruś Pan) UNIVERSAL STUDIOS/BOLAND, JASIN/Album/East News; s. 55 (mężczyzna) Nicholas Piccillo/Shutterstock.com, (kobieta) OPOLJA/Shutterstock.com, (dziecko) Alena Ozerova/Shutterstock.com, (El Dorado) The Bridgeman Art Library/BE&W; s. 57 (film Wyspa skarbów) Album/East News, (gwiazdki) rodho/Shutterstock.com, (słoneczka) vectorgirl/Shutterstock.com, (stary papier) yevtushenko serhii/Shutterstock.com; s. 58 (uczennica z nauczycielką, kibice skoków narciarskich) Ewa Olejnik; s. 59 (chłopak w koszuli w kratkę) Hugo Felix/Shutterstock.com, (dziewczyny) Comaniciu Dan/Shutterstock.com, (szarfa) kanate/Shutterstock.com; s. 60 (karteczka) ESB Professional/Shutterstock.com, (kontrola biletów, szczypior i chrzan) Ewa Olejnik; s. 61 (kobieta) ESB Professional/Shutterstock.com, (telefon) cobalt88/Shutterstock.com, (sms) alexwhite/Shutterstock.com, (sweter) Ruslan Kudrin/Shutterstock.com, (drzewo) lilac/Shutterstock.com, (koledzy) Anna Omelchenko/Shutterstock.com; s. 62 (herbata na glinianych łyżkach) Africa Studio/Shutterstock.com, (herbata w metalowym pojemniku) Chamille White/Shutterstock.com, (herbata z łopatką) Subbotina Anna/Shutterstock.com; s. 64 (rower) Ovchinnkov Vladimir/Shutterstock.com, (motor) Rafal Kulik/Shutterstock.com, (leniwiec) shipfactory/Shutterstock.com, (żółw) cynoclub/Shutterstock.com,

(ślimak) Leo Shoot/Shutterstock.com; s. 65 (półki) mStudioVector/Shutterstock.com, (szyld) VikaSuh/Shutterstock.com, (mężczyzna z pudłami) Rido/Shuterstock.com, (pudełko) Mega Pixel/Shutterstock.com; s. 66 (krzywa wieża) stockshoppe/Shutterstock.com, (Wieża Eiffla) Nerthuz/Shutterstock.com, (rekin) Michael Bogner/Shutterstock.com, (sekwoja) Pete Niesen/Shutterstock.com, (koliber) Birdiegal/Shutterstock.com, (kanion) Rafal Cichawa/Shutterstock.com, (kotlina) Jacques Descloitres, MODIS Land Rapid Response Team, NASA/GSFC, (most) Yan runbo/Imaginechina/NYWWP/East News, (dzieciaki) Rusian Guzov/Shutterstock.com; s. 67 (znaki zodiaku) La Gorda/Shutterstock.com, (niebo) Nicemonkey/Shutterstock.com, (szklana kula) Danny Smythe/Shutterstock.com; s. 68 (wróżka) Agata Raczyńska, (karty) Pedro Nogueira/Shutterstock.com; s. 69 (Hipokrates) drawhunter/Shutterstock.com; s. 70 (4 typy osobowości) Ewa Olejnik; s. 71 (w muzeum) Agata Raczyńska, (Paryż) Watcharee Suphaluxana/Shutterstock.com, (Nowy Jork) Sean Pavone/Shutterstock.com, (Londyn) Kamira/Shutterstock.com; s. 73 (mężczyzna w brązowym garniturze, mężczyzna w czarnym garniturze, mężczyzna w szarym garniturze, kobieta) Minerva Studio/Shutterstock.com, (drzwi) M.Stasy/Shutterstock.com, (klamki) tairen/Shutterstock.com, (małe koty) Cherry-Merry/Shutterstock.com, (rudy kot) Eric Isselee/Shutterstock.com, (czarny kot) Eric Isselee/Shutterstock.com, (szary kot) Stanimir G.Stoev/Shutterstock.com, (biały kot) Eric Isselee/Shutterstock.com, (ramka) gillmar/Shutterstock.com, (dziewczynka z lupą) iko/Shutterstock.com, (dziewczynka w różowej koszulce) Tatyana Vyc/Shutterstock.com, (świątynia Sybilli) Zandecki Lukasz/BE&W; s. 74 (Tadeusz Makowski, Teatr dziecięcy) Policewicz Grażyna/Muzeum Narodowe w Warszawie; s. 75 (Rijskmuseum) Artur Bogacki/Shutterstock.com, (Galeria Uffizi) Kuznetsov Alexey/Shutterstock.com, (Muzeum Prado) Caron Badkin/Shutterstock.com, (rama do obrazów) gillmar/Shutterstock.com; s. 76 (Barbakan) Andrey Starostin/Shutterstock.com, (Wawel) mffoto/Shutterstock.com; s. 77 (kościół św. Piotra i Pawła w Krakowie) wjarek/Shutterstock.com, (szarfa) kanate/Shutterstock.com; s. 78 (mężczyzna w białej koszuli) kostudio/Shutterstock.com, (mężczyzna w szarej koszuli) Rido/Shutterstock.com; s. 79 (Wawel) TOMEYK_KRAKOW/Shutterstock.com; s. 80 (chłopak z aparatem) Aila Images/Shutterstock.com, (zeszyt) Givaga/Shutterstock.com; s. 81 (maski, teatr, Kochanowski) Agata Raczyńska; s. 83 (klaps) Tobik/Shutterstock.com, (klatka filmowa) Koshevnyk/Shutterstock.com, (kadr z filmu Terminator 2), Mary Evans Picture Library/East News (kadr z filmu Szczęki) áCineliz/ALLPIX PRESS/BE&W (kadr z filmu Spiderman) SPLASH NEWS/East News (kadr z filmu Maska Zorro) KPA/East News; s. 84 (robot) kirill_makarov/Shutterstock.com; s. 85 (kolorowe karteczki) freesoulproduction/Shutterstock.com, (mężczyzna) Phovoir/Shutterstock.com, (para) Alexander Raths/Shutterstock.com, (kobieta) wavebreakmedia/Shutterstock.com, (muzeum wynalazków niepotrzebnych) Julia Maetzl/NONSEUM (www.nonseum.at), (klamka) Bayanova Svetlana/Shutterstock.com, (książki) studioVin/Shutterstock.com, (buty) studioVin/Shutterstock.com; s. 87 (zdjęcie Tuwima z dzieciństwa) Danuta B. Łomaczewska/East News, (książka) kanate/Shutterstock.com; s. 88 (w klasie) Agata Raczyńska; s. 89 (siedmiu złodziei) Agata Raczyńska; s. 90 (maszyna do pisania szara) Wth/Shutterstock.com, (maszyna do pisania pomarańczowa) Wth/Shutterstock.com, (maszyna do pisania czerwona) Wth/Shutterstock.com, (maszyna do pisania czarna) Wth/Shutterstock.com, (okładka książki Felix, Net i Nika)© Powergraph Wydawnictwo, (okładka książki Ostatnia przygoda detektywa Noska) © Wydawnictwo Dwie Siostry, (okładka książki Kapelusz za 100 tysięcy) © Wydawnictwo Literatura, (okładka książki Niewiarygodne przygody Marka Piegusa) © Firma Księgarska Olesiejuk; s. 91 (człowieczek w masce i koszulce w paski, człowieczek w masce i czarnej koszulce) puruan/Shutterstock.com, (człowieczek w berecie, człowieczek w pasiaku) Nevada31/Shutterstock.com, (człowieczek w kapeluszu) jeh-somwang/Shutterstock.com, (detektyw) Daria Brzezińska, (linie papilarne) Rayyy/Shutterstock.com; s. 92 (dziewczynka) Karramba Production/Shutterstock.com, (chłopiec) Jacek Chabraszewski/Shutterstock.com; s. 93 (kamienie) xpixel/Shutterstock.com, (kamień) www.sandatlas.org/Shutterstock.com, (złodziej) svet13/Shutterstock.com; s. 94 (bajeczka) Ewa Olejnik; s. 95 (kałamarz) RTimages/Shutterstock.com, (stary papier) Picsfive/Shutterstock.com, (dziewczynka) Ruslan Guzov/Shutterstock.com, (złota rybka) dibrova/Shutterstock.com, (drzwi) Luis Molinero/Shutterstock.com, (dziewczyna jedząca sałatkę) Art Prestige studio/Shutterstock.com; s. 96 (winogrono) LanKS/Shutterstock.com, (lis) Eric Isselee /Shutterstock.com; s. 97 (wąż) cellistka/Shutterstock.com; s. 98 (dziewczyna w kurtce) Newman Studio/Shutterstock.com, (chłopiec przy oknie) Dmitri Ma/Shutterstock.com, (chłopiec z kaktusem) Oleksandr Boliukh/iStockphoto/Getty Images, (przestraszona dziewczyna) master1305/iStockphoto/Getty Images, (pająk) Spectral-Design/Shutterstock.com, (woźnica) Ewa Olejnik; s. 99 (chłopiec pukający do drzwi) Albina Glisic/Shutterstock.com, (kogut) Dima Fadeev/Shutterstock.com, (krater) Vladimir Melnik/Shutterstock.com, (dzwonek) Brian A Jackson/Shutterstock.com, (mężczyzna w garniturze) kudla/Shutterstock.com, (mężczyzna w kurtce) LifetimeStock/Shutterstock.com, (mężczyzna w podkoszulku, dziewczyna) Aaron Amat/Shutterstock.com; s. 100 (ukąszenie, zabawa z psem) Ewa Olejnik; s. 101 (mężczyzna w białej koszuli) wavebreakmedia/Shutterstock.com, (dziewczyna w różowej bluzce) 2xSamara.com/Shutterstock.com, (mężczyzna w koszuli z krótkim rękawem) VGstockstudio/Shutterstock.com, (dziewczyna w czerwonej bluzce) 2xSamara.com/Shutterstock.com, (dziewczynka) Just dance/Shutterstock.com, (prezenty) Timmary/Shutterstock.com; s. 103 (przejażdżka) Ewa Olejnik; s. 104 (ciężarówka) Mechanik/Shutterstock.com; s. 104–105 (infografika) Ewa Olejnik; s. 105, 107 (pudełko) Mega Pixel/Shutterstock.com; s. 106 (pudełko) Plus69/Shutterstock.com; s. 107 (szyld) VikaSuh/Shutterstock.com, (stojak) TaraPatta/Shutterstock.com; s. 108 (buty) SchubPhoto/Shutterstock.com, (szewc) Ewa Olejnik; s. 109 (kobieta stojąca) Boris Ryaposov/Shutterstock.com, (dziewczyna czytająca książkę) Be Good/Shutterstock.com, (dziewczyna z książkami i pieniędzmi) OLJ Studio/Shutterstock.com, (buteleczki na leki) Szasz-Fabian Ilka Erika/Shutterstock.com, (aptekarz) Ewa Olejnik; s. 110 (cukiernik) Ewa Olejnik, (babeczki) gst/Shutterstock.com, (zegar) Karina Bakalyan/Shutterstock.com; s. 111 (biuro podróży) Ewa Olejnik, (kapelusz) citybrabus/Shutterstock.com, (stragan) Ewa Olejnik; s. 112 (kapelusz i buty) Ewa Olejnik; s. 113 (kapelusz) Steve Collender/Shutterstock.com, (ręka na pulsie) caimacanul/Shutterstock.com; s. 114 (buty) Elnur/Shutterstock.com; s. 115 (strona działowa) Ewa Olejnik; s. 116 (Pitagoras) mishabender/Shutterstock.com, (Arystoteles, Cyceron) drawhunter/Shutterstock.com; s. 117 (budynek) Shcherbakov Ro/Shutterstock.com, (tabliczka) italianestro/Shutterstock.com, (cegła) Sean Nel/Shutterstock.com; s. 118 (Ziemia) Lightspring/Shutterstock.com, (filozof) Ewa Olejnik; s. 119 (dwóch filozofów) Ewa Olejnik; s. 120 (złudzenia optyczne) Daria Brzezińska; s. 121 (Rafael Santi, Szkoła ateńska) The Bridgeman Art Library/FotoChannels; s. 122 (chłopak w koszuli w kratę) Alexander Raths/Shutterstock.com, (dziewczyna) lithian/Shutterstock.com, (chłopak z plecakiem) Rido/Shutterstock.com, (dna) valdis torms/Shutterstock.com, (monety) Africa Studio/Shutterstock.com, (koło) Gyvafoto/Shutterstock.com, (tabliczka z pismem klinowym) RMN-Grand Palais (musée du Louvre)/Droits réservés/BE&W, (ogień) Potapov Alexander/Shutterstock.com; s. 124 (pismo dla niewidomych) Alsu/Shutterstock.com; s. 125 (żaglowiec) Richard Laschon/Shutterstock.com, (Marco Polo) UNIVERSAL IMAGES GROUP/Leemage/BE&W, (Magellan) The Bridgeman Art Library/FotoChannels, (podróżnik) Ewa Olejnik; s. 126 (dziewczyna) Malyugin/Shutterstock.com, (chłopak) Elena Elisseeva/Shutterstock.com, (Benjamin Franklin) public domain; s. 127 (kobieta i mężczyzna) Ewa Olejnik; s. 128 (monety) Yuriy Boyko/Shutterstock.com, (koniczyna) Lena Livaya/Shutterstock.com, (postacie) Łukasz Ryłko; s. 129 (cukiernia) Agata Raczyńska; s. 130 (chłopiec) Be Good/Shutterstock.com; s. 131 (Oko Fatimy) Khazanova/Shutterstock.com, (kotek) Laaonnoi/Shutterstock.com, (tęcza)

Rainbow-Pic/Shutterstock.com, (słoń) Fotonium/Shutterstock.com; s. 132 (książka) Giant Stock/Shutterstock.com, (karteczki) Picsfive/Shutterstock.com, (pies) Javier Brosch/Shutterstock.com, (człowiek nad morzem) Przemyslaw Szablowski/Shutterstock.com, (pożar) John Hanley/Shutterstock.com; s. 133 (rama) gillmar/Shutterstock.com; s. 135 (Władysław Podkowiński, Dzieci w ogrodzie) Piotr Ligier/Muzeum Narodowe w Warszawie, (Mela Muter, Dwoje dzieci) © Mela Muter; s. 136 (pani z pieskiem) Ewa Olejnik, (półki) Gepardu/Shutterstock.com, (dziewczynka) Ewa Olejnik; s. 137 (Paul Klee, Nördlicher Ort, 1923) Jens Ziehe/bpk/Nationalgalerie, SMB, Muse/BE&W s. 138 (Tadeusz Makowski, Kapela dziecięca), (rzeźba stojąca) anekoho/Shutterstock.com; s. 139 (Batman) APCAPC/The Hollywood Archive/BE&W, (Spiderman) Photo12/DR/BE&W, (Superman) Archivesdu7eArt/DR/BE&W; s. 140 (goblin) Algol/Shutterstock.com; s. 141 (kruk) Eric Isselee/Shutterstock.com, (orzeł) DM7/Shutterstock.com, (wilk) pandapaw/Shutterstock.com, (jednorożec) Christos Georghi/Shutterstock.com, (zeszyt) Ninell/Shutterstock.com; s. 142 (wąż na tabliczce) FooTToo/Shutterstock.com, (ureusz) Alfredo Dagli Orti/REX/Shutterstock/East News, (wąż z jabłkiem) Kuznetsov Alexe/Shutterstock.com, (Gollum) Everett Collection/East News, s. 143 (Biała Czarownica) Archives du 7e Art/Walt Disney Pictures/BE&W, (Barlog) New Line/Saul Zaentz/Wing Nut/Kobal/REX/Shutterstock/East News, (Assan) HOLLYWOOD ARCHIVE/BE&W, (Darth Vader) Lucasfilm/Fox/Kobal/REX/Shutterstock/East News, (wiatraki) PHB.cz (Richard Semik)/Shutterstock.com, (Noe) ARCHIVES DU 7 EME ART/BE&W, (Skrzetuski) Polfilm/East News, (Kmicic) INPLUS/East News, (Królowa śniegu) Archives du 7e Art/Walt Disney Pictures/BE&W, (Gandalf) Pierre Vinet/The Picture Desk/Kobal/Image Forum/AFP/East News, (Pan Wołodyjowski) Polfilm/East News, (Mr. Smith) The Moviestore Collection Ltd/BE&W, (Luke Skywalker) Lucasfilm/Fox/Kobal/REX/Shutterstock/East News, (Don Quixote) GONAFILM/Album/East News; s. 144 (zwycięzcy programu) Agata Raczyńska; s. 145 (panda) leungchopan/Shutterstock.com, (Chiny) Benjamin Mercer/Shutterstock.com, (Indie) dp Photography/Shutterstock.com; s. 146 (rozmowy o podróży) Agata Raczyńska; s. 147 (świątynia w Borobudur) Aleksandar Todorovic/Shutterstock.com, (świątynia Itsukushima) MagSpace/Shutterstock.com, (Świątynia Inskrypcji w Palenque w Meksyku) Jess Kraft/Shutterstock.com, (Rzym) Viacheslav Lopat/Shutterstock.com, (Tower of London) JeniFoto/Shutterstock.com, (Menneken Pis) Filip Fuxa/Shutterstock.com, (Praga) Happy Moments/Shutterstock.com, (Hundertwasserhaus) lucarista/Shutterstock.com, (troje turystów) Ewa Olejnik; s. 148 (miasto Gaudíego, Barcelona) Valerie Potapov/Shutterstock.com; s. 149 (kotara) 3DDock/Shutterstock.com, (ręce) rvlsoft/Shutterstock.com; s. 150 (arlekin, klown, magik) Ewa Olejnik, (widownia i foyer) Agata Raczyńska; s. 152 (Sofokles) Universal History Archive/Forum, (Molier) ullstein – Granger Collection/BE&W, (kolumna) Santi0103/Shutterstock.com; s. 153–155 (maski teatralne) MAKSIM ANKUDA/Shutterstock.com; s. 156 (klatka filmowa) Koshevnyk/Shutterstock.com, (Dracula) Album Online/East News, (W samo południe) Album Online/East News, (Herkules Poirot) Archives du 7e Art/DR/Photo12/BE&W, (Love Story) PARAMOUNT PICTURES/Album Online/EAST NEWS, (James Bond) Pictures/Columbia Pictures/EON Productions/East News; s. 157 (dwie dziewczyny) Subbotina Anna/Shutterstock.com, (chłopak z kciukiem w dół) Jeanette Dietl/Shutterstock.com, (dziewczyna z kciukiem w dół) pathdoc/Shutterstock.com; s. 158 (dzieci) Syda Productions/Shutterstock.com, (statuetka Złotych Lwów Gdańskich) Studio69/Forum; s. 159 (kamera) James Steidl/Shutterstock.com; s. 160 (Degas, Tancerki) Photo RMN – Herve Lewandowski/BE&W, (melomani) Agata Raczyńska; s. 161 (kusza) Robert B. Miller/Shutterstock.com, (Chinka) Valery Sidelnyko/Shutterstock.com, (zegar) Vesa Andrei Bogdan/Shutterstock.com, (Kleopatra) Perutskyi Petro/Shutterstock.com; s. 163 (Opera w Wiedniu) Natalia Fedori/Shutterstock.com, (Opera w Londynie) Tony Baggett/Shutterstock.com, (Teatr Wielki w Warszawie) PAP/Andrzej Rybczyński; s. 164 (Maria Callas) KEYSTONE Pictures USA/eyevine/East News, (kołyska) Agata Raczyńska; s. 165 (kadr z filmu W pustyni i w puszczy) archiwum Filmu/Forum, (zdjęcie z przedstawienia Królowa Śniegu) Prokofyev Vyacheslav/ITAR-TASS/Forum, (kadr z filmu Tajemniczy ogród) The Moviestore Collection Ltd/BE&W; s. 166 (kadr z filmu Romeo i Julia) Merrick Morton/Kobal/The Picture Desk/East News; s. 167 (amor) Bikeworldtravel/Shutterstock.com; s. s. 168 (mecz piłki nożnej) Ewa Olejnik; s. 169 (Andrzej Grubba) PAP/Leszek Fidusiewicz, (Agnieszka Radwańska) ob Prange/SpainDPPI/BE&W, (Wojciech Szczęsny) Laurent Lairys/Agence Locevaphotos/Alamy Stock Photo/BE&W, (Kazimierz Górski) Dariusz Gorski/FOTONOVA, (Anita Włodarczyk) GLYN KIRK/AFP Photo/East News, (Irena Szewińska) ANDM/BE&W; s. 170 (Waldemar Baszanowski) PAP/DĄBOWIECKI, (Jerzy Pawłowski, Bronisław Malinowski) Jan Rozmarynowski/Forum; s. 171 (stare książki) Anna Kucherova/Shutterstock.com, (Jan Matejko, Zygmunt August z Barbarą na dworze radziwiłłowskim w Wilnie) Ligier Piotr/Muzeum Narodowe w Warszawie, (Henryk Rodakowski, Wojna kokosza) Wilczyński Krzysztof/Muzeum Narodowe w Warszawie, (grobowiec Anny Jagiellonki) ZENON ZYBURTOWICZ/East News, (Chrzest Polski) Ligier Piotr/Muzeum Narodowe w Warszawie, (Jan Matejko, Unia Lubelska) Żółtowska-Huszcza Teresa/Muzeum Narodowe w Warszawie, (szarfy) cidepix/Shutterstock.com; s. 174 (zamek w Łańcucie) Serega_tm/Shutterstock.com, (zamek na Pieskowej Skale) Cinematographer/Shutterstock.com, (zamek w Niepołomicach) Dziewul/Shutterstock.com, (pałac w Wilanowie) Marcin Krzyzak/Shutterstock.com, (zamek w Krasiczynie) Artur Bociarski/Shutterstock.com; s. 175 (herby) Daria Brzezińska, (sala na Wawelu) Wojciech Krynski/Forum, (stary papier) R-studio/Shutterstock.com; s. 176 (przysłowia) Ewa Olejnik; s. 177 (Wielka księga przysłów) © Wydawnictwo Arystoteles; s. 178 (zachód słońca) EvgenySHCH/Shutterstock.com, (oaza na pustyni) photosounds/Shutterstock.com, (obserwacja gwiazd) AstroStar/Shutterstock.com; s. 178 (przysłowia) Ewa Olejnik; s. 180–181 (infografika) Ewa Olejnik; s. 180 (lusterko) jocic/Shutterstock.com, (kokardka) SmileStudio/Shutterstock.com; s. 181 (lustro) Baloncici/Shutterstock.com; s. 182 (taśma filmowa) Kateryna A./Shutterstock.com, (repertuar) pikolorante/Shutterstock.com, (popcorn) xactive/Shutterstock.com; s. 183 (chmura) ESB Professional/Shutterstock.com, (scena) 3d_man/Shutterstock.com, (deszcz i parasol) Sergey Nivens/Shutterstock.com, (widzowie kina plenerowego) Ewa Olejnik, (samochód) Margo Harrison/Shutterstock.com, (kapela) Ewa Olejnik; s. 184 (bukiet) Iuliia Azarova/Shutterstock.com, (pędzel) SeDmi/Shutterstock.com, (farba) art_of_sun/Shutterstock.com, (scenka z malarzem) Ewa Olejnik; s. 185 (aktor na szczudłach i widzowie) Ewa Olejnik, (teatr uliczny) wjarek/Shutterstock.com; s. 186 (śpiący chłopiec) LeManna/Shutterstock.com, (tańcząca dziewczyna) Romanets/Shutterstock.com, (tańczący) Ewa Olejnik; s. 187 (Ditto goniący naleśniki) Ewa Olejnik, (szarfa) kanate/Shutterstock.com; s. 188 (atrament) Ewa Olejnik; s. 189 (poduszka, gwóźdź, okno, buty, chustka, pasta do zębów) Ewa Olejnik; s. 191 (strona działowa) Ewa Olejnik; s. 192 (mapa) inxti/Shutterstock.com; s. 193 (książka) kanate/Shutterstock.com; s. 194 (Terry Pratchett) Rune Hellestad/Corbis/Fotochannels, (planety) stoyanh/Shutterstock.com; s. 195 (dziewczynka) ProStockStudio/Shutterstock.com, (tablet) Denys Prykhodov/Shutterstock.com, (telefon) lculig/Shutterstock.com; s. 196 (okładki książek) Ewa Olejnik, (książka) kanate/Shutterstock.com; s. 197 (kobieta w czerwonej sukni) Gromovataya/Shutterstock.com, (kobieta w czerwonej sukni – cała postać) YuriyZhuravov/Shutterstock.com, (samochód) Dziurek/Shutterstock.com, (kierowca za kierownicą) Minerva Studio/Shutterstock.com, (chłopak piszący piórem) INPLUS/East News, (chłopak piszący w zeszycie) Oksana Mizina/Shutterstock.com, (gościniec) Wojtek Wójcik/BE&W, (mężczyzna na drodze) John And Penny/Shutterstock.com; s. 198 (pokój) aleksandre zveiger/Shutterstock.com, (chłopak) Minerva Studio/Shutterstock.com, (ogień) Lukas Gojda/Shutterstock.com, (łóżko) Tyler Olson/Shutterstock.com, (ubrania na kanapie) GoodMood Photo/Shutterstock.com, (kropla) Serg64/Shutterstock.com, (dziewczynka z misiem) Tatyana Vyc/Shutterstock.com,

(człowiek nad morzem) Skrynnik Mariia/Shutterstock.com, (ręce) ESB Professional/Shutterstock.com, (dziewczynka w łóżku) Shumilina Maria/Shutterstock.com, (mężczyzna i kobieta) Phovoir/Shutterstock.com, (staruszek) Laurin Rinder/Shutterstock.com; s. 199 (szczupły mężczyzna) Pavels Rumme/Shutterstock.com, (tęgi mężczyzna) Gelpi JM/Shutterstock.com, (kobieta w marynarce) Robert Kneschk/Shutterstock.com, (kobieta z palcem przy ustach) Syda Production/Shutterstock.com, (kalendarz) oculo/Shutterstock.com, (kostki lodu) Valentyn Volkov/Shutterstock.com, (kropla wody) Lukas Gojda/Shutterstock.com, (tablice informacyjne na lotnisku) Alexander Chaiki/Shutterstock.com; s. 200 (koło rowerowe) bergamont/Shutterstock.com, (pióro ptasie) Smileus/Shutterstock.com, (filiżanka z kawą) Picsfive/Shutterstock.com, (suszarka do włosów) Dimitris Leonidas/Shutterstock.com, (koło ratunkowe) Africa Studio/Shutterstock.com, (pióro do pisania) Sabina Dimitriu/Shutterstock.com, (kawka) Vishnevskiy Vasily/Shutterstock.com, (suszarka do ubrań) Vinte/Shutterstock.com, (zamykanie drzwi) BLACKDAY/Shutterstock.com; s. 201 (nocne niebo) Roxana Bashyrova/Shutterstock.com, (dziewczynka obserwująca gwiazdy) Madhourse/Shutterstock.com, (generał) Straight 8 Photography/Shutterstock.com, (diwa) criben/Shutterstock.com, (gimnastyczka) I T A L O/Shutterstock.com, (medal z czerwoną wstążką) Igor Kyrlytsya/Shutterstock.com, (medal z niebieską wstążką) rCarner/Shutterstock.com; s. 202 (mały pies) Sergey Lavrentev/Shutterstock.com, (duży pies) Eric Isselee/Shutterstock.com; s. 203 (duża paczka) grafvision/Shutterstock.com, (średnia paczka) jocic/Shutterstock.com, (mała paczka) elisekurenbina/Shutterstock.com, (baniak z wodą) terekhov igor/Shutterstock.com, (butelka) Aksenova Natalya/Shutterstock.com, (buteleczka na oliwę) Thomas Klee/Shutterstock.com, (but) Peter Gudella/Shutterstock.com, (trampek) revers/Shutterstock.com, (bucik dla dziecka) matka_Wariatka/Shutterstock.com, (chłopak, dziewczynka) Ewa Olejnik; s. 204–205 (infografika) Ewa Olejnik; s. 204 (pudełko drewniane) donatas1205/Shutterstock.com, (waga szalowa) alphaspirit/Shutterstock.com, (odważnik) revers/Shutterstock.com; s. 205 (książka) kanate/Shutterstock.com; s. 206 (banknoty) Garik Barseghyan/Shutterstock.com, (numizmatyk) Ewa Olejnik, (medale) ekler/Shutterstock.com; s. 207 (młotek sędziowski) StudioSmart/Shutterstock.com, (sprzedawca) Ewa Olejnik, (sekretarzyk) Ayman alakhras/Shutterstock.com; s. 208 (słonik) Ian 2010/Shutterstock.com, (słonik) Carlos Yudica/Shutterstock.com, (słonik) Piotr Majka/Shutterstock.com, (gipsowe figurki, pan, gipsowy klaun) Ewa Olejnik; s. 209 (nauka w windzie) Ewa Olejnik, (szarfa) kanate/Shutterstock.com; s. 210 (lustro, bliźniaki); s. 211 (usta) Christos Georghiou/Shutterstock.com, (książka) kanate/Shutterstock.com; s. 212 (Kuba, Buba) Ewa Olejnik; s. 213 (strona działowa) Ewa Olejnik; s. 214 (kompas) Mauro Pezzotta/Shutterstock.com, (stary papier) R-studio/Shutterstock.com, (kometa) Potapov Alexander/Shutterstock.com; s. 215 (Oko Sahary) Science Photo Library/East News, (Wrota Piekieł) Image Source/Corbis/FotoChannels, (Błękitna dziura) Globe Guide Media Inc/Shutterstock.com; s. 216 (niebieska farba) ninanaina/Shutterstock.com, (pustynia) Natalia Bratslavsky/Shutterstock.com, (las równikowy z kauliflorią) Dr. Morley Read/Shutterstock.com, (cirrus) Thierry Maffeis/Shutterstock.com; s. 217 (cumulus) irin-k/Shutterstock.com, (stopy) SoRad/Shutterstock.com, (Grobla olbrzyma) Josemaria Toscano/Shutterstock.com; s. 218 (rakieta) Sashkin/Shutterstock.com, (galaktyka) njaj/Shutterstock.com; s. 219 (kadr z filmu Piraci z Karaibów) Album Online/East News, (kadr z filmu Piraci z Karaibów) LILO/SIPA/East News, (kadr z filmu Piraci z Karaibów) Walt Disney Pictures/BE&W, (kadr z filmu Piraci z Karaibów) Album Online/East News; s. 220 (mapka i wieloryb) Enache Dumitru Bogdan/Shutterstock.com, (skrzynia) Molodec/Shutterstock.com, (statki) Rorius/Shutterstock.com; s. 221 (pirat z pistoletem) Jeanne McRight/Shutterstock.com, (pirat z karabinem) APavlov/Shutterstock.com; s. 222 (kompas) rangizzz/Shutterstock.com; s. 223 (Dar Pomorza) The Granger Collection/BE&W, (Dar Młodzieży) Piotr Borkowski/BE&W, (kapitan Baranowski) PAP/Jerzy Undro; s. 224 (wypadek) Monkey Business Images/Shutterstock.com, (wulkan) Ammit Jack/Shutterstock.com, (wycieczka) Dmitry Kalinovsky/Shutterstock.com, (przeziębienie) Subbotina Anna/Shutterstock.com, (schody ruchome) fuyu liu/Shutterstock.com, (kobieta z kartką) baranq/Shutterstock.com; s. 226 (jesień) rangizzz/Shutterstock.com, (balet) Igor Bulgarin/Shutterstock.com, (pies z kotem) Susan Schmitz/Shutterstock.com; s. 227 (chmura) ESB Professional/Shutterstock.com, (owca) Eric Isselee/Shutterstock.com, (góra) FooTToo/Shutterstock.com, (akordeon) nahariyani/Shutterstock.com, (juhas) Igor Straburzyński/WSiP, (juhas) Agata Raczyńska; s. 228 (ręka z pilotem) saiko3p/Shutterstock.com, (telewizor) pockygallery/Shutterstock.com; s. 229 (chłopiec z plecakiem) Ljupco Smokovski/Shutterstock.com; s. 230 (gazety) studioVin/Shutterstock.com, („Dziennik Bałtycki") © Polskapresse Oddział Prasa Bałtycka, („Rzeczpospolita") © Gremi Media S.A., („Piłka Nożna") © Profus Management, („Cogito") © Agencja Wydawnicza Aga Press, („Auto Świat") © Axel Springer Polska, („Gazeta Krakowska") © Polskapresse Oddział Prasa Krakowska; s. 231 (układ planetarny) daulon/Shutterstock.com; s. 232 (zamek w Czorsztynie) Nahlik/Shutterstock.com, (jezioro Wigry) Przemyslaw Wasilewski/Shutterstock.com, (wyspa Wolin) Jan Wlodarczyk/BE&W (Pustynia Błędowska) Marek Maruszak/BE&W, (Półwysep Helski) Wojcik Wojciech/BE&W, (Puszcza Białowieska) Aleksander Bolbot/Shutterstock.com, (Góry Stołowe) Jaroslav Machacek/Shutterstock.com, (Dolina Pięciu Stawów) Pawel Kazmierczak/Shutterstock.com, (Wyspa Słodowa) ZOFIA BAZAK/East News; s. 234 (półka) Kostsov/Shutterstock.com, (trzymak do notatek) koya979/Shutterstock.com, (telefon) Maxx-Studio/Shutterstock.com, (koszulka) Roberto Castillo/Shutterstock.com; s. 235 (buty) Alexander Mak/Shutterstock.com, (kontroler do gier) BonD80/Shutterstock.com, (trzej chłopcy) Agata Raczyńska; s. 236 (złudzenia optyczne) Daria Brzezińska, (zawodnicy) Agata Raczyńska; s. 238 (dziewczynka) Samo Trebizan/Shutterstock.com, (mikrofon) Sylverarts Vectors/Shutterstock.com; s. 239 (zioła) Africa Studio/Shutterstock.com, (ramka) Alvaro Cabrera Jimenez/Shutterstock.com; s. 240 (kąpiel błotna) Agata Raczyńska; s. 241 (szczotka do zębów) Jovanovic Dejan/Shutterstock.com; s. 242 (trzy królowe) Agata Raczyńska; s. 243 (Dziewczynka z Zapałkami, Brzydkie Kaczątko, chłopiec w lesie) Agata Raczyńska; s. 244 (lampa) fotohunter/Shutterstock.com, (ogórek) foodonwhite/Shutterstock.com, (pomidor) Tim UR/Shutterstock.com, (groszek) Egor Rodynchenko/Shutterstock.com; s. 245 (chłopiec na delfinie) Agata Raczyńska, (Tewje – bohater Skrzypka na dachu) MARY EVANS PICTURE LIBRARY, (pieniądze) Abstract_art/Shutterstock.com, (skrzydło) yevgeniy11/Shutterstock.com, (książka) dedek/Shutterstock.com; s. 246 (litera R) workit/Shutterstock.com, (litera Z) workit/Shutterstock.com, (litera O) workit/Shutterstock.com, (przecinek) workit/Shutterstock.com; s. 246–249 (infografika) Ewa Olejnik, (kostka lodu) Robert Neumann/Shutterstock.com; s. 247 (sopel lodu) Harper 3D/Shutterstock.com, (litera U) workit/Shutterstock.com, (litera C) workit/Shutterstock.com, (litera H) workit/Shutterstock.com; s. 248 (litera A) workit/Shutterstock.com, (litera a) ivn3da/Shutterstock.com; s. 249 (słoń) Africa Studio/Shutterstock.com, (4 kostki lodowe) joyfull/Shutterstock.com; s. 250 (komnata z zegarem) Ewa Olejnik, (pajęczyna) Potapov Alexander/Shutterstock.com, (świecznik) StudioSmart/Shutterstock.com, (kot) vita khorzhevska/Shutterstock.com, (poduszka) YadvigaGr/Shutterstock.com; s. 251 (pajęczyna z pająkiem) Natykach Nataliia/Shutterstock.com, (szkatułka) ToskanaINC/Shutterstock.com, (ropucha) alexsvirid/Shutterstock.com, (pajęczyna) Potapov Alexander/Shutterstock.com, (pionki) bitt24/Shutterstock.com, (koralowiec) Africa Studio/Shutterstock.com, (globus) haveseen/Shutterstock.com; s. 252 (rama) Aleksandar Mijatovic/Shutterstock.com, (portret) IgorGolovniov/Shutterstock.com, (portret) Elżbieta Sekowska/Shutterstock.com, (komnata z portretami) Ewa Olejnik, (gabinet) pics721/Shutterstock.com, (lalki na strychu) Ewa Olejnik; s. 253 (bal słów) Ewa Olejnik, (szarfa) kanate/Shutterstock.com; s. 254 (lusterko) Rishiken/Shutterstock.com, (kapelusz, stół) Ewa Olejnik, (róża w kapeluszu)

topseller/Shutterstock.com; s. 255 (korowód słów) Ewa Olejnik, (złota kula) cobalt88/Shutterstock.com, (spinka) photosync/Shutterstock.com, (harfa) Nerthuz/Shutterstock.com, (medal) Jim Barber/Shutterstock.com, (tańczące pary słów) Ewa Olejnik, (balony, serpentyny i konfetti) Sandra van der Steen/Shutterstock.com; s. 256 (słowa zmęczone tańcem, prośba o taniec) Ewa Olejnik; s. 257 (strona działowa) Ewa Olejnik; s. 258 (odkurzacz) Lu Mikhaylova/Shutterstock.com, (pokój) Agata Raczyńska; s. 259 (notatnik) My Life Graphic/Shutterstock.com; s. 260 (kropla) Claudio Divizia/Shutterstock.com, (rozprysk wody) night_cat/Shutterstock.com; s. 261 (Starsi Panowie) PAP/Zygmunt Januszewski; s. 263 (tańczący dom, Praga) Alexander Mazurkievich/Shutterstock.com, (Huainan, Chiny) Jianan Yu/REUTERS/Forum, (Krzywy dom) Kwiatek7/Shutterstock.com, (domki rysunkowe) grmarc/Shutterstock.com; s. 264 (pchła) Cosmin Manci/Shutterstock.com, (Żandarm z Saint Tropez) Marcel Dole/Photo12/BE&W; s. 265 (gazeta) RTimages/Shutterstock.com, (notes) Tibet Saisema/Shutterstock.com; s. 266 (dym) Popov Nikolay/Shutterstock.com, (żarówka) Gyvafoto/Shutterstock.com, (szalik) aperturesound/Shutterstock.com, (toster) Maxx-Studio/Shutterstock.com, (setka) Chanclos/Shutterstock.com, (fotel) Atiketta Sangasaeng/Shutterstock.com, (domek) Pixel Embargo/Shutterstock.com, (prezent) marilyn barbone/Shutterstock.com; s. 267 (stary papier) Cidepix/Shutterstock.com, (zamek w Łańcucie) Rafal JABLONSKI/East News, (Dwór Artusa w Gdańsku) Jan Anderman/Forum, (Aula Uniwersytetu Wrocławskiego) Marek Bazak/East News; s. 268 (Kowalski) © DreamWorks, (Skiper) © DreamWorks, (król Julian XIII) © DreamWorks, (Madagaskar) Filip Bjorkman/Shutterstock.com; s. 268–269 (ilustracje: Leszek i Mieszek) Ewa Olejnik; s. 269 (Ania z Zielonego Wzgórza) The Moviestore Collection Ltd/BE&W, (Galadriela) Archivesdu7eArt/NewLineProductions/BE&W, (Mary Lenox) Murray Close/Am Zoetrope/Warner Bros/Kobal/REX/Shutterstock/East News, (Nel) archiwum Filmu/Forum, (Gilbert) © Sullivan Entertainment, (Staś) archiwum Filmu/Forum, (Colin Craven) Am Zoetrope/Warner Bros/Kobal/REX/Shutterstock/East News, (Frodo) Archivesdu7eArt/NewLineProductions/BE&W; s. 270 (Sami Swoi) archiwum Filmu/Forum; s. 272 (książka) kanate/Shutterstock.com; s. 273 (chłopak) Be Good/Shutterstock.com; s. 274 (książka z trawą) Zastolskiy Victor/Shutterstock.com, (gol) tratong/Shutterstock.com, (lina) Seregam/Shutterstock.com, (dwójka) Krol/Shutterstock.com, (domino) Dejan Dundjerski/Shutterstock.com; s. 275 (księgarnia Kid's Republic, Pekin) Minoru Iwasaki, (Atomium) Peter Phipp/Travelshots.com/Alamy Stock Photo/BE&W, (budynek w kształcie owcy) Karl JohaentgesNRM/BE&W, (Dom sztuki) Deymos Photo/Shutterstock.com, (kamienny dom) Marafona/Shutterstock.com, (budowla w kształcie chmury) Caro/Alamy/BE&W; s. 276 (harmonia, mania) Agata Raczyńska, (fuksja) Subbotina Anna/Shutterstock.com, (lobelia) Eponaleah/Shutterstock.com, (lilia) Evgeny Karandaev/Shutterstock.com, (cynia) de2marco/Shutterstock.com, (nasturcja) Vilor/Shutterstock.com, (hortensja) Diana Taliun/Shutterstock.com; s. 277 (Marjan Pejoski) Mirek Towski/DMI Photo&trade/FilmMagic/Getty Images, (Paco Rabanne) AFP ImageForum/East News, (Coco Chanel) UNIVERSAL IMAGES GROUP/BE&W, (nocnik) AS Ćmielów; s. 278 (sejf) Agata Raczyńska; s. 279 (sejf) lucadp/Shutterstock.com; s. 280 (szmaragd) Atiketta Sangasaeng/Shutterstock.com, (szafir) Art_girl/Shutterstock.com, (diament) Boykung/Shutterstock.com; s. 281 (okładka Klub Włóczykijów) © Wydawnictwo Śląsk, (okładka Pan Samochodzik) © Wydawnictwo Siedmiogród (okładka Kapelusz za 100 tysięcy) © Wydawnictwwo Literatura; s. 282 (Edward Munch, Krzyk) akg-images/East News, (Claude Monet, Plaża w Pourville) Muzeum Narodowe w Poznaniu; s. 283 (stary papier) R-studio/Shutterstock.com, (Hannibal) The Bridgeman Art Library/FotoChannels, (Dżyngis-chan) Andrey Burmakin/Shutterstock.com, (Temerlan) akg-images/RIA Nowosti/East News; s. 284 (książka) Bambuh/Shutterstock.com; s. 286 (Józef Piłsudski) Danuta Łomaczewska/East News, (szarfa) kanate/Shutterstock.com; s. 287 (chomik) LeonP/Shutterstock.com, (patyczak) IrinaK/Shutterstock.com, (żółw) Twin Design/Shutterstock.com, (królik) Stefan Petru Andronache/Shutterstock.com; s. 288 (Lessi) Photo12/OdysseyEntertainment/BE&W, (Beethoven) Everett Collection/East News; s. 289 (Uwolnić Orkę) Archives du 7e Art/Warner Bros/Photo12/BE&W; s. 290 (Księga dżungli) Supplied by LMK/BE&W; s. 291 (chłopak z książką) Ewa Olejnik; s. 292 (okładka Biały Kieł) © Zielona Sowa, (okładka Włóczędzy Północy) © Wydawnictwo Iskry Sp. z o.o., (okładka Zew krwi – audiobook) © Wydawnictwo Aleksandria, (żbik) Rudmer Zwerver/Shutterstock.com, (ryś) Ondrej Prosicky/Shutterstock.com, (żubr) boguslawchylatravelphoto/Shutterstock.com, (kozica) Jakub Mrocek/Shutterstock.com, (książka) Giant Stock/Shutterstock.com; s. 293 (kadr z filmu Zemsta futrzaków) Archives du 7e Art/Summit Entertainment/Photo12/BE&W, (kadr z filmu W pustyni i w puszczy) PAP/Kim Morgado, (kadr z filmu Goryle we mgle) Archives du 7e Art/Warner Bros/Photo12/BE&W, (kadr z filmu Zebra z klasą) Mary Evans Picture Library 2010, Ronald Grant Archive/BE&W, (kadr z filmu Zebra z klasą) Mary Evans Picture Library 2010, Ronald Grant Archive/BE&W; s. 294–295 (pustynia) diversepixel/Shutterstock.com; s. 296–297 (tablet) cluckva/Shutterstock.com; s. 294–299 (kursor) MSSA/Shutterstock.com; s. 294 (stary papier) Lukiyanova Natalia/frenta/Shutterstock.com, (mężczyzna) Mike Heywood/Shutterstock.com, (kobieta) Mike Heywood/Shutterstock.com; s. 295 (świątynia) 3drenderings/Shutterstock.com, (dziewczyna z laptopem) Syda Productions/Shutterstock.com; s. 296 (chłopak z klawiaturą) Jacek Chabraszewski/Shutterstock.com; s. 296–297 (miasto) urfin/Shutterstock.com, (ulica) studioVin/Shutterstock.com, (ludzik na deskorolce) Robert Davies/Shutterstock.com; s. 297 (ludzik z deskorolką) Robert Davies/Shutterstock.com; s. 298–299 (tło z zamkiem) Algol/Shutterstock.com, (tabliczka) Image Wizard/Shutterstock.com, (smok) Algol/Shutterstock.com, (rycerze) Petrafler/Shutterstock.com; s. 299 (chłopiec z joystickiem) Veronica Louro/Shutterstock.com; s. 300 (dziewczyna na koniu) Marcel Jancovic/Shutterstock.com, (paletka) Planner/Shutterstock.com, (pingpongista) Ewa Olejnik; s. 301 (szpilki) Yuri Samsonov/Shutterstock.com, (tablica korkowa) Coprid/Shutterstock.com, (chłopak na szlaku górskim) Ewa Olejnik; s. 302 (chłopiec) Alexandru Logel/Shutterstock.com, (tancerze) Kovalchuk Oleksandr/Shutterstock.com, (mumia) Jose Ignacio Soto/Shutterstock.com, (piramida) Santi0103/Shutterstock.com; s. 303 (korzenie) siambizkit/Shutterstock.com, (bale drewna) Aigars Reinholds/Shutterstock.com, (gałęzie) life_in_a_pixel/Shutterstock.com, (złamane drzewo) Lisa S./Shutterstock.com, (troje dzieci) Ewa Olejnik; s. 304 (okręt) Bob Orsillo/Shutterstock.com, (malarz) Ewa Olejnik; s. 305 (szarfa) kanate/Shutterstock.com; s. 306 (brama) Adam Vilimek/Shutterstock.com; s. 307 (gra komputerowa) Regissercom,/Shutterstock.com, (ludzik) ESB Professional/Shutterstock.com, (wilkołak) Roni Setiawan/Shutterstock.com, (ptak) Ralf Juergen Kraft/Shutterstock.com, (niedźwiedź) Ralf Juergen Kraft/Shutterstock.com, (czarodziej) Mike Heywood/Shutterstock.com, (centaur) Linda Bucklin/Shutterstock.com; s. 308 (stary papier) Andrey Burmakin/Shutterstock.com

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne oświadczają, że podjęły starania mające na celu dotarcie do właścicieli i dysponentów praw autorskich wszystkich zamieszczonych utworów. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, przytaczając w celach dydaktycznych utwory lub fragmenty, postępują zgodnie z art. 27^1 ustawy o prawie autorskim. Jednocześnie Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne oświadczają, że są jedynym podmiotem właściwym do kontaktu autorów tych utworów lub innych podmiotów uprawnionych w wypadkach, w których twórcy przysługuje prawo do wynagrodzenia.